

**„Analiza relacji funkcjonalno-przestrzennych
między ośrodkami miejskimi i ich otoczeniem”**

RAPORT CZĄSTKOWY

Komponent 2

WARUNKI ŻYCIA I DOSTĘPNOŚĆ USŁUG PUBLICZNYCH

WOJEWÓDZTWO MAŁOPOLSKIE

Fundusze Europejskie
Pomoc Techniczna

**Rzeczpospolita
Polska**

Unia Europejska
Fundusz Spójności

Raport opracowany przez konsorcjum:

Instytut Geografii i Przestrzennego Zagospodarowania im. Stanisława Leszczyckiego
Polska Akademia Nauk

ul. Twarda 51/55, 00-818 Warszawa

Uniwersytet Jagielloński w Krakowie

Instytut Geografii i Gospodarki Przestrzennej

30-387 Kraków, ul. Gronostajowa 7

w ramach partnerskiego projektu *Powiązania funkcjonalno-przestrzenne ośrodków miejskich* realizowanego przez Województwo Pomorskie oraz województwa: kujawsko-pomorskie, łódzkie, małopolskie, warmińsko-mazurskie i zachodniopomorskie.

Autorzy:

Dr hab. Piotr Rosik, prof. IGiPZ PAN

Prof. dr hab. Tomasz Komornicki

Dr Rafał Wiśniewski

Mgr Patryk Duma

Mgr Sławomir Goliszek

Warszawa, 2 sierpnia 2019

Projekt współfinansowany z Funduszu Spójności w ramach Programu Operacyjnego Pomoc Techniczna na lata 2014-2020 oraz z budżetu państwa.

Wykaz skrótów

- AWFis – Akademia Wychowania Fizycznego i Sportu
- BDL – Bank Danych Lokalnych
- BDOT – Baza Danych Obiektów Topograficznych
- BIP – Biuletyn Informacji Publicznej
- CIT – Podatek dochodowy od osób prawnych
- COS – Centralny Ośrodek Sportu
- DDP – Dzienny Dom Pobytu
- DPS – Dom Pomocy Społecznej
- EAA - European Athletic Association
- EAC – Europejska Agenda Cyfrowa
- GOPS – Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej
- GP – droga główna ruchu przyspieszonego
- GUS – Główny Urząd Statystyczny
- IAAF – Międzynarodowe Stowarzyszenie Federacji Lekkoatletycznych
- IGiPZ PAN – Instytut Geografii i Przestrzennego Zagospodarowania
- JST – Jednostki Samorządu Terytorialnego
- KGP – Komenda Główna Policji
- KRUS – Kasa Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego
- LA – Lekkoatletyka
- MKS – Miejski Klub Sportowy
- MOPS – Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej
- MOSiR – Miejski Ośrodek Sportu i Rekreacji
- NCN – Narodowe Centrum Nauki
- NFZ – Narodowy Fundusz Zdrowia
- PCPR – Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie
- PIT – Podatek dochodowy od osób fizycznych
- POL-on – Zintegrowany system informacji o nauce i szkolnictwie wyższym
- POZ – Podstawowa Opieka Zdrowotna
- PUM – Powierzchnia użytkowa mieszkania
- PZLA – Polski Związek Lekkiej Atletyki
- ROPS – Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej
- SOPZ – Szczegółowy opis Przedmiotu zamówienia
- SOR – Szpitalny Oddział Ratunkowy
- SPZOZ – Samodzielny Publiczny Zakład Opieki Zdrowotnej
- ŚDS – Środowiskowe Domy Samopomocy
- UKE – Urząd Komunikacji Elektronicznej
- WTZ – Warsztat Terapii Zajęciowej
- WWiK – Wskaźnik wypadkowości i kolizyjności
- ZAZ – Zakład Aktywności Zawodowej
- ZCKSMPS – Zbiór Centralny Krajowego Systemu Monitoringu Pomocy Społecznej
- ZUS – Zakład Ubezpieczeń Społecznych

Spis treści

I. CZĘŚĆ I. METODYKA BADANIA	5
1. Wstęp.....	6
2. Warunki życia.....	7
3. Dostępność usług publicznych – wskaźniki wyposażenia	9
4. Dostępność usług publicznych – wskaźniki dostępnościowe	12
5. HIERARCHIZACJA. Metodyka hierarchizowania ośrodków miejskich.....	13
6. SYNTETYZACJA. Syntetyczna miara oceny warunków życia i dostępności usług publicznych	16
II. CZĘŚĆ II. REZULTATY BADANIA.....	19
1. ŚRODOWISKO PRZYRODNICZE.....	20
2. INFRASTRUKTURA MIESZKANIOWA	28
3. ZAMOŻNOŚĆ MIESZKAŃCÓW.....	36
4. BEZPIECZEŃSTWO.....	43
5. INFRASTRUKTURA SIECIOWA	46
6. OCHRONA ZDROWIA	52
7. POMOC I INTEGRACJA SPOŁECZNA	63
8. EDUKACJA ORAZ ZORGANIZOWANA OPIEKA NAD DZIEĆMI DO LAT 3	68
9. KULTURA I SZTUKA, SPORT I REKREACJA.....	86
10. ADMINISTRACJA WSZYSTKICH SZCZEBLI	100
III. CZĘŚĆ III. WNIOSKI I REKOMENDACJE.....	112
1. Uwarunkowania syntezy.....	113
2. Warunki życia.....	113
3. Dostępność usług publicznych.....	114
4. Ocena ogólna warunków życia i dostępności usług publicznych	116
5. Dostępność transportowa do wybranych usług publicznych	117
6. Wnioski – ujęcie kompleksowe	120
7. Rekomendacje	121
Literatura.....	136

CZĘŚĆ I

METODYKA BADANIA

1. Wstęp

W ciągu ostatnich 30 lat w Polsce miały miejsce przemiany transformacyjne skutkujące przekształceniami w strukturach funkcjonalno-przestrzennych. Początkowo następowała polaryzacja rozwoju społeczno-gospodarczego oraz dekoncentracja miejsc pracy (restrukturyzacja wielu dużych zakładów przemysłowych). Z czasem selektywnie rosnąć zaczęła atrakcyjność niektórych ośrodków (zwłaszcza metropolitalnych), co pobudziło procesy migracyjne. Struktura przestrzenna utraciła swój dotychczasowy hierarchiczny charakter. Po akcesji do Unii Europejskiej zmiany w zakresie rozmieszczenia aktywności gospodarczej były już wolniejsze. Intensyfikacji uległy natomiast ruchy ludności (migracje, dojazdy do pracy, codzienna mobilność fakultatywna). Jednocześnie korekty w ofercie usług pożytku publicznego nie zawsze nadążały za tymi procesami. Ukształtowała się mozaikowa struktura przestrzenna. Jednostki o bardzo dobrej sytuacji ekonomicznej sąsiadują dziś często z tymi, w których występuje depopulacja i dekapitalizacja infrastruktury mieszkaniowej, technicznej i społecznej. Czynniki zapewniające odpowiednie warunki życia, a także podaż podstawowych usług okazały się niedopasowane do rozmieszczenia i struktury ludności.

Jednym z celów polityki przestrzennej jest zachowanie policentrycznego układu osadniczego tak Polski, jak i poszczególnych regionów. Aby było to możliwe konieczne jest utrzymanie atrakcyjności osiedleńczej poszczególnych miast. Jej miarą są dziś nie tyle same miejsca zatrudnienia, ale przede wszystkim szeroko rozumiane warunki życia, na które składa się zarówno środowisko przyrodnicze, dochody ludności, substancja mieszkaniowa, jak też dostęp do wielu usług podstawowych. W tej sytuacji bardzo istotne jest właściwe rozpoznanie nowych struktur przestrzennych oraz procesów kształtowania się nowych układów hierarchicznych. Pozwala ono na terytorialnie precyzyjne kierowanie interwencji publicznej w m.in. w zakresie polityki mieszkaniowej, ochrony zdrowia, pomocy społecznej, edukacji, kultury lub infrastruktury sieciowej. Daje także możliwość kształtowania lokalnej polityki transportowej (zwłaszcza w zakresie wsparcia dla transportu publicznego). W efekcie umożliwia prowadzenie zintegrowanej polityki przestrzennej, szczególnie na szczeblu regionalnym. Takiemu właśnie rozpoznaniu służy niniejsze badanie (komponent 2).

Komponent 2 dotyczy oceny poziomu i warunków życia w miastach przez pryzmat wybranych czynników, ze szczególnym uwzględnieniem **dostępności usług publicznych** o charakterze społecznym oraz funkcjonowania instytucji publicznych, które w znacznym stopniu determinują atrakcyjność miast głównie dla mieszkańców, a w pewnym stopniu także inwestorów, przedsiębiorców, czy turystów. Wykonano analizę dziesięciu obszarów badawczych oraz wymienionych w ich ramach szczegółowych zagadnień badawczych. Przyjęto dwie grupy tematyczne (I) **warunki życia** oraz (II) **dostępność usług publicznych**.

I. Wybrane czynniki warunków życia:

1. Środowisko przyrodnicze
2. Infrastruktura mieszkaniowa
3. Zamożność mieszkańców
4. Bezpieczeństwo

II. Dostępność usług publicznych:

5. Infrastruktura sieciowa
6. Ochrona zdrowia
7. Pomoc i integracja społeczna
8. Edukacja oraz zorganizowana opieka nad dziećmi do lat 3

9. Kultura i sztuka, sport i rekreacja

10. Administracja wszystkich szczebli

Podział na dwie grupy tematyczne ma swoje konsekwencje w przyjętych metodach badawczych. Warunki życia determinują bezpośrednio jakość życia w określonych lokalizacjach, pozostając charakterystykami miejsc. Tym samym nie było konieczności wykonania dodatkowych analiz dostępnościowych uwzględniających sytuację poza granicami miast. Natomiast dostępność do usług jest również elementem jakości życia, ale odnosi się także do obiektów świadczących usługi poza miejscem zamieszkania. Istotną staje się w tym przypadku również lokalizacja względem tych obiektów, a zarazem powiązania transportowe w relacji miejsce zamieszkania – miejsce świadczenia usług. Z tego względu dla wybranych obszarów tematycznych w ramach dostępności usług publicznych wykonano dodatkowe analizy dostępności oparte na bardziej wysublimowanych metodach niż analiza wyposażenia w usługi przy uwzględnieniu dokładnej bazy adresowej usług.

Zakres przestrzenny badania objął całe województwo, najczęściej (w zależności od dostępnych danych) z uwzględnieniem średnich dla całego kraju. Szczególny nacisk został położony na analizę wszystkich miast w regionie w podziale na typy, najczęściej odnosząc sytuację do średniej w danym typie miast dla całego kraju.

Zakres czasowy dla wskaźników ujętych w formie dynamicznej objął przede wszystkim okres 2007-2017, z naciskiem na aktualność wyników badawczych (tam gdzie jest możliwe uzyskanie danych statystycznych) oraz punkt odniesienia, którym jest początek pierwszego pełnego okresu programowania w ramach funkcjonowania Polski w strukturach Unii Europejskiej. Analiza dynamiczna dotyczyła wybranych zmiennych, które są dostępne w dłuższych szeregach czasowych.

2. Warunki życia

Pierwsza i druga część badania z zakresu Komponentu 2 opiera się na analizie statystycznej oraz analizie przestrzennej wykorzystującej szeroki zestaw wskaźników opisujących poszczególne aspekty warunków życia, czy funkcjonowania usług publicznych. Podstawową listę wskaźników zawierają odpowiednie tabele odnoszące się do poszczególnych wyróżnionych dziesięciu obszarów badawczych (przedstawione konsekwentnie poniżej przy omawianiu kolejnych obszarów).

Poziom i warunki życia w miastach determinowane są wieloma czynnikami. Są wśród nich czynniki o charakterze obiektywnym, wynikające ze stanu środowiska (przestrzeni fizycznej, w której funkcjonuje człowiek), organizacji przestrzennej, w tym ładu urbanistycznego oraz stanu i jakości infrastruktury społecznej i technicznej. Na poziom życia wpływają też istotnie aspekty subiektywne, związane ze zidentyfikowanymi potrzebami społecznymi i – patrząc szeroko – charakterem kapitału ludzkiego i społecznego miast (por. Komponent 1). Badanie poziomu i warunków życia obejmować musi więc zróżnicowane zagadnienia.

Wybrane czynniki **warunków życia**:

1. **Środowisko przyrodnicze** – sześć wskaźników, w tym trzy wchodzące w skład wskaźnika syntetycznego
2. **Infrastruktura mieszkaniowa** – sześć wskaźników, w tym wszystkie sześć wchodzących w skład wskaźnika syntetycznego
3. **Zamożność mieszkańców** – pięć wskaźników, w tym trzy wchodzące w skład wskaźnika syntetycznego
4. **Bezpieczeństwo** – dwa wskaźniki, oba w składzie wskaźnika syntetycznego

Łącznie w ramach warunków życia dokonano analizy **19** wskaźników, z których **14** weszło w skład wskaźnika syntetycznego (tab. I).

Tab. I Wskaźniki wykorzystywane w analizie poziomu i warunków życia (boldem zaznaczono wskaźniki wchodzące do syntezy)

Lp	Wskaźnik	Opis szczegółowy	Źródło danych, aktualność	Stymulanta/destymulanta	Uwagi
1.1	Dostępność terenów zieleni I	udział parków, zieleńców i terenów zieleni osiedlowej w powierzchni ogółem	BDL GUS, 2017	stymulanta	
1.2	Dostępność terenów zieleni II	udział powierzchni parków, ogrodów zoologicznych, ogrodów botanicznych i lasów w powierzchni ogółem w buforze od centrum miasta (1,2,3 i 4 km)	BDOT, 2013	stymulanta	
1.3	Obszary prawnie chronione	obszary prawnie chronione w mieście i w jednostkach sąsiadujących (np. gmina obwarzankowa)	BDL GUS, 2017	stymulanta	wskaźnik ważony jakością i ważnością różnych form ochrony obszarowej przyrody wg bonitacji Degórskiego (2015); zmodyfikowany
1.4	Jakość powietrza atmosferycznego I	wskaźnik zanieczyszczeń gazowych na km ²	BDL GUS, 2017	destymulanta	dostępność dla miast na prawach powiatu
1.5	Jakość powietrza atmosferycznego II	wskaźnik zanieczyszczeń pyłowych na km ²	BDL GUS, 2017	destymulanta	dostępność dla miast na prawach powiatu
1.6	Gospodarka ściekowa	udział ludności niekorzystającej z oczyszczalni ścieków	BDL GUS, 2017	destymulanta	
2.1	Wyposażenie w instalacje techniczne I	procent mieszkań bez wodociągu	BDL GUS, 2017	destymulanta	
2.2	Wyposażenie w instalacje techniczne II	procent mieszkań bez łazienki	BDL GUS, 2017	destymulanta	
2.3	Wyposażenie w instalacje techniczne III	procent mieszkań bez centralnego ogrzewania	BDL GUS, 2017	destymulanta	
2.4	Wyposażenie w instalacje techniczne IV	ludność nie korzystająca z sieci kanalizacyjnej	BDL GUS, 2017	destymulanta	wskaźnik zastępczy wobec braku danych o procencie mieszkań podłączonych do sieci kanalizacyjnej
2.5	Niedobór mieszkań	liczba osób przypadająca na 1 mieszkanie	BDL GUS, 2017	destymulanta	wskaźnik zastępczy wobec braku danych o liczbie gospodarstw domowych;
2.6	Powierzchnia użytkowa mieszkań	powierzchnia użytkowa mieszkań (PUM) na 1 mieszkańca (w m²)	BDL GUS, 2017	stymulanta	
3.1	Poziom wynagrodzeń	przeciętne miesięczne wynagrodzenie brutto	BDL GUS, 2017	stymulanta	dane tylko dla miast na prawach powiatu
3.2	Dochody z pracy	dochody budżetu gmin z podatku PIT na 1 mieszkańca	BDL GUS, 2017	stymulanta	wskaźnik dla gmin; dochody nie dotyczą sektora rolniczego, co w przypadku większości miast nie ma większego znaczenia
3.3	Bezrobocie rejestrowane	udział osób bezrobotnych w ogólnej liczbie ludności w wieku produkcyjnym (18-64M, 18-59K)	BDL GUS, 2017	destymulanta	wskaźnik dla gmin
3.4	Ubóstwo społeczne I	udział gospodarstw domowych korzystających ze środowiskowej pomocy społecznej wg kryterium dochodowego	BDL GUS, 2017	destymulanta	wskaźnik dla gmin
3.5	Ubóstwo społeczne II	udział dzieci w wieku do lat 17, na które rodzice otrzymują zasiłek rodzinny w ogólnej liczbie dzieci w tym wieku	BDL GUS, 2017	destymulanta	wskaźnik dla gmin
4.1	Poziom przestępczości	Liczba przestępstw ogółem	Komenda Główna Policji, 2017	destymulanta	wskaźnik dla gmin
4.2	Bezpieczeństwo drogowe	Wskaźnik wypadkowości i kolizyjności (WWiK)	Komenda Główna Policji, 2017	destymulanta	

3. Dostępność usług publicznych – wskaźniki wyposażenia

Usługi publiczne i ich dostępność to dla ludności miejskiej kluczowy warunek wysokiego poziomu życia. Poziom usług publicznych buduje także atrakcyjność dla inwestorów i rozwoju gospodarczego, a ich struktura determinuje rolę miasta w obsłudze ludności jednostki terytorialnej, stanowiąc podstawę dla określenia pozycji w systemie osadniczym oraz administracyjnym regionu.

W przypadku usług Wykonawca zaproponował alternatywne uzupełniające wskaźniki oparte na dostępności czasowej do określonych usług i/lub obiektów będące dopełnieniem i uzupełnieniem analizy, względnie w niektórych przypadkach, przy braku innych danych również odrębnym wskaźnikiem (każdorazowo wskaźnik dostępności jest oznaczony przez dodanie „ ’ ”). Pozwala to na uzyskanie pełniejszego obrazu uwzględniającego takie elementy jak łatwość dotarcia do usług, względnie możliwość wyboru po stronie usługobiorcy.

Badanie stanu, jakości i dostępności usług publicznych przeprowadzono na podstawie najnowszych dostępnych danych BDL GUS lub danych pozyskanych z innych źródeł (najczęściej był to rok 2017). Uzupełniające wskaźniki odnoszące się do analizy dostępności zostały wykonane na podstawie danych zebranych dla 2015 r. Analiza dotyczyła kluczowych dla funkcjonowania i rozwoju miast obiektów infrastruktury społecznej, obejmując sześć obszarów badawczych (tab. II).

Liczba wskaźników branych pod uwagę w analizie dostępności usług publicznych w ramach poszczególnych obszarów tematycznych to:

5. **Infrastruktura sieciowa** – pięć wskaźników, w tym cztery wchodzące w skład wskaźnika syntetycznego
6. **Ochrona zdrowia** – siedem wskaźników, w tym jeden wchodzący w skład wskaźnika syntetycznego i cztery wskaźniki dostępnościowe
7. **Pomoc i integracja społeczna** – pięć wskaźników
8. **Edukacja oraz zorganizowana opieka nad dziećmi do lat 3** – czternaście wskaźników, w tym sześć wchodzących do wskaźnika syntetycznego i pięć wskaźników dostępnościowych
9. **Kultura i sztuka, sport i rekreacja** – trzynaście wskaźników, w tym siedem wchodzących do wskaźnika syntetycznego i dwa wskaźniki dostępnościowe
10. **Administracja wszystkich szczebli** – dziesięć wskaźników dostępnościowych

Łącznie w ramach dostępności usług publicznych dokonano analizy **54** wskaźników, z których **18** weszło w skład wskaźnika syntetycznego (tab. II).

Tab. II Wskaźniki wykorzystywane w analizie stanu, jakości i dostępności usług publicznych (boldem zaznaczono wskaźniki wchodzące do syntezy, kursywą – wskaźniki dostępności)

Lp	Wskaźnik	Opis szczegółowy	Źródło danych, aktualność	Stymulanta/destymulanta	Uwagi
5.1	Ścieżki rowerowe	Długość ścieżek rowerowych na 10 tys. miesz.	BDL GUS, 2017	stymulanta	
5.2	Sprawność (efektywność) sieci	Długość sieci kanalizacyjnej na 1 mieszkańca podłączonego do sieci	BDL GUS, 2017	stymulanta	
5.3	Niedopasowanie długości sieci kanalizacyjnej do wodociągowej	Różnica w długości sieci - długość sieci kanalizacyjnej w relacji do długości sieci wodociągowej	BDL GUS, 2017	destymulanta	wskaźnik zastępczy wobec braku danych o procencie mieszkań podłączonych do sieci kanalizacyjnej
5.4	Dostępność sieci internetowej I	Penetracja budynkowa zasięgami Internetu stacjonarnego ogółem	UKE, 2017	stymulanta	

5.5	Dostępność sieci internetowej II	Penetracja lokalowa zasięgami internetu stacjonarnego o prędkości co najmniej 30 Mb/s	UKE, 2017	stymulanta	
6.1	Przychodnie	Liczba mieszkańców na jedną przychodnię	BDL GUS, 2017	destymulanta	
6.1'	Dostępność przychodni	Średni czas przejazdu do najbliższej przychodni (w min)	GIService, 2015 2016	destymulanta	
6.2	Szpitala	Liczba szpitali w sieci szpitali	Ministerstwo Zdrowia, 2017	stymulanta	w bazie Ministerstwa Zdrowia są tylko szpitale należące do sieci szpitali
6.2'	Dostępność szpitali	Średni czas przejazdu do najbliższego szpitala (w min)	GIService, 2015	destymulanta	
6.3'	Specjalistyczna opieka medyczna – koszyk usług (dostępność)	Dostępność kumulatywna w izochronie 30-minutowej typów specjalistycznej opieki medycznej (koszyk usług)	GIService, 2015	destymulanta	
6.4'	Szpitalne oddziały ratunkowe (dostępność)	Średni czas przejazdu do najbliższego SOR-u (w min)	GIService, 2015	destymulanta	
6.5	Opieka paliatywna i hospicyjna. Świadczenia pielęgnacyjne i opiekuńcze	Liczba hospicjów i zakładów pielęgnacyjno-opiekuńczych	Ministerstwo Zdrowia, 2017	stymulanta	
7.1	Domy pomocy społecznej	Liczba ludności przypadająca na jedno miejsce w domu pomocy społecznej	BIP, ROPS, 2018	destymulanta	
7.2	1. Środowiskowy dom samopomocy 2. Dzienny dom pobytu	Analiza wyposażenia (liczba placówek)	BIP, ROPS, 2019	stymulanta	
7.3	1. Warsztaty terapii zajęciowej 2. Zakłady aktywności zawodowej	Analiza wyposażenia (liczba placówek)	BIP, ROPS, 2017	stymulanta	
7.4	1. Regionalne placówki terapeutyczne i opiekuńczo-wychowawcze. 2. Centrum i klub integracji społecznej 3. Centrum, ośrodek i punkt interwencji kryzysowej 4. Punkt konsultacji przy MOPS/GOPS	Analiza wyposażenia (liczba placówek)	BIP, ROPS, 2018-2019	stymulanta	
7.5	Ośrodki adopcyjne	Analiza wyposażenia (liczba placówek)	BIP, ROPS, 2018	stymulanta	
8.1	Żłobki, oddziały żłobkowe i kluby dziecięce	Dzieci w wieku 0-3 na jedną placówkę (żłobek, klub dziecięcy i oddział żłobkowy)	BDL GUS, 2017	destymulanta	
8.1'	Dostępność do żłobków i klubów dziecięcych	Czas dojazdu do najbliższego żłobka i klubu dziecięcego (min)	GIService, 2015	destymulanta	
8.2	Przedszkola	Dzieci w wieku 3-7 na jedną placówkę (przedszkole, punkt przedszkolny, zespół wychowania przedszkolnego)	BDL GUS, 2017	destymulanta	
8.2'	Dostępność do przedszkoli	Średni czas dojazdu do trzech najbliższych przedszkoli (min)	GIService, 2014	destymulanta	
8.3	Szkoły podstawowe	Dzieci w wieku 7-15 na jedną placówkę (szkoła podstawowa)	BDL GUS, 2017	destymulanta	
8.3'	Dostępność do szkół podstawowych	Średni czas dojazdu do trzech najbliższych szkół podstawowych (min)	GIService, 2014	destymulanta	
8.4	Licea	Osoby w wieku 15-19 na jedną placówkę (liceum)	BDL GUS, 2017	destymulanta	
8.5	Technika	Osoby w wieku 15-209 na jedną placówkę (technikum)	BDL GUS, 2017	destymulanta	
8.4' i 8.5'	Licea i technika (analiza dostępności)	Średni czas dojazdu do trzech najbliższych szkół	GIService, 2014	destymulanta	

		<i>ponadpodstawowych/ponadgimnazjalnych (min)</i>			
8.6	Zasadnicze szkoły zawodowe/szkoły branżowe	Osoby w wieku 15-18 na jedną placówkę (szkoła zawodowa/szkoła branżowa)	BDL GUS, 2017	destymulanta	
8.6'	<i>Dostępność do zasadniczych szkół zawodowych/szkół branżowych</i>	<i>Średni czas przejazdu do trzech najbliższych szkół zawodowych/szkół branżowych (min)</i>	<i>GIService, 2014</i>	<i>destymulanta</i>	
8.7	Szkoły artystyczne	Liczba mieszkańców w wieku 6-23 lata na jedną szkołę artystyczną	BDL GUS, 2017	destymulanta	
8.8	Szkoły policealne	Liczba mieszkańców w wieku 20+ na jedną szkołę policealną	BDL GUS, 2017	destymulanta	
8.9	Uczelnie wyższe, jednostki naukowo-badawcze i biblioteki naukowe	Liczba uczelni wyższych, jednostek naukowo-badawczych i bibliotek naukowych	POL-on, 2019	stymulanta	
9.1	Kina	Liczba osób przypadająca na jedną salę kinową	BDL GUS, 2017	destymulanta	
9.1'	<i>Dostępność do kin</i>	<i>Średni czas przejazdu do najbliższego kina (w min)</i>	<i>GIService, 2016</i>	<i>destymulanta</i>	
9.2	Teatry	Liczba placówek teatralnych i liczba widzów w tych placówkach	BDL GUS, 2017	stymulanta	
9.2'	<i>Dostępność do teatru</i>	<i>Średni czas przejazdu do najbliższego teatru (w min)</i>	<i>GIService, 2016</i>	<i>destymulanta</i>	
9.3	Muzea	Liczba osób zwiedzających muzea i oddziały przypadająca na 10 tys. mieszkańców	BDL GUS, 2017	stymulanta	
9.4	Biblioteki	Czytelnicy bibliotek publicznych na 1000 mieszkańców	BDL GUS, 2017	stymulanta	
9.5	Ośrodki kultury	Liczba uczestników imprez na 1000 mieszkańców	BDL GUS, 2017	stymulanta	
9.6	Grupy artystyczne	Członkowie grup artystycznych na 1000 mieszkańców	BDL GUS, 2017	stymulanta	
9.7	Pływalnie kryte	Liczba i rodzaj niecek basenowych	Ministerstwo Sportu i Turystyki, 2015	stymulanta	
9.8	Hale sportowo-widowiskowe	Liczba i pojemność hali	Ministerstwo Sportu i Turystyki, 2016	stymulanta	
9.9	Stadiony lekkoatletyczne	Liczba pełnowymiarowych stadionów lekkoatletycznych	PZLA, 2019	stymulanta	
9.10	Ćwiczący mężczyźni	Ćwiczący mężczyźni na 1000 mężczyzn	BDL GUS, 2016	stymulanta	
9.11	Ćwiczące kobiety	Ćwiczące kobiety na 1000 kobiet	BDL GUS, 2016	stymulanta	
10.1'	<i>Urzędy gminne</i>	<i>Średni czas dojazdu do właściwego urzędu gminnego</i>	<i>GIService, 2015</i>	<i>destymulanta</i>	
10.2'	<i>Starostwa powiatowe</i>	<i>Średni czas dojazdu do właściwego starostwa powiatowego</i>	<i>GIService, 2015</i>	<i>destymulanta</i>	
10.3'	<i>Urzędy wojewódzkie</i>	<i>Średni czas dojazdu do właściwego urzędu wojewódzkiego</i>	<i>GIService, 2015</i>	<i>destymulanta</i>	
10.4'	<i>Urzędy marszałkowskie</i>	<i>Średni czas dojazdu do właściwego urzędu marszałkowskiego</i>	<i>GIService, 2015</i>	<i>destymulanta</i>	
10.5'	<i>Oddziały regionalne ZUS</i>	<i>Średni czas dojazdu do właściwego oddziału regionalnego ZUS</i>	<i>GIService, 2015</i>	<i>destymulanta</i>	
10.6'	<i>Inspektorat i biuro terenowe ZUS</i>	<i>Średni czas dojazdu do właściwego inspektoratu lub biura terenowego ZUS</i>	<i>GIService, 2015</i>	<i>destymulanta</i>	
10.7'	<i>Oddział regionalny KRUS</i>	<i>Średni czas dojazdu do właściwego oddziału regionalnego KRUS</i>	<i>GIService, 2015</i>	<i>destymulanta</i>	
10.8'	<i>Placówka terenowa KRUS</i>	<i>Średni czas dojazdu do właściwej placówki terenowej KRUS</i>	<i>GIService, 2015</i>	<i>destymulanta</i>	
10.9'	<i>Izba skarbowa</i>	<i>Średni czas dojazdu do właściwej izby skarbowej</i>	<i>GIService, 2015</i>	<i>destymulanta</i>	
10.10'	<i>Urząd skarbowy</i>	<i>Średni czas dojazdu do właściwego urzędu skarbowego</i>	<i>GIService, 2015</i>	<i>destymulanta</i>	

4. Dostępność usług publicznych – wskaźniki dostępnościowe

Niniejsza publikacja zawiera najważniejsze wyniki badań przeprowadzonych w ramach projektu GIService – *Zastosowanie GIS w badaniach dostępności przestrzennej usług – koncepcje, metody, implikacje*, zrealizowanego w latach 2014–2017 w IGiPZ PAN pod kierownictwem dr hab. Marcina Stępnika w ramach grantu sfinansowanego przez Narodowe Centrum Nauki (DEC–2013/09/D/HS4/02679). W projekcie, po raz pierwszy na szeroką skalę zostało zastosowane wielowymiarowe podejście, zgodnie z którym dostępność do poszczególnych typów usług publicznych jest mierzona z wykorzystaniem różnych, specjalnie dopasowanych metod. W Polsce oficjalne dane (np. publikowane przez GUS) dotyczące usług publicznych zazwyczaj uwzględniają wskaźniki *de facto* a-przestrzenne, nieuwzględniające ani zróżnicowań wewnątrz danej jednostki ani sytuacji w sąsiednich jednostkach. Z tego względu wskaźniki dostępności oparte na różnych podstawowych oraz zaawansowanych metodach badawczych są właściwym uzupełnieniem wskaźników wyposażenia.

Zostały wykorzystane następujące metody:

1. Czas dojazdu do najbliższej placówki.
2. Czas dojazdu do trzech najbliższych placówek.
3. Czas dojazdu do właściwej placówki.
4. Dostępność skumulowana (izochronowa) – liczba celów podróży (np. placówek ochrony zdrowia) w zasięgu danej izochrony dojazdu.

W zależności od przedmiotu analizy, w różny sposób mogą (bądź muszą) być różnicowane cele podróży, co także wpływa na dobór danego wskaźnika dostępności. Z tej perspektywy pomiar dystansu (czasu przejazdu) pomiędzy źródłem a celem podróży uwzględnia następujące rodzaje:

1. **Czas dojazdu do najbliższej placówki** – w sytuacji, gdy użytkownik może skorzystać z dowolnej placówki a same placówki są sobie równoważne. Jest to najprostszy możliwy wskaźnik dostępności, co powoduje, że do jego zalet możemy zaliczyć bardzo małe wymagania sprzętowe, a także niewielkie wymagania względem wykorzystanych danych (niezbędna jest jedynie lokalizacja placówek). Spełnia on swoje wymagania w momencie, gdy nie różnicujemy celów podróży, czy to ze względu na ich wielkość czy też ze względu na szczegółowy zakres świadczonych usług.
2. **Czas dojazdu do trzech najbliższych placówek** – w tym wariantcie także cele podróży nie są różnicowane pomiędzy sobą, jednak w porównaniu do pierwszego typu, uwzględniana jest więcej niż jedna placówka. Dzięki temu, taka metoda pomiaru umożliwia zasymulowanie możliwości wyboru placówek lub też zasymulowania wymuszenia korzystania z innej niż najbliższa placówka (np. w wyniku braku miejsc lub np. nieświadczania danego podtypu usługi publicznej). Ponadto, omawiana metoda pomiaru umożliwia obliczenie poziomu dostępności w przypadku braku szczegółowych danych dotyczących granic rejonów obsługi poszczególnych placówek; Jest to wskaźnik będący zmodyfikowaną wersją pierwszego z omawianych wskaźników. Z wcześniejszych prac wynika, że przestrzenne zróżnicowanie poziomu dostępności uzyskane dzięki zastosowaniu omawianego wskaźnika jest mniej heterogeniczne i w lepszym stopniu odzwierciedla możliwości skorzystania z różnorodnej oferty poszczególnych placówek usługowych.
3. **Czas dojazdu do właściwej placówki** – zmodyfikowana wersja, wymagająca obliczenia czasu przejazdu wyłącznie pomiędzy predefiniowanymi parami lub zbiorami punktów. Ma to uzasadnienie szczególnie w momencie, gdy użytkownik może skorzystać z danej usługi jedynie w konkretnej placówce (np. ze względu na rejonizację). Wskaźnik ma większe wymagania dotyczące zakresu niezbędnych danych, jako że przed przystąpieniem do analiz niezbędne jest „sparowanie” ze sobą poszczególnych placówek i rejonów przez nie obsługiwanych. Z drugiej strony ma on jeszcze mniejsze wymagania sprzętowe, gdyż wymaga obliczenia czasu przejazdu jedynie pomiędzy konkretną, wcześniej określoną parą punktów (lub zbiorów punktów), co może wpłynąć na znaczne skrócenie całkowitego czasu obliczeń. W przypadku tego wskaźnika nie jest brana pod uwagę

lokalizacja pozostałych punktów świadczących dany rodzaj usług, gdyż nie mają one najmniejszego wpływu na poziom dostępności danej osoby, lub z danego miejsca. Podsumowując, jest to bardzo prosty i efektywny wskaźnik w sytuacji, gdy mamy do czynienia z usługami publicznymi objętymi rejonizacją.

4. **Dostępność skumulowana (izochronowa)** – wskaźnik bazuje na wyznaczonej izochronie określającej co jest dostępne, a co nie, z danego miejsca zamieszkania. Podstawowa wersja wskaźnika dostępności mierzonej izochronami pokazuje do ilu placówek usługowych danego rodzaju można dojechać z danego miejsca zamieszkania w określonym czasie. Cechą indywidualną tego wskaźnika jest to, że wartości, które pokazuje przede wszystkim odzwierciedlają możliwość wyboru placówki, tj. im więcej punktów usługowych danego rodzaju, tym w większym stopniu użytkownik może dopasować ofertę do własnych, indywidualnych potrzeb, kierując się dowolnie określonymi przesłankami (odległością, łatwością dojazdu czy jakością świadczonych usług). Taka metoda wyznaczania dostępności nie jest niestety pozbawiona wad związanych przede wszystkim z jego dychotomiczną naturą: albo dana placówka mieści się w zasięgu danej izochrony – i wówczas w całości jest zaliczana do placówek osiągalnych z danego miejsca zamieszkania) albo nie – i wówczas traktowana jest jako nieistniejąca (z punktu widzenia mieszkańca danego obszaru). Z jednej strony może to powodować bardzo duże skoki wartości pomiędzy obszarami „wewnątrz” i „na zewnątrz” od danej izochrony, nawet jeśli różnica w czasie dojazdu pomiędzy dwoma punktami jest bardzo niewielka (np. 19 i 21 minut w przypadku izochrony 20-minutowej). Z drugiej strony, brakuje zróżnicowania dostępności wewnątrz danej izochrony, tj. dwie placówki zlokalizowane w odległości 1 i 19 minut, w taki sam sposób wpływają na poziom dostępności do danej usługi. Ponadto, wskaźnik nie pokazuje potencjalnej konkurencji, zarówno pomiędzy użytkownikami (o dostęp do danej placówki), jak i pomiędzy świadczeniodawcami (o użytkowników). Jego zaletą jest natomiast bardzo duża prostota interpretacji, co powoduje że mimo swoich wad jest dosyć powszechnie stosowany. Ponadto, do zalet wskaźnika można zaliczyć też to, że w wielu przypadkach poziom dostępności liczony metodą izochronową wykazuje bardzo dużą korelację z poziomem dostępności obliczanym bardziej złożonymi metodami, np. wskaźnikiem dostępności potencjałowej.

Tab. III Zakres powiązania metod badania dostępności z wybranymi wskaźnikami

Lp.	Wskaźnik	Metoda badawcza	Opis szczegółowy
6.1'	<i>Dostępność przychodni</i>	Czas dojazdu do najbliższej placówki	<i>Średni czas przejazdu do najbliższej przychodni (w min)</i>
6.2'	<i>Dostępność szpitali</i>	Czas dojazdu do najbliższej placówki	<i>Średni czas przejazdu do najbliższego szpitala (w min)</i>
6.3'	<i>Specjalistyczna opieka medyczna – koszyk usług (dostępność)</i>	Dostępność skumulowana	<i>Dostępność kumulatywna w izochronie 30-minutowej typów specjalistycznej opieki medycznej (koszyk usług)</i>
6.4'	<i>Szpitalne oddziały ratunkowe (dostępność)</i>	Czas dojazdu do najbliższej placówki	<i>Średni czas przejazdu do najbliższego SOR-u (w min)</i>
8.1'	<i>Dostępność do żłobków i klubów dziecięcych</i>	Czas dojazdu do najbliższej placówki	<i>Czas dojazdu do najbliższego żłobka i klubu dziecięcego (min)</i>
8.2'	<i>Dostępność do przedszkoli</i>	Czas dojazdu do trzech najbliższych placówek	<i>Średni czas dojazdu do trzech najbliższych przedszkoli (min)</i>
8.3'	<i>Dostępność do szkół podstawowych</i>	Czas dojazdu do trzech najbliższych placówek	<i>Średni czas dojazdu do trzech najbliższych szkół podstawowych (min)</i>
8.4' i 8.5'	<i>Licea i technika (analiza dostępności)</i>	Czas dojazdu do trzech najbliższych placówek	<i>Średni czas dojazdu do trzech najbliższych szkół ponadpodstawowych/ponadgimnazjalnych (min)</i>
8.6'	<i>Dostępność do zasadniczych szkół zawodowych/szkół branżowych</i>	Czas dojazdu do trzech najbliższych placówek	<i>Średni czas przejazdu do trzech najbliższych szkół zawodowych/szkół branżowych (min)</i>
9.1'	<i>Dostępność do kin</i>	Czas dojazdu do najbliższej placówki	<i>Średni czas przejazdu do najbliższego kina (w min)</i>
9.2'	<i>Dostępność do teatru</i>	Czas dojazdu do najbliższej placówki	<i>Średni czas przejazdu do najbliższego teatru (w min)</i>
10.1'	<i>Urzędy gminne</i>	Czas dojazdu do właściwej placówki	<i>Średni czas dojazdu do właściwego urzędu gminnego</i>
10.2'	<i>Starostwa powiatowe</i>	Czas dojazdu do właściwej placówki	<i>Średni czas dojazdu do właściwego starostwa powiatowego</i>
10.3'	<i>Urzędy wojewódzkie</i>	Czas dojazdu do właściwej placówki	<i>Średni czas dojazdu do właściwego urzędu wojewódzkiego</i>

10.4'	Urzędy marszałkowskie	Czas dojazdu do właściwej placówki	Średni czas dojazdu do właściwego urzędu marszałkowskiego
10.5'	Oddziały regionalne ZUS	Czas dojazdu do właściwej placówki	Średni czas dojazdu do właściwego oddziału regionalnego ZUS
10.6'	Inspektorat i biuro terenowe ZUS	Czas dojazdu do właściwej placówki	Średni czas dojazdu do właściwego inspektoratu lub biura terenowego ZUS
10.7'	Oddział regionalny KRUS	Czas dojazdu do właściwej placówki	Średni czas dojazdu do właściwego oddziału regionalnego KRUS
10.8'	Placówka terenowa KRUS	Czas dojazdu do właściwej placówki	Średni czas dojazdu do właściwej placówki terenowej KRUS
10.9'	Izba skarbowa	Czas dojazdu do właściwej placówki	Średni czas dojazdu do właściwej izby skarbowej
10.10'	Urząd skarbowy	Czas dojazdu do właściwej placówki	Średni czas dojazdu do właściwego urzędu skarbowego

5. HIERARCHIZACJA. Metodyka hierarchizowania ośrodków miejskich

Hierarchizacja ośrodków miejskich jest sprawą skomplikowaną. W niniejszym opracowaniu podjęto się próby połączenia klasyfikacji opartej o lokalizację liczby usług zaproponowanej w załączniku nr 1 do SOPZ (umownie zwanej danej klasyfikacją ośrodków według podaży typów usług) z klasyfikacją obiektywną wypracowaną w IGiPZ PAN, umownie nazwaną klasyfikacją funkcjonalno-administracyjną).

Punktem odniesienia dla **hierarchizacji funkcjonalno-administracyjnej** jest przyjęty na wstępie podział na typy ośrodków (typy 1-5 są podstawowe, podtypy a, b, c są uzupełniające) (tab. IV):

1. Warszawa;
2. miasta regionalne;
  - a. Wielka Piątka (Czwórka), w tym Trójmiasto
  - b. Rdzenie metropolii wymagające restrukturyzacji (Katowice, Łódź, Szczecin), dla Katowic 14 miast na prawach powiatu
  - c. Pozostałe miasta wojewódzkie
3. miasta subregionalne (spełniające jedno z możliwych kryteriów – dawna siedziba województwa w latach 1975-1998, miasto na prawach powiatu, liczba ludności ponad 50 tys. mieszkańców (poza aglomeracjami));
4. miasta powiatowe;
  - a. aglomeracyjne (znajdujące się w MOF według Śleszyński (2013) oraz Tarnowskie Góry ze względu na GZM
  - b. nieaglomeracyjne
5. miasta pozostałe;
  - a. aglomeracyjne
  - b. >10 tys. nieaglomeracyjne
  - c. <10 tys. nieaglomeracyjne.

W celu prawidłowej oceny pozycji hierarchicznej miast przyjęto następujące założenie bazowe. Hierarchizacja wykonana została (w sensie statystycznym) każdorazowo w odniesieniu do sytuacji w regionie (średnie ważone liczbą ludności dla typów miast w regionie) oraz w odniesieniu do całego kraju (średnie ważone liczbą ludności dla typów miast dla kraju). Każdorazowo (dla każdego z 32 wskaźników, dla każdego typu miast w regionie) badano odchylenia 32 zmiennych względem wartości średnich dla typów na poziomie krajowym. Efektem jest tabela ukazująca odchylenia poszczególnych wskaźników dla danego typu miast w regionie względem wartości średnich dla typów na poziomie krajowym.

Tabela IV. Klasyfikacja miast w województwie małopolskim*.

Typ		Podtyp		Liczba miast	Miasta
symbol	nazwa	symbol	nazwa		
1	Metropolitalne	–	–		–
2	Wojewódzkie (metropolitalne i regionalne)	a	metropolitalne ukształtowane	1	Kraków
		b	metropolitalne kształtujące się		–
		c	regionalne		–
3	Subregionalne	–	–	2	Nowy Sącz, Tarnów
4	Ponadlokalne (powiatowe)	a	aglomeracyjne*	2	Myślenice, Wieliczka
		b	nieaglomeracyjne	14	Bochnia, Brzesko, Chrzanów, Dąbrowa Tarnowska, Gorlice, Limanowa, Miechów, Nowy Targ, Olkusz, Oświęcim, Proszowice, Sucha Beskidzka, Wadowice, Zakopane
5	Lokalne	a	aglomeracyjne*	6	Krzeszowice, Skała, Skawina, Świątniki Górne, Dobczyce, Niepołomice
		b	pozostałe (>10 tys. mieszk.)	8	Andrychów, Brzeszcze, Bukowno, Kęty, Krynica-Zdrój, Libiąż, Rabka-Zdrój, Trzebinia
		c	pozostałe (<10 tys. mieszk.)	28	Alwernia, Biecz, Bobowa, Chełmek, Ciężkowice, Czchów, Grybów, Jordanów, Kalwaria Zebrzydowska, Maków Podhalański, Mszana Dolna, Muszyna, Nowe Brzesko, Nowy Wiśnicz, Piwniczna-Zdrój, Radłów, Ryglice, Słomniki, Stary Sącz, Sułkowice, Szczawnica, Szczucin, Tuchów, Wojnicz, Wolbrom, Zakliczyn, Zator, Żabno

* zastosowana w opracowaniu klasyfikacja miast nie jest spójna z delimitacjami obecnymi w innych dokumentach wojewódzkich. Przykładowo w *Planie Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Małopolskiego* do Krakowskiego Obszaru Metropolitalnego (KOM) zaliczono 17 gmin, w tym zaledwie 6 miast (Kraków, Wieliczka, Skawina, Niepołomice, Krzeszowice i Świątniki Górne). Z kolei wdrażanie Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych (ZIT) odbywa się na jeszcze mniejszym obszarze (15 gmin, wśród których nie ma Krzeszowic). W dokumentach strategicznych spotykany jest jeszcze obszar o nazwie *subregion KOM*, tożsamy z 2 jednostkami NUTS3 (Kraków i podregion krakowski). W jego skład (według podziału obowiązującego od 2018 r.), oprócz Krakowa, wchodzi następujące powiaty: krakowski, miechowski, myślenicki, proszowicki, bocheński i wielicki. Oznacza to, że oprócz miast określonych jako *aglomeracyjne* w tym opracowaniu, w skład subregionu KOM wchodzi: Bochnia, Koszyce, Miechów, Nowe Brzesko, Nowy Wiśnicz, Proszowice, Słomniki i Sułkowice.

Drugim sposobem hierarchizacji jest **klasyfikacja ośrodków według podaży typów usług** (numeracja względem załącznika nr 1 do SOPZ została zmodyfikowana na potrzeby porównawcze z klasyfikacją funkcjonalno-administracyjną). W świetle klasyfikacji ośrodków według podaży typów usług określa się:

2- Ośrodki ponadregionalne koncentrujące usługi o znaczeniu ponadregionalnym i regionalnym (liczba usług od 40 w górę);

3 - Ośrodki regionalne, koncentrujące usługi zarówno dla potrzeb bezpośredniego zaplecza, jak i usługi oddziałujące na cały region lub jego część (liczba usług od 30 w górę);

4 - Ośrodki subregionalne, koncentrujące usługi zarówno dla potrzeb bezpośredniego zaplecza, jak również subregionu (liczba usług od 25 w górę);

4' - Ośrodki ponadlokalne o oddziaływaniu ponadgminnym, koncentrujące usługi dla bezpośredniego zaplecza (liczba usług od 20 w górę);

5 - Ośrodki lokalne, koncentrujące w miejscach zamieszkania usługi podstawowe (liczba usług poniżej 20).

Porównanie dwóch sposobów hierarchizacji, tj. funkcjonalno-administracyjnej i według podaży typów usług ma miejsce w tabeli rekomendacyjnej w trzeciej części opracowania.

6. SYNTETYZACJA. Syntetyczna miara oceny warunków życia i dostępności usług publicznych

Do oceny syntetycznej warunków życia i dostępności usług publicznych wykorzystano metodę standardyzacji. W celu standardyzacji wykorzystano podstawową miarę standardyzacji jaką jest stosunek różnicy między wartością zmiennej niestandardyzowanej i średnią z populacji a odchyleniem standardowym populacji (formuła 1).

$$Z = \frac{x - \mu}{\sigma} \quad (1)$$

gdzie:

x – zmienna niestandardyzowana,

μ – średnia z populacji,

σ – odchylenie standardowe populacji.

Należy dodać, że w odróżnieniu od hierarchizacji, gdzie średnie były oparte o średnie ważone dla typów miast, w przypadku syntetyzacji średnie są oparte o liczbę jednostek (923 miasta), tak by można było porównać wyniki między komponentem I i II. Dla zmiennych mających charakter destymulanty dodano dodatkowo minus przed formułą by wartości dodatnie zawsze odpowiadały pozytywnej sytuacji a wartości ujemne – negatywnej. Na dalszym etapie procedury badawczej otrzymane wartości standardyzowane zgrupowano w decyle i w ujęciu decylowym wartości przedstawiono na mapach. W ocenie syntetycznej tak jak w hierarchizacji zastosowane zostały tylko te miary (a zarazem zmienne), które mają **charakter ogólnodostępny** (są dostępne w BDL lub innych bazach dla całego kraju, to jest przynajmniej dla zbioru wszystkich miast) i wobec których nie ma uwag lub wątpliwości metodycznych. W ten sposób uzyskano **32** zmienne wykorzystane do oceny syntetycznej i hierarchizacji dla wskaźników opartych na **wyposażeniu** oraz **21** zmiennych opartych na wskaźnikach **dostępnościowych**.

W celu prawidłowej oceny syntetycznej warunków życia i dostępności usług publicznych w miastach przyjęto następujące założenia bazowe:

1. Syntetyzacja dla wskaźników wyposażenia dotyczyła odrębnie:

1.1. **Poszczególnych obszarów tematycznych** 1-10 (w tym 1-4 warunki życia i 5-10 dostępność usług publicznych; z wyjątkiem obszaru pomoc i integracja społeczna gdzie nie udało się zebrać danych dla zbioru miast z całego kraju oraz administracja wszystkich szczebli, która bazuje na wskaźnikach dostępnościowych).

1.2. **Jakości i warunków życia** (średnia miara z obszarów badawczych 1-4) oraz **wyposażenia w usługi publiczne** (średnia miara z wybranych obszarów badawczych 5-10 dla wskaźników wyposażenia).

2. Syntetyzacja dla wskaźników opartych na metodach badania dostępności dotyczyła:

2.1. **Poszczególnych obszarów tematycznych** (5-10 dostępność usług publicznych; z wyjątkiem obszarów: infrastruktura sieciowa oraz pomoc i integracja społeczna).

2.2. **Dostępności usług publicznych** (średnia miara dostępności transportowej usług z wybranych obszarów 5-10).

Dla **wskaźników wyposażenia** skonstruowano wskaźniki syntetyczne dla ośmiu obszarów tematycznych - po cztery dla warunków życia i cztery dla dostępności usług publicznych (dla pomocy i integracji społecznej oraz dla administracji wszystkich szczebli dla których brak jest wskaźników cząstkowych nie konstruowano wskaźników syntetycznych). Zaproponowano następujące miary syntetyczne (por tab. IV):

1. **Miara syntetyczna warunków życia** w zakresie określonego obszaru badawczego (1-4) - w oparciu o zmienne z tego obszaru.
2. **Miara syntetyczna wyposażenia w usługi** w zakresie określonego obszaru badawczego (5-10) - w oparciu o zmienne z tego obszaru.
3. **Miara syntetyczna warunków życia i wyposażenia w usługi**

Dla **wskaźników opartych na metodach badania dostępności** skonstruowano wskaźniki syntetyczne dla czterech obszarów tematycznych. Zaproponowano ponadto miarę syntetyczną w postaci: **miary syntetycznej dostępności usług** na podstawie **wskaźników dostępności** w zakresie określonego obszaru badawczego (5-10) - w oparciu o wybrane zmienne alternatywne z tego obszaru.

Tab. IV Wskaźniki wyposażenia wchodzące w skład syntezy i hierarchizacji oraz wskaźniki dostępnościowe wchodzące w skład syntezy

Obszar tematyczny	Wskaźniki wyposażenia - synteza i hierarchizacja (32 wskaźniki)	Wskaźniki dostępnościowe – synteza (21 wskaźników)
Warunki życia - wskaźniki cząstkowe		
1. Środowisko przyrodnicze	1.1. Udział parków, zieleńców i terenów zieleni osiedlowej 1.3. Obszary prawnie chronione w mieście i gminach sąsiadujących 1.6. Udział ludności niekorzystającej z oczyszczalni ścieków	x
2. Infrastruktura mieszkaniowa	2.1. Instalacje techniczne I. Procent mieszkań bez wodociągu 2.2. Instalacje techniczne II. Procent mieszkań bez łazienki 2.3. Instalacje techniczne III. Procent mieszkań bez centralnego ogrzewania 2.4. Instalacje techniczne IV. Ludność nie korzystająca z sieci kanalizacyjnej 2.5. Niedobór mieszkań. Liczba osób przypadająca na 1 mieszkanie 2.6. Powierzchnia użytkowa mieszkania (PUM) na 1 mieszkańca	x
3. Zamożność mieszkańców	3.2. Zamożność mieszkańców. Dochody z pracy 3.3. Zamożność mieszkańców. Bezrobocie rejestrowane 3.5. Zamożność mieszkańców. Otrzymujący zasiłek rodzinny	x
4. Bezpieczeństwo	4.1. Poziom przestępczości 4.2. Bezpieczeństwo drogowe	x
Dostępność usług publicznych - wskaźniki cząstkowe		
5. Infrastruktura sieciowa	5.1. Ścieżki rowerowe na 10 tys. ludności 5.2. Długość sieci kanalizacyjnej na 1 mieszkańca podłączonego do sieci 5.4. Penetracja budynkowa zasięgami internetu stacjonarnego ogółem 5.5. Penetracja lokalowa zasięgami internetu stacjonarnego (30 Mb/s)	x
6. Ochrona zdrowia	6.1. Przychodnie	6.1'. Dostępność przychodni 6.2'. Dostępność szpitali 6.3'. Specjalistyczna opieka medyczna – koszyk usług (dostępność) 6.4'. Szpitalne oddziały ratunkowe (dostępność)

7. Pomoc i integracja społeczna	x	x
8. Edukacja oraz zorganizowana opieka nad dziećmi do lat 3	8.1. Żłobki, oddziały żłobkowe i kluby dziecięce 8.2. Przedszkola 8.3. Szkoły podstawowe 8.4. Licea 8.5. Technika 8.6. Zasadnicze szkoły zawodowe/szkoły branżowe	8.1'. Dostępność do żłobków i klubów dziecięcych 8.2'. Dostępność do przedszkoli 8.3'. Dostępność do szkół podstawowych 8.4' i 8.5'. Licea i technika (analiza dostępności) 8.6'. Dostępność do zasadniczych szkół zawodowych/szkół branżowych
9. Kultura i sztuka, sport i rekreacja	9.1. Kina 9.3. Muzea 9.4. Biblioteki 9.5. Ośrodki kultury 9.6. Grupy artystyczne 9.9. Ćwiczący mężczyźni 9.10. Ćwiczące kobiety	9.1'. Dostępność do kin 9.2'. Dostępność do teatru
10. Administracja wszystkich szczebli	x	10.1'. Urzędy gminne 10.2'. Starostwa powiatowe 10.3'. Urzędy wojewódzkie 10.4'. Urzędy marszałkowskie 10.5'. Oddziały regionalne ZUS 10.6'. Inspektorat i biuro terenowe ZUS 10.7'. Oddział regionalny KRUS 10.8'. Placówka terenowa KRUS 10.9'. Izba skarbowa 10.10'. Urząd skarbowy
Wskaźniki syntetyczne		
Warunki życia	I. Środowisko przyrodnicze (średnia z 3 wskaźników) II. Infrastruktura mieszkaniowa (średnia z 6 wskaźników) III. Zamożność mieszkańców (średnia z 3 wskaźników) IV. Bezpieczeństwo (średnia z 2 wskaźników) + Wskaźnik syntetyczny warunków życia (średnia z obszarów tematycznych I-IV)	x
Dostępność usług publicznych	V. Infrastruktura sieciowa (średnia z 3 wskaźników) VI. Ochrona zdrowia (1 wskaźnik) VII. <i>Pomoc i integracja społeczna (brak wskaźników do syntezy)</i> VIII. Edukacja oraz zorganizowana opieka nad dziećmi do lat 3 (średnia z 6 wskaźników) IX. Kultura i sztuka, sport i rekreacja (średnia z 7 wskaźników) X. <i>Administracja wszystkich szczebli (brak wskaźników do syntezy)</i> + Wskaźnik syntetyczny dostępności usług publicznych (średnia z obszarów tematycznych V-VI i VIII-IX)	V. <i>Infrastruktura sieciowa (brak wskaźników dostępnościowych do syntezy)</i> VI. Ochrona zdrowia (średnia z 4 wskaźników) VII. <i>Pomoc i integracja społeczna (brak wskaźników dostępnościowych do syntezy)</i> VIII. Edukacja oraz zorganizowana opieka nad dziećmi do lat 3 (średnia z 5 wskaźników) IX. Kultura i sztuka, sport i rekreacja (średnia z 2 wskaźników) X. Administracja wszystkich szczebli (średnia z 10 wskaźników)
Komponent II - synteza	Wskaźnik syntetyczny warunków życia i dostępności usług publicznych (średnia ze wskaźników syntetycznych warunków życia i dostępności usług publicznych)	Wskaźnik syntetyczny dostępności usług publicznych bazujący na wskaźnikach dostępności (średnia ze wskaźników syntetycznych z obszarów tematycznych VI i VIII-X)

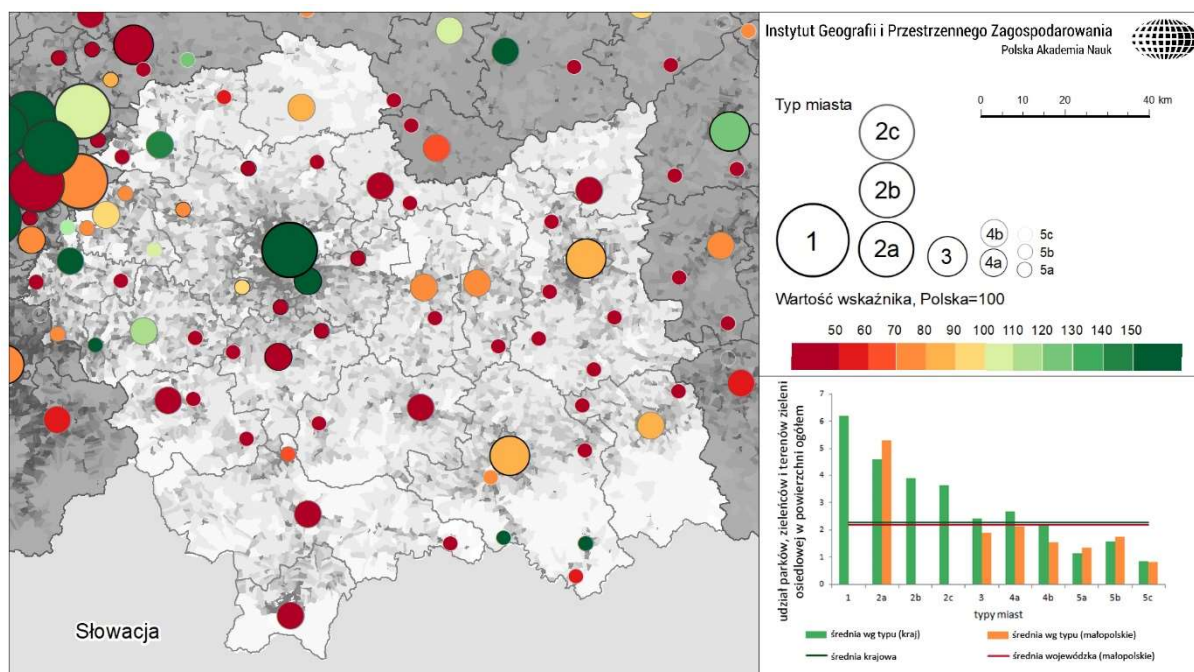
CZĘŚĆ II

REZULTATY BADANIA

ŚRODOWISKO PRZYRODNICZE

1.1. Udział parków, zieleńców i terenów zieleni osiedlowej

Potencjał rekreacyjny miasta i jego okolic może być określany jako: „zdolność środowiska przyrodniczego do zaspokajania potrzeb człowieka związanych z wypoczynkiem, odtwarzaniem sił biopsychologicznych oraz doznaniem estetycznymi” (Kistowski 1993). W celu określenia potencjału rekreacyjnego / dostępności terenów rekreacyjnych posłużono się w pierwszym wskaźniku tego typu dostępnością terenów zieleni z wykorzystaniem danych gromadzonych w Banku Danych Lokalnych, w postaci udziału parków, zieleńców i terenów zieleni osiedlowej w powierzchni ogółem miasta w 2017 r. Wskaźnik z oczywistych względów jest stymulantą. Rozkład wskaźnika między typami miast jest bardzo wyraźny na korzyść miast dużych, w tym przede wszystkim miast wojewódzkich. Im mniejsze jest miasto tym udział terenów zieleni jest również mniejszy, niezależnie od regionu Polski.

Ryc. 1.1 Udział parków, zieleńców i terenów zieleni osiedlowej w powierzchni ogółem w mieście, 2017.

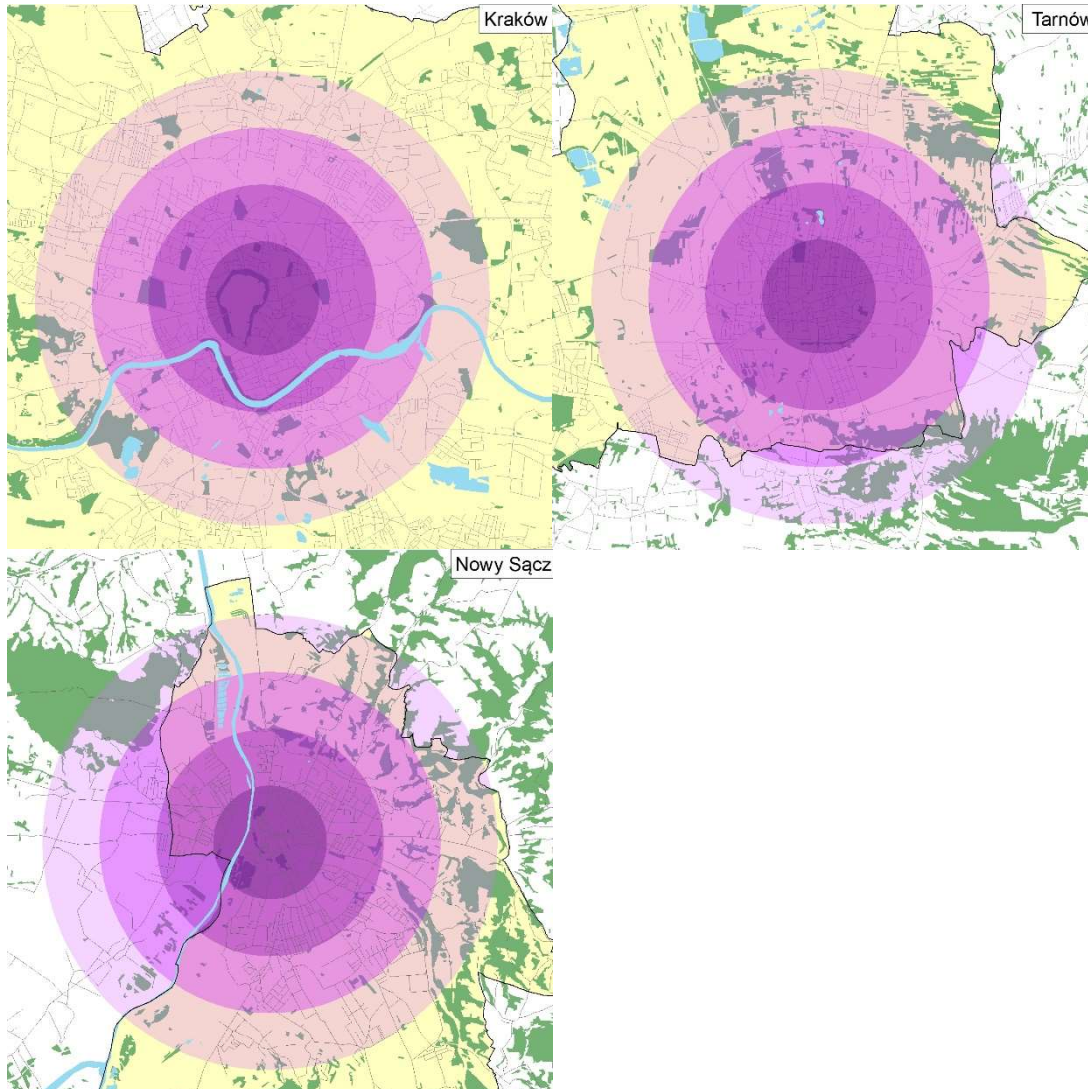
Źródło: opracowanie własne na podstawie GUS BDL.

Średni udział parków, zieleńców i terenów zieleni osiedlowej w powierzchni ogółem w mieście (%) w skali kraju wyniósł jedynie 2,3%. W województwie małopolskim wskaźnik jest odpowiednio niższy i wynosi około 2,2. Problem w województwie małopolskim dotyczy przede wszystkim miast mniejszych, ponieważ z wyjątkiem Krakowa (5,3%) i Wieliczki (5,6%) w pozostałych miastach regionu, w tym w miastach subregionalnych, gdzie wskaźnik wynosi jedynie 1,9%, wskaźnik nie przekracza 5%. Co interesujące, problem dotyczy również miast turystycznych. Przykładowo w Zakopanem udział powierzchni terenów zielonych w mieście wynosi w świetle danych GUS jedynie 0,9%. Jest to jedna z przesłanek by większy nacisk kłaść na inne wskaźniki, w tym na trzeci ze wskaźników dostępności terenów rekreacyjnych uwzględniający również sytuację w tym zakresie poza miastem.

W latach 2007-2017 generalnie wskaźnik w większości miast nie zmienił się znacząco. Do największych zmian udziału parków, zieleńców i terenów zieleni osiedlowej w powierzchni ogółem w mieście doszło w Krakowie (wzrost o 1,2 punktu procentowego). Natomiast w Wadowicach nastąpił spadek udziału aż o 17 punktów procentowych.

1.2. Udział parków, lasów i ogrodów w buforze wokół centrum

Drugi ze wskaźników dotyczących sfery rekreacyjnej dotyczy udziału parków, lasów, ogrodów zoologicznych i botanicznych w buforze od centrum miasta¹. Źródłem danych była baza danych obiektów topograficznych (BDOT). Przyjęto, że centrum miasta to miejsce, w którym zlokalizowany jest ratusz. Z powierzchni bufora odjęto obszary wodne (morze, rzeki i jeziora).

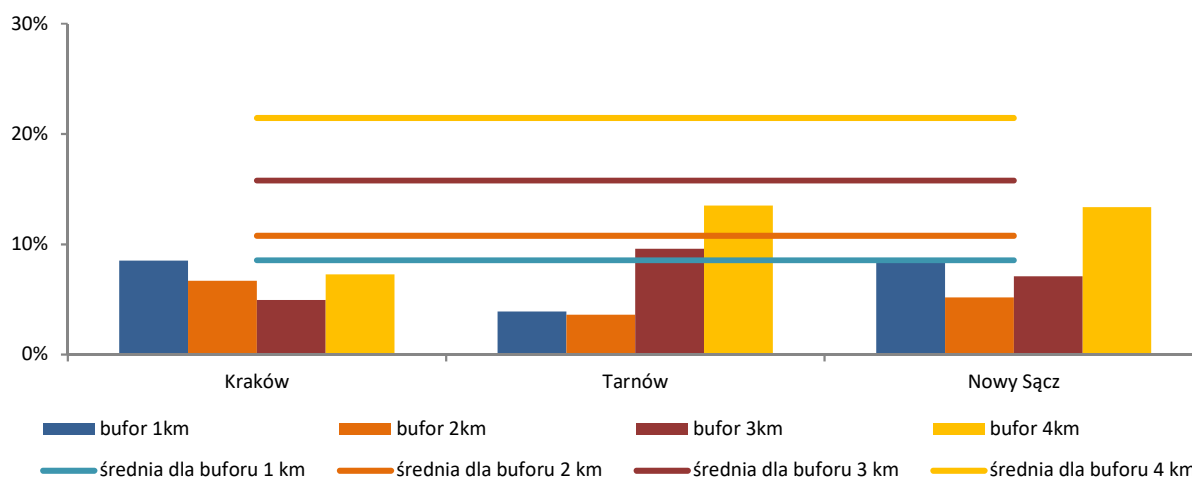
Ryc. 1.2.1 Udział parków, lasów i ogrodów zoologicznych i botanicznych w buforze 1 km, 2 km, 3 km i 4 km wokół centrum miast na prawach powiatu, 2013.

Źródło: opracowanie własne na podstawie BDOT.

Centra miast na prawach powiatu w województwie małopolskim są dość ubogie w zieleń w porównaniu do średniej dla 19 miast w 6 regionach. Kraków wygląda dość dobrze jedynie w buforze 1 km od centrum miasta (krakowskie planty), a w dalszej odległości udział terenów zielonych jest

¹ Badanie przeprowadzono dla grupy miast na prawach powiatu dla sześciu regionów (19 miast). Wskaźnik jest stymulantą. Wraz ze zwiększaniem się buforu wokół centrum z 1km do 4km, odpowiednio zwiększa się średni udział powierzchni zajętej przez parki, lasy lub ogrody zoologiczne, z 9% dla 1 km do aż 21% dla 4 km (średnia nieważona dla 19 miast na prawach powiatu w sześciu analizowanych regionach kraju).

mniejszy niż 10%. Na tle Krakowa pozostałe miasta subregionalne w regionie wyglądają nieznacznie lepiej, ale i tak wypadają gorzej niż średnia dla 19 miast na prawach powiatu.

Ryc. 1.2.2 Udział parków, lasów i ogrodów zoologicznych i botanicznych w buforze 1 km, 2 km, 3 km i 4 km wokół centrum miast na prawach powiatu – wykres porównawczy, 2013 (średnie dla 19 miast na prawach powiatu w sześciu regionach)

Źródło: opracowanie własne na podstawie BDOT

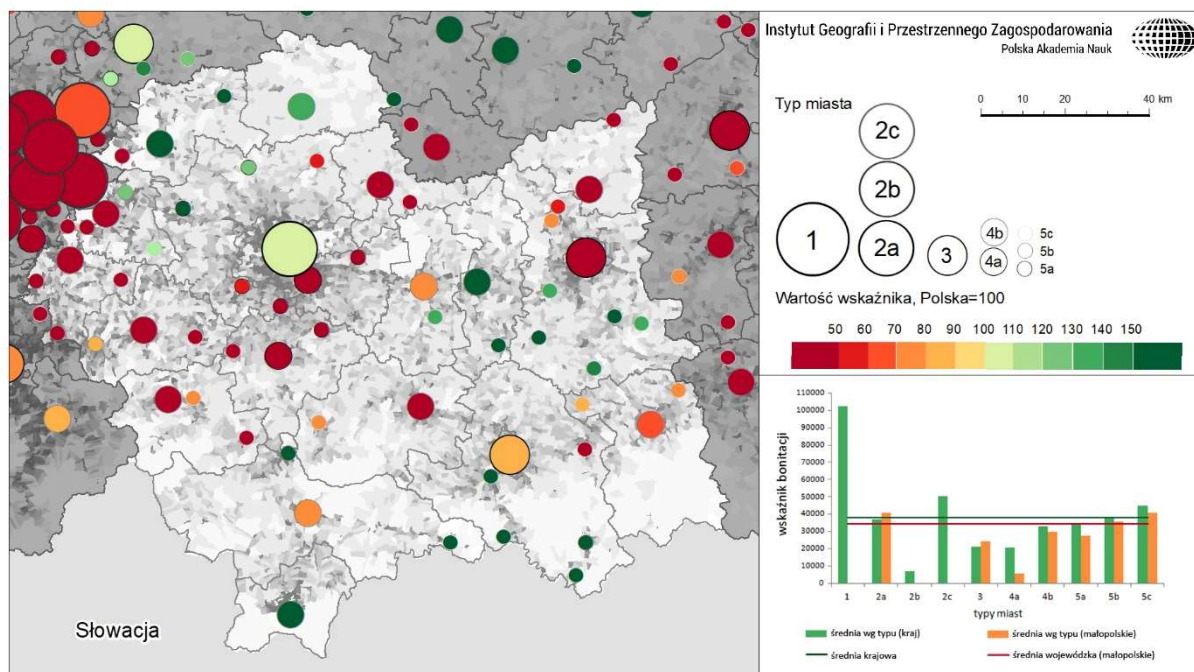
1.3. Obszary prawnie chronione w mieście i gminach sąsiadujących

Trzeci ze wskaźników dotyczących sfery rekreacyjnej dotyczy największego przestrzennie obszaru i może być ważny dla mieszkańców miast głównie w kontekście weekendowych podróży rekreacyjnych, realizowanych w kierunku obszarów chronionych przyrodniczo. Obszary prawnie chronione zlokalizowane są zarówno w mieście jak i w najbliższym jego otoczeniu. Obliczono tym samym łączną sumę ważoną obszarów prawnie chronionych w powierzchni ogółem w mieście i w jednostkach sąsiadujących stanowiących zaplecze przyrodniczo-rekreacyjne miasta (gminy obwarzankowe), bazując na mierze syntetycznej ukazującej jakość środowiska naturalnego w postaci zmodyfikowanego bonitacyjnego wskaźnika nasycenia obszarami chronionymi opracowany przez Degórskiego (2015). Jego podstawą jest przydzielenie punktów jednostkom, zależnie od powierzchni poszczególnych typów obszarów chronionych. Ocena cennej przyrodniczej obszarów bazuje na wskaźniku form ochrony prawnej w poszczególnych gminach z nałożoną wagą dla występujących form ochrony (Degórski 2015)². Do konstrukcji wskaźnika wykorzystano dane z BDL GUS dotyczące powierzchni o szczególnych walorach przyrodniczych prawnie chronionej. Wskaźnik ma charakter stymulacyjny. Biorąc pod uwagę rozkład wskaźnika przyrodniczo zyskują obszary lesiste (Polska północna), a także niektóre duże miasta. Z kolei gorzej sytuacja wygląda na terenach przemysłowych. Gorzej wypadają również miasta w typie 3 (subregionalne) i 4a.

W województwie małopolskim wskaźnik bonitacji wyniósł 90% średniej krajowej. Sytuacja wygląda dobrze w miastach położonych w atrakcyjnym przyrodniczo południu regionu (obszary górskie), a także w północno-zachodniej części województwa. W Krakowie wskaźnik jest o 7% wyższy niż średnia krajowa. Z miast subregionalnych dostępność terenów rekreacyjnych gorsza jest w Tarnowie (46%) niż w Nowym Sączu (83%), a z mniejszych miast szczególnie źle jest w Oświęcimiu,

² Zaproponowany wskaźnik syntetyczny dla gmin z zastosowaniem wag dla poszczególnych kategorii przyjmuje postać: $\sum (Pa \cdot 3 + Pb \cdot 2 + Pc)$, gdzie: a - park narodowy, rezerwat przyrody – waga 3, b - parki krajobrazowe (z wyłączeniem rezerwatów i pozostałych form ochrony przyrody) – waga 2, c - obszary chronionego krajobrazu (z wyłączeniem rezerwatów i pozostałych form ochrony przyrody) – waga 1.

Dobczycach i Brzeszczach (niemalże brak obszarów chronionych przyrodniczo w mieście i gminach sąsiadujących).

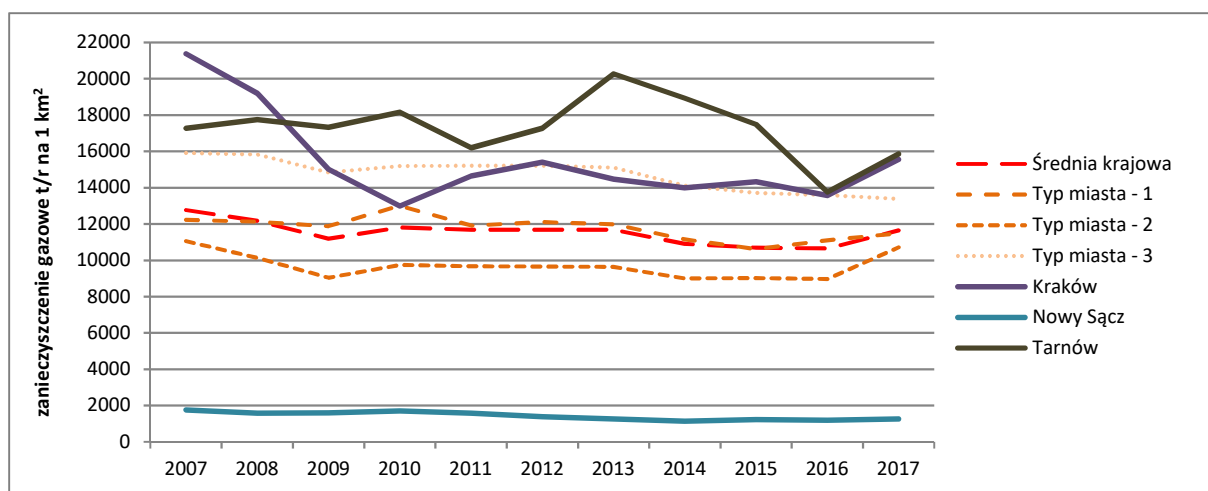
Ryc. 1.3 Wskaźnik bonitacji. Suma ważonej powierzchni chronionej w mieście i gminach sąsiadujących, 2017.

Źródło: opracowanie własne na podstawie GUS BDL.

1.4. Jakość powietrza. Zanieczyszczenia gazowe

W ramach analizy wzięto pod uwagę emisję zanieczyszczeń powietrza z zakładów szczególnie uciążliwych³ (taki wskaźnik jest dostępny w ramach Banku Danych Lokalnych). Wartość wskaźnika obliczana jest w tonach rocznie na 1 km². Niestety, informacja ta jest dostępna jedynie na poziomie powiatowym. Ponieważ powiat jest jednostką zbyt dużą by stawiać równość między zanieczyszczeniem gazowym w powiecie i w mieście powiatowym zdecydowano o wyborze wyłącznie miast na prawach powiatu do analizy przeprowadzonej w ujęciu dynamicznym dla całego okresu 2007-2017 w porównaniu do średniej krajowej (dla 66 miast na prawach powiatu) oraz średniej dla typów miast 1, 2 oraz 3. Zmienna jest destymulantą. Im wyższy poziom zanieczyszczeń gazowych tym gorsza sytuacja i pilniejsza interwencja.

³ Według definicji GUS zanieczyszczenia gazowe to emisja do atmosfery substancji gazowych, których stężenie przekracza średnią zawartość tych substancji w powietrzu czystym, negatywnie oddziałując na zdrowie człowieka oraz na stan i jakość środowiska. Do charakterystycznych zanieczyszczeń powietrza występujących w formie gazowej należą: dwutlenek siarki (SO₂), tlenki azotu (NO_x), tlenek węgla (CO), dwutlenek węgla (CO₂), węglowodory (C_nH_m) oraz tzw. "utleniacze". Utleniacze są substancjami zanieczyszczającymi wtórnymi, powstałymi na drodze reakcji fotochemicznych podstawowych zanieczyszczeń. Zalicza się do nich ozon, dwutlenek azotu, formaldehyd, akroleinę i inne.

Ryc. 1.4 Zanieczyszczenia gazowe t/r na 1 km² w miastach na prawach powiatu w latach 2007-2017.

Źródło: opracowanie własne na podstawie GUS BDL.

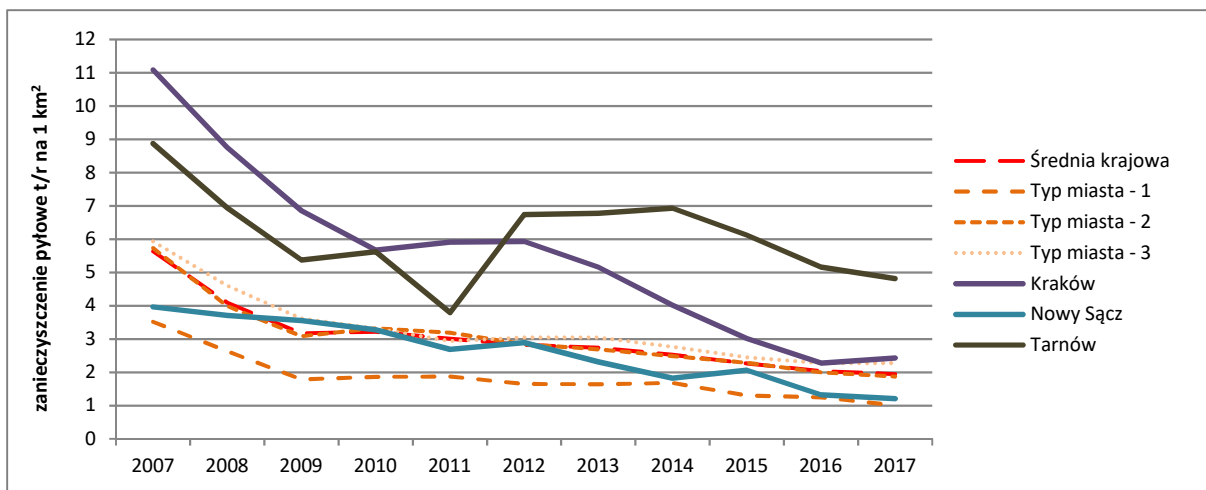
Zanieczyszczenia gazowe w miastach na prawach powiatu w województwie małopolskim kształtują się na wyższych poziomach niż średnie dla Polski w poszczególnych typach. Pozytywnym wyjątkiem jest Nowy Sącz, gdzie emisja zanieczyszczeń gazowych z zakładów szczególnie uciążliwych jest na bardzo niskim poziomie. W Krakowie i Tarnowie natomiast wartość zanieczyszczeń gazowych utrzymuje się na relatywnie wysokim poziomie, chociaż w Krakowie w latach 2007-2010 szybko spadała.

1.5. Jakość powietrza. Zanieczyszczenia pyłowe

W ramach analizy, podobnie jak w przypadku zanieczyszczeń gazowych, uwzględniono emisję zanieczyszczeń powietrza z zakładów szczególnie uciążliwych⁴ (taki wskaźnik jest dostępny w ramach Banku Danych Lokalnych). Wartość wskaźnika obliczana jest w tonach rocznie na 1 km². Niestety, analogicznie jak w przypadku zanieczyszczeń gazowych, informacja ta jest dostępna jedynie na poziomie powiatowym. Ponieważ powiat jest jednostką zbyt dużą by stawiać równość między zanieczyszczeniem pyłowym w powiecie i w mieście powiatowym zdecydowano o wyborze wyłącznie miast na prawach powiatu do analizy przeprowadzonej w ujęciu dynamicznym dla całego okresu 2007-2017 w porównaniu do średniej krajowej (dla 66 miast na prawach powiatu) oraz średniej dla typów miast 1, 2 oraz 3. Zmienna jest destymulantą. Im wyższy poziom zanieczyszczeń pyłowych tym gorsza sytuacja i pilniejsza interwencja.

⁴ Według definicji GUS zanieczyszczenia pyłowe to emisja do atmosfery stałych cząstek o rozdrobieniu makroskopowym i koloidalnym, których stężenie przekracza średnią zawartość tych substancji w powietrzu czystym, negatywnie oddziałując na zdrowie człowieka oraz na stan i jakość środowiska. Zanieczyszczenia pyłowe dzieli się w zależności od wymiarów ziaren na: pyły o rozdrobieniu makroskopowym o wymiarach ziaren od 1 do 1000 μm (mikrometry) oraz pyły o rozdrobieniu koloidalnym o wymiarach ziaren od 0,001 do 1 μm. W zależności od źródła pochodzenia pyłu lub formy jego występowania stosuje się podział na: pyły dyspersyjne, tzn. powstałe wskutek mechanicznego rozdrabniania ciał stałych (np. pył węglowy przy kruszeniu i mieleniu węgla w zakładach energetycznych) oraz pyły kondensacyjne, powstałe w wyniku skraplania się i zestalania par różnych substancji chemicznych (np. sadza), występujące tylko w klasie o rozdrobieniu koloidalnym. Powstawanie zanieczyszczeń pyłowych wiąże się nierozdzielnie ze wszystkimi procesami produkcyjnymi i procesami spalania. Szczególnie duże ilości pyłów powstają przy spalaniu paliw stałych.

Ryc. 1.5 Zanieczyszczenia pyłowe t/r na 1 km² w miastach na prawach powiatu w latach 2007-2017.

Źródło: opracowanie własne na podstawie GUS BDL.

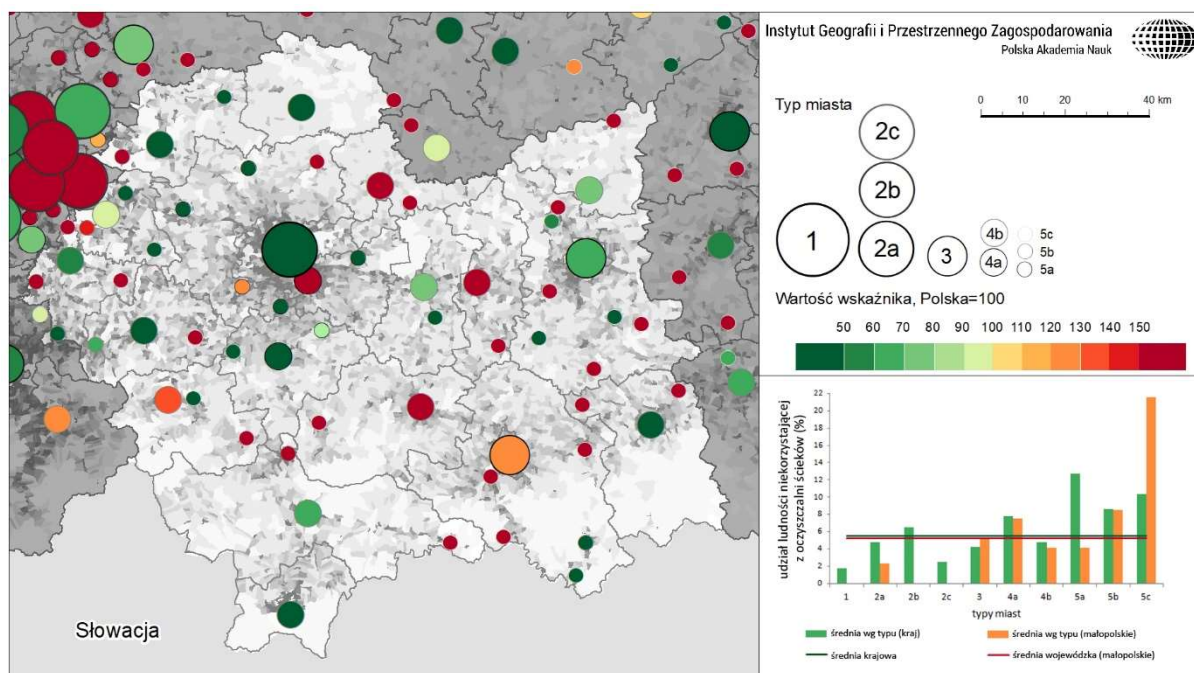
Największa emisja zanieczyszczeń pyłowych w miastach na prawach powiatu w województwie małopolskim charakteryzuje Tarnów i Kraków. Miasta na prawach powiatu z województwa małopolskiego (z wyjątkiem Nowego Sącza) mają duży problem z zanieczyszczeniami pyłowymi. Na szczęście w Krakowie tendencja jest pozytywna i zanieczyszczenie to systematycznie w tym mieście spada zmierzając w kierunku średniej krajowej. Niestety w Tarnowie mimo pewnego spadku w ostatnich latach nadal wartość zanieczyszczeń pyłowych ponad dwukrotnie przewyższa średnią krajową.

1.6. Udział ludności niekorzystającej z oczyszczalni ścieków

Wykorzystano wskaźnik udziału liczby ludności niekorzystającej z oczyszczalni ścieków⁵. Wskaźnik jest destymulantą, co oznacza, że im niższa jego wartość tym lepiej. Źródłem danych był Bank Danych Lokalnych GUS. Generalnie porównując różne typy miast można zauważyć tendencję, że im większe miasto tym niższy jest udział ludności niekorzystającej z oczyszczalni ścieków. Co interesujące, w mniejszych miastach położonych na obszarze aglomeracji (miasta typu 4a i 5a) udział niekorzystających z oczyszczalni ścieków jest wyższy niż w innych miastach typów 4 i 5.

Średni udział ludności w miastach niekorzystającej z oczyszczalni ścieków w Polsce wyniósł w 2017 r. 5,5%. W województwie małopolskim wskaźnik był niemalże identyczny ze średnią krajową (5,2%). W Krakowie 2,3% ludności nie korzystało z oczyszczalni ścieków. W miastach subregionalnych 3,5% w Tarnowie i 7,1% w Nowym Sączu, tym samym średnia dla miast subregionalnych jest gorsza w województwie niż w kraju. Najgorzej jest wśród miast w typie 5c, gdzie aż w dziewięciu miastach ponad 30% mieszkańców nie korzysta z oczyszczalni ścieków. W Jordanowie ponad 60%, w Kalwarii Zebrzydowskiej, Wojniczu i Żabnie – ponad 50%. W tych miastach potrzebna jest natychmiastowa interwencja w celu poprawy sytuacji

⁵ Według definicji GUS oczyszczalnie ścieków to zespoły podstawowych obiektów technologicznych, służących bezpośrednio do oczyszczania ścieków oraz znajdujących się na wspólnym terenie obiektów pomocniczych niezbędnych dla dostawy energii elektrycznej, wody, stworzenia odpowiednich warunków do pracy i obsługi oczyszczalni. Ze względu na rodzaj stosowanych sposobów oczyszczania ścieków i związanych z nimi procesów, oczyszczalnie dzieli się na: mechaniczne, chemiczne, biologiczne, z podwyższonym usuwaniem biogenów.

Ryc. 1.6 Udział ludności niekorzystającej z oczyszczalni ścieków, 2017.

Źródło: opracowanie własne na podstawie GUS BDL.

1.7. Podsumowanie (hierarchizacja)

- 1.1. Udział parków, zieleńców i terenów zieleni osiedlowej.** Wskaźnik jest zbliżony w regionie do średniej krajowej. W regionie nie występują duże różnice między wartościami wskaźnika w poszczególnych typach a wartościami średnimi poszczególnych typów miast. Największe różnice obserwowane są w przypadku Krakowa, gdzie wartość wskaźnika przekracza średnią krajową dla tego typu. Jeszcze w dwóch przypadkach (5a, 5b) obserwujemy podobną zależność, ale różnice te są niewielkie. W miastach subregionalnych, w obu typach miast powiatowych oraz w przypadku typu 5c obserwowane są wartości niższe od średniej dla danego typu, ale różnice te nie są bardzo duże. Wskaźnik 1.1 umożliwia spojrzenie na hierarchizację, gdzie punktem odniesienia jest zbiór wszystkich miast w Polsce, w kontekście miast w dziesiątym decylnu (najślabszy wynik). W regionie są to tylko trzy miasta, tj. Żabno, Szczucin oraz Ryglice.
- 1.2. Udział parków, lasów i ogrodów w buforze wokół centrum.** Centra miast na prawach powiatu w regionie są dość ubogie w zieleń w porównaniu do średniej dla 19 miast. Kraków wygląda dość dobrze jedynie w buforze 1 km od centrum miasta (krakowskie planty).
- 1.3. Obszary prawnie chronione w mieście i gminach sąsiadujących.** Wskaźnik bonitacji wyniósł 90% średniej krajowej. Kraków (typ 2a) wypadł lepiej niż średnia dla typu, podobnie miasta subregionalne (typ 3). W innych typach miast wartości wskaźnika były niższe niż średnie dla typów, przy czym najgorsza sytuacja była w miastach w typie 4a. Wskaźnik 1.3 umożliwia spojrzenie na hierarchizację, gdzie punktem odniesienia jest zbiór wszystkich miast w Polsce, w kontekście miast w dziesiątym decylnu (najślabszy wynik). W regionie jest to sześć miast, tj. Myślenice, Oświęcim, Dobrzyce, Brzeszcze, Sułkowice oraz Chełmek.
- 1.4. Jakość powietrza. Zanieczyszczenia gazowe.** Zanieczyszczenia gazowe w miastach na prawach powiatu w regionie kształtują się na wyższych poziomach niż średnie dla Polski w poszczególnych typach, z wyjątkiem Nowego Sącza, gdzie w zasadzie nie ma zanieczyszczeń gazowych

1.5. Jakość powietrza. Zanieczyszczenia pyłowe. Największa i wyższa niż średnia dla typów miast emisja zanieczyszczeń pyłowych w miastach na prawach powiatu w regionie charakteryzuje Tarnów i Kraków.

1.6. Udział ludności niekorzystającej z oczyszczalni ścieków. W przypadku miasta regionalnego i małych miast (5a, 5c) widoczne są duże różnice między średnią w danym typie a uzyskanymi wartościami. W przypadku miasta wojewódzkiego odnotowana wartość wskaźnika jest ponad dwukrotnie niższa od średniej krajowej dla tego typu. Natomiast w przypadku małych miast wartości wskaźnika znacząco przekraczają średnią krajową dla danego typu miast: w typie 5a – prawie trzykrotnie, w typie 5c – ponad dwukrotnie. W pozostałych przypadkach (typ 3, 4a, 4b, 5b) wartości wskaźnika są zbliżone do średniej krajowej w danym typie. Wskaźnik 1.6 umożliwia spojrzenie na hierarchizację, gdzie punktem odniesienia jest zbiór wszystkich miast w Polsce, w kontekście miast w dziesiątym decylnym (najlepszy wynik). W regionie jest to aż 13 miast: Brzeszcze, Kalwaria Zebrzydowska, Żabno, Biecz, Wojnicz, Ryglice, Ciężkowice, Piwniczna-Zdrój, Czchów, Mszana Dolna, Grybów, Nowe Brzesko oraz Jordanów.

W tabeli 1.7 przedstawiono odchylenia od średnich dla typów miast dla wskaźników wchodzących do syntezy. Wartości pozytywne są dodatnie, negatywne - ujemne. Zła sytuacja jest przykładowo w miastach w typie 4a we wskaźniku 1.3 Obszary prawnie chronione w mieście i gminach sąsiadujących (odchylenie negatywne o 74% względem średniej wartości wskaźnika w tym typie miast w Polsce).

Tab. 1.7 Odchylenia* od średnich krajowych dla typów miast dla wskaźników wchodzących do syntezy

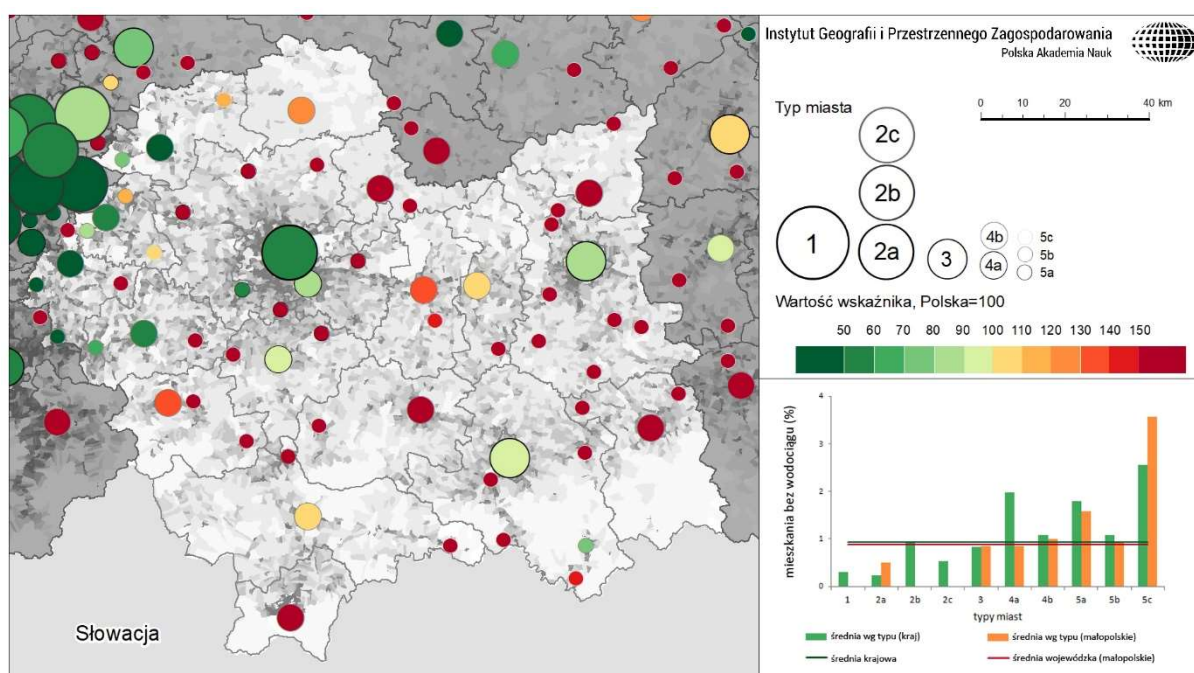
	a	3	4a	4b	5a	5b	5c
1.1.	15	-21	-20	-30	19	10	-4
1.3.	10	17	-74	-10	-21	-6	-10
1.6.	52	-20	3	14	68	1	-110

* Procent średniej wartości wskaźnika dla typu. Wartości pozytywne dodatnie (przy stymulacji wartości ponad średnią, przy destymulacji wartości poniżej średniej), wartości negatywne – ujemne (przy stymulacji wartości poniżej średniej, przy destymulacji wartości powyżej średniej)

INFRASTRUKTURA MIESZKANIOWA

2.1. Instalacje techniczne I. Procent mieszkań bez wodociągu

Wskaźnik odnosi się do procentu mieszkań bez wodociągu. Jest on zatem z oczywistych względów destymulantą, co oznacza, że im wyższa wartość wskaźnika tym szybciej potrzebna jest interwencja w danym mieście w celu poprawy sytuacji⁶. W porównaniu do innych analizowanych instalacji sanitarno-technicznych wyposażenie w wodociąg jest najbardziej rozpowszechnione w skali kraju. Z tego względu tylko dla niektórych miast jest to pod koniec drugiej dekady XXI wieku problem. W skali kraju widać wyraźny podział odpowiadający podziałowi Polski w okresie zaborów. Zdecydowanie lepsza sytuacja pod względem wyposażenia mieszkań w wodociąg jest na obszarze byłego zaboru pruskiego, a na obszarze pozostałych zaborów – w dużych miastach, z wyjątkiem centralnej Polski gdzie wyposażenie w wodociąg stanowi nadal pewien problem, również w dużych miastach.

Ryc. 2.1 Procent mieszkań nie wyposażonych w wodociąg, 2017.

Źródło: opracowanie własne na podstawie GUS BDL.

Średni procent mieszkań bez wodociągu w miastach województwa małopolskiego (0,88%) jest nieco niższy od średniej krajowej, która wynosi około 0,94% co ze względu na destymulantę można uznać za pozytyw. Poziom wyposażenia mieszkań w wodociąg jest w Małopolsce mocno zróżnicowany. Najgorzej sytuacja wygląda w małych miastach (typ 5), w tym w szczególności w miastach typu 5c, dla których średnia dla Małopolski jest znacznie wyższa niż dla kraju. Najgorsza sytuacja jest w Radłowie, gdzie aż 16,3% mieszkań nie jest podłączonych do wodociągu, w ośmiu innych małych miastach udział ten przekracza 5%. Generalnie, województwo małopolskie zlokalizowane jest na obszarze byłego zaboru austriackiego, gdzie sytuacja w zakresie wyposażenia w wodociąg jest przeciętna i mocno zróżnicowana w zależności od wielkości miasta. Kraków oraz ośrodki subregionalne, tj. Nowy Sącz i

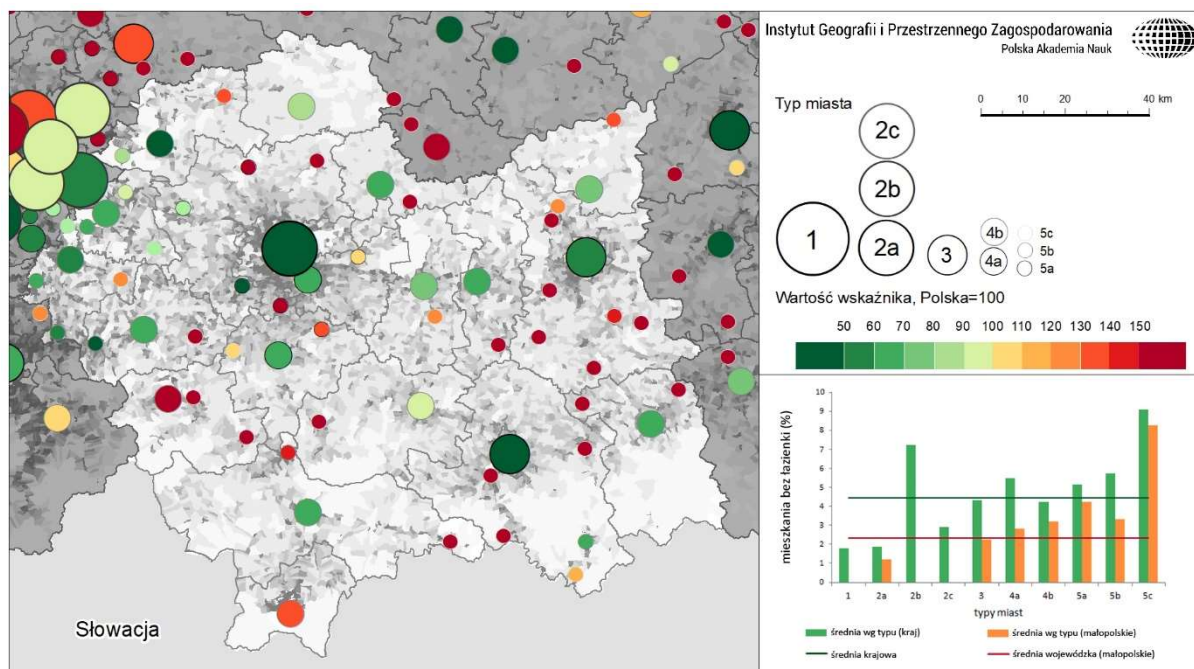
⁶ Według definicji GUS mieszkaniem wyposażonym w wodociąg jest mieszkanie, w obrębie którego znajduje się kran z wodą bieżącą. Przez wodociąg należy rozumieć instalacje wodociągowe (wraz z urządzeniami odbioru znajdującymi się w mieszkaniu) doprowadzające wodę z sieci (za pomocą czynnych połączeń) od przewodu ulicznego lub z urządzeń lokalnych (własne ujęcia wody).

Tarnów wyglądają bardzo dobrze w porównaniu do miast powiatowych i mniejszych. Najgorzej sytuacja wygląda na wschodzie regionu.

W latach 2007-2017 generalnie wskaźnik w większości miast nie zmienił się znacząco. Do największych zmian procentu mieszkań bez wodociągu doszło w Zakliczynie (spadek o 9,1 punktu procentowego), Wojniczu (4,8) i Świątnikach Górnych (3,9).

2.2. Instalacje techniczne II. Procent mieszkań bez łazienki

Źródłem danych dla tej zmiennej, podobnie jak w przypadku innych zmiennych dotyczących wyposażenia w instalacje sanitarno-techniczne, zarówno dla 2007 i 2017 r. jest Bank Danych Lokalnych GUS⁷. W Polsce występuje duże zróżnicowanie przestrzenne w zakresie wyposażenia w łazienkę, przy czym obok podziału historycznego, na tradycyjnie lepiej wyposażone tereny byłego zaboru pruskiego (szczególnie w północnej części), dochodzi nawet bardziej wyrazisty podział wewnątrzregionalny. Generalnie lepsza sytuacja charakteryzuje duże miasta, z wyjątkiem miast o tradycji przemysłowej, szczególnie w przemyśle włókienniczym oraz w górnictwie.

Ryc. 2.2 Procent mieszkań nie wyposażonych w łazienkę, 2017.

Źródło: opracowanie własne na podstawie GUS BDL.

Średni procent mieszkań bez łazienki w miastach województwa małopolskiego (2,35%) jest niższy od średniej krajowej, która wynosi 4,45%. W każdym z wyróżnionych typów miast sytuacja w Małopolsce jest lepsza niż średnia dla danego typu dla kraju. Kraków jest liderem ponieważ jedynie 1,2% mieszkań nie ma dostępu do łazienki, co w skali porównawczej z innymi stolicami województw należy uznać za bardzo dobry wynik. Miasta subregionalne Tarnów i Nowy Sącz również nie mają problemów w tym zakresie (odpowiednio 2,3% i 2,2%). W miastach powiatowych i innych w typie 4 sytuacja nie jest najlepsza w Suchoj Beskidzkiej (7,0% mieszkań bez łazienki). Najgorzej w tym zakresie jest w wybranych małych miastach (typ 5), przede wszystkim w Radłowie (19,0% mieszkań bez łazienki). Generalnie, trudno wskazać obszary, lepiej lub gorzej wyposażone w łazienkę, gdyż rozkład

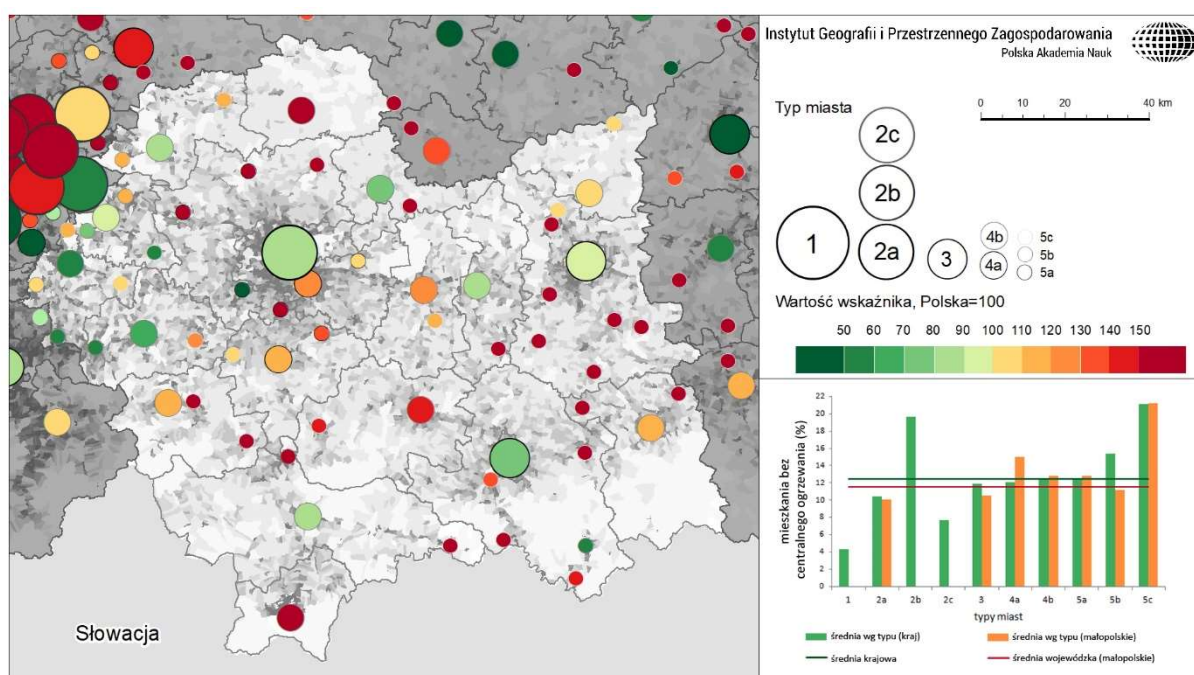
⁷ Według definicji GUS mieszkaniem wyposażonym w łazienkę jest mieszkanie, w obrębie którego znajduje się pomieszczenie, w którym zainstalowana jest wanna lub prysznic, bądź oba te urządzenia oraz urządzenia odprowadzające ścieki do sieci kanalizacyjnej lub do urządzeń lokalnych (zbiorniki bezodpływowe).

przestrzenny wskaźnika w województwie ma charakter mozaikowy, najlepiej prezentuje się centralny pas miast zlokalizowanych wzdłuż autostrady A4.

W latach 2007-2017 generalnie wskaźnik w większości miast nie zmienił się znacząco, choć są od tej reguły wyjątki. Do największych zmian procentu mieszkań bez łazienki doszło w Zakliczynie (spadki powyżej 10 punktów procentowych).

2.3. Instalacje techniczne III. Procent mieszkań bez centralnego ogrzewania

Źródłem danych dla tej zmiennej, zarówno dla 2007 i 2017 r. jest Bank Danych Lokalnych GUS⁸. W Polsce występuje duża korelacja w kontekście zróżnicowania przestrzennego między wyposażeniem w łazienkę a wyposażeniem w centralne ogrzewanie. Również w tym przypadku generalnie lepsza sytuacja charakteryzuje duże miasta, z wyjątkiem miast o tradycji przemysłowej. Mniej widoczny jest natomiast podział związany z przyczynami historycznymi (podział według granic zaborów).

Ryc. 2.3 Procent mieszkań nie wyposażonych w centralne ogrzewanie, 2017.

Źródło: opracowanie własne na podstawie GUS BDL.

Średni procent mieszkań bez centralnego ogrzewania w miastach województwa małopolskiego (11,55%) jest niższy od średniej krajowej, która wynosi 12,47%, co ze względu na destymulantę można uznać za sytuację pozytywną. W większości typów miast sytuacja w Małopolsce jest zbliżona do średniej krajowej. W Krakowie nieco ponad 10% mieszkań nie ma centralnego ogrzewania. Z ośrodków subregionalnych nieco gorzej jest w Tarnowie (11,3%) niż w Nowym Sączu (9,4%). Z miast powiatowych i innych w typie 4 najgorzej jest w Miechowie (21,5% mieszkań bez centralnego ogrzewania). Najgorzej sytuacja wygląda w wybranych małych miastach (typ 5), przede wszystkim w Piwnicznej-Zdrój (39,0%

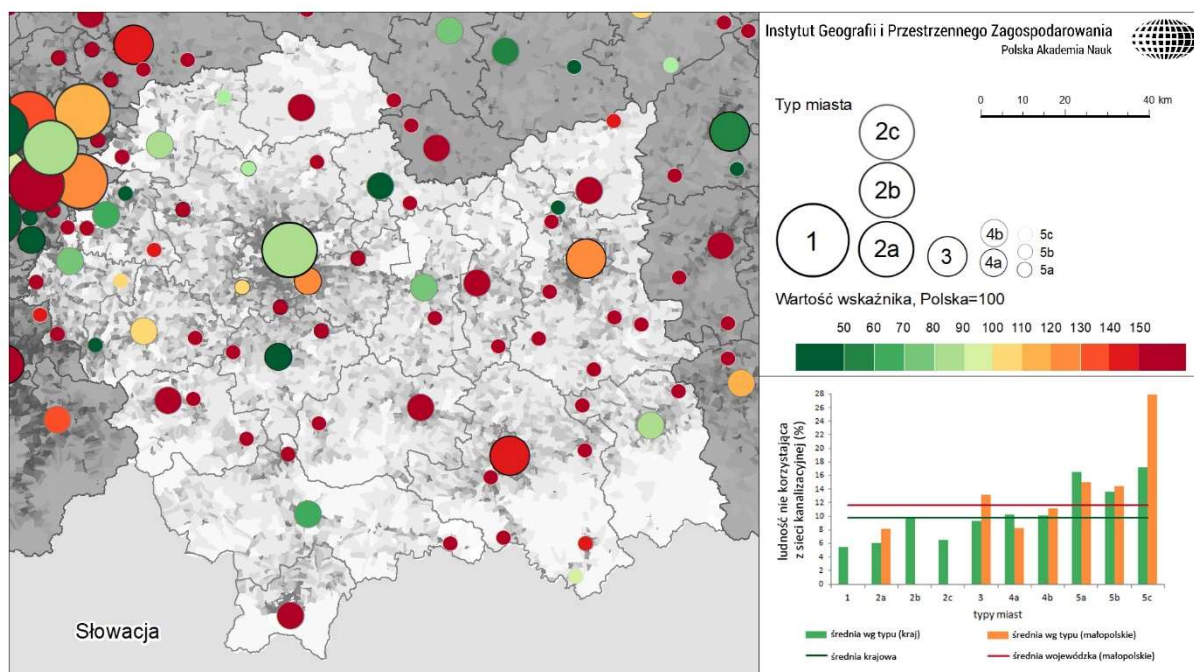
⁸ Według definicji GUS mieszkaniem wyposażonym w centralne ogrzewanie jest mieszkanie podłączone do instalacji doprowadzającej ciepło (gorącą wodę, parę wodną lub gorące powietrze) z centralnego źródła jego wytwarzania tj. elektrociepłowni, ciepłowni, kotłowni osiedlowej lub kotłowni lokalnej w budynku wielomieszkaniowym. Do centralnego ogrzewania zalicza się również elektryczne ogrzewanie podłogowe. Uznaje się również za wyposażone w centralne ogrzewanie takie mieszkanie, do którego ciepło doprowadzane jest z własnej kotłowni w budynku indywidualnym, jak również mieszkanie posiadające instalację etażową, znajdującą się w obrębie mieszkania łącznie z urządzeniem grzewczym.

mieszkań bez centralnego ogrzewania). Generalnie, trudno wskazać obszary, lepiej lub gorzej wyposażone w centralne ogrzewanie, gdyż rozkład przestrzenny wskaźnika w województwie ma charakter mozaikowy, choć nieco lepiej sytuacja wygląda na zachodzie niż na wschodzie regionu.

W latach 2007-2017 generalnie wskaźnik w większości miast nie zmienił się znacząco, choć są od tej reguły wyjątki. Do największych zmian procentu mieszkań bez centralnego ogrzewania doszło w Zakliczynie i Suchoj Beskidzkiej (spadki powyżej 20 punktów procentowych).

2.4. Instalacje techniczne IV. Ludność nie korzystająca z sieci kanalizacyjnej

W Banku Danych Lokalnych GUS (dane za 2007 i 2017 r.) brakuje informacji o procencie mieszkań bez dostępu do kanalizacji⁹, w związku z tym wykorzystano analogiczny wskaźnik ale w odniesieniu do ogółu mieszkańców. Ze względu na fakt, iż wskaźnik odnosi się do procentu ludności nie korzystającej z kanalizacji, jest on z oczywistych względów destymulantą, co oznacza, że im wyższa wartość wskaźnika tym szybciej potrzebna jest interwencja w danym mieście w celu poprawy sytuacji. W Polsce w ujęciu regionalnym zauważalny jest lepszy dostęp do kanalizacji w dużych miastach, choć np. rdzenie metropolii wymagające restrukturyzacji oraz ośrodki subregionalne mają podobną wysokość wskaźnika jak miasta powiatowe i inne w typie 4. Zauważalna jest również relatywnie lepsza sytuacja w Polsce północnej i zachodniej w związku z podziałem historycznym (choć nie jest to podział tak wyraźny jak przy wodociągach).

Ryc. 2.4 Procent ludności nie korzystającej z sieci kanalizacyjnej, 2017.

Źródło: opracowanie własne na podstawie GUS BDL.

Średni procent ludności nie korzystającej z sieci kanalizacyjnej w miastach województwa małopolskiego (11,67%) jest wyższy od średniej krajowej (9,77%) co ze względu na destymulantę można uznać za informację negatywną. W Krakowie (8,1%) sytuacja jest również nieco gorsza w relacji do średniej dla typu. Z miast subregionalnych, gdzie również średnia dla kraju w tym typie dużo odbiega od średniej dla regionu, lepiej jest w Tarnowie (12,2%) niż w Nowym Sączu (14,4%). W grupie miast powiatowych i innych w typie 4 jest znacznie lepiej pod tym względem niż ogólnie w Polsce, choć i w

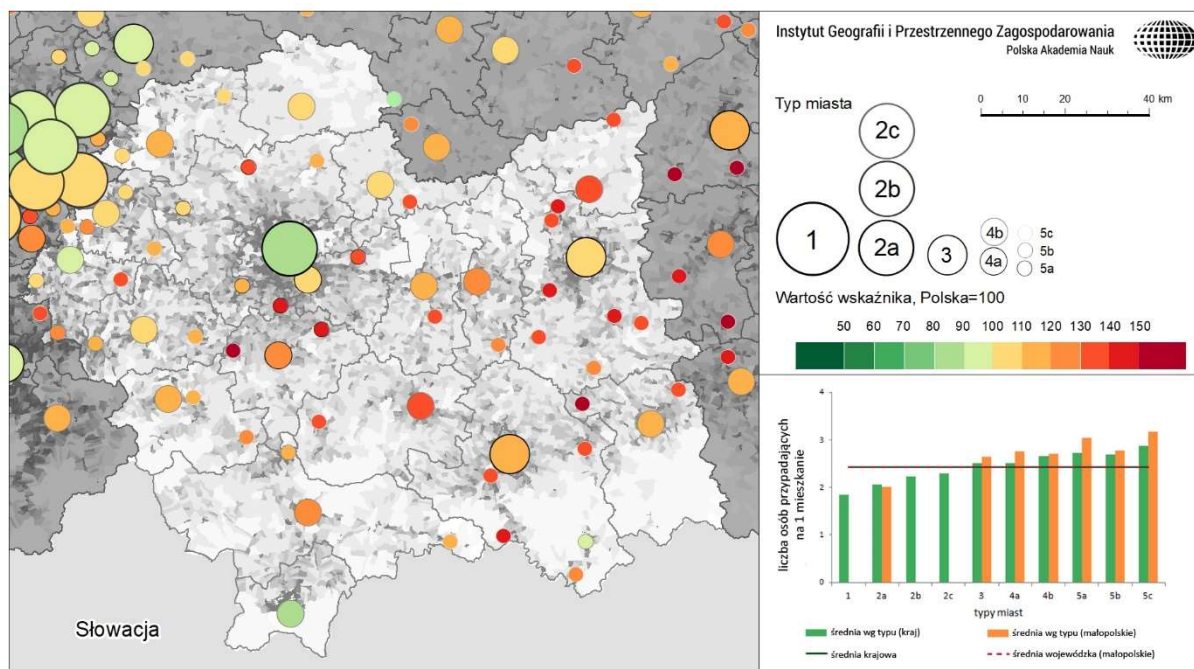
⁹ Sieć kanalizacyjna czynna według definicji GUS to system kanałów krytych (podziemnych) odprowadzających ścieki z budynków i innych obiektów do odbiorników lub urządzeń do oczyszczania ścieków.

tej grupie są miasta problemowe, np. Limanowa, gdzie ponad 31% mieszkańców nie jest podłączonych do kanalizacji. W grupie pozostałych miast (typ 5) najgorsza sytuacja z dostępem do kanalizacji jest w Jordanowie (54,1%) i Kalwarii Zebrzydowskiej (50,7%). Z kolei w Proszowicach, Żabnie i Andrychowie prawie 100% ludności jest podłączonych do kanalizacji. Generalnie, najgorsza sytuacja jest na wschodzie i na południu województwa (z pozytywnym wyjątkiem Nowego Targu i Gorlic).

W latach 2007-2017 generalnie wskaźnik w większości miast zmienił się znacząco. Do największych zmian procentu ludności nie korzystającej z sieci kanalizacyjnej doszło w Żabnie i Wojniczu (spadki powyżej 30 punktów procentowych).

2.5. Niedobór mieszkań. Liczba osób przypadająca na 1 mieszkanie

Liczba osób przypadających na jedno mieszkanie jest wskaźnikiem ukazującym niedobór mieszkań. Jest to destymulanta, im mniejsza liczba osób na jedno mieszkanie tym teoretycznie lepsza dostępność mieszkań w danym mieście. Wskaźnik ten jest niski w dużych miastach, które cechuje mała liczba osób w gospodarstwach domowych. Może też dotyczyć regionów depopulacyjnych (GUS podaje informacje również o mieszkaniach niezamieszkałych). Ponadto wskaźnik jest wrażliwy na inne czynniki, takie jak udział wynajmowanych mieszkań (szczególnie wysoki w miastach akademickich oraz miejscowościach turystycznych), a także udział domów jednorodzinnych (należy przypomnieć, że „mieszkaniami” w ujęciu statystycznym jest zarówno dom jak i lokal mieszkalny). Tym samym największa liczba osób przypadających na 1 mieszkanie dotyczy szczególnie obszarów wiejskich, z dominującym budownictwem jednorodzinnym, szczególnie w regionach konserwatywnych, z tradycją wielopokoleniowej rodziny, o wysokich wskaźnikach dzietności i pozytywnym saldzie migracji. Źródłem danych za 2007 i 2017 r. jest Bank Danych Lokalnych. Średnie wartości wskaźnika według typów miast potwierdzają tezę o stałym wzroście wartości wskaźnika wraz ze spadkiem znaczenia miasta w hierarchii osadniczej oraz „oddalania się” od aglomeracji.

Ryc. 2.5 Przeciętna liczba osób przypadająca na 1 mieszkanie, 2017.

Źródło: opracowanie własne na podstawie GUS BDL.

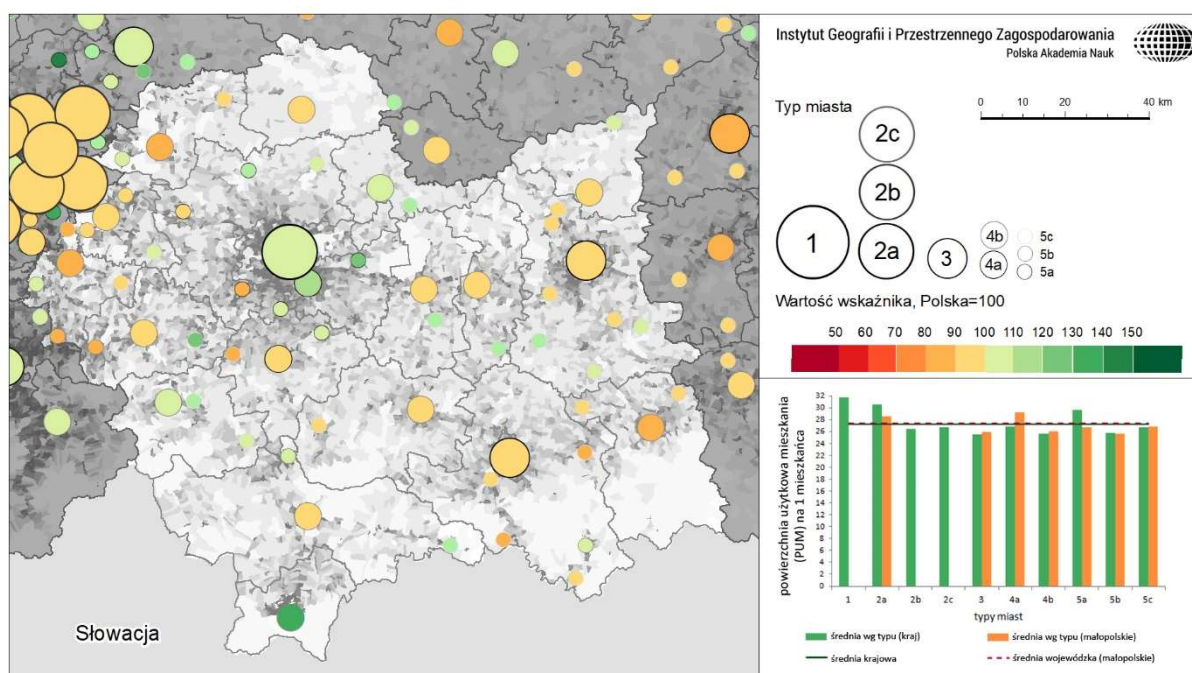
Średnia liczba osób na 1 mieszkanie w miastach województwa małopolskiego (2,43) jest prawie identyczna jak średnia krajowa (2,42). Województwo charakteryzuje się jednak jedną z największych w skali kraju rozpiętości wskaźnika między typami miast. O ile Kraków, w którym sytuacja jest najlepsza

(2,02 osoby na 1 mieszkanie) nie odbiega znacząco od średniej dla typu 2a w Polsce, o tyle w miastach znajdujących się niżej w hierarchii osadniczej, w zasadzie w każdym z typów sytuacja w województwie małopolskim jest gorsza niż dla reszty kraju. Spośród miast subregionalnych i innych w typie 3 sytuacja w Nowym Sączu (2,79) jest gorsza niż w Tarnowie (2,52). Z miast powiatowych i innych w typie 4 największa liczba osób na 1 mieszkanie jest w Dąbrowie Tarnowskiej i Limanowej (3,31), a w pozostałych miastach (typ 5) w Bobowej (3,94) i Sułkowicach (3,88). Z kolei poza Krakowem relatywnie dobrze w tym względzie jest również w Zakopanem (2,12), co jest jednak sytuacją typową dla miejscowości turystycznych. Generalnie, wschodnia część województwa, szczególnie małe miasta wygląda gorzej niż część zachodnia. Paradoksalnie nie najlepiej jest również w małych miejscowościach położonych w niedalekiej odległości od Krakowa.

2.6. Powierzchnia użytkowa mieszkania (PUM) na 1 mieszkańca

Wskaźnik powierzchni użytkowej mieszkania (PUM)¹⁰ na 1 mieszkańca jest stymulantą, co oznacza, iż im wyższe wartości wskaźnika, tym lepsze warunki mieszkaniowe. Wskaźnik ten jest szczególnie wysoki w dużych miastach, ośrodkach wojewódzkich, a także w obszarach aglomeracyjnych, aczkolwiek już w przypadku ośrodków subregionalnych jego średnie wartości dla kraju utrzymują się na podobnym poziomie jak dla miast średnich i małych. Zróżnicowanie to nie jest jednak tak duże jak w przypadku liczby osób przypadających na jedno mieszkanie, ponieważ w małych miastach, gdzie dominują domy nad lokalami mieszkalnymi, duża liczba osób w gospodarstwie domowym ma do własnej „dyspozycji” większą powierzchnię użytkową, przez co wskaźnik PUM jest bardziej spłaszczony między typami miast. W Polsce obserwuje się stały wzrost wskaźnika PUM. Źródłem danych za 2007 i 2017 r. jest Bank Danych Lokalnych.

Ryc. 2.6 Powierzchnia użytkowa mieszkania (PUM) na 1 mieszkańca, 2017.

Źródło: opracowanie własne na podstawie GUS BDL.

¹⁰ Powierzchnia użytkowa mieszkania (PUM) na 1 mieszkańca jest sumą powierzchni wszystkich pomieszczeń w mieszkaniu lub budynku mieszkalnym, w którym znajduje się tylko jedno mieszkanie, bez względu na ich przeznaczenie i sposób użytkowania.

Średnia powierzchnia użytkowa mieszkania (PUM) na 1 mieszkańca w województwie małopolskim (27,38 m²) jest bardzo zbliżona do średniej krajowej (27,22 m²). W Krakowie PUM jest wyższe niż średnia krajowa i wojewódzka, ale w porównaniu do innych miast wojewódzkich stolica Małopolski ma niższą średnią powierzchnię użytkową mieszkania na 1 mieszkańca. Spośród miast subregionalnych w Tarnowie (25,4 m²) sytuacja jest gorsza niż w Nowym Sączu (26,7 m²). Z miast powiatowych i innych w typie 4 najgorzej pod tym względem wygląda Olkusz, gdzie jest jedynie 22,8 m² PUM na mieszkańca. Z pozostałych miast Małopolski gorszy od Olkusza jest tylko Andrychów (22,0 m²). Z kolei najlepsza sytuacja jest w Zakopanem, gdzie na 1 mieszkańca przypada 36,1 m² mieszkania. Generalnie, poza znacznie lepszą sytuacją w aglomeracji krakowskiej oraz miejscowościach turystycznych, brak jest znaczących zależności przestrzennych w kontekście północ-południe lub wschód-zachód, a przestrzenny rozkład wartości przyjmuje postać mozaikową.

W latach 2007-2017 generalnie wskaźnik w większości miast nie zmienił się znacząco, choć są od tej reguły wyjątki. Do największych zmian powierzchni użytkowej mieszkania (PUM) na 1 mieszkańca doszło w Zakliczynie, Zakopanem i Krakowie (wzrost powyżej 6 m²).

2.7. Podsumowanie (hierarchizacja)

- 2.1. Instalacje techniczne I. Procent mieszkań bez wodociągu.** Procent mieszkań bez wodociągu w miastach regionu jest nieco niższy od średniej krajowej. W typie 2a (Kraków) oraz w typie 3 (miasta subregionalne) sytuacja jest nieznacznie gorsza niż średnie dla typów na poziomie krajowym. Zdecydowanie gorzej prezentują się natomiast miasta mniejsze z typu 5c. Tu różnica na niekorzyść względem średniej dla typu na poziomie krajowym jest już dużo wyższa. Wskaźnik 2.1 umożliwia spojrzenie na hierarchizację, gdzie punktem odniesienia jest zbiór wszystkich miast w Polsce, w kontekście miast w dziesiątym decylnym (najślabszy wynik). W regionie jest to dziewięć miast – Świątyniki Górne, Biecz, Wojnicz, Zakliczyn, Ryglice, Ciężkowice, Czchów, Radłów oraz Grybów.
- 2.2. Instalacje techniczne II. Procent mieszkań bez łazienki.** Procent mieszkań bez łazienki w miastach regionu jest niższy od średniej krajowej. We wszystkich typach miast sytuacja w tym względzie jest lepsza lub dużo lepsza niż średnie dla kraju dla poszczególnych typów. Wskaźnik 2.2 umożliwia spojrzenie na hierarchizację, gdzie punktem odniesienia jest zbiór wszystkich miast w Polsce, w kontekście miast w dziesiątym decylnym (najślabszy wynik). W regionie jest to pięć miast – Ryglice, Ciężkowice, Piwniczna-Zdrój, Radłów oraz Nowe Brzesko.
- 2.3. Instalacje techniczne III. Procent mieszkań bez centralnego ogrzewania.** Procent mieszkań bez centralnego ogrzewania w miastach regionu jest nieznacznie niższy od średniej krajowej, aczkolwiek we wszystkich typach sytuacja jest mniej lub bardziej zbliżona do średnich dla typów, a w miastach typu 4a, 4b i 5a procent mieszkań bez centralnego ogrzewania jest wyższy niż średnie dla typów. Wskaźnik 2.3 umożliwia spojrzenie na hierarchizację, gdzie punktem odniesienia jest zbiór wszystkich miast w Polsce, w kontekście miast w dziesiątym decylnym (najślabszy wynik). W regionie jest to siedem miast – Biecz, Słomniki, Ryglice, Ciężkowice, Piwniczna-Zdrój, Radłów oraz Szczawnica.
- 2.4. Instalacje techniczne IV. Ludność nie korzystająca z sieci kanalizacyjnej.** Procent ludności nie korzystającej z sieci kanalizacyjnej w regionie jest wyższy od średniej krajowej, przy czym występują znaczne różnice w układzie hierarchicznym. O ile w Krakowie (typ 2a) oraz w miastach subregionalnych (typ 3), jak i w mniejszych miastach w typie 4b, 5b i przede wszystkim 5c jest generalnie gorzej niż średnie dla typów, o tyle w miastach w typie 4a oraz 5a, a zatem w aglomeracji poza Krakowem, jest już lepiej w relacji do średniej dla typów. Wskaźnik 2.4 umożliwia spojrzenie na hierarchizację, gdzie punktem odniesienia jest zbiór wszystkich miast w Polsce, w kontekście miast w dziesiątym decylnym (najślabszy wynik). W regionie jest to aż szesnaście miast, w tym na poziomie miast powiatowych – Limanowa.

2.5. Niedobór mieszkań. Liczba osób przypadająca na 1 mieszkanie. Średnia liczba osób na 1 mieszkanie w województwie jest prawie identyczna jak średnia krajowa. W regionie tylko w przypadku Krakowa wartość wskaźnika nie przekracza średniej dla tego typu (wartości te są bardzo zbliżone). W pozostałych przypadkach wartości wskaźnika przekraczają średnią dla poszczególnych typów, ale również nie są to znaczące różnice (największe występują w przypadku małych miast: typ 5a i 5c). Wskaźnik 2.5 umożliwia spojrzenie na hierarchizację, gdzie punktem odniesienia jest zbiór wszystkich miast w Polsce, w kontekście miast w dziesiątym decylnym (najślabszy wynik). W regionie jest to aż 19 miast, w tym na poziomie miast powiatowych – Limanowa i Dąbrowa Tarnowska.

2.6. Powierzchnia użytkowa mieszkania (PUM) na 1 mieszkańca. Średnia powierzchnia użytkowa mieszkania (PUM) na 1 mieszkańca w regionie jest bardzo zbliżona do średniej krajowej. W województwie w przypadku miast subregionalnych (typ 3), niektórych miast powiatowych (typ 4b) i małych ośrodków miejskich (5b, 5c) odnotowane wartości wskaźnika są porównywalne ze średnią krajową dla poszczególnych typów miast. Niewielkie różnice występują w przypadku typu 2a (wartość niższa od średniej), 4a (wartość wyższa od średniej) i 5a (wartość niższa od średniej). Wskaźnik 2.6 umożliwia spojrzenie na hierarchizację, gdzie punktem odniesienia jest zbiór wszystkich miast w Polsce, w kontekście miast w dziesiątym decylnym (najślabszy wynik). W regionie są to cztery miasta: Olkusz, Skawina, Andrychów i Piwniczna-Zdrój.

W tabeli 2.7 przedstawiono odchylenia od średnich dla typów miast dla wskaźników wchodzących do syntezy. Wartości pozytywne są dodatnie, negatywne - ujemne. Zła sytuacja jest w miastach w typie 2a we wskaźniku 2.1 oraz we w miastach w typie 5c we wskaźniku 2.4 (odchylenie negatywne odpowiednio o 117% i 62% względem średniej wartości wskaźnika w tym typie miast w Polsce).

Tab. 2.7 Odchylenia* od średnich dla typów miast dla wskaźników wchodzących do syntezy

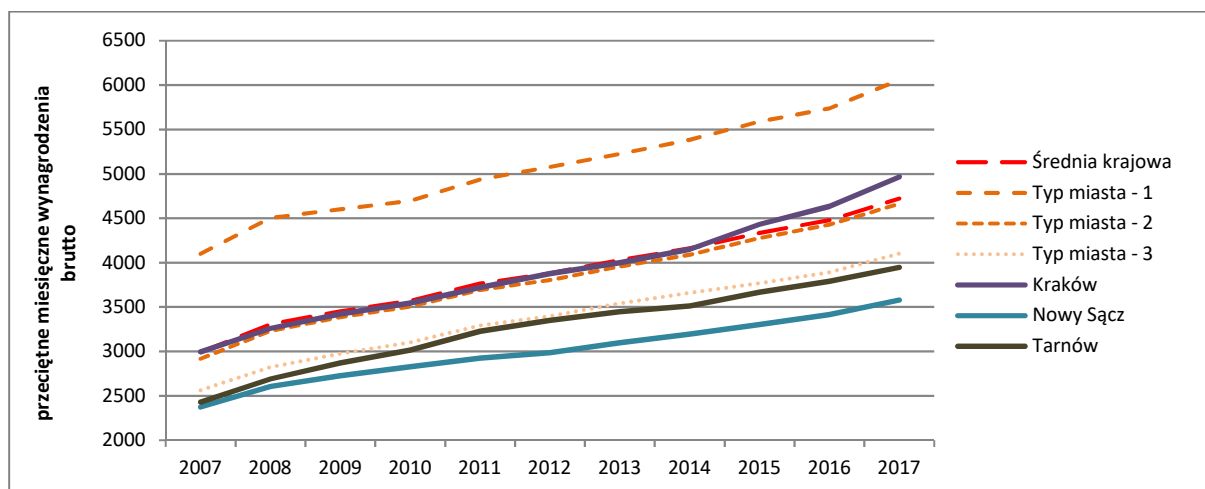
	2a	3	4a	4b	5a	5b	5c
2.1.	-117	-1	57	8	12	15	-39
2.2.	35	48	49	25	18	42	9
2.3.	3	11	-25	-4	-2	27	0
2.4.	-34	-42	19	-10	9	-6	-62
2.5.	2	-5	-10	-2	-11	-3	-11
2.6.	-6	2	9	1	-10	-1	0

* Procent średniej wartości wskaźnika dla typu. Wartości pozytywne dodatnie (przy stymulacji wartości ponad średnią, przy destymulacji wartości poniżej średniej), wartości negatywne – ujemne (przy stymulacji wartości poniżej średniej, przy destymulacji wartości powyżej średniej)

ZAMOŻNOŚĆ MIESZKAŃCÓW

3.1. Poziom wynagrodzeń

Podstawową zmienną warunkującą zamożność mieszkańców są wynagrodzenia¹¹. Niestety, informacja ta jest dostępna jedynie na poziomie powiatowym. Ponieważ powiat jest jednostką zbyt dużą by stawiać równość między poziomem wynagrodzenia w powiecie i w mieście powiatowym zdecydowano o wyborze wyłącznie miast na prawach powiatu do analizy przeprowadzonej w ujęciu dynamicznym dla całego okresu 2007-2017 w porównaniu do średniej krajowej (dla 66 miast na prawach powiatu) oraz średniej dla typów miast 1, 2 oraz 3. Zmienna jest stymulantą. W Polsce najwyższymi wynagrodzeniami brutto charakteryzują się duże miasta wojewódzkie, przede wszystkim Warszawa oraz inne miasta z tzw. Heksagonu (tj. Warszawy, Krakowa, Górnego Śląska, Wrocławia, Poznania i Trójmiasta), ale również szereg miast przemysłowych, szczególnie takich w których dominują duże spółki państwowe.

Ryc. 3.1 Dynamika poziomu wynagrodzeń w miastach na prawach powiatu w latach 2007-2017.

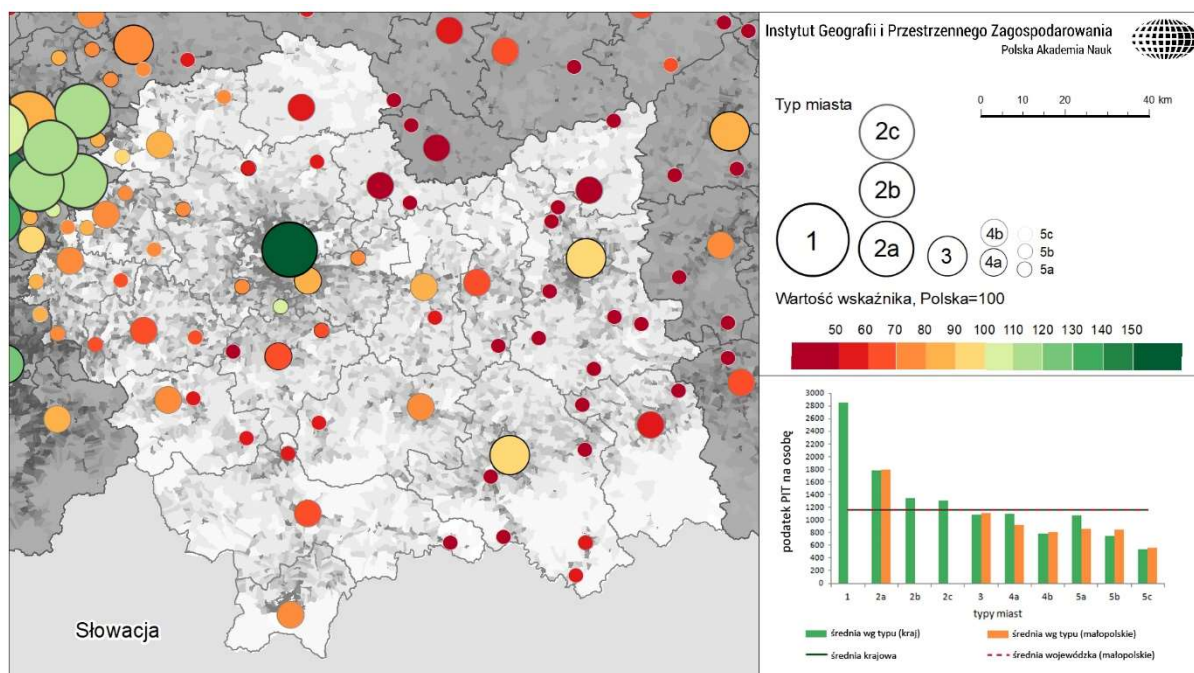
Źródło: opracowanie własne na podstawie GUS BDL (dane dla gmin).

Przeciętne miesięczne wynagrodzenia brutto w miastach na prawach powiatu w województwie małopolskim są dość zróżnicowane. Wynagrodzenia w Krakowie (4966 zł w 2017 r.) są wyraźnie wyższe niż wynagrodzenia w miastach subregionalnych i wyższe zarówno od średniej dla miast wojewódzkich, jak i średniej krajowej, przy czym szczególnie wyraźny wzrost wynagrodzeń w Krakowie miał miejsce w ostatnich trzech latach. Z grupy miast na prawach powiatu wyraźnie najniższym poziomem wynagrodzeń charakteryzuje się Nowy Sącz (3578 zł), a różnice między Nowym Sączem a Tarnowem (3947 zł) wydają się pogłębiać.

¹¹ Główny Urząd Statystyczny podaje dane dla przeciętnych miesięcznych wynagrodzeń brutto, co konkretniej oznacza stosunek sumy wynagrodzeń osobowych brutto, honorariów wypłaconych niektórym grupom pracowników za prace wynikające z umowy o pracę, wypłat z tytułu udziału w zysku lub w nadwyżce bilansowej w spółdzielniach oraz dodatkowych wynagrodzeń rocznych dla pracowników jednostek sfery budżetowej do przeciętnej liczby zatrudnionych w danym okresie, po wyeliminowaniu osób wykonujących pracę nakładczą oraz zatrudnionych za granicą.

3.2. Dochody z pracy

Udział gmin w podatku PIT¹² w ostatnich latach rósł: od 37,67% w 2015 r. do 37,89% w 2017 r. Generalnie wskaźnik ten, oczywiście w przeliczeniu na 1 mieszkańca dobrze odzwierciedla sytuację w zakresie zróżnicowania dochodów i jest dobrym uzupełnieniem dla wskaźnika przeciętnych wynagrodzeń, a przy tym jest dostępny na poziomie gminnym. Wskaźnik jest stymulantą, co oznacza, że im wyższa jego wartość, tym sytuacja w danej gminie (mieście) jest lepsza. Źródłem danych jest Bank Danych Lokalnych GUS. Punktem odniesienia są średnie dla gmin, w których zlokalizowane są miasta w danym typie. Wskaźnik jest silnie zależny od stopnia hierarchii osadniczej, lepsza sytuacja jest zauważalna również w aglomeracjach.

Ryc. 3.2 Dochody budżetu gmin z podatku PIT na 1 mieszkańca, 2017.

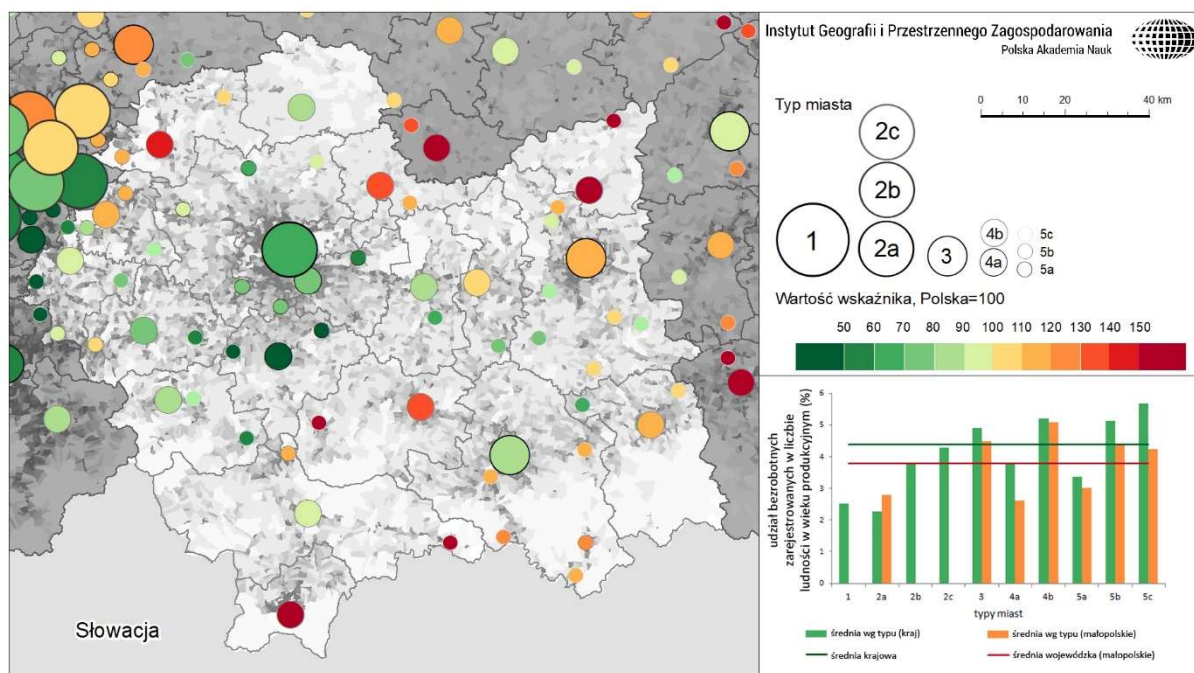
Źródło: opracowanie własne na podstawie GUS BDL (dane dla gmin).

Dochody budżetu gmin z podatku PIT na 1 mieszkańca w województwie małopolskim (1158 zł) są bardzo zbliżone do średniej krajowej, która wynosi 1159 zł. W Krakowie również sytuacja jest podobna do średniej dla typu 2a w kraju (1798 zł). W miastach subregionalnych nieznacznie gorzej jest w Tarnowie (1090 zł) niż w Nowym Sączu (1129 zł). W miastach powiatowych i innych w typie 4 zł sytuacja jest szczególnie w Proszowicach, gdzie dochody budżetu gminy z podatku PIT na 1 mieszkańca wyniosły 551 zł, co może również być efektem dużej liczby rolników. Najgorzej w tym zakresie jest w małych miastach (typ 5), przede wszystkim w Bobowej (jedynie 328 zł). Generalnie, widoczne są duże dysproporcje między Krakowem a resztą miast w województwie. Relatywnie gorsza sytuacja jest zauważalna na wschodzie województwa (poza miastami subregionalnymi).

¹² Według ustawy z 13 listopada 2003 r. o dochodach jednostek samorządu terytorialnego (Dz. U. z 2018 r. poz. 1530, z późn. zm.), źródłami dochodów własnych jednostek samorządu terytorialnego są m. in.: wpływy z podatków, opłat, dochody z majątku jst, spadki, zapisy i darowizny na rzecz jst., dochody z kar pieniężnych i grzywien określonych w odrębnych przepisach, odsetki od pożyczek udzielanych przez jst. (...), odsetki od nieterminowo przekazywanych należności stanowiących dochody jst., odsetki od środków finansowych gromadzonych na rachunkach bankowych (...) i inne. W rozumieniu ustawy dochodami własnymi jednostek samorządu terytorialnego są m.in. udziały we wpływach z podatku dochodowego od osób fizycznych (PIT) oraz z podatku dochodowego od osób prawnych (CIT).

3.3. Bezrobocie rejestrowane

Źródłem danych dla bezrobocia rejestrowanego dla 2017 r., jest Bank Danych Lokalnych GUS¹³. Wskaźnik jest destymulantą, co oznacza, że im wyższe wartości, tym pilniejsza jest interwencja w celu poprawy sytuacji na rynku pracy, oraz pośrednio, również eliminacji ubóstwa oraz poprawy zamożności związanych z wysokim udziałem liczby osób bezrobotnych. W Polsce istnieje silne zróżnicowanie wewnątrz- i międzyregionalne poziomu bezrobocia. Zdecydowanie najlepsza sytuacja w tym względzie jest w ośrodkach regionalnych (z paroma wyjątkami), a także w wybranych regionach, np. w Wielkopolsce.

Ryc. 3.3 Udział bezrobotnych zarejestrowanych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym, 2017.

Źródło: opracowanie własne na podstawie GUS BDL (dane dla gmin).

Udział bezrobotnych zarejestrowanych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym w miastach województwa małopolskiego (3,8%) jest niższy od średniej krajowej dla miast, która wynosi 4,4%. Sytuacja jest zatem ogólnie dobra, przy czym szczególnie pozytywnie należy ocenić rynek pracy w miastach aglomeracji krakowskiej, gdzie wskaźnik przyjmuje niższe wartości niż w danym typie (4a i 5a). W Krakowie sytuacja jest dobra (2,8%). W miastach subregionalnych gorzej jest Tarnowie (5%) niż w Nowym Sączu (3,8%). W miastach powiatowych i innych w typie 4 zła sytuacja jest szczególnie w Zakopanem, gdzie udział bezrobotnych zarejestrowanych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym wyniósł ponad 8%. Od Zakopanego nieznacznie gorzej jest jedynie w Szczucinie.

W latach 2011-2018 znacząco spadła liczba bezrobotnych w regionie. W ujęciu bezwzględnym najwyższe spadki w miastach przedstawiono w tabeli 3.1.

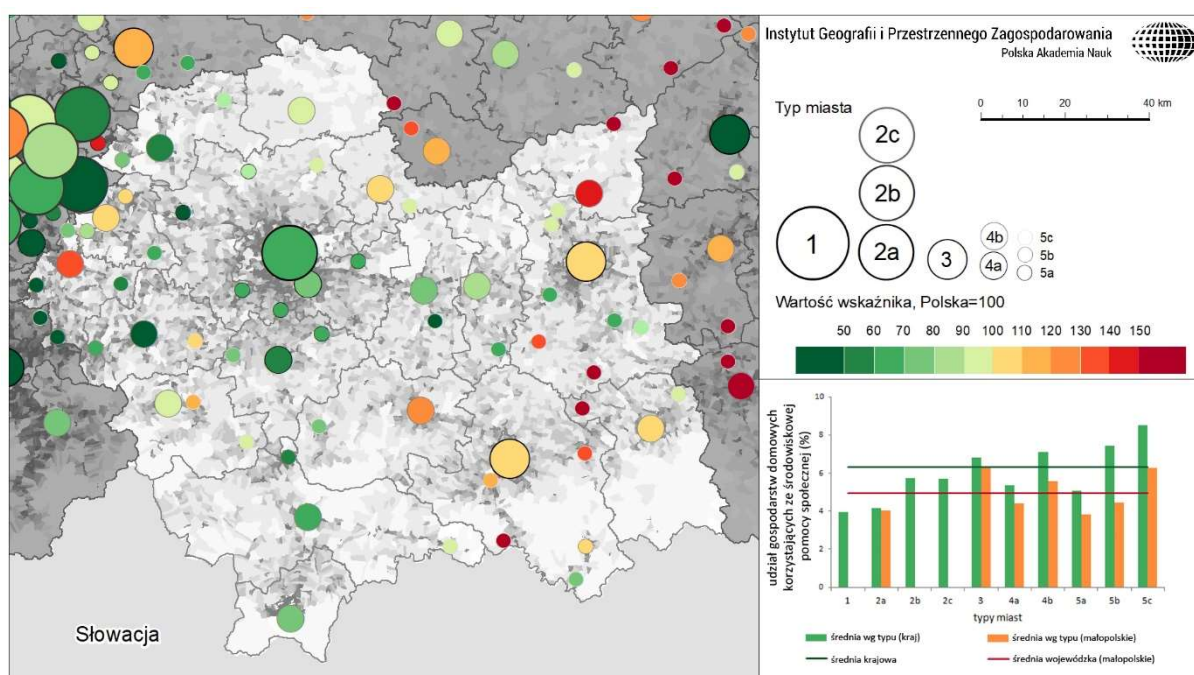
¹³ Według definicji GUS stopa bezrobocia rejestrowanego to udział zarejestrowanych bezrobotnych w cywilnej ludności aktywnej zawodowo. W niniejszym badaniu, ze względu na dostępność danych na poziomie gminnym przyjęto, że jako stopę bezrobocia rejestrowanego uznaje się udział osób bezrobotnych w ogólnej liczbie ludności w wieku produkcyjnym, przy czym wzięto pod uwagę wiek 18-64 dla mężczyzn i 18-59 dla kobiet.

Tab. 3.1. Miasta regionu według największej zmiany bezwzględnej liczby bezrobotnych

Nazwa	liczba bezrobotnych w 2011 r.	liczba bezrobotnych w 2018 r.	zmiana
Kraków	19 400	11 467	-7 933
Nowy Sącz	4 485	1 502	-2 983
Tarnów	5 334	2 933	-2 401

3.4. Korzystający z pomocy społecznej

Wskaźnik o charakterze destymulacyjny obrazuje udział gospodarstw domowych korzystających ze środowiskowej pomocy społecznej wg kryterium dochodowego. W Polsce w zakresie pomocy społecznej¹⁴ zauważalny jest wyraźny podział związany ze szczeblem hierarchicznym struktury osadniczej, tzn. w dużych miastach, a także w miastach w aglomeracjach udział gospodarstw korzystających z pomocy społecznej jest wyraźnie niższy niż w miastach mniejszych.

Ryc. 3.4 Udział gospodarstw domowych korzystających ze środowiskowej pomocy społecznej wg kryterium dochodowego, 2017.

Źródło: opracowanie własne na podstawie GUS BDL (dane dla gmin).

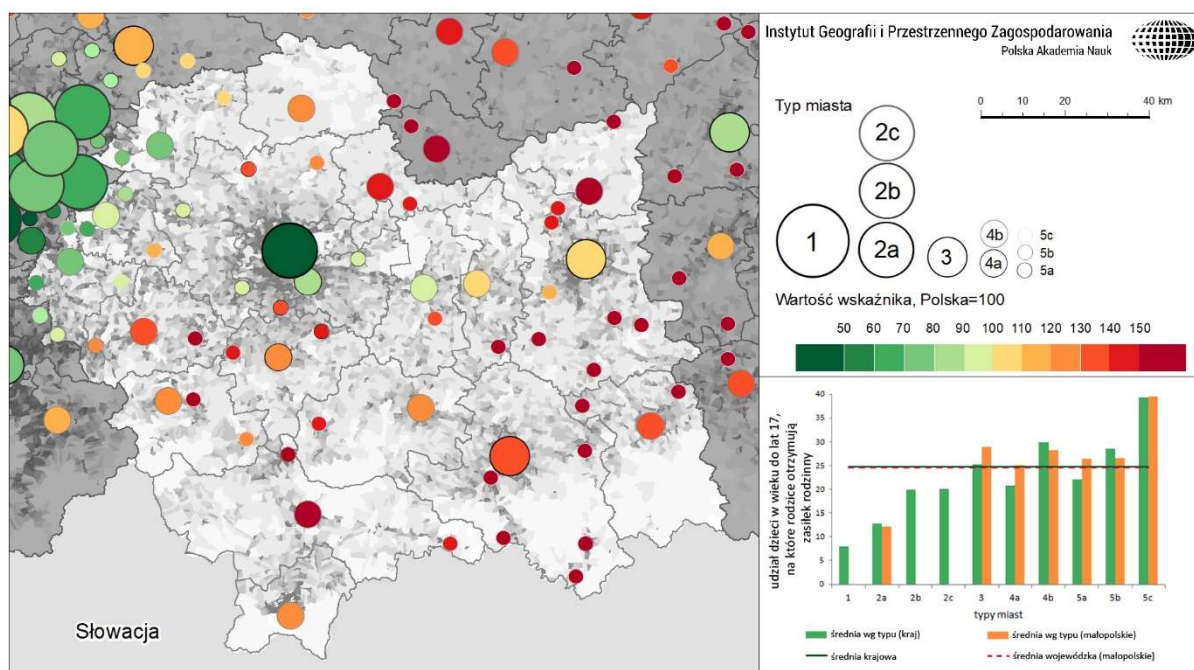
Udział gospodarstw domowych korzystających ze środowiskowej pomocy społecznej wg kryterium dochodowego w miastach i gminach miejsko-wiejskich dla województwa małopolskiego

¹⁴ Środowiskowa pomoc społeczna to pomoc udzielana ludności w miejscu zamieszkania za pośrednictwem ośrodka pomocy społecznej. Szacunki są wykonane przez GUS na podstawie Zbioru Centralnego Krajowego Systemu Monitoringu Pomocy Społecznej (ZC KSMPS) Ministerstwa Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej, zawierającego informację o zrealizowanych świadczeniach środowiskowej pomocy społecznej i odbiorcach tej pomocy - gospodarstwach domowych i ich członkach oraz osobach bezdomnych. Dla gmin miejsko-wiejskich brak informacji dla części miejskiej i części wiejskiej tych gmin, w związku z tym średnie są obliczane dla wszystkich gmin na obszarze których zlokalizowane są miasta, przy uwzględnieniu krajowego wskaźnika przeciętnej liczby osób w gospodarstwie domowym. Dane zawierają rzeczywistą liczbę gospodarstw domowych, które w danym roku skorzystały ze świadczeń środowiskowej pomocy społecznej. Każde gospodarstwo domowe zostało ujęte tylko raz, bez względu na rodzaj i liczbę otrzymanych świadczeń oraz niezależnie od tego czy w gospodarstwie wieloosobowym świadczenie otrzymała jedna, czy więcej osób.

(5%) jest niższy od średniej krajowej dla miast (gminy miejskie i miejsko-wiejskie), która wynosi 6,3%. We wszystkich typach miast jest lepiej w Małopolsce w porównaniu do średnich krajowych. W Krakowie wskaźnik wynosi 4%. W miastach subregionalnych (Tarnów i Nowy Sącz) ok. 6%. W miastach powiatowych i innych w typie 4 zła sytuacja jest szczególnie w Dąbrowie Tarnowskiej i Oświęcimiu, gdzie wskaźnik sięga prawie 9%. Najgorszy wynik w województwie obserwuje się w Bobowej, gdzie udział gospodarstw domowych korzystających ze środowiskowej pomocy społecznej wg kryterium dochodowego wyniósł ponad 15%. Generalnie gorzej jest na wschodzie regionu.

3.5. Otrzymujący zasiłek rodzinny

Wskaźnik dotyczy udziału dzieci w wieku do lat 17, na które rodzice otrzymują zasiłek rodzinny w ogólnej liczbie dzieci w tym wieku¹⁵. Omawiany wskaźnik o charakterze destymulanta wykazywał znaczne zróżnicowanie terytorialne. Podobnie jak w przypadku udziału korzystających z pomocy społecznej, także i w tym przypadku widoczny jest podział związany ze szczeblem hierarchicznym struktury osadniczej, tzn. w dużych miastach, a także w miastach w aglomeracjach wskaźnik jest wyraźnie niższy. Źródłem danych na poziomie gminnym jest Bank Danych Lokalnych GUS.

Ryc. 3.5 Udział dzieci w wieku do lat 17, na które rodzice otrzymują zasiłek rodzinny w ogólnej liczbie dzieci w tym wieku, 2017.

Źródło: opracowanie własne na podstawie GUS BDL (dane dla gmin).

Udział dzieci w wieku do lat 17, na które rodzice otrzymują zasiłek rodzinny w ogólnej liczbie dzieci w tym wieku w skali kraju dla grupy gmin w których zlokalizowane są miasta (gminy miejskie i miejsko-wiejskie) wynosi 24,8%. W województwie małopolskim wskaźnik wyniósł 24,6% co oznacza, że jest niemalże równy średniej krajowej. W Krakowie sytuacja nie jest najgorsza (około 12%). W miastach

¹⁵ Jak wskazuje GUS w opracowaniu Świadczenia na rzecz rodziny w 2017 r. przeciętnie miesięcznie zasiłek rodzinny wypłacano na 2,2 mln dzieci, przy czym najliczniejszą grupę stanowiły dzieci w wieku 6–12 lat (38% ogólnej liczby dzieci z zasiłkiem rodzinnym) oraz poniżej 6 lat (30,5% ogólnej liczby dzieci z zasiłkiem). Generalnie w całej Polsce, łącznie z gminami wiejskimi, udział dzieci w wieku poniżej lat 18, na które rodzice otrzymali zasiłek rodzinny w ogólnej liczbie dzieci w tym wieku w 2017 r. wynosił 29,3%.

subregionalnych gorzej jest w Nowym Sączu (32%) niż w Tarnowie (26%). W miastach powiatowych i innych w typie 4 zła sytuacja jest szczególnie w Dąbrowie Tarnowskiej, gdzie udział dzieci w wieku do lat 17, na które rodzice otrzymują zasiłek rodzinny w ogólnej liczbie dzieci w tym wieku wyniósł ponad 42%. Najgorzej w tym zakresie jest w małych miastach (typ 5) w południowej i wschodniej części regionu, przede wszystkim w Bobowej (57%) i Ciężkowicach (56%).

Udział dzieci w wieku do lat 17, na które rodzice otrzymują zasiłek rodzinny w ogólnej liczbie dzieci w tym wieku w latach 2008-2017 uległ znaczącemu zmniejszeniu. W regionie największe spadki zaobserwowano w Wojniczu (spadek o 25 punktów procentowych) i Grybowie (24 pp).

3.6. Podsumowanie (hierarchizacja)

3.1. Poziom wynagrodzeń. Przeciętne miesięczne wynagrodzenia brutto w miastach na prawach powiatu w regionie są dość zróżnicowane, aczkolwiek w miastach subregionalnych są niższe od średniej dla miast w tym typie (3), a w przypadku Krakowa są wyższe niż średnia dla miast wojewódzkich (wyższe również od średniej krajowej).

3.2. Dochody z pracy. Dochody budżetu gmin z podatku PIT na 1 mieszkańca w regionie są bardzo zbliżone do średniej krajowej. Analogiczny wniosek dotyczy również poszczególnych typów miast – tzn. wartości dla typów w poszczególnych miastach są zbliżone do średnich dla typów dla Polski i to zazwyczaj na plus (z wyjątkiem typów miast aglomeracyjnych - 4a i 5a, gdzie dochody z pracy na mieszkańca są poniżej średniej dla tych typów w Polsce). Wskaźnik 3.2 umożliwia spojrzenie na hierarchizację, gdzie punktem odniesienia jest zbiór wszystkich miast w Polsce, w kontekście miast w dziesiątym decylnym (najlepszy wynik). W regionie jest to pięć miast: Szczucin, Zakliczyn, Ryglice, Piwniczna-Zdrój oraz Bobowa.

3.3. Bezrobocie rejestrowane. Udział bezrobotnych zarejestrowanych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym w województwie jest niższy od średniej krajowej. Prawidłowość ta występuje we wszystkich typach miast z wyjątkiem Krakowa, gdzie udział ten jest wyższy niż średnia dla typu 2a. Szczególnie korzystna, w relacji do średnich dla typów miast, jest sytuacja w miastach w typie 4a. Wskaźnik 3.3 umożliwia spojrzenie na hierarchizację, gdzie punktem odniesienia jest zbiór wszystkich miast w Polsce, w kontekście miast w dziesiątym decylnym (najlepszy wynik). W regionie nie ma ani jednego miasta, w którym sytuacja w zakresie bezrobocia rejestrowanego była tak zła by miasto znalazło się w dziesiątym decylnym.

3.4. Korzystający z pomocy społecznej. Udział gospodarstw domowych korzystających ze środowiskowej pomocy społecznej wg kryterium dochodowego w regionie jest niższy od średniej krajowej. Prawidłowość ta jest również aktualna dla wszystkich typów miast, ale największe różnice pozytywne są widoczne w miastach mniejszych, w typie 4 i przede wszystkim 5, gdzie dużo niższy jest udział gospodarstw domowych korzystających z pomocy społecznej niż średnie dla typów dla całego kraju.

3.5. Otrzymujący zasiłek rodzinny. Udział dzieci w wieku do lat 17, na które rodzice otrzymują zasiłek rodzinny w ogólnej liczbie dzieci w tym wieku w skali kraju dla grupy gmin w których zlokalizowane są miasta (gminy miejskie i miejsko-wiejskie) w regionie jest niemalże równy średniej krajowej. Odchylenia w poszczególnych typach miast nie są duże, czasami na plus, czasami na minus. Wskaźnik 3.5 umożliwia spojrzenie na hierarchizację, gdzie punktem odniesienia jest zbiór wszystkich miast w Polsce, w kontekście miast w dziewiątym i dziesiątym decylnym (najlepszy wynik). W regionie jest to pięć miast: Szczucin, Zakliczyn, Ryglice, Ciężkowice oraz Bobowa.

W tabeli 3.6 przedstawiono odchylenia od średnich dla typów miast dla wskaźników wchodzących do syntezy. Wartości pozytywne są dodatnie, negatywne - ujemne. Brak jest znaczących odchyień negatywnych w regionie w tej grupie wskaźników.

Tab. 3.6 Odchylenia* od średnich dla typów miast dla wskaźników wchodzących do syntezy

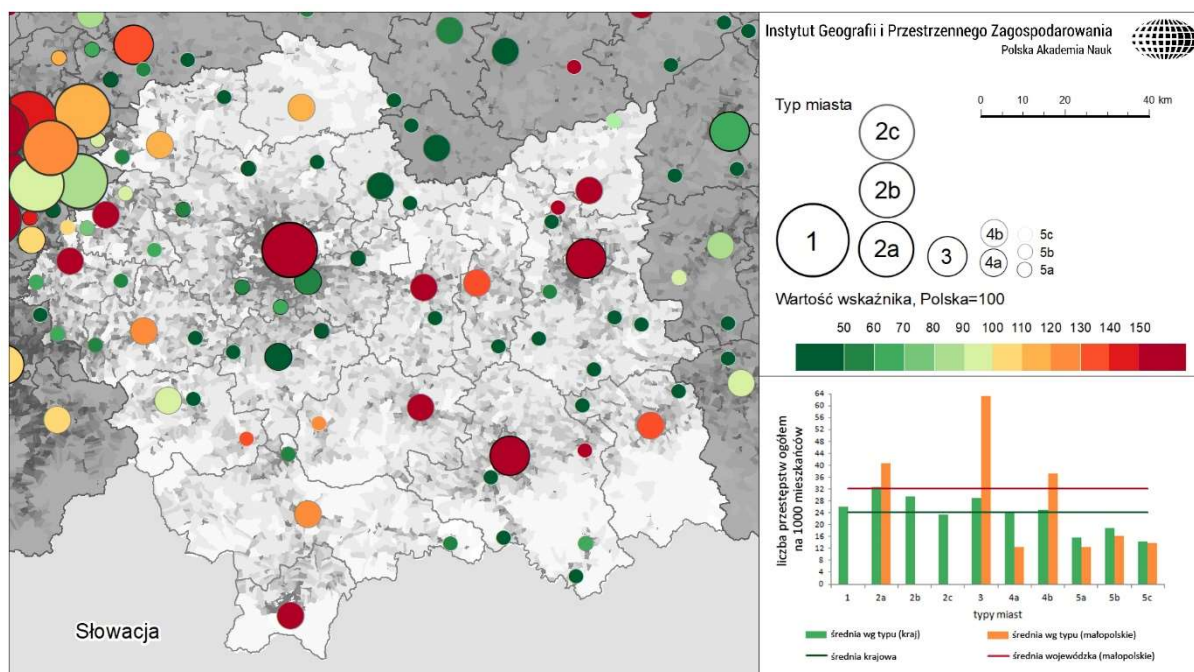
	2a	3	4a	4b	5a	5b	5c
3.2.	1	2	-15	4	-20	15	5
3.3.	-23	9	31	3	10	14	25
3.5.	5	-14	-21	5	-20	7	0

* Procent średniej wartości wskaźnika dla typu. Wartości pozytywne dodatnie (przy stymulacji wartości ponad średnią, przy destymulacji wartości poniżej średniej), wartości negatywne – ujemne (przy stymulacji wartości poniżej średniej, przy destymulacji wartości powyżej średniej)

BEZPIECZEŃSTWO

4.1. Poziom przestępczości

Struktura przestrzenna przestępstw¹⁶ w Polsce wskazuje na znaczne zróżnicowanie zarówno wewnątrz jak i międzyregionalne. Wyraźnie wyższy poziom przestępczości cechuje tzw. ziemie odzyskane, przede wszystkim południowy zachód Polski, a także duże miasta, w tym w szczególności duże miasta wojewódzkie (z wyjątkiem Warszawy). Z kolei najniższy poziom przestępstw obserwuje się na obszarach wiejskich, szczególnie w tradycyjnie konserwatywnych regionach (Polska wschodnia). Wskaźnik jest destymulantą, co oznacza, że im wyższa wartość wskaźnika tym szybciej potrzebna jest interwencja w danym mieście w celu poprawy sytuacji. Źródłem danych dotyczących przestępstw jest Komenda Główna Policji. Punktem odniesienia są średnie dla gmin, w których zlokalizowane są miasta w danym typie.

Ryc. 4.1 Liczba przestępstw ogółem na 1000 mieszkańców, 2017.

Źródło: opracowanie własne na podstawie Komendy Głównej Policji (dane dla gmin).

Liczba przestępstw ogółem na 1000 mieszkańców w gminach miejskich i miejsko-wiejskich w województwie małopolskim (32) jest wyższa od średniej krajowej dla takich gmin, która wynosi 24, co może nieco dziwić zważywszy na fakt, iż region jest tradycyjnie uważany za konserwatywny. Dane o bardzo wysokiej przestępczości w niektórych miastach mogą budzić niepokój i potrzebę natychmiastowej interwencji. Szczególnie zła sytuacja jest w Tarnowie (83), Bochni (62) oraz Oświęcimiu (61). Również w Krakowie (41) oraz Nowym Sączu (37) liczba przestępstw jest znacząco wyższa niż średnie w odpowiadającym im typach miast. Relatywnie lepsza sytuacja jest natomiast w mniejszych miastach, w tym w szczególności w aglomeracji krakowskiej. Generalnie województwo jest dość mocno zróżnicowane, a miasta o wysokim i niskim poziomie przestępczości sąsiadują ze sobą.

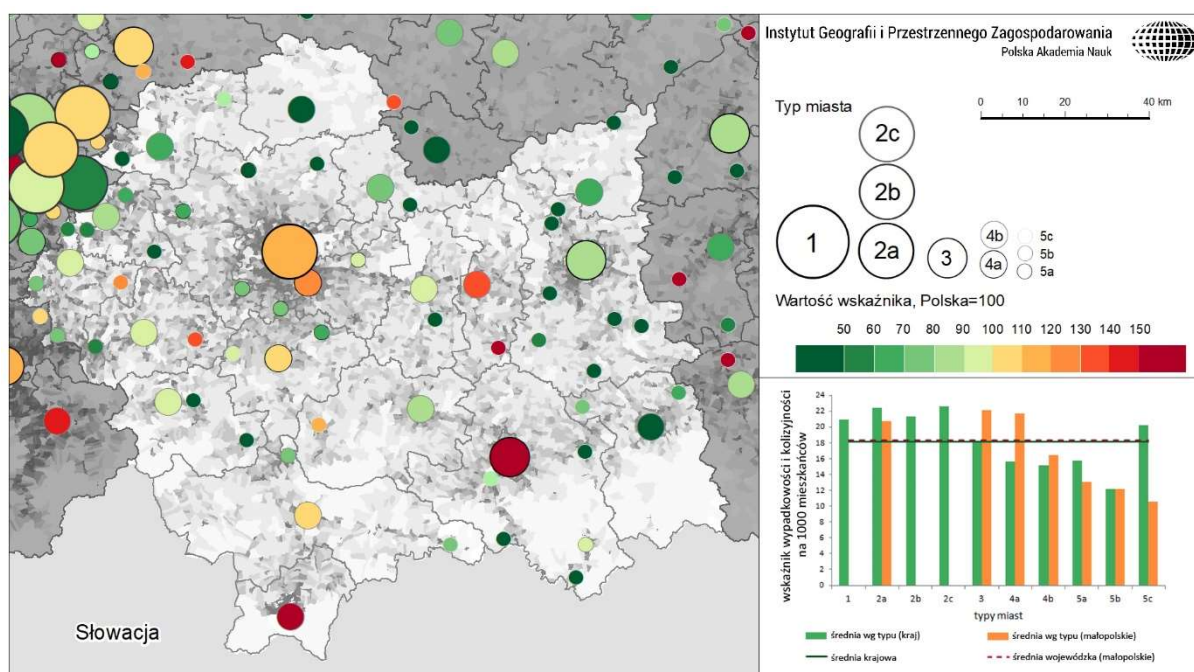
¹⁶ Przestępstwo jest czynem zabronionym pod groźbą kary. Jest czynem o dużej szkodliwości społecznej, który jest karalny, zawiniony oraz bezprawny. Cechy, które służą do wskazania różnic pomiędzy przestępstwem a wykroczeniem to fakt, iż są regulowane za pomocą różnych ustaw, a także mają różny stopień szkodliwości społecznej czynu – mniejszą szkodliwością charakteryzuje się wykroczenie.

4.2. Bezpieczeństwo drogowe

Ze względu na dużą losowość wypadków¹⁷, w raporcie posłużono się autorskim wskaźnikiem wypadkowości i kolizyjności (WWiK), w którym uwzględnia się również kolizje, przy czym przyznaje się odpowiednie wagi wypadkom (x4), zabitym w wypadkach (x8) oraz rannym w wypadkach (x2) zgodnie ze wzorem:

$$WWiK_i = \frac{4 \times W_i + 8 \times Z_i + 2 \times R_i + K_i}{L_i}$$

gdzie: W_i – wskaźnik wypadkowości i kolizyjności w mieście i , W_i – liczba wypadków drogowych w mieście i , Z_i – liczba zabitych w wypadkach drogowych w mieście i , R_i – liczba rannych w wypadkach drogowych w mieście i , K_i – liczba kolizji drogowych w mieście i , L_i – liczba mieszkańców w mieście i (w tys.). Wskaźnik jest destymulantą, co oznacza, że im wyższa wartość wskaźnika tym szybciej potrzebna jest interwencja w danym mieście w celu poprawy sytuacji. W skali kraju zdecydowanie najgorsza sytuacja jest w dużych miastach, gdzie szczególnie wysoka jest liczba kolizji. Zdecydowanie lepiej pod tym względem wyglądają mniejsze miasta. Nie badano obszarów wiejskich. Źródłem danych była Komenda Główna Policji.

Ryc. 4.2 Wskaźnik wypadkowości i kolizyjności, 2017.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z Komendy Głównej Policji.

Średnia wartość wskaźnika w miastach województwa małopolskiego (18,37) jest zbliżona do średniej krajowej dla miast, która wynosi 18,17. Są jednak miasta w regionie, gdzie jest zdecydowanie niebezpiecznie na drogach. Są to przede wszystkim Nowy Sącz i Zakopane gdzie wartość wskaźnika przewyższa 30, a także Czchów (27) i Brzesko (24). Najwięcej ofiar śmiertelnych wypadków było w 2017 r. w Krakowie – aż 18 osób straciło życie na drogach miasta.

¹⁷ Bezpieczeństwo drogowe związane jest bezpośrednio z liczbą wypadków i kolizji drogowych. W świetle ustawy z 20 czerwca 1997 r. - Prawo o ruchu drogowym (Dz. U. z 2018 r. poz. 1990, z późn. zm.) wypadek drogowy to zdarzenie mające związek z ruchem pojazdów na drogach publicznych, w wyniku którego nastąpiła śmierć lub uszkodzenie ciała osób. Za śmiertelną ofiarę wypadku drogowego uznaje się osobę zmarłą w wyniku doznanych obrażeń na miejscu lub w ciągu 30 dni. Za ranną ofiarę wypadku drogowego uznaje się osobę, która doznała obrażeń ciała i otrzymała pomoc lekarską. Jeżeli w wyniku zdarzenia nikt nie odniósł poważniejszych obrażeń, a skutkiem jest jedynie strata mienia, mamy do czynienia z kolizją.

4.3. Podsumowanie (hierarchizacja)

- 4.1. Poziom przestępczości.** Liczba przestępstw ogółem na 1000 mieszkańców w województwie jest wyższa od średniej krajowej, przy czym w regionie jest spore zróżnicowanie odchyleń od średnich dla poszczególnych typów miast. Niekorzystnie wysokie wartości wskaźnika, znacząco wyższe od średnich dla typów cechują Kraków (typ 2a) oraz miasta subregionalne (typ 3). Z kolei w mniejszych miastach aglomeracyjnych (typ 4a i 5a) a także w innych miastach typu 5 (5b i 5c) wskaźnik jest niższy niż średnia dla typu. Wskaźnik 4.1 umożliwia spojrzenie na hierarchizację, gdzie punktem odniesienia jest zbiór wszystkich miast w Polsce, w kontekście miast w dziesiątym decylnie (najślabszy wynik). W regionie jest to aż trzynaście miast, w tym m.in.: Kraków, Tarnów i Nowy Sącz.
- 4.2. Bezpieczeństwo drogowe.** Średnia wartość wskaźnika w miastach województwa jest zbliżona do średniej krajowej dla miast. Są jednak miasta w regionie, gdzie jest zdecydowanie niebezpiecznie na drogach. Należą do nich przede wszystkim miasta subregionalne (typ 3) oraz miasta w typie 4a. Na korzyść zaznaczają się miasta w typie 5c, gdzie wartość wskaźnika jest dwukrotnie niższa niż średnia dla typu. Wskaźnik 4.2 umożliwia spojrzenie na hierarchizację, gdzie punktem odniesienia jest zbiór wszystkich miast w Polsce. W tym kontekście warto zaznaczyć, że w dziesiątym decylnie jest siedem miast: Nowy Sącz, Wieliczka, Brzesko, Zakopane, Kalwaria Zebrzydowska, Czchów oraz Zator.

W tabeli 4.3 przedstawiono odchylenia od średnich dla typów miast dla wskaźników wchodzących do syntezy. Wartości pozytywne są dodatnie, negatywne - ujemne. Zła sytuacja jest przykładowo w miastach w typie 4b we wskaźniku 4.1 (odchylenie negatywne o 50% względem średniej wartości wskaźnika w tym typie miast w Polsce).

Tab. 4.3 Odchylenia* od średnich dla typów miast dla wskaźników wchodzących do syntezy

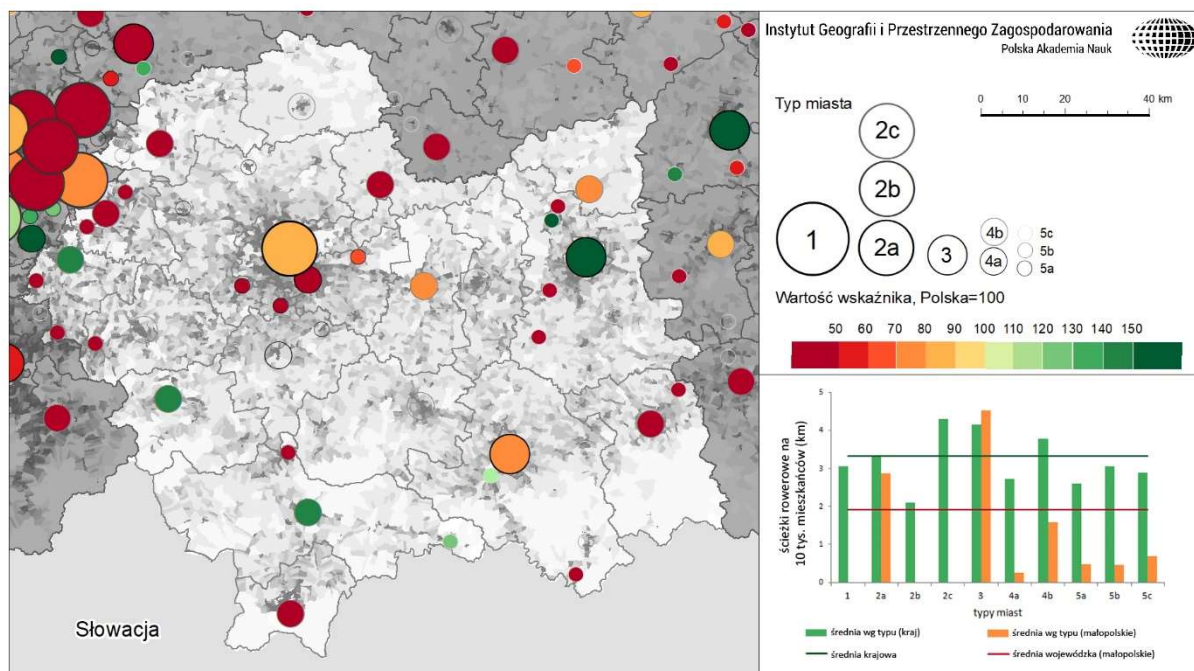
	2a	3	4a	4b	5a	5b	5c
4.1.	-24	-119	48	-50	21	13	3
4.2.	7	-23	-39	-9	17	0	48

* Procent średniej wartości wskaźnika dla typu. Wartości pozytywne dodatnie (przy stymulacji wartości ponad średnią, przy destymulacji wartości poniżej średniej), wartości negatywne – ujemne (przy stymulacji wartości poniżej średniej, przy destymulacji wartości powyżej średniej)

INFRASTRUKTURA SIECIOWA

5.1. Ścieżki rowerowe na 10 tys. ludności

Rower jako środek transportu w Polsce intensywnie się rozwija, są miasta gdzie udział roweru w podróżach (według tzw. Kompleksowych Badań Ruchu) przewyższa nawet 5%. Wskaźnik jest stymulantą. Im dłuższa sieć dróg rowerowych, tym lepiej dla mieszkańców gminy (miasta). W Polsce ma miejsce dość zrównoważony rozwój infrastruktury ścieżek rowerowych¹⁸, mniej więcej we wszystkich typach miast jest od dwóch do czterech kilometrów ścieżek na 10 tys. mieszkańców. Zła sytuacja ma miejsce w Konurbacji Katowickiej, a także, co dość interesujące w aglomeracjach, choć generalnie rozkład przestrzenny wskaźnika w ujęciu krajowym przypomina mozaikę.

Ryc. 5.1 Długość ścieżek rowerowych na 10 tys. mieszkańców, 2017.

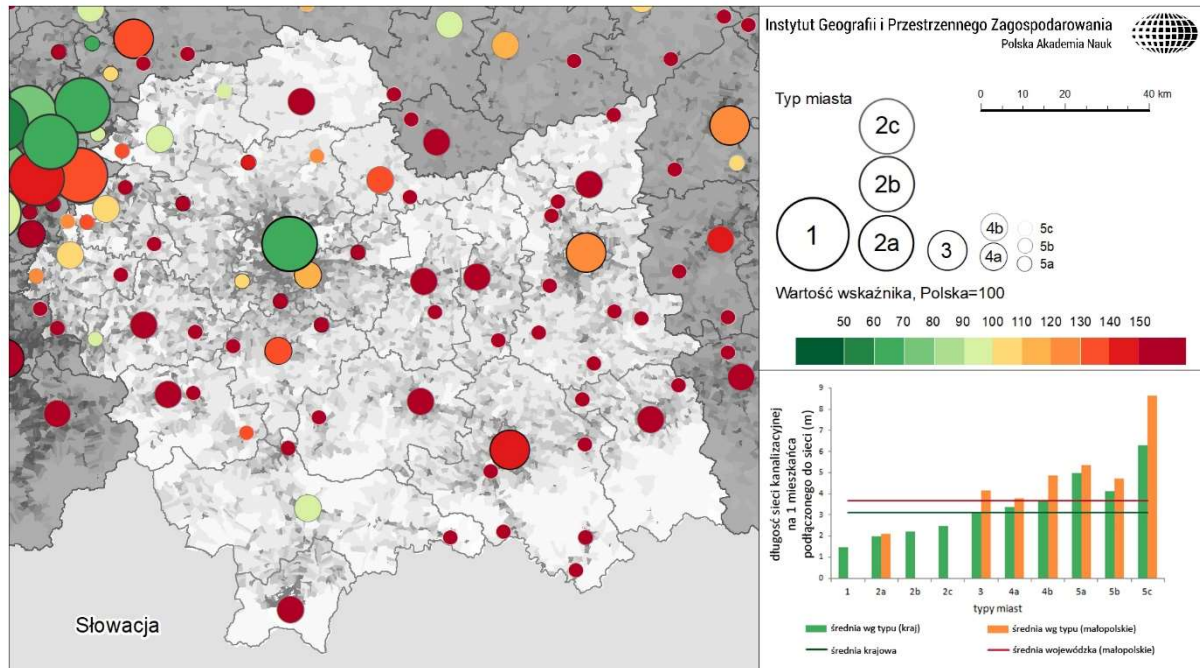
Źródło: opracowanie własne na podstawie GUS BDL.

Długość ścieżek rowerowych na 10 tys. mieszk. w województwie małopolskim (1,9 km) jest dużo niższa od średniej krajowej, która wynosi około 3,3 km. Zdecydowanie w Krakowie oraz miastach subregionalnych jest lepiej niż w mniejszych miastach. W Krakowie na 10 tys. mieszkańców przypada 2,87 km ścieżki rowerowej, w Nowym Sączu podobnie – ok. 2,5 km. Zdecydowanie lepiej wygląda Tarnów gdzie mieszkańcy mogą korzystać z ponad 6 km dróg na 10 tys. mieszk. W grupie miast powiatowych (typ 4) aż w pięciu miastach nie ma według bazy GUS ani jednego kilometra drogi rowerowej. Są to: Myślenice, Brzesko, Limanowa, Miechów oraz Wadowice. Jeszcze gorzej jest w miastach w typie 5 (pozostałe miasta), gdzie aż w 25 miastach brakuje ścieżek rowerowych. Z punktu widzenia rozkładu przestrzennego wskaźnika obserwuje się mozaikę miast. Te dobrze wyposażone w infrastrukturę rowerową sąsiadują z innymi wyposażonymi gorzej.

¹⁸ Wyposażenie w infrastrukturę transportową stanowi ważny element infrastruktury sieciowej. Infrastruktura drogowa jest jednak trudna do uchwycenia, ze względu na różne kategorie dróg o różnym charakterze przechodzące przez miasta. Podobnie brak jest jednolitej bazy transportu publicznego (w tym autobusowego) w Polsce. Spójne dane dostępne w ramach Banku Danych Lokalnych dla wszystkich gmin (w tym miast i gmin miejsko-wiejskich) są natomiast dostępne dla infrastruktury rowerowej.

5.2. Długość sieci kanalizacyjnej na 1 mieszkańca podłączonego do sieci

Wskaźnik odnosi się do długości sieci kanalizacyjnej¹⁹, co jest w dużym stopniu skorelowane z gęstością/rozproszeniem sieci osadniczej, wskaźnik ten jest z oczywistych względów destymulantą, co oznacza, że im wyższa wartość wskaźnika tym mniej efektywna jest sieć kanalizacyjna (jeden metr sieci obsługuje średnio mniejszą liczbę ludności). W Polsce w ujęciu regionalnym zauważalna jest lepsza sytuacja w dużych miastach, a wraz ze spadkiem znaczenia w hierarchii osadniczej długość sieci kanalizacyjnej na jednego mieszkańca ulega wydłużeniu. Zauważalna jest również relatywnie lepsza sytuacja w Polsce północnej i zachodniej w związku z podziałem historycznym, szczególnie w porównaniu z relatywnie gorszą sytuacją na obszarze dawnego zaboru austriackiego. Generalnie jednak w całej Polsce najgorzej wypadają pod tym względem małe miasta, niezależnie od regionu.

Ryc. 5.2 Długość sieci kanalizacyjnej na 1 mieszkańca podłączonego do sieci, 2017.

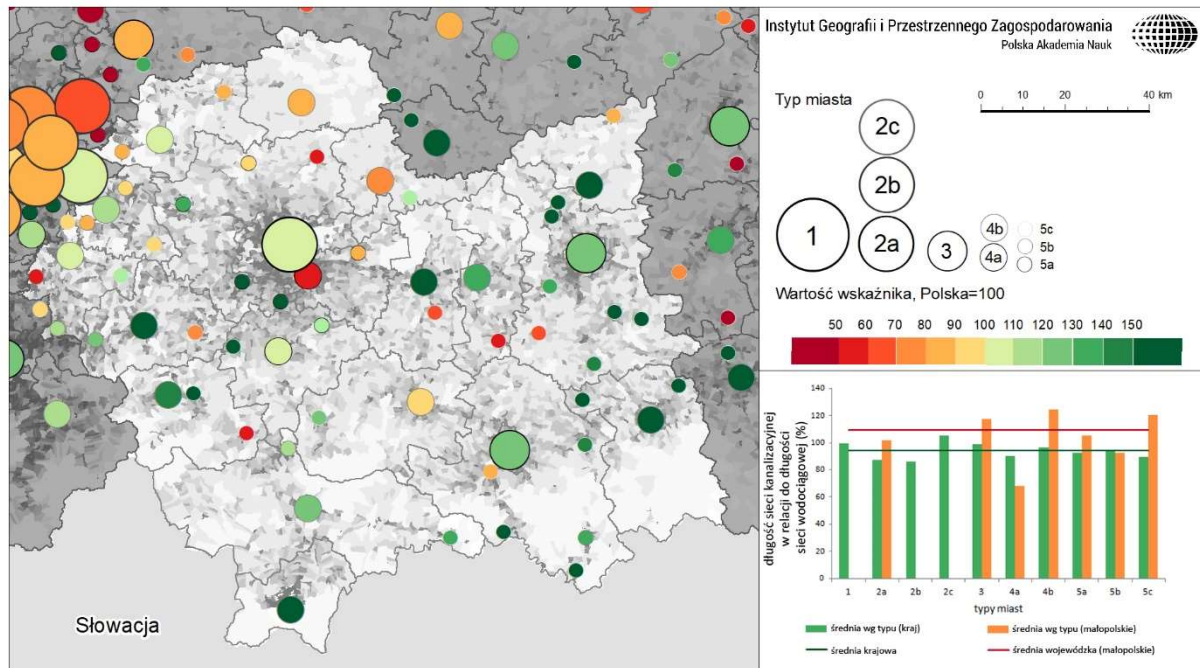
Źródło: opracowanie własne na podstawie GUS BDL.

Długość sieci kanalizacyjnej na 1 mieszkańca podłączonego do sieci w województwie małopolskim (3,7) jest nieznacznie wyższa od średniej krajowej (3,1). W Krakowie wskaźnik jest porównywalny do średniej dla typu 2a i wynosi 2,1. W miastach subregionalnych w Nowym Sączu (4,6) jest gorzej niż w Tarnowie (3,8). W grupie miast powiatowych i innych w typie 4 najmniej efektywna jest sieć kanalizacyjna w Suchoj Beskidzkiej, gdzie wskaźnik wyniósł 10,0. W grupie pozostałych miast (typ 5) najgorsza sytuacja z długością sieci kanalizacyjnej w przeliczeniu na 1 przyłączonego mieszkańca jest w Ryglicach, gdzie wskaźnik przekroczył 18,5. Generalnie, w całym regionie, z wyjątkiem pojedynczych miast sytuacja nie wygląda najlepiej, co jest typowe dla byłego zaboru austriackiego, regionów górskich i rozproszonej zabudowy wymagającej relatywnie dłuższej niż na innych terenach sieci kanalizacyjnej.

¹⁹ Sieć kanalizacyjna czynna według definicji GUS to system kanałów krytych (podziemnych) odprowadzających ścieki z budynków i innych obiektów do odbiorników lub urządzeń do oczyszczania ścieków.

5.3. Różnica w długości sieci kanalizacyjnej i wodociągowej

Różnica w długości sieci kanalizacyjnej i wodociągowej to wskaźnik mający znaczenie z punktu widzenia ochrony środowiska. Wskaźnik ma charakter stymulacyjny, co oznacza, że im dłuższa sieć kanalizacyjna względem sieci wodociągowej tym lepsza sytuacja w danym mieście z punktu widzenia ochrony środowiska. W Polsce wyraźnie lepiej jest na obszarze Galicji, szczególnie w obszarach górskich. Na pozostałym obszarze kraju rozkład przestrzenny wskaźnika przypomina mozaikę, w dużych miastach sytuacja jest nieco gorsza niż w miastach mniejszych, generalnie jednak różnice między typami miast nie są duże co może być nieco zaskakujące z punktu widzenia różnic w rozproszeniu sieci osadniczej między typami miast.

Ryc. 5.3 Długość sieci kanalizacyjnej w relacji do długości sieci wodociągowej (%), 2017.

Źródło: opracowanie własne na podstawie GUS BDL.

Długość sieci kanalizacyjnej w relacji do długości sieci wodociągowej w województwie małopolskim (w %) (109,3) jest wyższa od średniej krajowej (94) co należy uznać za pozytywne z punktu widzenia ochrony środowiska. W Krakowie (102), sytuacja jest nieco lepsza w relacji do średniej dla typu 2a. W miastach subregionalnych sieć kanalizacyjna jest dłuższa od wodociągowej. W grupie miast powiatowych i innych w typie 4 najkrótsza sieć kanalizacyjna względem wodociągowej jest w Wieliczce (52), a w grupie pozostałych miast (typ 5) - w Słomnikach, gdzie wskaźnik wyniósł 49. Generalnie sytuacja w województwie jest dobra pod względem wystarczającej długości sieci kanalizacyjnej względem sieci wodociągowej. W większości miast sytuacja pod tym względem jest lepsza niż średnia dla kraju. Należy jednak mieć na względzie, że generalnie w regionie jest duży problem zarówno z długością sieci kanalizacyjnej, jak i wodociągowej.

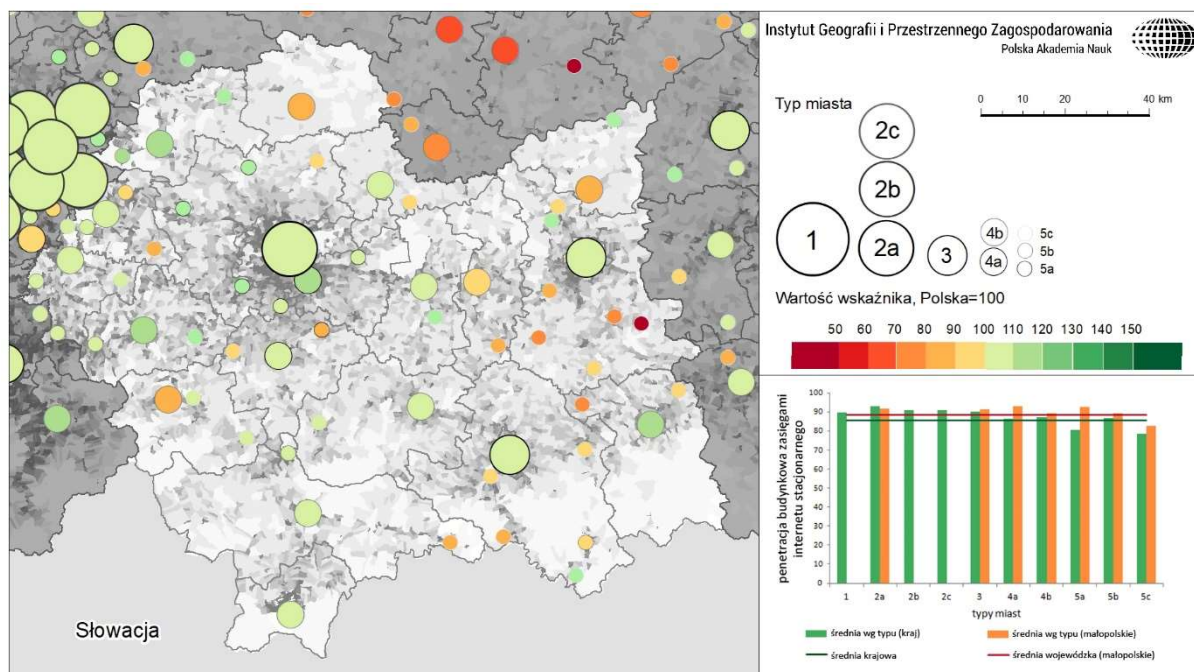
5.4. Penetracja budynkowa zasięgami internetu stacjonarnego ogółem

Zróznicowanie wskaźnika²⁰ w kraju ogółem nie jest wysokie i w 2017 r. penetracja budynkowa jest na relatywnie wysokim poziomie we wszystkich regionach oraz typach miast. Wskaźnik jest

²⁰ Analogicznie jak w wydawanym przez Urząd Komunikacji Elektronicznej „Raportie o stanie rynku telekomunikacyjnego w Polsce w 2017 r.” w celu „oceny dostępności do sieci posłużono się wskaźnikiem penetracji budynkowej, rozumianym jako stosunek liczby budynków znajdujących się w zasięgu sieci (chodzi tu o

stymulantą, a zatem wyższe wartości wskaźnika oznaczają lepszą penetrację budynkową. Wskaźnik jest dostępny na poziomie gminnym, zatem dla mniejszych miast podawane średnie i liczby dotyczą gmin miejsko-wiejskim, a nie samych miast.

Ryc. 5.4 Penetracja budynkowa zasięgami internetu stacjonarnego ogółem, 2017.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Komunikacji Elektronicznej.

Penetracja budynkowa zasięgami internetu stacjonarnego ogółem w województwie małopolskim (89%) w badanych miastach jest wyższa niż średnia dla Polski (86%). W Krakowie 92% budynków jest w zasięgu internetu stacjonarnego. W miastach subregionalnych sytuacja jest dość podobna - w Nowym Sączu (90%) niż w Tarnowie (93%). Gorzej też jest w niektórych mniejszych miastach, przykładowo z miast powiatowych najgorzej jest w Miechowie, gdzie penetracja budynkowa zasięgami internetu stacjonarnego ogółem wyniosła 75%, a w grupie miast w typie 5 (pozostałe miasta) najstąbiej wypada gmina miejsko-wiejska Ryglice – jedynie 36% budynków objętych jest zasięgiem, co jest bardzo niską wartością i rzeczywiście wymaga natychmiastowej interwencji.

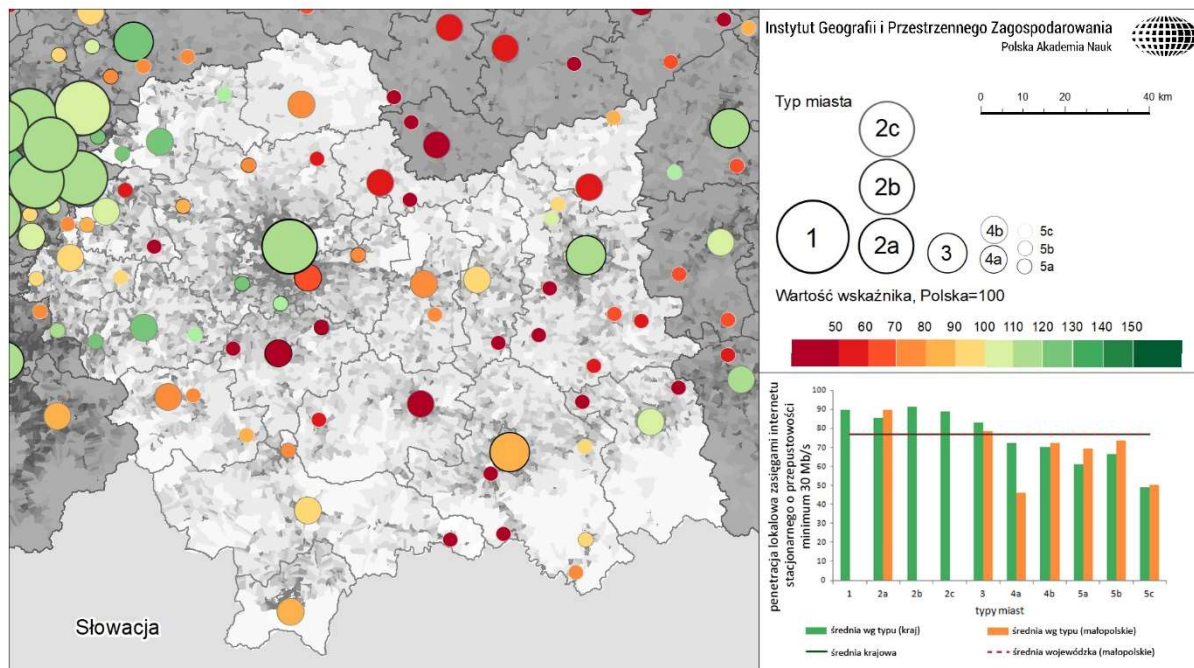
5.5. Penetracja lokalowa zasięgami internetu stacjonarnego (30 Mb/s)

Wskaźnik²¹ jest stymulantą, a zatem wyższe wartości wskaźnika oznaczają lepszą penetrację lokalową. Dane dostępne są na poziomie gminnym. Według UKE średnia penetracja lokalowa zasięgami internetu stacjonarnego o przepustowości minimum 30 Mb/s wynosiła w Polsce ok. 67%.

takie budynki, w których operatorzy deklarują możliwość świadczenia usług) do liczby wszystkich budynków na analizowanym obszarze (...). Średnia penetracja budynkowa zasięgami internetu stacjonarnego wynosiła w 2017 r. w Polsce ok. 82%. Najwyższą penetracją (ponad 85%) charakteryzowały się województwa: opolskie (ok. 90%), śląskie, małopolskie, dolnośląskie i wielkopolskie, a z kolei najniższą (poniżej 75%) województwa: świętokrzyskie (ok. 68%), warmińsko-mazurskie, mazowieckie (...). Udział budynków z dostępem do internetu stacjonarnego w poszczególnych gminach (...) różnicuje się przestrzennie – wyższy jest w zachodniej części kraju oraz w obrębie obszarów silnie zurbanizowanych.”

²¹ Analogicznie jak w wydawanym przez Urząd Komunikacji Elektronicznej „Raportie o stanie rynku telekomunikacyjnego w Polsce w 2017 r.” w celu „oceny stopnia realizacji postanowień Europejskiej Agencji Cyfrowej (EAC) posłużono się wskaźnikiem penetracji lokalowej, rozumianym jako stosunek liczby lokali mieszkalnych w budynkach będących w zasięgu sieci min. 30 Mb/s (budynek w którym operatorzy deklarują możliwość świadczenia danych usług) do ogólnej liczby lokali mieszkalnych na analizowanym obszarze (...).”

Należy mieć na uwadze, że informacja podawana przez UKE dotyczy całego kraju włącznie z terenami wiejskimi, stąd też obliczony wskaźnik dla miast jest odpowiednio wyższy. Według UKE najwyższą penetracją charakteryzuje się niezmiennie województwo śląskie (niemal 84%), zaś najniższą – region świętokrzyski (42%). Generalnie zauważalne są znacznie lepsze wyniki dla miast większych (przy czym nie ma dużej różnicy między miastami wojewódzkimi a subregionalnymi) niż małych. Nie ma natomiast znaczenia położenie wewnątrz aglomeracji lub poza nią.

Ryc. 5.5 Penetracja lokalowa zasięgami internetu stacjonarnego o prędkości co najmniej 30 Mb/s, 2017.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Komunikacji Elektronicznej.

Penetracja lokalowa zasięgami internetu stacjonarnego o prędkości co najmniej 30 Mb/s w województwie małopolskim (77%) w badanych miastach jest identyczna jak średnia dla Polski (77%). Wskaźnik dla Krakowa wyniósł 90%, a dla miast subregionalnych, odpowiednio 90% w Tarnowie i jedynie 62% w Nowym Sączu. Gorzej jest w niektórych mniejszych miastach, przykładowo z miast powiatowych najgorzej jest w Limanowej, gdzie penetracja lokalowa zasięgami internetu stacjonarnego o prędkości co najmniej 30 Mb/s wyniosła jedynie 27%, a w grupie miast w typie 5 (pozostałe miasta) najgłębiej wypada gmina miejsko-wiejska Piwniczna-Zdrój – jedynie 17% lokali objętych jest zasięgiem.

5.6. Podsumowanie (hierarchizacja)

5.1. **Ścieżki rowerowe na 10 tys. ludności.** Długość ścieżek rowerowych na 10 tys. mieszk. w województwie jest dużo niższa od średniej krajowej. Sytuacja jest dość zróżnicowana w zasadzie w każdym z typów miast. O ile w miastach subregionalnych (typ 3) wskaźnik jest na nieco wyższym poziomie niż średnia dla typu, o tyle dla pozostałych typów jest już niższy, przy czym dla miast mniejszych w typie 4 i 5 jest to wartość kilkakrotnie niższa niż średnia dla typów. Wskaźnik 5.1 umożliwia spojrzenie na hierarchizację, gdzie punktem odniesienia jest zbiór wszystkich miast w Polsce, w kontekście miast w dziesiątym decylny (najgłębszy wynik). W regionie jest to aż 30 miast, w tym z miast powiatowych – Myślenice, Wadowice, Brzesko, Miechów oraz Limanowa

5.2. **Długość sieci kanalizacyjnej na 1 mieszkańca podłączonego do sieci.** Długość sieci kanalizacyjnej na 1 mieszkańca podłączonego do sieci w województwie jest nieznacznie wyższa od średniej

krajowej. Szczególnie gorzej niż średnia dla typu wygląda sytuacja w typie 5c. Wskaźnik 5.2 umożliwia spojrzenie na hierarchizację, gdzie punktem odniesienia jest zbiór wszystkich miast w Polsce, w kontekście miast w dziesiątym decylny (najślabszy wynik). W regionie jest to aż 13 miast, wszystkie poniżej miast powiatowych.

5.3. Różnica w długości sieci kanalizacyjnej i wodociągowej. Długość sieci kanalizacyjnej w relacji do długości sieci wodociągowej w województwie jest wyższa od średniej krajowej, choć sytuacja jest różna w zależności od typu miast – w miastach w typie 4a jest zdecydowana przewaga sieci wodociągowej, w miastach w typie 4b – kanalizacyjnej.

5.4. Penetracja budynkowa zasięgami internetu stacjonarnego ogółem. Penetracja budynkowa zasięgami internetu stacjonarnego ogółem w województwie w badanych miastach jest wyższa niż średnia dla Polski. Dla wszystkich typów wartości wskaźników są bardzo podobne do średniej krajowej w poszczególnych typach. Wskaźnik 5.4 umożliwia spojrzenie na hierarchizację, gdzie punktem odniesienia jest zbiór wszystkich miast w Polsce, w kontekście miast w dziesiątym decylny (najślabszy wynik). W regionie są to cztery miasta – Tuchów, Zakliczyn, Rygllice oraz Bobowa.

5.5. Penetracja lokalowa zasięgami internetu stacjonarnego (30 Mb/s). Penetracja lokalowa zasięgami internetu stacjonarnego o prędkości co najmniej 30 Mb/s w województwie w badanych miastach jest identyczna jak średnia dla Polski. Występują jednak duże różnice pomiędzy typami miast. Szczególnie zła sytuacja względem średniej dla typu jest w miastach w typie 4a. Wskaźnik 5.5 umożliwia spojrzenie na hierarchizację, gdzie punktem odniesienia jest zbiór wszystkich miast w Polsce, w kontekście miast w dziesiątym decylny (najślabszy wynik). W regionie dotyczy to dziewięciu miast, w tym na poziomie powiatowym – Limanowa.

W tabeli 5.6 przedstawiono odchylenia od średnich dla typów miast dla wskaźników wchodzących do syntezy. W regionie sytuacja w zakresie infrastruktury sieciowej w postaci ścieżek rowerowych jest zła w miastach powiatowych i mniejszych.

Tab. 5.6 Odchylenia* od średnich dla typów miast dla wskaźników wchodzących do syntezy

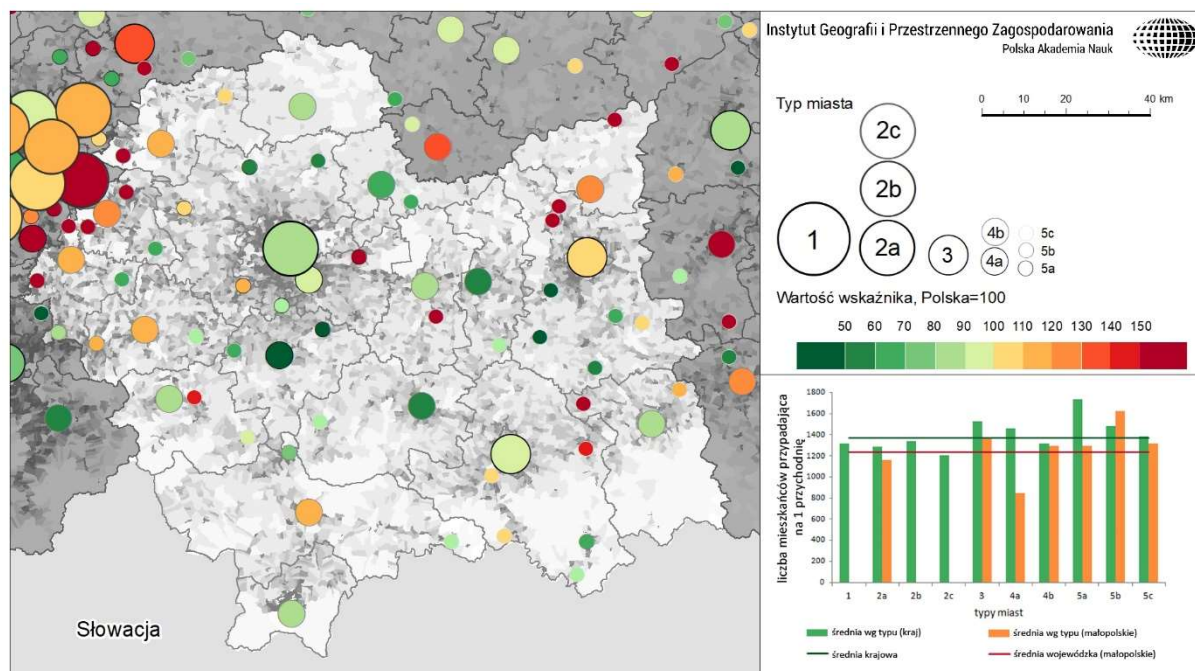
	2a	3	4a	4b	5a	5b	5c
5.1.	-14	9	-91	-58	-82	-85	-76
5.2.	-5	-36	-12	-33	-8	-15	-37
5.4.	-1	1	7	2	15	3	5
5.5.	5	-6	-36	3	14	11	2

* Procent średniej wartości wskaźnika dla typu. Wartości pozytywne dodatnie (przy stymulacji wartości ponad średnią, przy destymulacji wartości poniżej średniej), wartości negatywne – ujemne (przy stymulacji wartości poniżej średniej, przy destymulacji wartości powyżej średniej)

OCHRONA ZDROWIA

6.1. Przychodnie

W przypadku wykorzystanych danych GUS w kontekście wyposażenia miast w przychodnie²², analiza dotyczy przychodni ogółem w ramach podmiotów ambulatoryjnych (stan w dniu 31 XII 2017 r.). Ze względu na fakt, iż wskaźnik odnosi się do liczby ludności ogółem przypadającej na jedną przychodnię, jest on destymulantą, co oznacza, że im wyższa wartość wskaźnika, tym szybciej potrzebna jest interwencja w danym mieście w celu poprawy sytuacji. W skali kraju obserwuje się brak większego zróżnicowania między typami miast.

Ryc. 6.1.1 Liczba mieszkańców na jedną przychodnię, 2017.

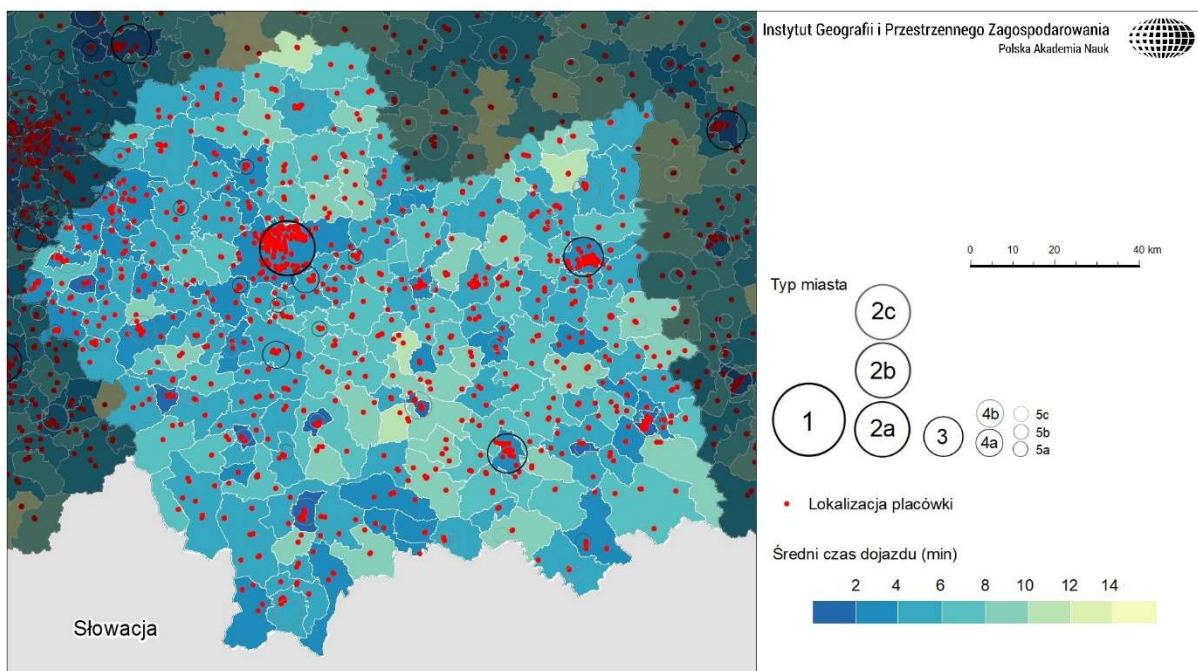
Źródło: opracowanie własne na podstawie GUS BDL.

Średnia liczba mieszkańców przypadających na jedną przychodnię w miastach województwa małopolskiego (1238) jest niższa od średniej krajowej dla miast, która wynosi 1373. W Krakowie (1157) jest znacznie lepiej niż w miastach subregionalnych, Nowym Sączu (1236) i Tarnowie (1502). W miastach powiatowych i innych z typu 4 najgorzej jest w Chrzanowie i Dąbrowie Tarnowskiej, gdzie liczba mieszkańców przypadająca na jedną przychodnię przewyższa 1700, a w miastach pozostałych w typie 5, np. w ponad 9 tysięcznym mieście Chełmek jest w świetle danych GUS tylko jedna przychodnia. Podsumowując, sytuacja w województwie pod względem wyposażenia w przychodnie jest dość dobra,

²² Przychodnia to, według GUS, przedsiębiorstwo podmiotu leczniczego, w którym udziela się ambulatoryjnych świadczeń zdrowotnych podstawowej lub specjalistycznej opieki zdrowotnej oraz świadczenia z zakresu rehabilitacji leczniczej. Wyróżnia się przychodnie podstawowej opieki zdrowotnej (POZ) i ambulatoryjnej opieki specjalistycznej. Warto nadmienić, że od 2017 r. obowiązuje ustawa z dnia 27 października 2017 r. o podstawowej opiece zdrowotnej (Dz.U. z 2019 r. poz. 357). Przychodnie POZ, których dotyczy dodatkowa analiza dostępności, są niezależnymi firmami (poza SPZOZ), jednak usługi przez nie świadczone są bezpłatne dla osób ubezpieczonych, gdy POZ ma podpisany kontrakt z NFZ. W 2017 r. świadczenia ambulatoryjnej opieki zdrowotnej realizowało w Polsce 21,7 tys. przychodni oraz 5,1 tys. praktyk lekarskich i stomatologicznych świadczących usługi w ramach środków publicznych, przy czym udzielono 320,2 mln porad – 285,7 mln lekarskich i 34,5 mln stomatologicznych (Ambulatoryjna opieka zdrowotna w 2017 r., GUS). Liczba porad jako wskaźnik jest również dostępna w ramach BDL GUS, jednak zdecydowano o liczbie przychodni jako zmiennej warunkującej zarówno wyposażenie jak i dostępność.

z wyjątkiem pojedynczych, raczej mniejszych miast, w których potrzebna jest interwencja (szczególnie w Chełmku).

Wskaźnik wyposażenia w przychodnie (POZ i specjalistyczne) został uzupełniony o analizę dostępności do przychodni podstawowej opieki medycznej. Wskaźnik dostępności do POZ wyrażony jest średnim czasem dojazdu (w minutach) transportem indywidualnym do najbliższej przychodni. Wykorzystano dane pozyskane z Narodowego Funduszu Zdrowia, które zawierały informacje o kontraktach na usługi medyczne, zawartych przez poszczególne placówki medyczne. Analizę dostępności przeprowadzono na podstawie dokładnych danych adresowych. Na tym etapie wykorzystania danych dostępnościowych nie było możliwości wyodrębnienia miast z gmin miejsko-wiejskich. W Polsce średni czas dojazdu do najbliższej przychodni POZ wynosi niespełna 7 minut (maksymalny czas dojazdu w Polsce to 29 minut). Analizowane dane przedstawiają sytuację w roku 2015 i zostały wykonane na podstawie wynikowej bazy danych Stępiak i in. (2017) Dostępność do usług publicznych RepOD. <http://dx.doi.org/10.18150/repod.3374192>.

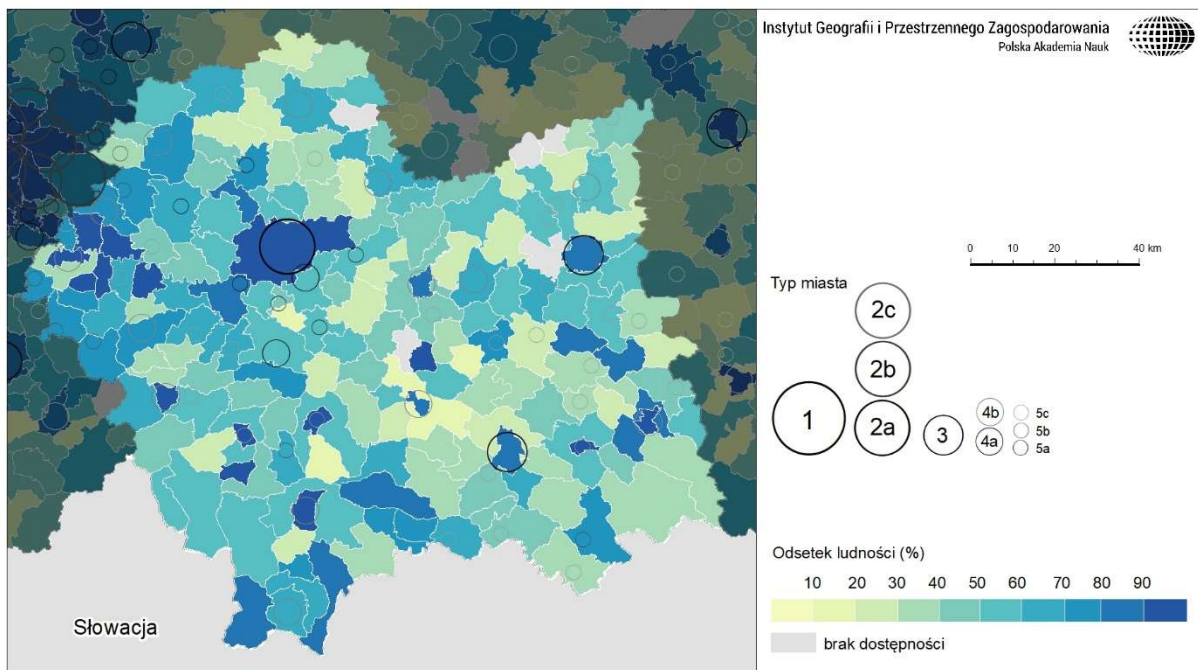
Ryc. 6.1.2 Średni czas przejazdu do najbliższej przychodni POZ (w min), 2015.

Źródło: Stępiak i in. (2017) Dostępność do usług publicznych RepOD. <http://dx.doi.org/10.18150/repod.3374192>.

Poziom dostępności do przychodni POZ w województwie małopolskim jest stosunkowo mało zróżnicowany i uśredniając należy go uznać za bardzo dobry. Najwyższym poziomem dostępności do tego typu usług charakteryzują się miasta. W najlepszej sytuacji, oprócz największych miast regionu, są mieszkańcy niektórych miast lokalnych i ponadlokalnych tj. Nowego Targu, Suchej Beskidzkiej, Jordanowa, Mszany Dolnej, Limanowej, Grybowa i Gorlic, w przypadku których średni czas dojazdu do najbliższej przychodni nie przekracza 2 minut. Najniższy poziom dostępności (czas dojazdu powyżej 10 minut) dotyczy tylko kilku jednostek administracyjnych województwa. W województwie małopolskim średni czas dojazdu do najbliższej przychodni POZ wynosi niespełna 6 minut (maksymalny czas dojazdu to 11 minut).

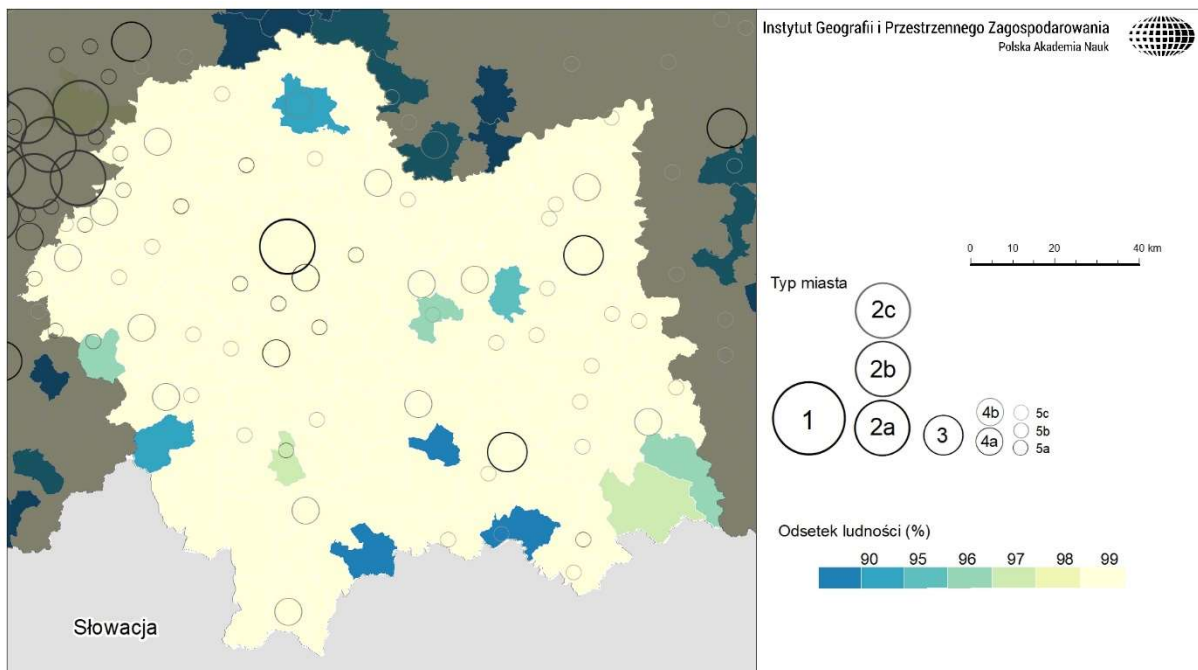
Najwyższym poziomem dostępności, wyrażonym jako odsetek ludności w izochronie 5-minutowej (powyżej 90%) (ryc. 6.1.3), charakteryzuje się Kraków, niektóre miasta powiatowe (np. Nowy Targ, Oświęcim, Gorlice), następnie miasta subregionalne i niektóre miasta lokalne (np. Libiąż, Mszana Dolna). Natomiast niski stopień dostępności, a w zasadzie jego brak, nie dotyczy miast, a tylko

kilku gmin wiejskich. Najniższym odsetkiem ludności w izochronie 5-minutowej charakteryzują się małe miasta np. Zakliczyn, Ciężkowice, Słomniki).

Ryc. 6.1.3 Odsetek ludności mieszkającej w zasięgu izochrony 5 minut jazdy od najbliższej przychodni POZ (w min), 2015.

Źródło: Stępiak i in. (2017) Dostępność do usług publicznych RepOD. <http://dx.doi.org/10.18150/repod.3374192>.

Ryc. 6.1.4 Odsetek ludności mieszkającej w zasięgu izochrony 20 minut jazdy od najbliższej przychodni POZ (w min), 2015.

Źródło: Stępiak i in. (2017) Dostępność do usług publicznych RepOD. <http://dx.doi.org/10.18150/repod.3374192>.

Zdecydowana większość ludności, zarówno miast jak i całego województwa małopolskiego znajduje się w obrębie izochrony 20 minut jazdy do najbliższej przychodni POZ (ryc. 6.1.4). Dotyczy to wszystkich miast regionalnych, subregionalnych i powiatowych z jednym tylko wyjątkiem (Miechów). Tylko w przypadku Piwnicznej-Zdroju mniej niż 90% ludności mieszka w zasięgu izochrony 20-minutowej od najbliższej przychodni POZ.

W latach 2007-2018 w miastach kraju zachodziły umiarkowane zmiany w liczbie przychodni POZ (w porównaniu np. z klubami dziecięcymi czy żłobkami). W przypadku miast województwa małopolskiego liczba przychodni (a raczej świadczeniodawców) wzrosła z 843 do 1379, z czego w latach 2017-2018 odnotowano tylko niewielki wzrost (4%) liczby placówek. W latach 2007-2018 w miastach Polski nastąpił 62% wzrost liczby placówek (świadczeniodawców). Największe zmiany procentowe dotyczyły małych miast (np. Zator – 400%, Ciężkowice – 300%, Dobczyce – 275%, Jordanów – 250%) i niektórych miast powiatowych (np. Chrzanów – 367%, Wieliczka – 283%, Miechów – 250%, Brzesko – 244%). W Krakowie i Tarnowie również odnotowano znaczące wzrosty (odpowiednio: 167% i 208%). Odnotowano również przypadki zmian negatywnych – w Krynicy-Zdroju, Zakopanem, Piwnicznej-Zdroju, Grybowie i Żabnie liczba placówek uległa zmniejszeniu.

Jednak do interpretacji tych wyników należy podchodzić bardzo ostrożnie, głównie ze względu na zmiany i ograniczenia metodologiczne gromadzenia danych przez GUS. Po pierwsze, dane GUS zawierają informację wyłącznie o tych podmiotach (również prywatnych), które miały podpisany kontrakt z Narodowym Funduszem Zdrowia (NFZ). Poza tym w 2012 r. i 2015 r. poszerzono zakres podmiotowy badania GUS m.in. o dodanie informacji o liczbie poradni specjalistycznych. Tak więc zmiany w latach 2007-2017 zapewne wynikały częściowo z rozwoju sieci placówek medycznych jak również ze zmian metodyki gromadzenia danych i podpisywaniem umów z NFZ przez placówki, które takich umów wcześniej nie miały.

6.2. Szpitale

Baza sieci szpitali²³ (Ministerstwo Zdrowia) zawiera informacje o klasyfikacji szpitali w obrębie województwa, z uwzględnieniem m.in. szpitali I, II i III stopnia, a także w podziale na kategorie szpitali (ogólnopolski, onkologiczny, onkologiczny lub pulmonologiczny, pediatryczny oraz pulmonologiczny). Szczególną uwagę poświęcono szpitalom III stopnia tj. szpitalom klinicznym państwowych uczelni medycznych lub państwowych uczelni prowadzących działalność dydaktyczną i badawczą w dziedzinie nauk medycznych.

Większość szpitali w województwie małopolskim w ramach sieci szpitali jest zlokalizowana w Krakowie (13). W ośrodkach subregionalnych 2 szpitale są w Tarnowie i jedynie 1 w Nowym Sączu. Co dość interesujące, w sieci szpitali są aż 3 szpitale z Zakopanego. W regionie w sieci szpitali są tylko 3 szpitale III stopnia, do których należą: Krakowski Szpital Specjalistyczny im. Jana Pawła II, Szpital Zakonu Bonifratrów św. Jana Grandego w Krakowie Sp. z o.o. oraz Szpital Specjalistyczny im. Jędrzeja Śniadeckiego w Nowym Sączu.

Placówki szpitalne oferują specjalistyczną pomoc medyczną. W analizie dostępności do specjalistycznej opieki medycznej uwzględniono dwa rodzaje placówek: szpitale i szpitale kliniczne (tj. placówki świadczące usługi hospitalizacyjne). Rozmieszczenie placówek medycznych świadczących

---

²³ Jak wskazuje Ministerstwo Zdrowia „ustawa tworząca tzw. sieć szpitali wprowadza nowe rozwiązania, które usprawnią organizację udzielania świadczeń opieki zdrowotnej przez szpitale oraz przychodnie przyszpitalne i poprawią dostęp pacjentów do leczenia specjalistycznego w szpitalach. Pozwolą one zoptymalizować liczbę oddziałów specjalistycznych i umożliwią lepszą koordynację świadczeń szpitalnych i ambulatoryjnych. Ułatwią także zarządzanie szpitalami.”

specjalistyczną pomoc lekarską nawiązuje do układu sieci osadniczej. Widoczna jest zdecydowana koncentracja tego typu placówek w największych miastach Polski i słabo rozbudowana sieć szpitali na obszarach peryferyjnych (w tym na peryferiach wewnętrznych). W Polsce średni czas dojazdu do najbliższego szpitala wynosi 21 minut. Wskaźnik dostępności do szpitali wyrażony jest średnim czasem dojazdu (w minutach) transportem indywidualnym do najbliższej placówki. Analizowane dane przedstawiają sytuację w roku 2015 i zostały wykonane na podstawie wynikowej bazy danych Stępnik i in. (2017) Dostępność do usług publicznych RepOD.<http://dx.doi.org/10.18150/repod.3374192>.

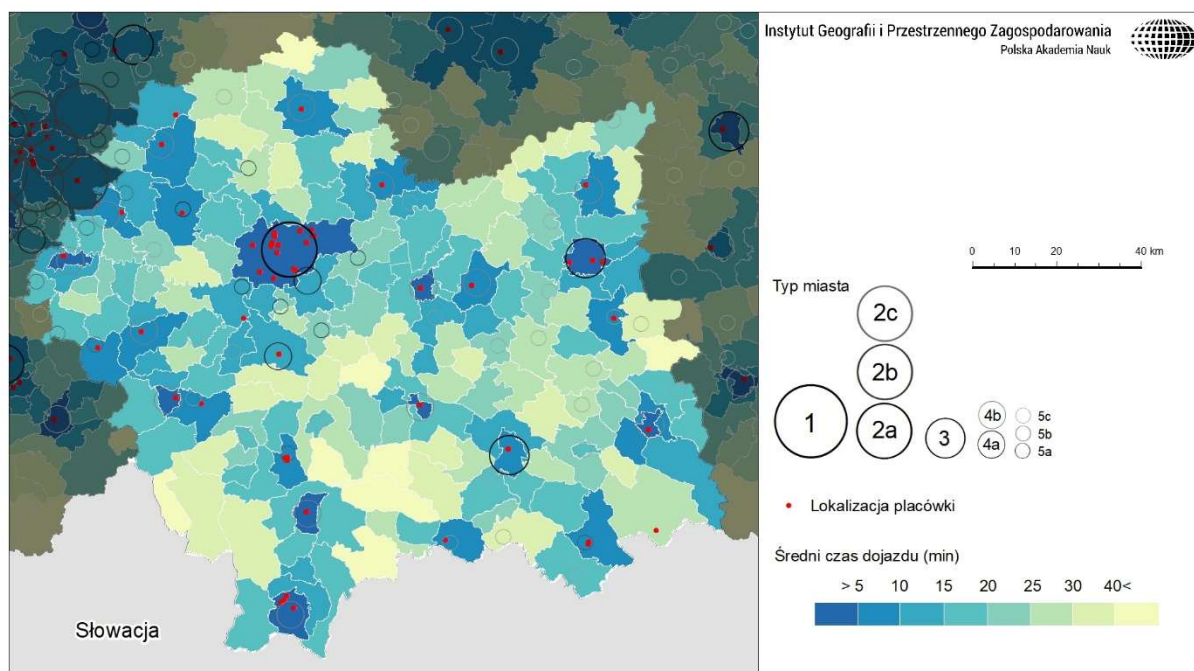
Tab. 6.2 Klasyfikacja szpitali w sieci szpitali według lokalizacji (miasta), 2017.

	szpital I stopnia	szpital II stopnia	szpital III stopnia	szpital ogólnopolski			szpital pediatryczny	szpital pulmonologiczny	Suma końcowa
Kraków	0	5	2	5			1	0	13
Zakopane	0	1	0	1			0	1	3
Tarnów	1	1	0	0			0	0	2
Nowy Sącz	0	0	1	0			0	0	1
Myślenice	1	0	0	0			0	0	1
Bochnia	1	0	0	0			0	0	1
Brzesko	1	0	0	0			0	0	1
Chrzanów	0	1	0	0			0	0	1
Dąbrowa Tarnowska	1	0	0	0			0	0	1
Gorlice	0	1	0	0			0	0	1
Limanowa	1	0	0	0			0	0	1
Miechów	1	0	0	0			0	0	1
Nowy Targ	1	0	0	0			0	0	1
Olkusz	0	1	0	0			0	0	1
Oświęcim	0	1	0	0			0	0	1
Proszowice	1	0	0	0			0	0	1
Sucha Beskidzka	0	1	0	0			0	0	1
Wadowice	1	0	0	0			0	0	1
Krynica-Zdrój	1	0	0	0			0	0	1
Rabka-Zdrój	0	0	0	1			0	0	1

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Ministerstwo Zdrowia.

Ogólny obraz dostępności do szpitali ściśle nawiązuje do podziału administracyjnego szczebla powiatowego (tylko w jednym przypadku w mieście powiatowym nie ma szpitala, w Wieliczce). Widoczna jest wyraźna koncentracja tego typu placówek w mieście wojewódzkim. Mimo wyraźnego zróżnicowania liczby i rozmieszczenia szpitali w części wschodniej i zachodniej, ogólny poziom dostępności do tego typu usług jest stosunkowo dobry. Jednak poziom dostępności do usług medycznych w miastach o znaczeniu lokalnym jest wyższy w części zachodniej niż wschodniej. Obszary o najniższym poziomie dostępności występują przede wszystkim w powiecie nowotarskim i limanowskim. Spośród miast województwa małopolskiego najdłuższy czas przejazdu do najbliższego szpitala obserwowany jest w przypadku Piwnicznej-Zdroju (33 minuty), Ryglic (32 minuty) i Bobowej (29 minut). W województwie małopolskim średni czas dojazdu do najbliższego szpitala wynosi 21 minut (średnia krajowa), a maksymalny 58 minut.

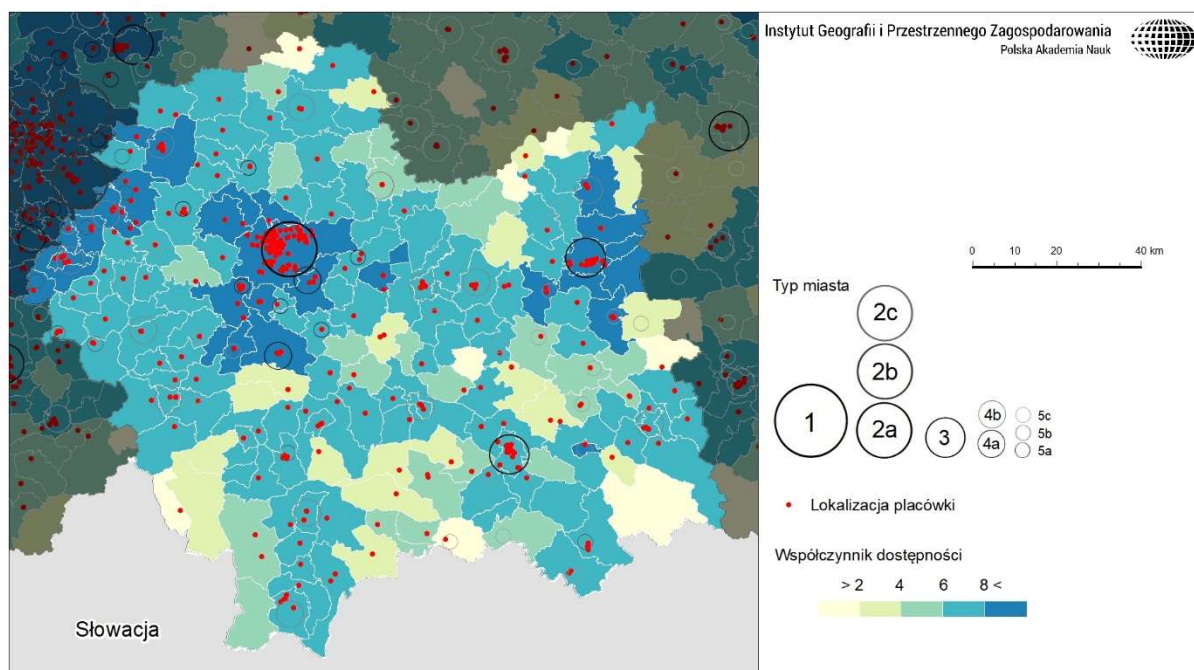
Ryc. 6.2 Średni czas przejazdu do najbliższego szpitala (w min), 2015.

Źródło: Stępiak i in. (2017) Dostępność do usług publicznych RepOD. <http://dx.doi.org/10.18150/repod.3374192>.

6.3. Specjalistyczna opieka medyczna – koszyk usług

W analizach uwzględniono autorski wskaźnik dostępności do tzw. koszyka specjalistycznych usług medycznych. Zbiór usług specjalistycznych zawiera dziewięć następujących kategorii: kardiologia, onkologia, choroby płuc, ortopedia i traumatologia narządów ruchu, geriatryka, neurologia, położnictwo i ginekologia, gastroenterologia, diabetologia. Koszyk usług w połączeniu ze zmodyfikowanym wskaźnikiem dostępności skumulowanej stanowił podstawę do obliczenia dostępności do specjalistycznych usług medycznych. Maksymalny dopuszczalny czas dojazdu ustalono na poziomie 30 minut i obliczono, do ilu spośród wymienionych typów usług specjalistycznych można dojechać z danego miejsca zamieszkania. Nie było istotne ile różnych placówek danego typu znajdowało się w izochronie 30 minut. Wartości wskaźnika zawierają się w przedziale 0-9, gdzie 9 oznacza pełną dostępność do wszystkich typów usług specjalistycznych. Średnio w Polsce w izochronie 30-minutowej dostępnych jest 6 typów specjalistycznych usług medycznych (statystycznie 6,3). Ogólny obraz dostępności do specjalistycznych usług medycznych jest odzwierciedleniem układu centrum-peryferie, gdzie obszary centralne charakteryzują się najwyższym poziomem dostępności, a peryferyjne (w tym również peryferia wewnętrzne, głównie pogranicza województw) są obszarami najgorszej dostępności do tego typu usług medycznych.

W województwie małopolskim placówki świadczące specjalistyczną pomoc medyczną skoncentrowane są przede wszystkim w Krakowie, a następnie Tarnowie. Rozmieszczenie obszarów o najwyższym poziomie dostępności ma charakter wysp: obejmują one Kraków i Tarnów wraz z ich obszarami funkcjonalnymi oraz zachodnią część województwa, gdzie na wysoki poziom dostępności do specjalistycznych usług medycznych mają również wpływ placówki zlokalizowane w konurbacji śląskiej. Niski poziom dostępności do tego typu usług występuje we wschodniej i południowo-wschodniej części województwa małopolskiego. Miastem o najniższym poziomie dostępności do specjalistycznych usług medycznych jest Szczawnica (statystycznie mniej niż dwie usługi dostępne w izochronie 30-minutowej). W województwie małopolskim izochrona 30-minutowa obejmuje statystycznie 6,5 typu usług specjalistycznych.

Ryc. 6.3 Dostępność kumulatywna w izochronie 30-minutowej typów specjalistycznej opieki medycznej (koszyk usług), 2015.

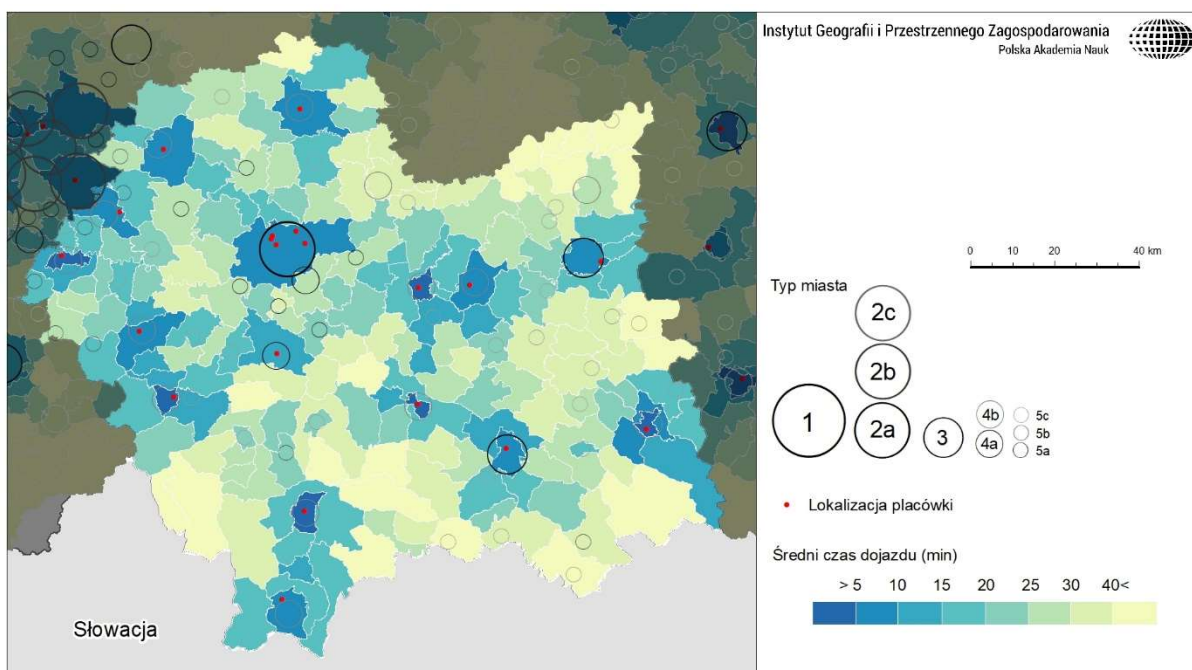
Źródło: Stępnia i in. (2017) Dostępność do usług publicznych RepOD. <http://dx.doi.org/10.18150/repod.3374192>.

6.4. Szpitalne oddziały ratunkowe

Roźmieszczenie szpitalnych oddziałów ratunkowych²⁴, jako usług o średnim poziomie centralizacji, nawiązuje do podziału administracyjnego szczebla powiatowego. Ich roźmieszczenie w skali kraju jest dość równomierne, chociaż widoczna jest ich koncentracja w największych miastach kraju. W Polsce średni czas dojazdu do najbliższego SOR-u wynosi 29 minut (maksymalny 115 minut). Wskaźnik dostępności do SOR-ów wyrażony jest średnim czasem dojazdu (w minutach) transportem indywidualnym do najbliższej placówki medycznej.

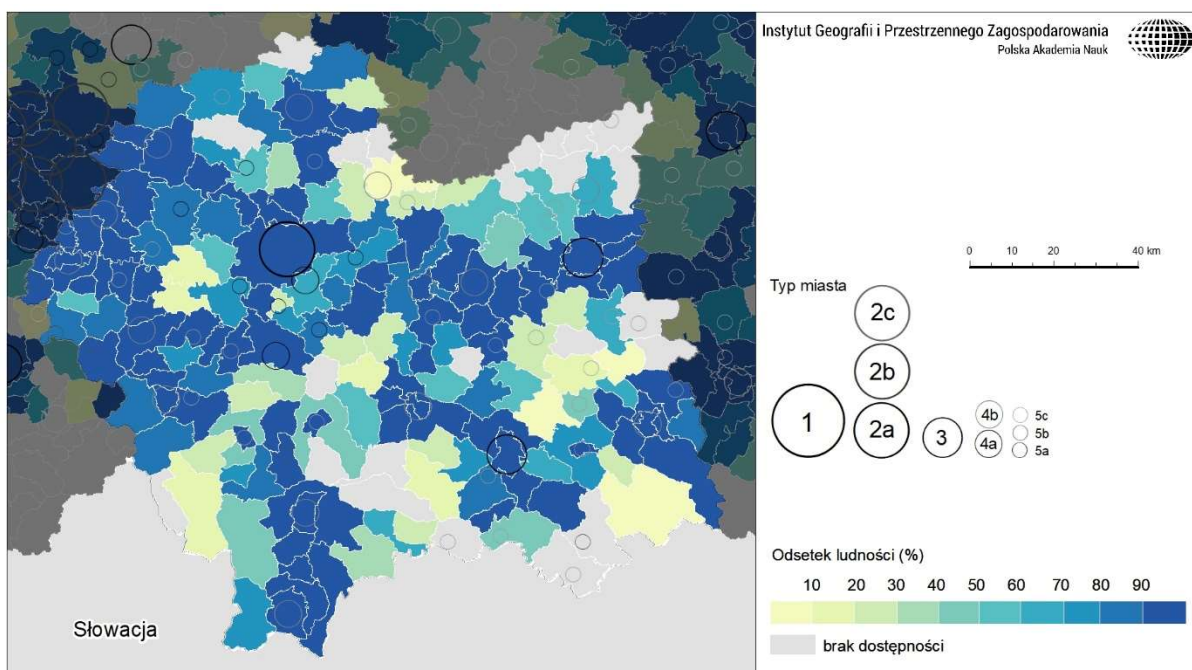
W województwie małopolskim sieć szpitalnych oddziałów ratunkowych jest w miarę równomiernie roźmieszczona, jednak mimo to widoczne są obszary o niskim poziomie dostępności. Zaznacza się wyraźnie równoleżnikowy wpływ autostrady A4 (stosukowo wysoki poziom dostępności obszarów przyległych), natomiast niski poziom dostępności widoczny jest w układzie południkowym (np. wschodnia część województwa). Najwyższym poziomem dostępności do tego typu usług charakteryzują się miasta (Kraków, miasta subregionalne i ponadlokalne; tylko w trzech miastach powiatowych nie ma SOR-u) wraz z obszarami funkcjonalnymi. Bardzo duży obszar obsługi przez placówki w Nowym Targu i w Nowym Sączu determinują niską dostępność w tych powiatach do tego typu usług medycznych. Niski poziom dostępności charakteryzuje małe miasta (np. Szczawnica – czas dojazdu 53 minuty, Muszyna – 49 minut, Szczucin – 40 minut). W województwie małopolskim średni czas dojazdu do najbliższego SOR-u wynosi niecałe 26 minut (maksymalny czas przejazdu 58 minut).

²⁴ Szpitalny oddział ratunkowy (SOR) jest jednostką systemu Państwowego Ratownictwa Medycznego. Podstawowym zadaniem SOR jest udzielanie pacjentowi pomocy w stanach nagłego zagrożenia zdrowia. Według danych Narodowego Funduszu Zdrowia na terenie całej Polski funkcjonują 232 szpitalne oddziały ratunkowe, które nie podlegają rejonizacji, co oznacza, że świadczenia medyczne można uzyskać w dowolnej placówce w kraju.

Ryc. 6.4.1 Średni czas przejazdu do najbliższego SOR-u (w min), 2015.

Źródło: Stępiak i in. (2017) Dostępność do usług publicznych RepOD. <http://dx.doi.org/10.18150/repod.3374192>.

Ryc. 6.4.2 Odsetek ludności mieszkającej w zasięgu izochrony 30 minut jazdy od najbliższego SOR-u, 2015.

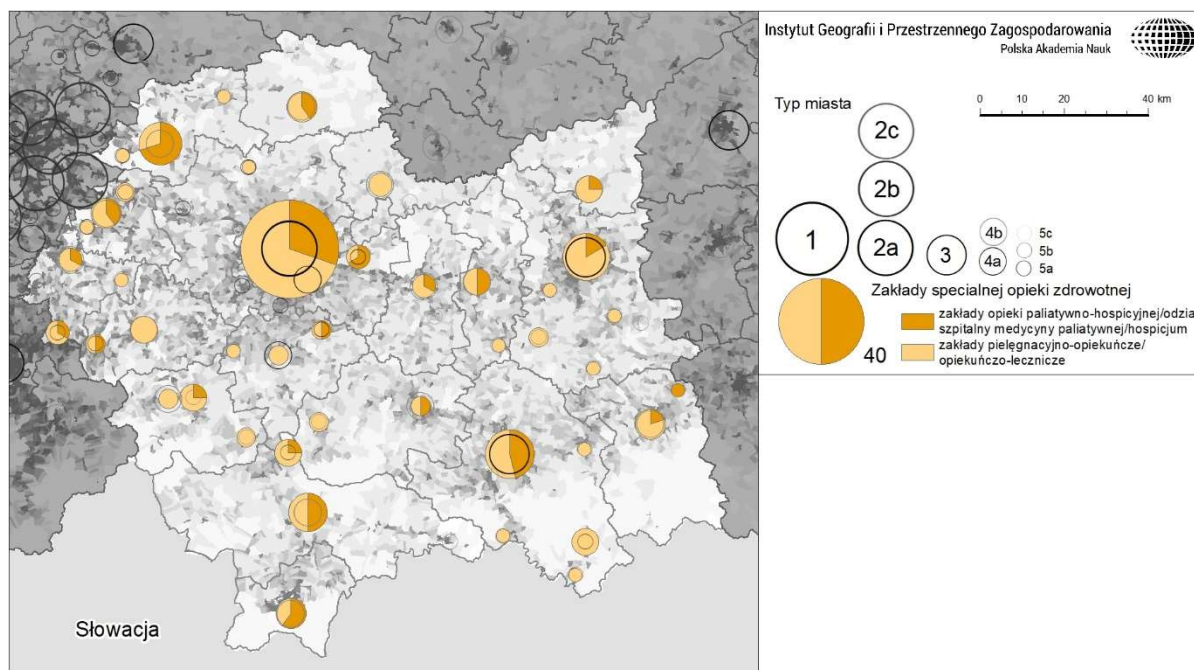
Źródło: Stępiak i in. (2017) Dostępność do usług publicznych RepOD. <http://dx.doi.org/10.18150/repod.3374192>.

W przypadku analizy dostępności skumulowanej (odsetek ludności mieszkającej w zasięgu izochrony 30 minut jazdy od najbliższego SOR-u) zwraca uwagę wysoki poziom dostępności miast województwa. Niewielkie obszary o całkowitym braku dostępności tego typu usługi leżą w północno-wschodniej (np. Szczucin), wschodniej (Ryglice), południowo-wschodniej (Muszyna, Krynica-Zdrój) i powiecie nowotarskim (Szczawnica).

Natomiast w przypadku Krakowa, miast subregionalnych, większości powiatowych (bez Proszowic i Dąbrowy Tarnowskiej) i wielu miast lokalnych (np. Grybów, Czchów, Jordanów) ponad 90% ludności mieszka w zasięgu izochrony 30 minut jazdy do najbliższego SOR-u.

6.5. Opieka paliatywna i hospicyjna. Świadczenia pielęgnacyjne i opiekuńcze

Według definicji Narodowego Funduszu Zdrowia świadczenia opieki paliatywnej i hospicyjnej to wszechstronna, całościowa opieka i leczenie objawowe świadczeniobiorców chorujących na nieuleczalne, niepoddające się leczeniu przyczynowemu, postępujące, ograniczające życie choroby. Opieka ta jest ukierunkowana na poprawę jakości życia, ma na celu zapobieganie bólowi i innym objawom somatycznym oraz ich uśmierzenie, łagodzenie cierpień psychicznych, duchowych i socjalnych. W bazie NFZ istnieje podział na hospicjów na: hospicjum domowe dla dzieci/zespół domowej opieki paliatywnej dla dzieci (27 jednostek w kraju), hospicjum domowe/zespół domowej opieki paliatywnej (166), hospicjum stacjonarne (15), hospicjum stacjonarne/stacjonarny ośrodek opieki paliatywnej (17), oddział medycyny paliatywnej (21), oddział medycyny paliatywnej (6) oraz poradnię medycyny paliatywnej (66). Źródłem wykazu placówek realizujących świadczenia opieki paliatywnej i hospicyjnej²⁵ oraz świadczenia pielęgnacyjne i opiekuńcze był Narodowy Fundusz Zdrowia. Dane są aktualne na 2017 r.

Ryc. 6.5 Hospicja oraz zakłady pielęgnacyjno-opiekuńcze, 2017.

Źródło: opracowanie własne na podstawie bazy danych Narodowego Funduszu Zdrowia.

²⁵ Według definicji Narodowego Funduszu Zdrowia świadczenia opieki paliatywnej i hospicyjnej to wszechstronna, całościowa opieka i leczenie objawowe świadczeniobiorców chorujących na nieuleczalne, niepoddające się leczeniu przyczynowemu, postępujące, ograniczające życie choroby. Opieka ta jest ukierunkowana na poprawę jakości życia, ma na celu zapobieganie bólowi i innym objawom somatycznym oraz ich uśmierzenie, łagodzenie cierpień psychicznych, duchowych i socjalnych. W bazie NFZ istnieje podział na hospicjów na: hospicjum domowe dla dzieci/zespół domowej opieki paliatywnej dla dzieci (27 jednostek w kraju), hospicjum domowe/zespół domowej opieki paliatywnej (166), hospicjum stacjonarne (15), hospicjum stacjonarne/stacjonarny ośrodek opieki paliatywnej (17), oddział medycyny paliatywnej (21), oddział medycyny paliatywnej (6) oraz poradnię medycyny paliatywnej (66).

W województwie małopolskim jest 57 hospicjów i 131 zakładów świadczących usługi pielęgnacyjne i opiekuńcze. Głównym ośrodkiem, w których zlokalizowane są hospicja i zakłady świadczące usługi pielęgnacyjne jest Kraków, gdzie funkcjonuje 16 hospicjów. Na drugim miejscu, co interesujące, jest Olkusz, gdzie zlokalizowano aż 7 hospicjów. W miastach subregionalnych 6 hospicjów jest w Nowym Sączu, a 2 w Tarnowie. 4 hospicja funkcjonują ponadto w Nowym Targu, a 3 w Zakopanem. Istnieje dość duże zróżnicowanie miast mniejszych w wyposażenie w hospicja. Z miast powiatowych i innych w typie 4 brakuje hospicjum w Wieliczce, Myślenicach, Wadowicach, Suchej Beskidzkiej i Proszowicach, a największym ludnościowo miastem w regionie bez hospicjum jest Skawina. Z kolei w mniejszych Niepołomicach lub Miechowie są aż dwa hospicja.

6.6. Podsumowanie (hierarchizacja)

6.1. Przychodnie (liczba mieszkańców przypadająca na jedną przychodnię). W prawie wszystkich typach miast notowane wartości są niższe od średniej krajowej dla poszczególnych typów, z wyjątkiem typu 5b. Największe różnice występują w przypadku typu 4a i 5a. Usługa występuje w 7 typach miast reprezentowanych w województwie małopolskim. Poniżej średniej krajowej dla całego zbioru miast plasuje się miasto wojewódzkie i niektóre miasta powiatowe (typ 4a). Poziom dostępności do przychodni POZ w województwie małopolskim jest stosunkowo mało zróżnicowany i uśredniając należy go uznać za bardzo dobry. Najlepsza dostępność charakteryzuje Kraków, miasta subregionalne i niektóre miasta powiatowe (typ 4). Wskaźnik 6.1 umożliwia spojrzenie na hierarchizację, gdzie punktem odniesienia jest zbiór wszystkich miast w Polsce, w kontekście miast w dziesiątym decylnu (najślabszy wynik). W regionie jest to siedem miast: Libiąż, Brzeszcze, Żabno, Nowy Wiśnicz, Chętnik, Radłów oraz Bobowa.

6.2. Szpitale (liczba placówek oraz średni czas dojazdu do najbliższego szpitala). W województwie funkcjonuje 35 szpitali w 20 miastach regionu (najwięcej w mieście wojewódzkim – 13, następnie w Zakopanem – 3 i Tarnowie – 2). W pozostałych miastach funkcjonuje jedna placówka tego typu. Tylko w jednym mieście powiatowym nie ma szpitala (Wieliczka), co rekompensuje bliskość tego typu placówek w Krakowie. Mimo wyraźnego zróżnicowania liczby i rozmieszczenia szpitali w części wschodniej i zachodniej, ogólny poziom dostępności do tego typu usług jest stosunkowo dobry.

6.3. Specjalistyczna opieka medyczna – koszyk usług (średni czas przejazdu do najbliższej placówki specjalistycznej opieki medycznej). Placówki świadczące specjalistyczną pomoc medyczną skoncentrowane są przede wszystkim w Krakowie, a następnie Tarnowie. Miasta te, wraz z otoczeniem, charakteryzują się najwyższym poziomem dostępności do tego typu usług medycznych. Wysoki poziom dostępności dotyczy również zachodniej części województwa, gdzie na poziom dostępności mają wpływ placówki zlokalizowane w konurbacji śląskiej. Niski poziom dostępności do tego typu usług występuje we wschodniej i południowo-wschodniej części województwa małopolskiego.

6.4. Szpitalne oddziały ratunkowe (średni czas dojazdu do najbliższego SOR-u). Sieć szpitalnych oddziałów ratunkowych jest w miarę równomiernie rozmieszczona, jednak mimo to widoczne są obszary o niskim poziomie dostępności (północno-wschodnia, wschodnia i południowo-wschodnia część województwa; również obszar powiatu nowotarskiego). Najwyższym poziomem dostępności do tego typu usług charakteryzują się miasta od typu 2 do 4 (tylko w trzech miastach powiatowych nie ma SOR-u) wraz z obszarami funkcjonalnymi.

6.5. Opieka paliatywna i hospicyjna. Świadczenia pielęgnacyjne i opiekuńcze (liczba placówek). W województwie funkcjonuje 57 hospicjów i 131 zakładów świadczących usługi pielęgnacyjne i opiekuńcze. Placówki te skoncentrowane są przede wszystkim w ośrodku wojewódzkim, miastach subregionalnych i niektórych miastach typu 4 (Nowy Targ, Olkusz, Zakopane, Gorlice). Słabo rozbudowana sieć tego typu placówek dotyczy przede wszystkim powiatu nowotarskiego i gorlickiego.

W tabeli 6.6 przedstawiono odchylenia od średnich dla typów miast dla wskaźników wchodzących do syntezy. Wartości pozytywne są dodatnie, negatywne - ujemne. W regionie brak jest większych odchyleń od średnich dla typów dla wskaźnika 6.1.

Tab. 6.6 Odchylenia* od średnich dla typów miast dla wskaźników wchodzących do syntezy

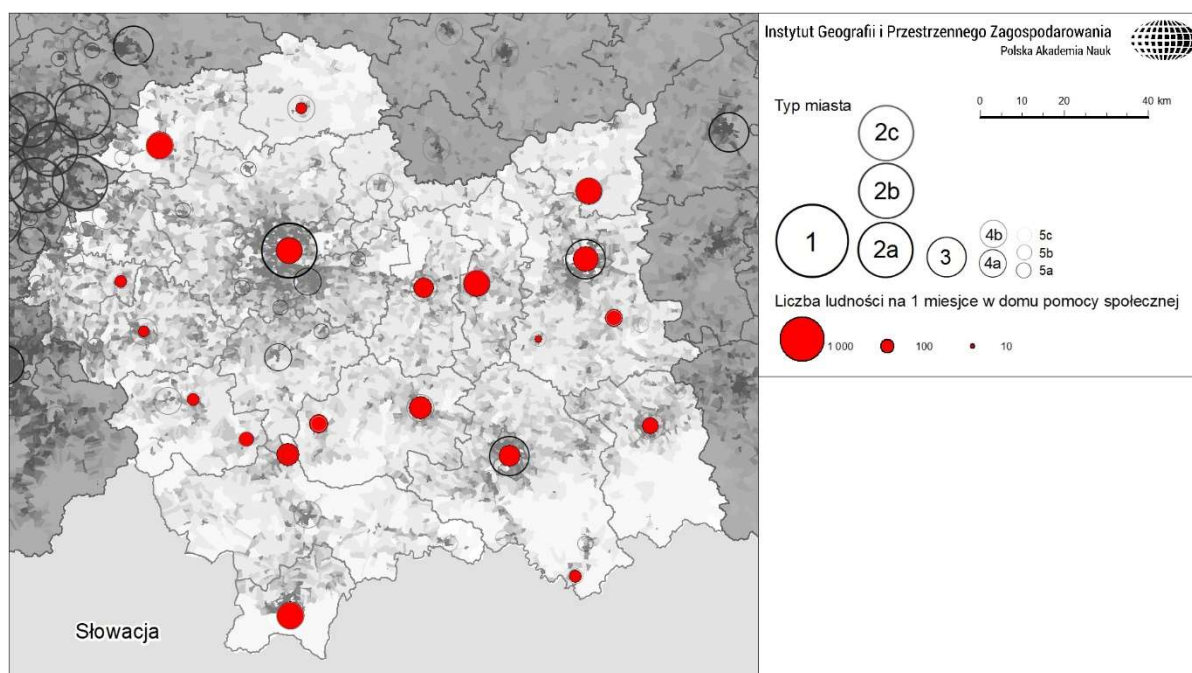
	2a	3	4a	4b	5a	5b	5c
6.1.	10	10	42	2	25	-10	5

* Procent średniej wartości wskaźnika dla typu. Wartości pozytywne dodatnie (przy stymulancie wartości ponad średnią, przy destymulancie wartości poniżej średniej), wartości negatywne – ujemne (przy stymulancie wartości poniżej średniej, przy destymulancie wartości powyżej średniej)

POMOC I INTEGRACJA SPOŁECZNA

7.1. Domy pomocy społecznej

W analizie ujęto wszystkie domy pomocy społecznej²⁶ bez względu na grupę docelową, dla której są przeznaczone (np. dla osób w podeszłym wieku, przewlekle chorych, niepełnosprawnych fizycznie itp.). Uzyskane dane pozwoliły na skonstruowanie wskaźnika uwzględniającego relację liczby osób (potencjalnego popytu) i miejsc w domach pomocy społecznej (podaży) tj. liczbę mieszkańców przypadającą na jedno miejsce w placówce tego typu.

Ryc. 7.1 Liczba ludności przypadająca na jedno miejsce w domu pomocy społecznej, 2018.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BIP i ROPS.

W miastach województwa małopolskiego funkcjonuje łącznie 45 domów pomocy społecznej o łącznej liczbie ponad 4,5 tys. miejsc. Widoczna jest koncentracja tego typu obiektów i liczby miejsc w największych ośrodkach miejskich regionu tj. w Krakowie funkcjonuje 16 domów pomocy społecznej o łącznej liczbie miejsc przekraczającej 2,2 tys.; w Tarnowie znajdują się 4 obiekty (348 miejsc), a w Nowym Sączu, Miechowie i Wadowicach po 3 domy pomocy społecznej o łącznej liczbie miejsc odpowiednio 369, 209 i 276.

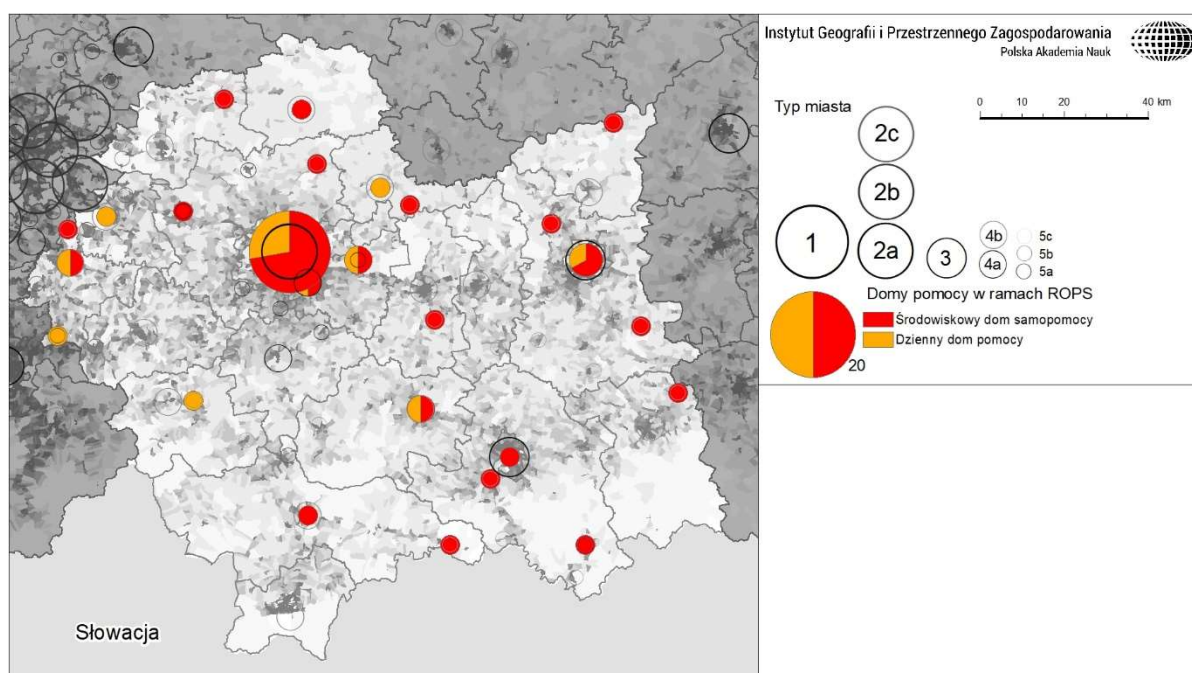
Najwyższa wartość wskaźnika dotyczy Zakopanego (390 osób na jedno miejsce w placówce), Olkusza (367) i Dąbrowy Tarnowskiej (361), najmniejsza zaś Zakliczyna (29), Miechowa (56) i Wadowic (68). W województwie małopolskim średnia wartość wskaźnika wynosi 362 osoby/1 miejsce w domu pomocy społecznej i jest dużo niższa od średniej dla sześciu województw.

²⁶ Z miejsca w domu pomocy społecznej może skorzystać osoba, która z powodu wieku, choroby lub niepełnosprawności nie może samodzielnie funkcjonować w społeczeństwie (nawet przy udzieleniu pomocy w formie usług opiekuńczych). Osoba taka kierowana jest do najbliższego względem miejsca zamieszkania domu pomocy społecznej.

7.2. Środowiskowe domy samopomocy i dzienne domy pobytu

Środowiskowe domy samopomocy²⁷ (ŚDS) są jednostkami organizacyjnymi pomocy społecznej. Służą budowaniu sieci oparcia społecznego, przygotowują do funkcjonowania w społeczeństwie. Są przeznaczone dla osób przewlekle psychicznie chorych i niepełnosprawnych intelektualnie. Natomiast domy dziennego pobytu (DDP) są placówkami świadczącymi usługi okresowo tj. od poniedziałku do piątku w godzinach 8-16. W ramach swojej działalności placówka zapewnia opiekę i szereg zajęć mających na celu m.in. podtrzymywanie aktywności społecznej (np. w przypadku osób samotnych), sprawności ruchowej, utrzymywanie i rozwijanie sprawności intelektualnej, organizację czasu wolnego itp.

Na podstawie uzyskanych danych przedstawiono stopień wyposażenia regionów w analizowane placówki pomocy społecznej wraz z ich przestrzennym rozmieszczeniem.

Ryc. 7.2 Rozmieszczenie ŚDS i DDP, 2019.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BIP i ROPS.

W województwie małopolskim funkcjonuje 35 środowiskowych domów samopomocy i 14 dziennych domów pobytu, z czego ponad 1/3 w Krakowie. Pierwsza kategoria placówek charakteryzuje się bardziej równomiernym rozmieszczeniem niż druga kategoria. Dzielne domy pobytu funkcjonują głównie w Krakowie, Tarnowie i niektórych miastach typu 4 (np. Wieliczka, Limanowa, Chrzanów, Oświęcim) i typu 5 (Kety, Maków Podhalański). Niski stopień wyposażenia w tego typu placówki widoczny jest przede wszystkim w południowej i południowo-zachodniej części województwa (m.in. powiaty: nowotarski, tatrzański, gorlicki, myślenicki, suski, wadowicki).

²⁷ To placówki okresowego dziennego lub całodobowego pobytu, w którym osoby z różnorodnymi problemami psychicznymi mogą otrzymać częściową opiekę i pomoc w zaspokajaniu niezbędnych potrzeb życiowych oraz posiłek. Na koniec 2015 r. w Polsce działało 760 środowiskowych domów samopomocy, dysponujących 27 810 miejscami. Z ich usług korzystało 28 059 osób (Ministerstwo Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej).

7.3. Zakłady aktywności zawodowej i warsztaty terapii zajęciowej

Warsztaty terapii zajęciowej (WTZ) to usługa rehabilitacyjna świadczona przez placówki dziennego pobytu. Uczestnikami tych warsztatów są osoby niepełnosprawne o potwierdzonym statusie. W ramach działalności WTZ prowadzi się rehabilitację społeczną i aktywizację zawodową zmierzającą do rozwoju uczestnika WTZ, zwiększenia jego samodzielności i zwiększenia szans do podjęcia pracy zawodowej.

Na podstawie uzyskanych danych z ROPS-ów możliwe było przedstawienie przestrzennego rozmieszczenia placówek prowadzących tego rodzaju działalność. W sześciu analizowanych województwach funkcjonowało 27 zakładów aktywności zawodowej i 132 placówki prowadzące warsztaty terapii zajęciowej (bez województwa zachodniopomorskiego, na podstawie przesłanych danych nie było możliwości przypisania liczby placówek do konkretnych miast).

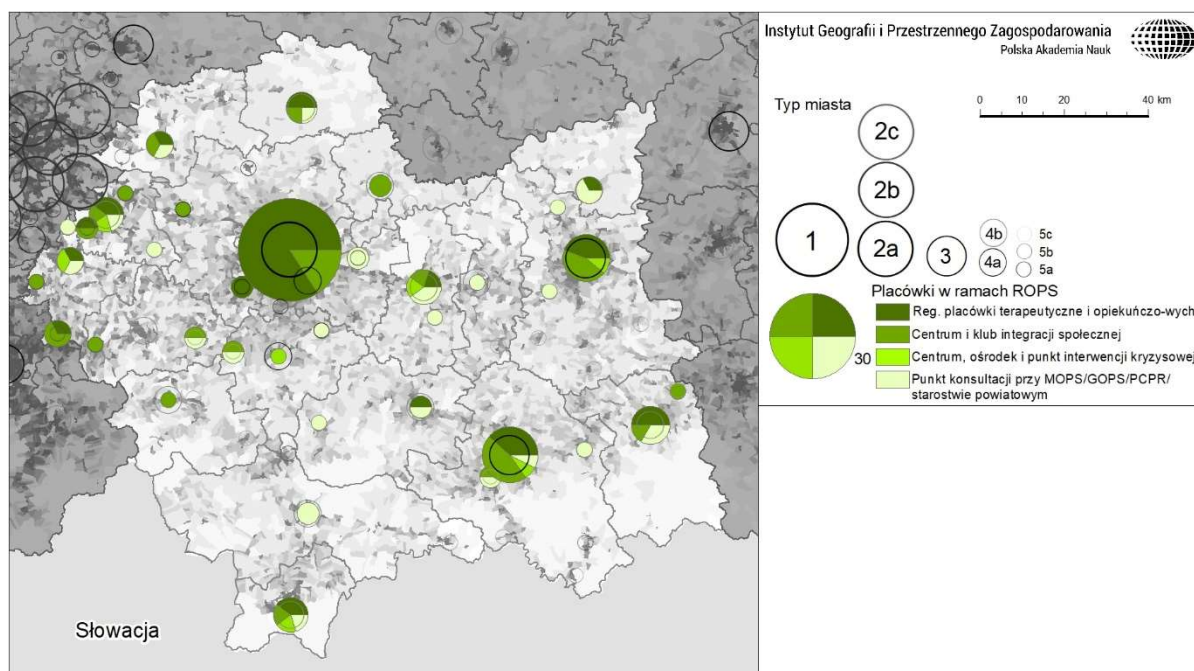
Ryc. 7.3 Rozmieszczenie zakładów aktywności zawodowej i placówek organizujących warsztaty terapii zajęciowej, 2017.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BIP i ROPS.

Z otrzymanych danych wynika (ROPS w Krakowie), że w miastach województwa małopolskiego funkcjonuje tylko 1 zakład aktywności zawodowej i 20 placówek organizujących warsztaty terapii zajęciowej. Placówki tego typu funkcjonują tylko w trzech miastach regionu tj. w Krakowie, Nowym Sączu i Tarnowie (oba typy placówek). Miasta województwa małopolskiego charakteryzują się bardzo niskim stopniem wyposażenia w tego typu placówki i słabo rozbudowaną siecią placówek.

7.4. Regionalne placówki terapeutyczne i opiekuńczo-wychowawcze. Centrum i klub integracji społecznej. Centrum, ośrodek i punkt interwencji kryzysowej. Punkt konsultacji przy MOPS/GOPS

W analizie uwzględniono wszystkie typy placówek opiekuńczo-wychowawczych (socjalizacyjne, interwencyjne, specjalistyczno-terapeutyczne, rodzinne) i placówki terapeutyczne/opiekuńczo-terapeutyczne. Ponadto placówki integracji społecznej, interwencji kryzysowej i konsultacyjne. Na podstawie zgromadzonych danych możliwe było jedynie wyposażenia miast w omawianą infrastrukturę.

Ryc. 7.4 Rozmieszczenie placówek, 2018, 2019.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BIP i ROPS.

W miastach województwa małopolskiego funkcjonuje łącznie 137 placówek, z czego najwięcej regionalnych placówek terapeutycznych i opiekuńczo-wychowawczych (64), a najmniej placówek interwencji kryzysowej (7). Prawie połowę placówek zlokalizowano w Krakowie i miastach subregionalnych. Najbardziej zróżnicowana oferta występuje w miastach subregionalnych oraz w Gorlicach, Miechowie, Olkuszu, Chrzanowie, Oświęcimiu, Bochni i Zakopanem. Bardzo niski stopień wyposażenia dotyczy w zasadzie tylko powiatu nowotarskiego. Ogólnie miasta województwa małopolskiego charakteryzują się wysokim stopniem wyposażenia w analizowane typy placówek.

7.5. Ośrodki adopcyjne

Ośrodek adopcyjny jest placówką pośredniczącą w adopcji dzieci. Celem statutowym takiej placówki jest zapobieganie sieroctwu społecznemu poprzez stworzenie dziecku odpowiednich warunków do rozwoju i wychowania w warunkach rodzinnych (rodziny zastępczej). Ośrodek adopcyjny przeprowadza całą procedurę związaną z przysposobieniem dziecka tj. od momentu zgłoszenia się do danego ośrodka poprzez proces diagnozy, przygotowania do adopcji, kwalifikacji do pełnienia funkcji rodziny adopcyjnej aż po procedurę sądową.

Z dniem 1 stycznia 2012 r. ośrodki adopcyjne znalazły się pod zarządem urzędów marszałkowskich. Ośrodek adopcyjny prowadzi więc samorząd województwa lub podmiot, któremu samorząd zlecił realizację tego zadania. Według portalu *childadoption.eu* w 2018 r. w Polsce funkcjonowały 42 ośrodki adopcyjne (bez filii i oddziałów).

W województwie małopolskim funkcjonuje 5 ośrodków adopcyjnych, łącznie z oddziałami, w trzech miastach tj. w Krakowie (3), Nowym Sączu (1) i Tarnowie (1). Jeden ośrodek prowadzony jest przez Samorząd Województwa Małopolskiego (Nowy Sącz), natomiast pozostałe przez Towarzystwo Przyjaciół Dzieci (Kraków, Tarnów), Stowarzyszenie Rodzin Adopcyjnych i Zastępczych „Pro Familia” (Kraków) oraz Towarzystwo Jezusowe Prowincja Polski Południowej (Kraków).

7.6. Podsumowanie (hierarchizacja)

7.1. Domy pomocy społecznej. W miastach województwa małopolskiego poziom wyposażenia w infrastrukturę tego typu odpowiada randze miasta. Tak jest w przypadku Krakowa i miast subregionalnych, również w przypadku miast powiatowych (tam, gdzie infrastruktura ta występuje; w kilku miastach nie ma DPS-ów, np. Myślenice, Sucha Beskidzka).

7.2. Środowiskowe domy samopomocy i dzienne domy pobytu. W przypadku Krakowa i Tarnowa poziom wyposażenia odpowiada randze tych ośrodków, jednak nie jest tak w przypadku Nowego Sącza (poziom wyposażenia podobny do ośrodków powiatowych). W kilku ośrodkach powiatowych nie ma tego typu infrastruktury społecznej (np. Myślenice, Zakopane, Sucha Beskidzka, Brzesko), natomiast pozytywnym aspektem jest występowanie tej infrastruktury w wielu małych miastach (typ 5).

7.3. Zakłady aktywności zawodowej i warsztaty terapii zajęciowej. W przypadku ZAZ i WTZ usługi te występują tylko w Krakowie i miastach subregionalnych, przy czym obie usługi występują tylko w Tarnowie. W pozostałych przypadkach, szczególnie w przypadku miast powiatowych, obserwuje się brak tego typu usług.

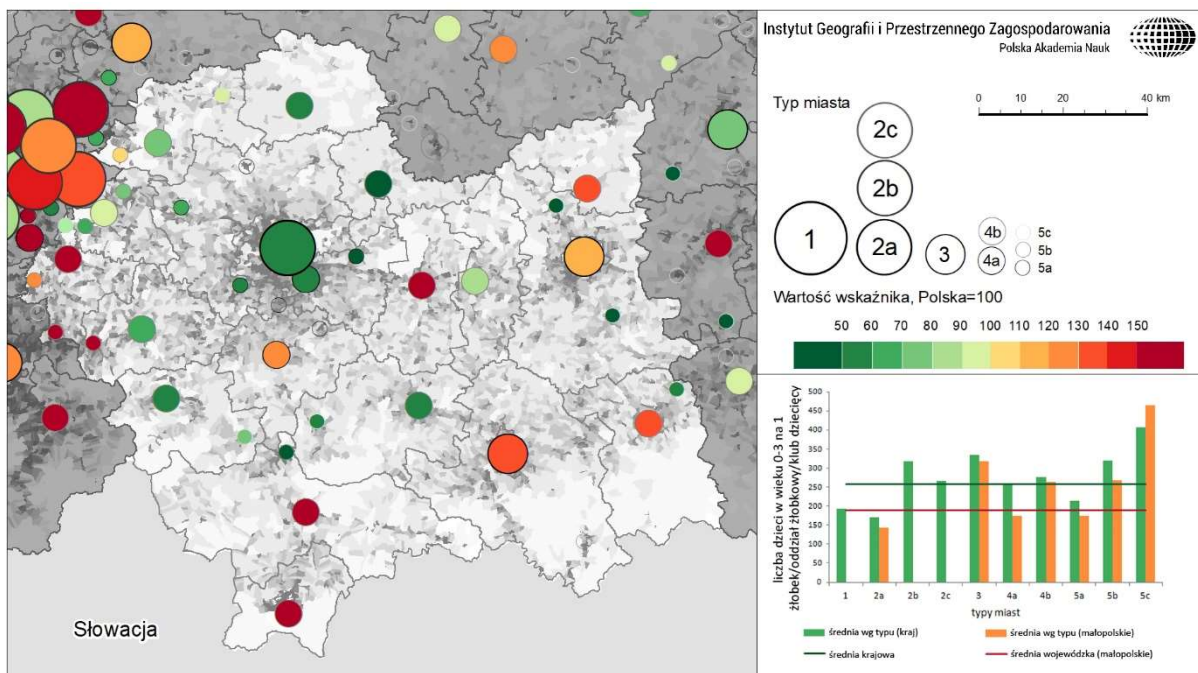
7.4. Regionalne placówki terapeutyczne i opiekuńczo-wychowawcze. Centrum i klub integracji społecznej. Centrum, ośrodek i punkt interwencji kryzysowej. Punkt konsultacji przy MOPS/GOPS. W przypadku Krakowa i miast subregionalnych obserwuje się najwyższy poziom wyposażenia, przy czym najbardziej zróżnicowana oferta usług społecznych dotyczy Nowego Sącza, następnie Tarnowa. Ponadprzeciętnie wyróżniają się niektóre ośrodki powiatowe: Gorlice, Zakopane, Bochnia, Miechów i Chrzanów.

7.5. Ośrodki adopcyjne. W przypadku ośrodków adopcyjnych zlokalizowane są tylko w Krakowie i miastach subregionalnych.

EDUKACJA ORAZ ZORGANIZOWANA OPIEKA NAD DZIEĆMI DO LAT 3

8.1. Żłobki, oddziały żłobkowe i kluby dziecięce

Ze względu na fakt, iż wskaźnik odnosi się do liczby dzieci w wieku do trzech lat przypadających na jedną placówkę (żłobek, klub dziecięcy i oddział żłobkowy)²⁸, jest on destymulantą, co oznacza, że im wyższa wartość wskaźnika tym szybciej potrzebna jest interwencja w danym mieście w celu poprawy sytuacji, przy czym do grupy miast o najwyższym poziomie wskaźnika należą również te, w których nie ma ani jednej placówki. W skali kraju wyraźnie lepsza sytuacja w zakresie wyposażenia w jednostki sprawujące opiekę nad dziećmi do lat 3 jest w dużych miastach i aglomeracjach, najstąbiej wyglądają miasta najmniejsze położone z dala od aglomeracji. Źródłem danych jest Bank Danych Lokalnych GUS.

Ryc. 8.1.1 Dzieci w wieku 0-3 na jedną placówkę (żłobek, klub dziecięcy i oddział żłobkowy), 2017.

Źródło: opracowanie własne na podstawie GUS BDL.

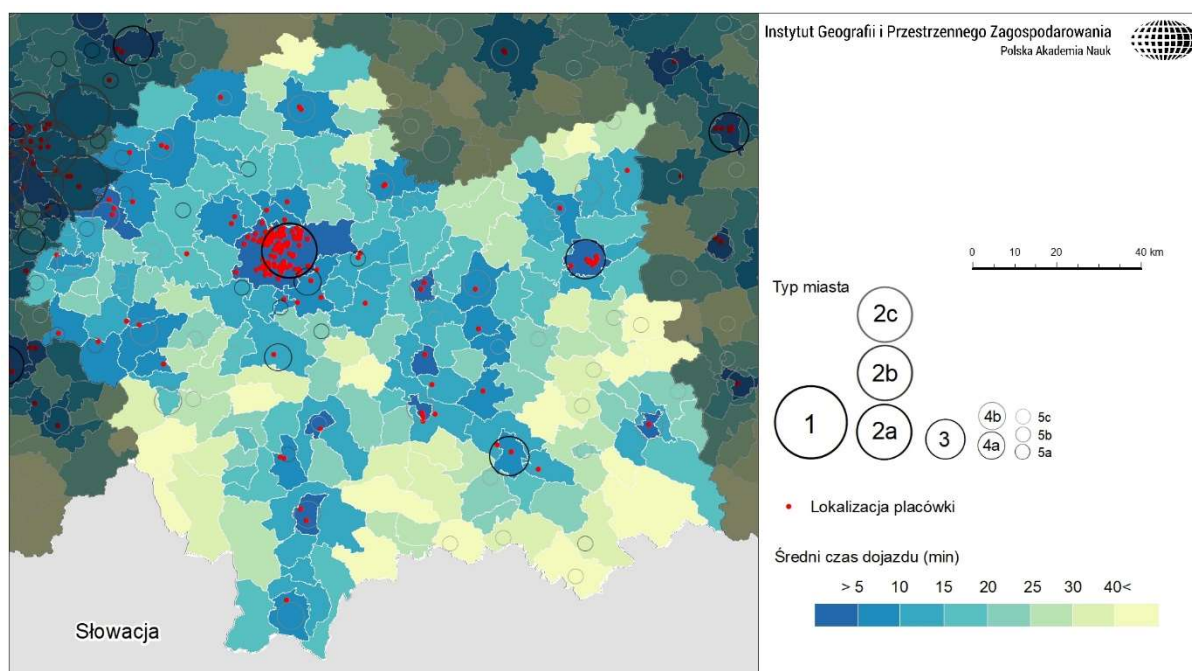
Średnia liczba dzieci w wieku 0-3 przypadających na jedną placówkę (żłobek, klub dziecięcy i oddział żłobkowy) w miastach województwa małopolskiego (188) jest niższa od średniej krajowej dla miast, która wynosi 258. Aż w 25 miastach regionu nie ma ani jednej placówki sprawującej opiekę nad dziećmi do lat 3, chociaż są to głównie miasta typu 5c. Relatywnie dobra sytuacja jest w Krakowie (144). Dużo gorzej jest w miastach subregionalnych, tj. w Nowym Sączu (342) i w Tarnowie (298). Wyraźnie niekorzystna sytuacja w tym zakresie jest natomiast w mniejszych miastach, przede wszystkim na

²⁸ Według ustawy z dnia 4 lutego 2011 r. o opiece nad dziećmi w wieku do lat 3 (Dz. U. z 2019 r. poz. 409, z późn. zm.) żłobki i kluby dziecięce są jednostkami organizacyjnymi sprawującymi opiekę nad dziećmi do lat 3, realizującymi funkcje opiekuńcze, wychowawcze, edukacyjne oraz wpisanymi do rejestru prowadzonego przez wójta, burmistrza lub prezydenta miasta. Zadania obu tych form opieki nad dziećmi są w zasadzie identyczne, choć różnią się pod kątem zakresu tej opieki. Obejmują one zapewnienie dziecku opieki w warunkach zbliżonych do domowych, zagwarantowanie właściwej opieki pielęgnacyjnej oraz prowadzenie zajęć opiekuńczo-wychowawczych. Natomiast różnice odnoszą się do wieku dziecka. W żłobku dziecko może przebywać od ukończenia 20 tygodnia życia, zaś w klubie dziecięcym opieka dotyczy dzieci od ukończenia 1 roku życia, a liczba miejsc nie może być większa niż 30. Z kolei oddział żłobkowy to jednostka działająca przy przedszkolu (lub innej instytucji) sprawująca opiekę nad dziećmi do lat 3 nie wpisana do rejestru żłobków i klubów dziecięcych.

południu i na wschodzie regionu. Interesujący jest brak żłobka w Krynicy-Zdrój i tylko jeden żłobek w Zakopanem.

Wskaźnik wyposażenia w żłobki został uzupełniony informacjami o dostępności do żłobków w postaci średniego czasu przejazdu do najbliższego żłobka lub klubu dziecięcego transportem indywidualnym (w min). Analizowane dane przedstawiają sytuację w roku szkolnym 2014/2015 i zostały wykonane na podstawie publikacji Stępiak i in. (2017) Dostępność do usług publicznych RepOD.<http://dx.doi.org/10.18150/repod.3374192>, na podstawie Rejestru żłobków i klubów dziecięcych Ministerstwa Pracy i Polityki Społecznej z dnia 20.02.2015 r.

W Polsce przeciętny czas dojazdu do najbliższego żłobka lub klubu dziecięcego wyniósł 21 minut. Występuje dość silne zróżnicowanie w wysokości wskaźnika między dużymi miastami, w tym aglomeracjami, a miastami mniejszymi. Badanie zostało wykonane z uwzględnieniem dokładnej lokalizacji żłobków i klubów dziecięcych co pozwala również na uchwycenie różnic międzydzielnicowych w największych miastach regionu.

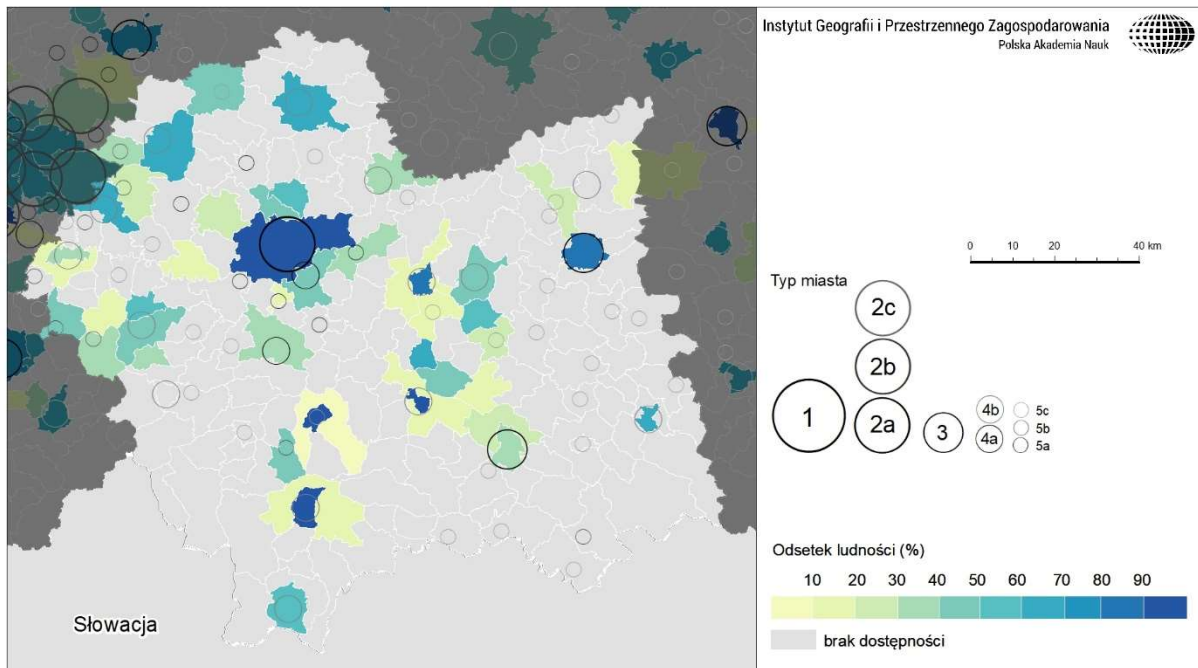
Ryc. 8.1.2 Średni czas przejazdu do najbliższego żłobka lub klubu dziecięcego (w min), 2015.

Źródło: Stępiak i in. (2017) Dostępność do usług publicznych RepOD.<http://dx.doi.org/10.18150/repod.3374192>.

Najwyższy poziom dostępności do żłobków i klubów dziecięcych charakterystyczny jest dla miasta wojewódzkiego, gdzie występuje ich znaczna koncentracja (czas dojazdu poniżej 5 minut), Tarnowa (typ 3) oraz niektórych miast powiatowych (typ 4, np. Nowy Targ, Chrzanów, Gorlice, Limanowa). Niski poziom dostępności charakterystyczny jest dla południowo-wschodniej (np. Szczawnica – czas dojazdu 50 minut, Muszyna – 50 minut) i wschodniej części województwa (np. Ryglice – 47 minut). W województwie małopolskim średni czas dojazdu do najbliższego żłobka lub klubu dziecięcego wynosi 20 minut (maksymalny czas dojazdu 58 minut).

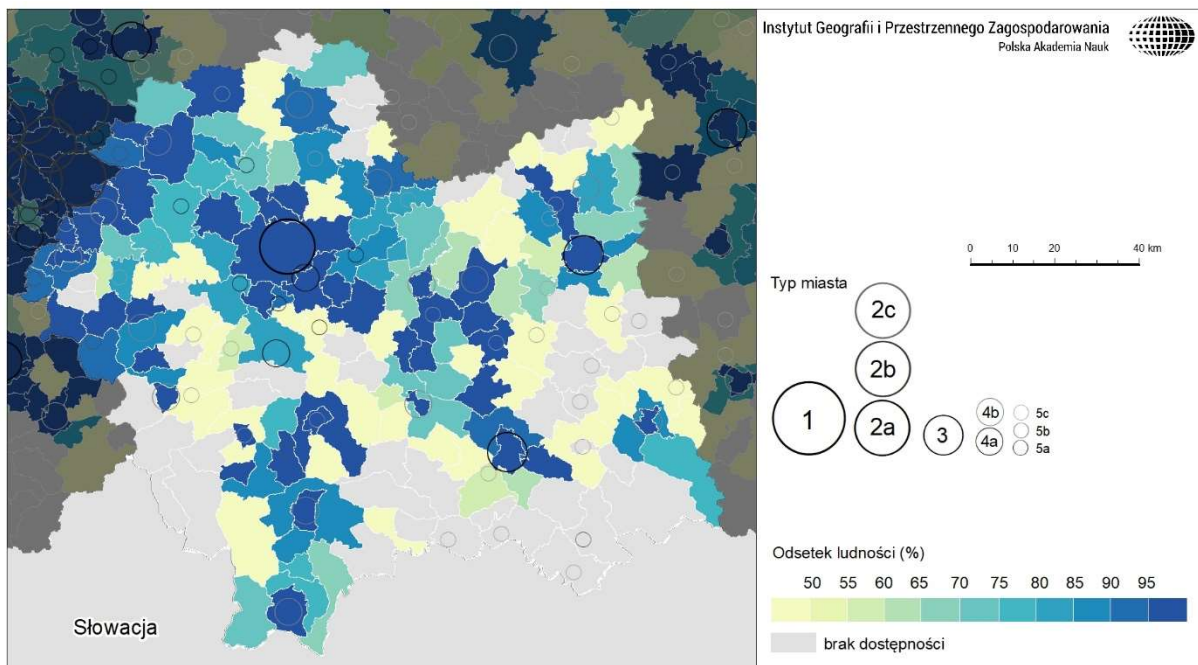
Najwyższym poziomem dostępności rozumianym jako odsetek osób mieszkających w odległości do 5 minut jazdy do najbliższego żłobka lub klubu dziecięcego, charakteryzują się tylko cztery miasta w województwie tj. Kraków, Limanową, Mszanę Dolną i Nowy Targ. Ponadto stosunkowo wysoki odsetek dotyczy jeszcze Tarnowa, Bochni, Gorlic, Miechowa, Olkusza i Chrzanowa. W pozostałych przypadkach odsetek ten jest znacznie mniejszy lub występuje całkowity brak dostępności.

Sytuacja się poprawia, jeśli weźmiemy pod uwagę izochronę 20-minutową. Jednak i w tym przypadku całkowity brak dostępności dotyczy znacznego obszaru we wschodniej (np. Ryglice, Ciężkowice, Bobowa) i południowej części województwa (np. Krynica-Zdrój, Muszyna, Szczawnica).

Ryc. 8.1.3 Odsetek ludności w zasięgu 5 minut jazdy do najbliższego żłobka lub klubu dziecięcego, 2015.

Źródło: Stępiak i in. (2017) Dostępność do usług publicznych RepOD. <http://dx.doi.org/10.18150/repod.3374192>.

Ryc. 8.1.4 Odsetek ludności w zasięgu 20 minut jazdy do najbliższego żłobka lub klubu dziecięcego, 2015.

Źródło: Stępiak i in. (2017) Dostępność do usług publicznych RepOD. <http://dx.doi.org/10.18150/repod.3374192>.

W latach 2012-2018 w całej Polsce zachodziły dynamiczne zmiany w liczbie zarówno klubów dziecięcych jak i żłobków. W przypadku miast województwa małopolskiego zaobserwowano ponad 3-krotny wzrost liczby klubów dziecięcych (do poziomu 48 placówek w 2018 r.), podczas gdy w miastach Polski odnotowano ponad 3,5-krotny wzrost. Natomiast w latach 2017-2018 liczba placówek nie zmieniła się.

Miasta województwa wzrost ten zawdzięczają stosunkowo niewielkiej grupie miast. Największe zmiany procentowe dotyczyły Skawiny (300%), Wieliczki (300%) i Krakowa (225%). Pozytywnym aspektem jest powstanie tego typu placówek w tych miastach, w których do tej pory nie było tego typu usług (np. Wadowice, Chrzanów, Trzebinia, Krzeszowice, Olkusz, Sucha Beskidzka, Andrychów, Niepołomice). W zdecydowanej większości miast województwa nie ma tego typu placówek. Likwidacja klubów dziecięcych dotyczyła Nowego Sącza (z 2 do 1 placówki) oraz Bochni, Szczucina i Starego Sącza, w przypadku których zlikwidowano jedyne funkcjonujące w tych miastach kluby dziecięce.

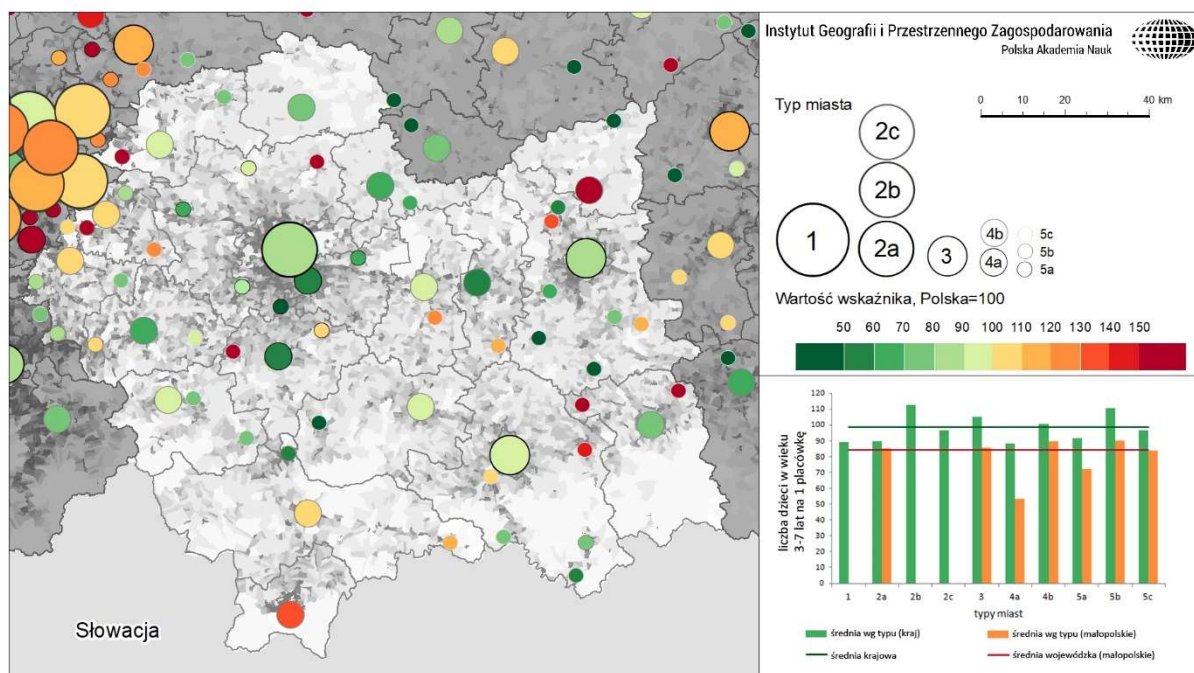
Również w przypadku żłobków odnotowano ogromny ponad 5-krotny wzrost liczby placówek w miastach województwa (z 57 w 2012 r. do 289 w 2018 r., z czego w latach 2017-2018 liczba placówek wzrosła o 27%), podobnie jak w całym zbiorze miast Polski (4-krotny wzrost; w latach 2017-2018 – 23%). Największe zmiany dotyczyły Olkusza (700%), Krakowa (549%), Nowego Sącza (500%), Miechowa (300%), Oświęcimia (300%), Kęt (300%). Widoczny jest również dynamiczny wzrost w miastach aglomeracyjnych, co może być związane z dynamicznym rozwojem ludnościowym tych miast (np. w Wieliczce i Niepołomicach w 2012 r. nie było żadnego żłobka, a w 2018 r. funkcjonowało odpowiednio 8 i 4 tego typu placówki). Podobna sytuacja dotyczy też innych miast np. Bochni, Libiąża, Gorlic, Rabki-Zdroju, Mszany Dolnej.

8.2. Przedszkola

W skali kraju rozkład przedszkoli²⁹ według typów miast jest wyjątkowo podobny, nieznacznie lepiej wyglądają miasta zlokalizowane w dużych aglomeracjach (z wyjątkiem tych wymagających restrukturyzacji). Należy mieć jednak na względzie, że wskaźnik nie uwzględnia różnic w liczbie miejsc w poszczególnych placówkach, a ta może być odpowiednio wyższa w dużych miastach. Źródłem danych jest Bank Danych Lokalnych GUS.

---

²⁹ Według rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 21 maja 2001 r. w sprawie ramowych statutów publicznego przedszkola oraz publicznych szkół przedszkole jest placówką przeznaczoną dla dzieci w wieku od lat 3 do rozpoczęcia przez nie nauki w szkole podstawowej, wspomagającą indywidualny rozwój, zapewniającą opiekę odpowiednią do potrzeb dziecka oraz przygotowującą do nauki w szkole. Do analizy oprócz przedszkoli wzięto pod uwagę również przedszkola specjalne, punkty przedszkolne, zespoły wychowania przedszkolnego. Ze względu na fakt, iż wskaźnik odnosi się do liczby dzieci w wieku od trzech do siedmiu lat (od 1 września 2017 r. wszystkie dzieci w wieku 3-7 lat muszą mieć zapewnione miejsca w przedszkolu) przypadających na jedną placówkę, jest on destymulantą, co oznacza, że im wyższa wartość wskaźnika tym szybciej potrzebna jest interwencja w danym mieście w celu poprawy sytuacji.

Ryc. 8.2.1 Dzieci w wieku 3-7 na jedną placówkę (przedszkole, punkt przedszkolny, zespół wychowania przedszkolnego), 2017.

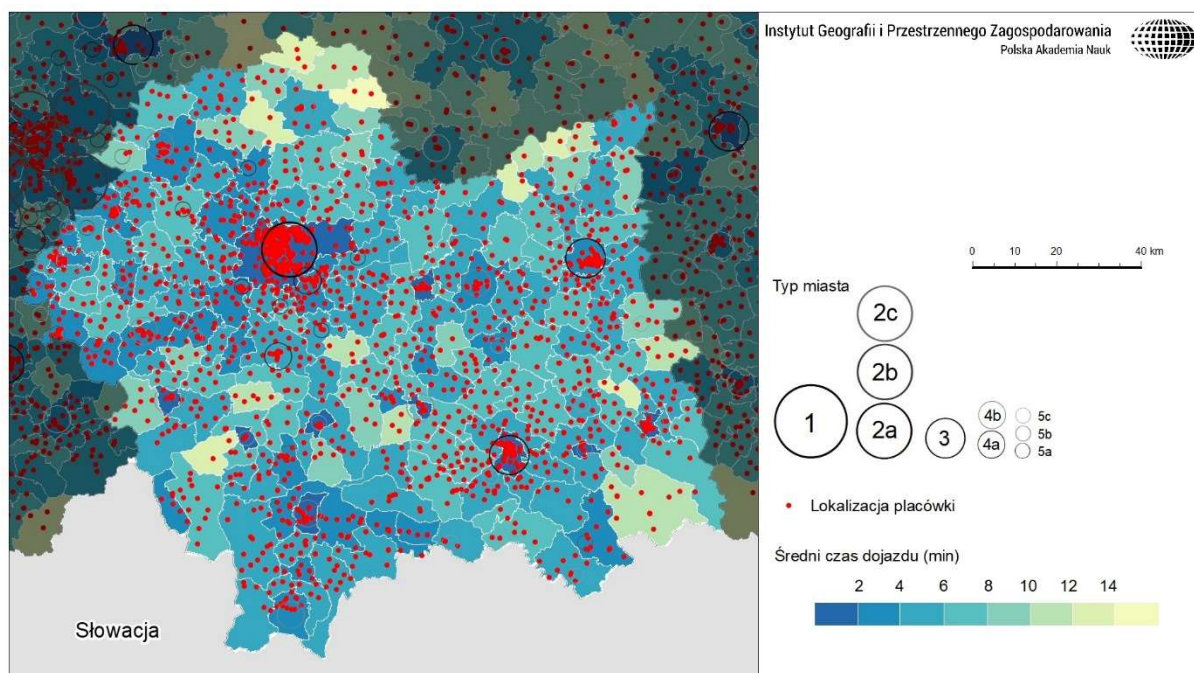
Źródło: opracowanie własne na podstawie GUS BDL.

Średnia liczba dzieci w wieku 3-7 przypadających na jedną placówkę (przedszkole, punkt przedszkolny, zespół wychowania przedszkolnego) w miastach województwa małopolskiego (84) jest niższa od średniej krajowej dla miast, która wynosi 99. We wszystkich typach miast w regionie sytuacja wygląda lepiej niż średnie krajowe dla typów. W Krakowie wskaźnik wynosi 85, w Nowym Sączu (90) i Tarnowie (82) jest dość podobnie. Z miast powiatowych w najlepszej sytuacji jest Wieliczka (51), a w najgorszej Dąbrowa Tarnowska (155). W miastach mniejszych, tj. w typie 5 jest jeszcze większe zróżnicowanie, od 31 dzieci w wieku przedszkolnym na jedną placówkę w Zakliczynie do aż 185 w Bieczu. Generalnie, z wyjątkiem poszczególnych miast można wnioskować o dobrym wyposażeniu miast regionu w przedszkola.

Wskaźnik wyposażenia w przedszkola został uzupełniony informacjami o dostępności do przedszkoli w postaci średniego czasu dojazdu do trzech najbliższych przedszkoli transportem indywidualnym (w min). Analizowane dane przedstawiają sytuację w roku szkolnym 2013/2014 i zostały wykonane na podstawie publikacji Stępiak i in. (2017) Dostępność do usług publicznych RepOD. <http://dx.doi.org/10.18150/repod.3374192>, na podstawie Systemu Informacji Oświatowej, Ministerstwa Edukacji Narodowej (dane pozyskane bezpośrednio z Departamentu Analiz i Prognoz).

W Polsce zróżnicowanie dostępności do przedszkoli ma charakter wyspowy i nawiązuje do układu sieci aglomeracji i miast. Badanie zostało wykonane z uwzględnieniem dokładnej lokalizacji przedszkoli, co podobnie jak w przypadku innych usług edukacyjnych, pozwala również na uchwycenie różnic międzydzielnicowych w największych miastach regionu.

Ryc. 8.2.2 Średni czas przejazdu do trzech najbliższych przedszkoli (w min), 2014.

Źródło: Stępiak i in. (2017) Dostępność do usług publicznych RepOD. <http://dx.doi.org/10.18150/repod.3374192>.

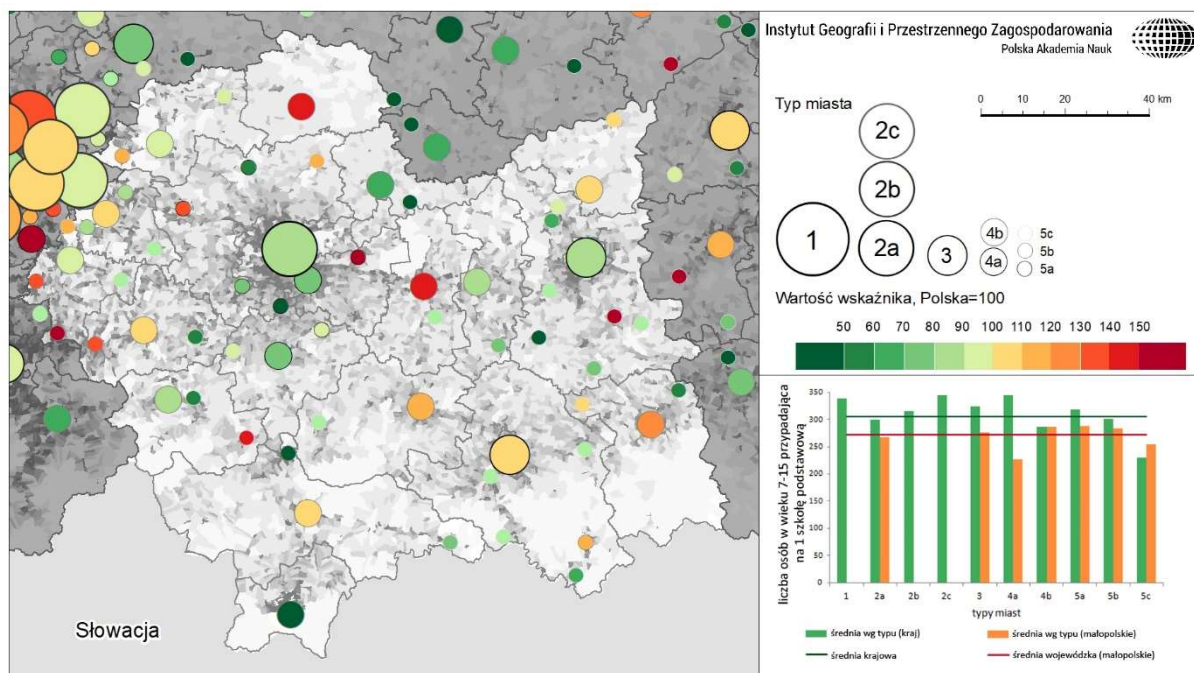
W województwie małopolskim obserwuje się jednocześnie znaczącą koncentrację placówek przedszkolnych w mieście wojewódzkim i miastach subregionalnych (Nowy Sącz, Tarnów) i równomierne rozmieszczenie pozostałych przedszkoli, przez co nie ma obszarów o wyraźnie niskim poziomie dostępności do tego typu usług. Najniższy poziom dostępności obserwowany jest w północnej i południowo-wschodniej części województwa. Spośród miast województwa najdłuższy czas dojazdu dotyczy Bukowna (10 minut) i Ryglic (10 minut). W województwie małopolskim średni czas dojazdu do trzech najbliższych przedszkoli wynosi niespełna 6 minut (maksymalny czas dojazdu 14,5 minuty).

8.3. Szkoły podstawowe

W analizie wyposażenia w szkoły podstawowe³⁰ (w tym specjalne) przyjęto wskaźnik obrazujący liczbę dzieci w wieku szkolnym (7-15 lat) przypadającą na jedną szkołę podstawową. Wskaźnik ten jest destymulantą. Analizę wyposażenia w szkoły podstawowe można było przeprowadzić dwójako tj. z punktu widzenia finansów gminy (im mniejsza szkoła tym większe jednostkowe koszty utrzymania) lub z punktu widzenia uczniów i warunków edukacji (im mniejsza liczba uczniów tym lepiej lepsze warunki dla jakości kształcenia tzn. nauczyciel może poświęcić więcej czasu każdemu z uczniów). Przyjęto to drugie podejście. Najkorzystniejsza wartość wskaźnika dotyczy miast zaklasyfikowanych do typu 4 i 5, najgorsza zaś miast leżących w obszarach funkcjonalnych miast

³⁰ Szkoła podstawowa jest pierwszym etapem zorganizowanej i obowiązkowej formy edukacji dzieci (nie licząc obowiązku przygotowania przedszkolnego dla dzieci 5- i 6-letnich). Po ponownych zmianach systemu oświaty, która jest realizowana od 1 września 2017 r., została przywrócona 8-letnia szkoła podstawowa. Najgęstsza sieć placówek występuje w południowej Polsce (śląskie, małopolskie, podkarpackie), najrzadsza zaś w województwie podlaskim, zachodniopomorskim i lubuskim. W układzie typów funkcjonalnych miast widoczna jest duża koncentracja tego typu placówek w ośrodkach regionalnych, następnie subregionalnych, co jest pochodną wielkości tych ośrodków mierzoną liczbą mieszkańców.

regionalnych i samych miast regionalnych (typ 2). Średnia krajowa dla miast wynosi 305 uczniów/1 szkołę podstawową.

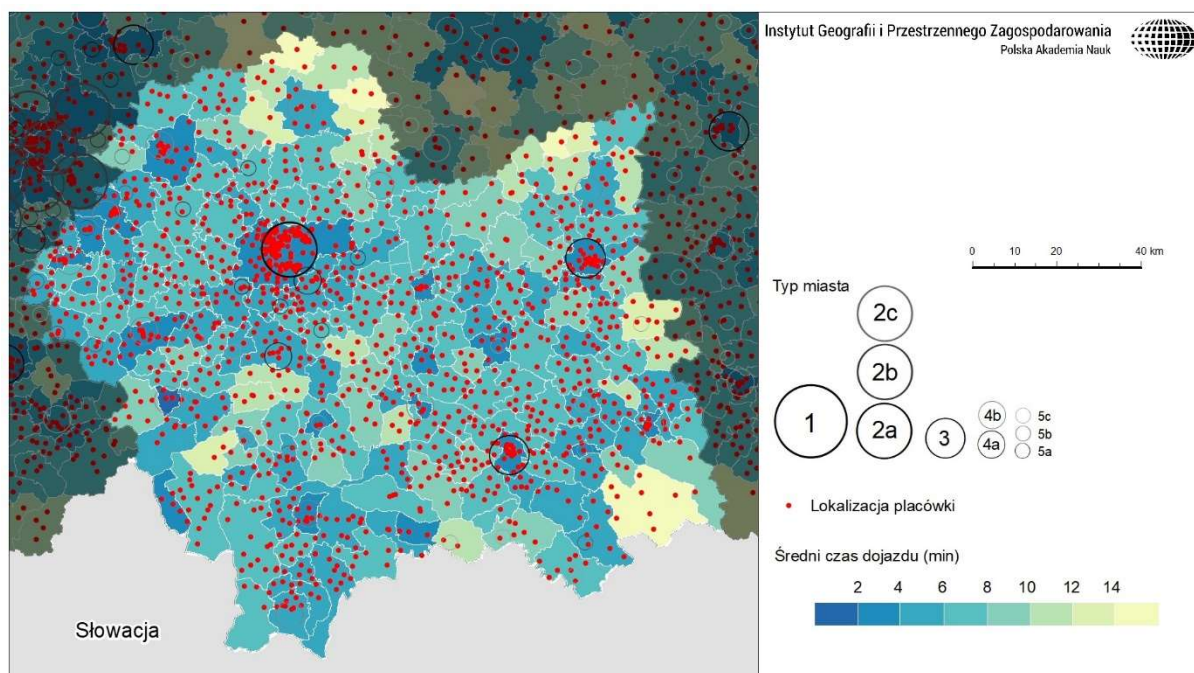
Ryc. 8.3.1 Liczba dzieci w wieku 7-15 lat przypadająca na jedną szkołę podstawową, 2017.

Źródło: opracowanie własne na podstawie GUS BDL.

W miastach typu 5 obserwuje się zarówno najniższe jak i najwyższe wartości wskaźnika. Najkorzystniejsza sytuacja dotyczy m.in. Świątnik Górnych (104 dzieci na 1 szkołę podstawową), Rabki-Zdroju (120) i Nowego Brzeska (127), niekorzystna zaś Niepołomic (656), Tuchowa (600) i Kęt (480). Spośród miast powiatowych (typ 4) najkorzystniejsza sytuacja występuje w Zakopanem (131), Myślenicach (224) i Wieliczce (230), niekorzystna zaś w Gorlicach (367) i Limanowej (346). W województwie małopolskim ogólna sytuacja w analizowanym zakresie jest bardzo dobra – na jedną szkołę podstawową przypada średnio 271 dzieci w wieku 7-15 lat.

Wskaźnik wyposażenia w szkoły podstawowe został uzupełniony wskaźnikiem dostępności do trzech najbliższych szkół podstawowych (czas dojazdu transportem indywidualnym, w minutach). Obok odległości wskaźnik ten uwzględnia również możliwość wyboru różnych placówek. Od nowelizacji ustawy z 2013 r. (Ustawa z dnia 6 grudnia 2013 r. o zmianie ustawy o systemie oświaty oraz niektórych innych ustaw, Dz.U. 2014, poz. 7, art. 8 ust. 1) nie ma ograniczeń rejonizacyjnych, jednak w dalszym ciągu pierwszeństwo przyjęcia do szkoły podstawowej mają kandydaci zameldowani w obrębie obwodu szkoły publicznej. Natomiast kandydaci spoza rejonu mogą zostać przyjęci do szkoły podstawowej w przypadku wolnych miejsc. Trzeba też zaznaczyć, że analiza dostępności do szkół podstawowych został przeprowadzony według zasad sprzed reformy systemu oświaty (tj. uwzględniono 6-letnią szkołę podstawową).

Najwyższym poziomem dostępności do szkół podstawowych charakteryzują się aglomeracje miejskie i inne miasta, najmniejszą zaś obszary peryferyjne. W Polsce średni czas dojazdu do trzech najbliższych szkół podstawowych wynosi niespełna 9 minut i jest mało zróżnicowany regionalnie.

Ryc. 8.3.2 Średni czas przejazdu do trzech najbliższych szkół podstawowych (w min), 2014.

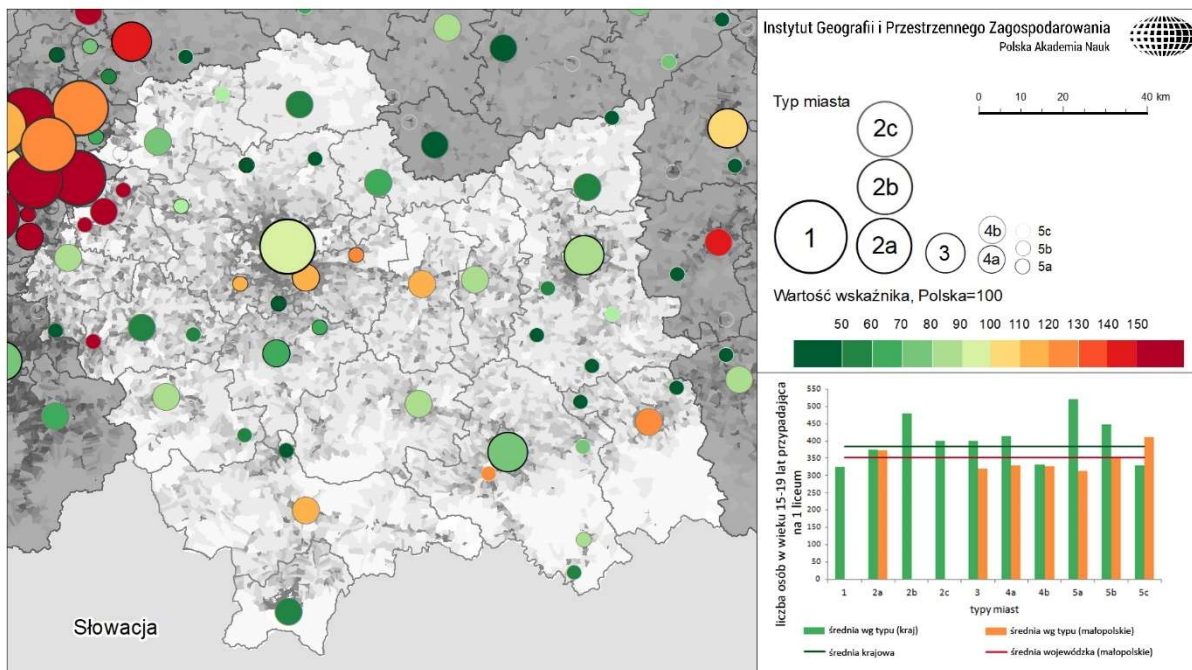
Źródło: Stępiak i in. (2017) Dostępność do usług publicznych RepOD. <http://dx.doi.org/10.18150/repod.3374192>.

W województwie małopolskim widoczna jest wyraźna koncentracja szkół podstawowych w Krakowie i jego obszarze funkcjonalnym, w ośrodkach subregionalnych i większości miast powiatowych, które charakteryzują się również najwyższym poziomem dostępności do tego typu usług edukacyjnych (czas dojazdu poniżej 4 minut). Placówki szkolne są stosunkowo równomiernie rozmieszczone, co widoczne jest w średnim czasie dojazdu do trzech najbliższych placówek, który wynosi niespełna 7 minut. Najrzadsza sieć szkół podstawowych obejmuje południowo-wschodnią część województwa.

8.4. Licea

W analizie szkolnictwa ponadgimnazjalnego uwzględniono licea ogólnokształcące oraz licea specjalne (bez liceów dla dorosłych). Analizowany wskaźnik obrazuje liczbę osób w wieku 15-19 lat przypadającą na 1 liceum. (przyjęto, że im mniejsza liczba uczniów przypadająca na jedną szkołę tym lepiej). W skali Polski najkorzystniejsza wartość wskaźnika dotyczy miast subregionalnych i powiatowych (typ 4), chociaż widoczne jest duże zróżnicowanie regionalne wartości analizowanego wskaźnika. Średnia krajowa dla miast wynosi 383 osoby w wieku 15-19 lat/1 placówkę szkolną.

W województwie małopolskim zauważalna jest niekorzystna sytuacja odnośnie analizowanego wskaźnika w małych miastach (typ 5). Wynika to z braku tego typu placówek aż w 16 miastach regionu (m.in. w Zatorze, Nowym Wiśniczu, Alwerni, Mszanie Dolnej, Szczawnicy). W przypadku innych miast typu 5 notowane są najwyższe wartości wskaźnika (np. Andrychów – 722 osoby/1 placówkę szkolną, Trzebinia – 675, Libiąż – 619). Spośród miast powiatowych (typ 4) tylko w dwóch przypadkach wartości wskaźnika są wyższe od średniej krajowej (Chrzanów – 593, Gorlice – 475). Mimo kilkunastu miast, gdzie nie są świadczone usługi edukacyjne tego poziomu nauczania, średnia wartość dla wszystkich miast województwa małopolskiego jest niższa (352 osoby w wieku 15-19 lat na jedno liceum) od średniej krajowej.

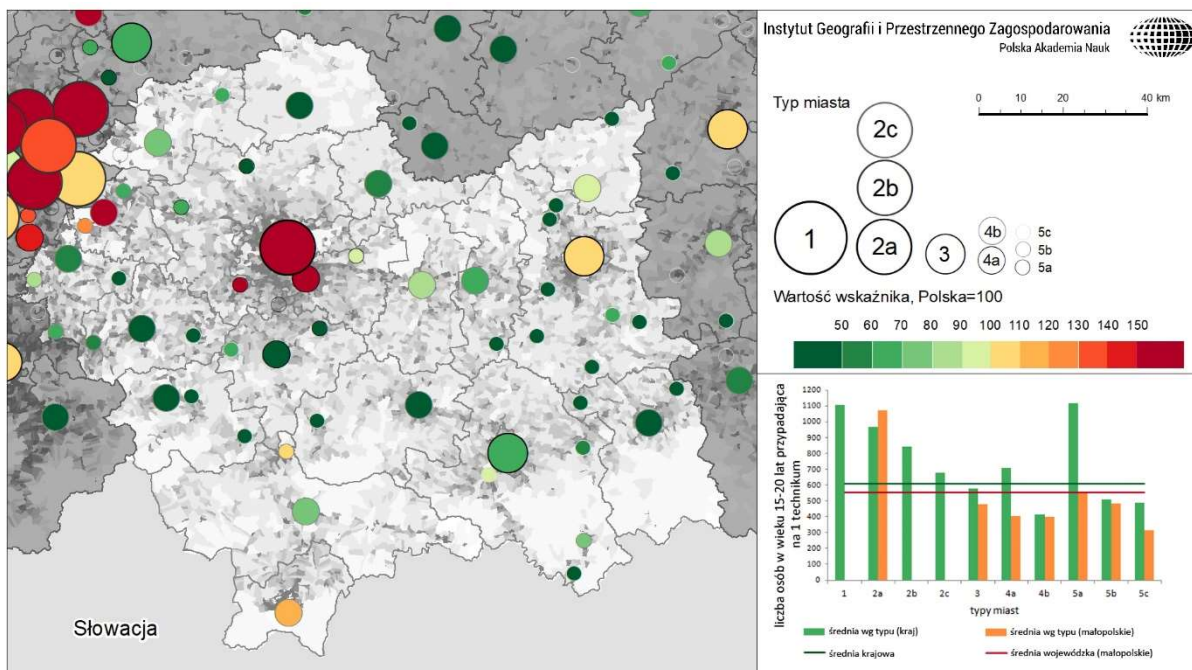

Ryc. 8.4 Liczba osób w wieku 15-19 lat przypadająca na jedno liceum, 2017.

Źródło: opracowanie własne na podstawie GUS BDL.

8.5. Technika

W analizie szkolnictwa ponadgimnazjalnego uwzględniono również technika, czyli szkoły średnie o profilu technicznym. W dalszej analizie liczbę ludności w wieku 15-20 lat odniesiono do liczby placówek szkolnych (liczba osób w danym wieku przypadająca na jedno technikum). W skali Polski najkorzystniejsza wartość wskaźnika dotyczy miast subregionalnych i powiatowych (typ 4), najgorsza zaś miast regionalnych (typ 2). Średnia krajowa dla miast wynosi 608 osób w wieku 15-20 lat/1 technikum.

Ryc. 8.5.1 Liczba osób w wieku 15-20 lat przypadająca na jedno technikum, 2017.

Źródło: opracowanie własne na podstawie GUS BDL.

W województwie małopolskim zauważalna jest korzystna sytuacja w analizowanym zakresie. W zdecydowanej większości miast województwa notuje się wartości poniżej średniej krajowej dla miast. Dotyczy to przede wszystkim małych miast (typ 5) m.in. Zakliczyna (72 osoby w wieku 15-20 lat/1 technikum), Bobowej (111), Ciężkowic (114), Czchowa (125) i Radłowa (125).

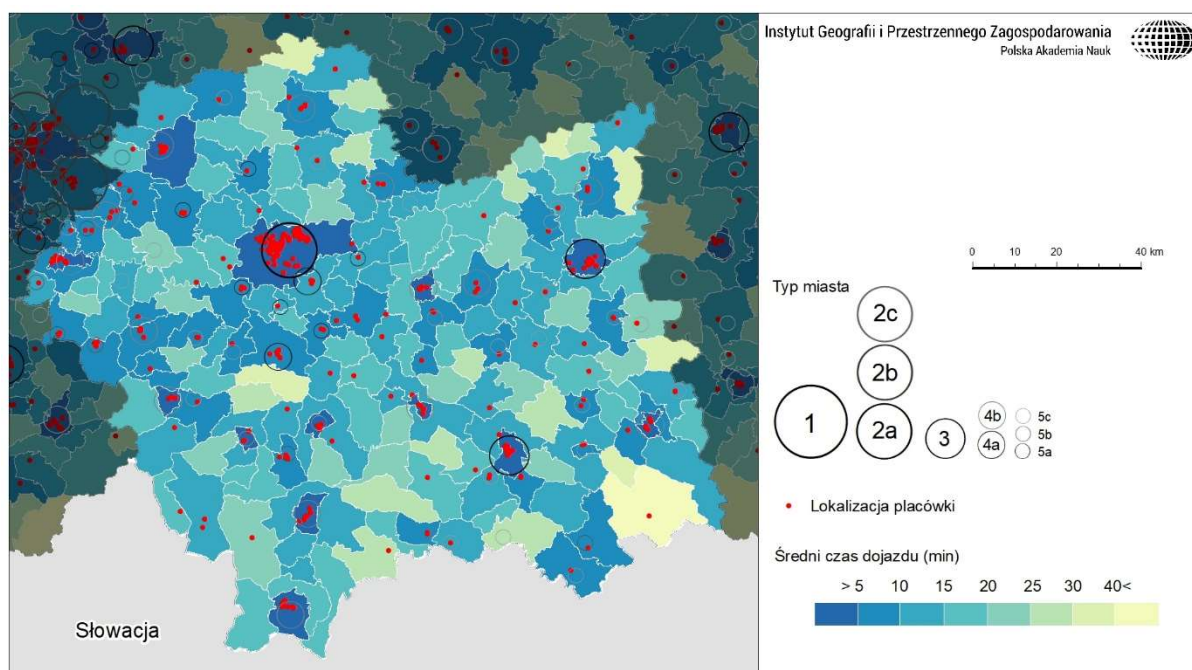
Najwyższa wartość wskaźnika (powyżej średniej krajowej dla miast) dotyczy Krakowa (1075) i miast w jego otoczeniu (np. Wieliczka – 1038, Skawina – 1137). W 9 miastach województwa nie funkcjonują szkoły kształcące na tym poziomie edukacyjnym (np. Szczawnica, Piwniczna-Zdrój, Alwernia). Najwyższa wartość wskaźnika dotyczy Chrzanowa (1503).

W miastach województwa małopolskiego na jedno technikum przypada średnio 556 osób w wieku 15-20 lat (znacznie poniżej średniej krajowej dla miast).

8.4' i 8.5'. Licea i technika (analiza dostępności)

Analizę wyposażenia w placówki szkolne, pozwalające zdać egzamin maturalny (licea i technika) uzupełniono o analizę dostępności czasowej do tych placówek. Jako że na tym poziomie edukacji istotna jest możliwość wyboru odpowiedniej szkoły analizowany wskaźnik obrazuje średni czas dojazdu do trzech najbliższych placówek szkolnych (liceów ogólnokształcących, w tym specjalnych, techników).

Charakter szkolnictwa ponadgimnazjalnego/ponadpodstawowego jako usługi o średnim poziomie centralizacji sprawia, że placówki tego typu zlokalizowane są przede wszystkim w miastach regionalnych (typ 2), subregionalnych (typ 3) i powiatowych (typ 4), co przekłada się na wysoki poziom dostępności czasowej. Średni czas dojazdu do trzech najbliższych placówek szkolnych wynosi 15 minut.

Ryc. 8.5.2 Średni czas przejazdu do trzech najbliższych szkół ponadpodstawowych /ponadgimnazjalnych w min), 2014.

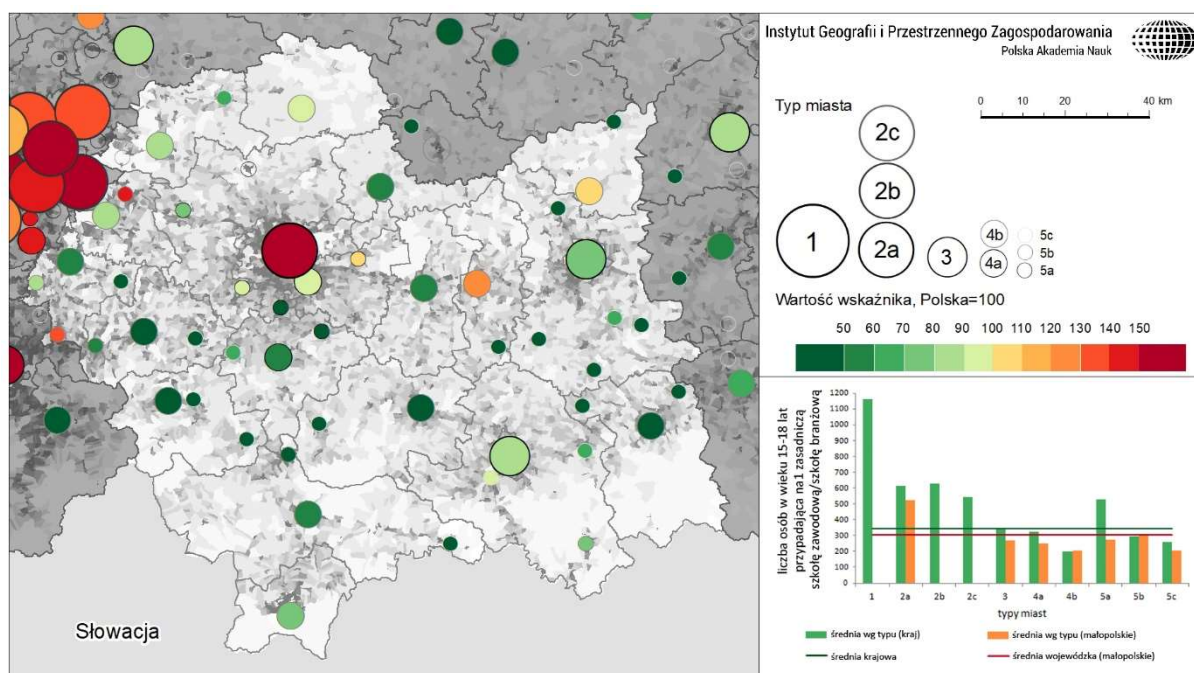
Źródło: Stępiak i in. (2017) Dostępność do usług publicznych RepOD. <http://dx.doi.org/10.18150/repod.3374192>.

Województwo małopolskie wyróżnia się dobrze rozbudowaną siecią liceów i techników, obejmującą również najmniejsze miasta zaklasyfikowane do typu 5. Oczywiście zaznacza się wyraźna koncentracja tego typu placówek w Krakowie, miastach subregionalnych i wielu miastach typu 4 (m.in. w Gorlicach, Oświęcimiu, Zakopanem, Nowym Targu, Limanowej).

Rozkład przestrzenny obszarów o niskim poziomie dostępności ma charakter wyspowy, ograniczony do kilku jednostek administracyjnych. Spośród miast najdłuższym czasem dojazdu do trzech najbliższych placówek szkolnych wyróżnia się Piwniczna-Zdrój (27 minut). W województwie małopolskim średni czas dojazdu do trzech najbliższych liceów i techników wynosi niespełna 15 minut (maksymalny czas dojazdu – 38 minut).

8.6. Zasadnicze szkoły zawodowe/szkoły branżowe

W analizie liczbę ludności w wieku 15-18 lat odniesiono do liczby placówek szkolnych³¹ (liczba osób w danym wieku przypadająca na jedną szkołę zawodową). W skali Polski najkorzystniejsza wartość wskaźnika dotyczy miast subregionalnych i powiatowych (typ 4), najgorsza zaś miast regionalnych (typ 2). Średnia krajowa dla miast wynosi 346 osób w wieku 15-18 lat/1 szkołę zawodową.

Ryc. 8.6.1 Liczba osób w wieku 15-18 lat przypadająca na jedną szkołę zawodową/szkołę branżową, 2017.

Źródło: opracowanie własne na podstawie GUS BDL.

W przypadku województwa małopolskiego poziom wyposażenia w szkoły zawodowe/branżowe należy uznać za wysoki. W większości miast województwa wartość wskaźnika nie przekracza średniej krajowej dla miast. Najniższa wartość wskaźnika charakteryzuje małe miasta (typ 5, np. Zakliczyn – 47 osób/1 placówkę, Ciężkowice – 64, Czchów – 72, Kalwaria Zebrzydowska – 81, Świątniki Górne – 88) i miasta powiatowe (typ 4, np. Sucha Beskidzka – 122, Limanowa – 123, Gorlice – 173).

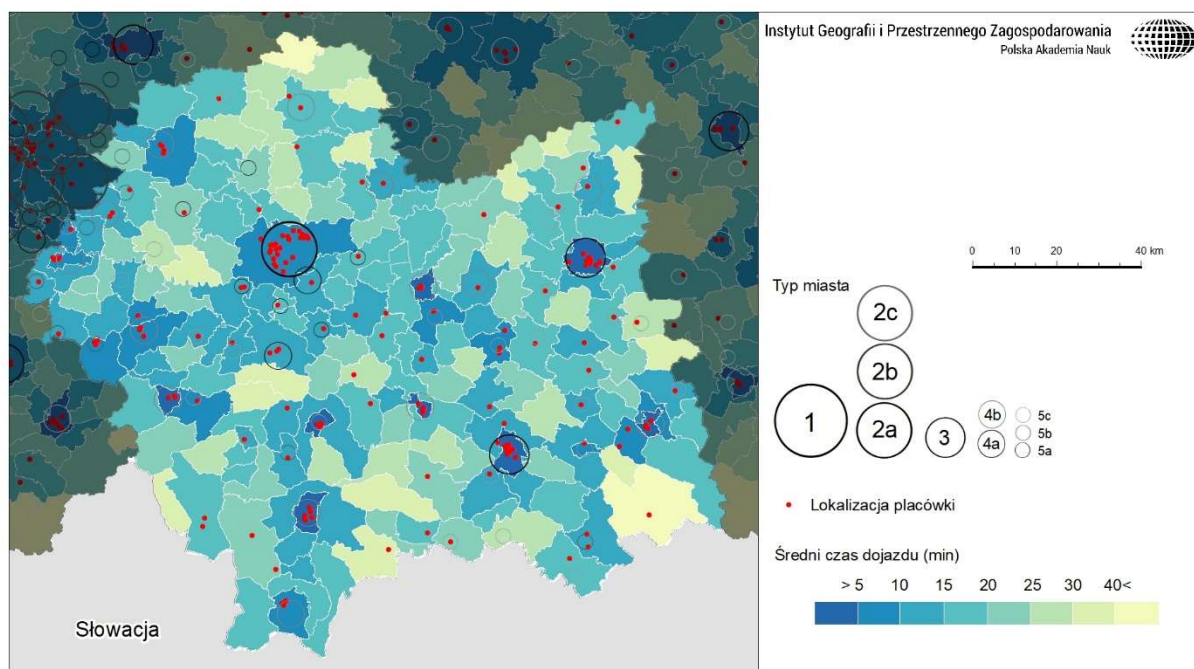
³¹ Z dniem 1 września 2017 r. dotychczasowa 3-letnia zasadnicza szkoła zawodowa została przekształcona w 3-letnią szkołę branżową I stopnia. W analizie wyposażenia w szkoły zawodowe wykorzystano dane GUS z 2017 r. Według GUS w 2017 r. w miastach funkcjonowały 1724 placówki tego typu.

Najwyższa wartość analizowanego wskaźnika dotyczy miasta wojewódzkiego (523) oraz innych miast zaklasyfikowanych do typu 4 i 5 (np. Trzebinia – 511, Kęty – 473, Brzesko – 438, Niepołomice – 363, Dąbrowa Tarnowska – 349). W 12 miastach województwa nie funkcjonują szkoły zawodowe/branżowe (wszystkie reprezentują typ 5).

W miastach województwa małopolskiego na jedną zasadniczą szkołę zawodową/szkołę branżową przypadają średnio 303 osoby w wieku 15-18 lat (wartość niższa od średniej krajowej dla miast).

Wskaźnik wyposażenia w zasadnicze szkoły zawodowe/szkoły branżowe został uzupełniony informacjami o dostępności do tego typu szkół w postaci średniego czasu przejazdu do trzech najbliższych szkół transportem indywidualnym (w min).

W Polsce przeciętny czas dojazdu do trzech najbliższych szkół zawodowych/branżowych wynosi 19 minut. Nie ma dużego zróżnicowania wartości wskaźnika między dużymi miastami, w tym aglomeracjami, a mniejszymi miastami. Badanie zostało wykonane z uwzględnieniem dokładnej lokalizacji placówek szkolnych (dane adresowe).

Ryc. 8.6.2 Średni czas przejazdu do trzech najbliższych szkół zawodowych/szkół branżowych (w min), 2014.

Źródło: Stępnik i in. (2017) Dostępność do usług publicznych RepOD. <http://dx.doi.org/10.18150/repod.3374192>.

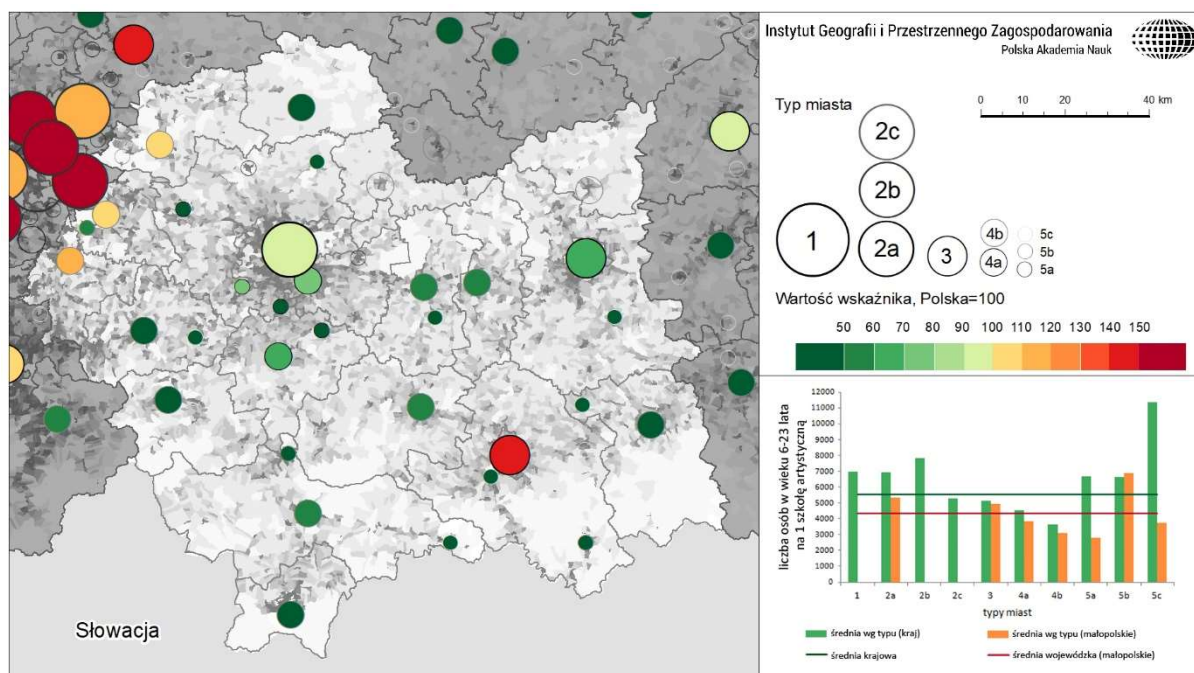
W województwie małopolskim widoczna jest koncentracja szkół zawodowych/branżowych w największych ośrodkach miejskich (Kraków, Tarnów, Nowy Sącz, Nowy Targ), co przekłada się na wysoki poziom dostępności do tego typu placówek. Najmniejszy czas dojazdu do trzech najbliższych placówek szkolnych dotyczy Suchej Beskidzkiej, Nowego Targu, Mszany Dolnej, Gorlic i Limanowej (średni czas dojazdu poniżej 3 minut).

Obszary o najniższym poziomie dostępności do tego typu usług edukacyjnych mają rozkład wyspowy. Są to m.in. południowo-wschodnie, północne i północno-wschodnie krańce województwa. Spośród miast województwa najdłuższy czas przejazdu do trzech najbliższych szkół zawodowych jest w przypadku Piwnicznej-Zdroju (29 minut) i Alwerni (26 minut).

W województwie małopolskim średni czas dojazdu do trzech najbliższych zasadniczych szkół zawodowych/szkół branżowych wynosi 18 minuty (maksymalny czas dojazdu – 39 minut).

8.7. Szkoły artystyczne

Wykorzystany wskaźnik jest destymulantą. Mówi o liczbie osób w wieku 6-23 lata na jedną szkołę artystyczną. W Polsce nie ma dużych różnic w zakresie wyposażenia miast w poszczególnych typach w szkoły artystyczne³². W przeliczeniu na liczbę osób w wieku 6-23 na 1 szkołę artystyczną relatywnie najlepiej wyposażone są miasta powiatowe (typ 4), gdzie na jedną szkołę przypada ok. 4500 mieszkańców, w dalszej kolejności miasta subregionalne (typ 3) i wojewódzkie (typ 2), aczkolwiek w przypadku miast wojewódzkich jest spore zróżnicowanie między miastami. Z kolei najmniej tego typu szkół jest w miastach mniejszych, szczególnie poza aglomeracjami.

Ryc. 8.7 Liczba mieszkańców w wieku 6-23 lata na jedną szkołę artystyczną, 2017.

Źródło: opracowanie własne na podstawie GUS BDL.

W województwie małopolskim średnia liczba mieszkańców w miastach w wieku 6-23 przypadających na jedną szkołę artystyczną wyniosła 4344 osób co jest wskaźnikiem niższym niż średnia krajowa (5529 osób). Dobrze wypadł Kraków (5350 osób), a z miast subregionalnych zdecydowanie lepiej prezentuje się Tarnów (3686) niż Nowy Sącz (8026). W innych typach miast średnie są zbliżone do średnich krajowych dla typów, z wyjątkiem miast typu 5a i 5c, gdzie wskaźniki są dużo lepsze niż średnie dla tych typów w kraju.

³² Szkoła artystyczna według GUS to instytucja edukacyjna zakładana i prowadzona przez Ministra właściwego do spraw kultury i dziedzictwa narodowego. Osoby prawne niebędące jednostkami samorządu terytorialnego i osoby fizyczne mogą zakładać niepubliczne szkoły artystyczne po uzyskaniu wpisu do ewidencji. Wyróżnia się szkoły realizujące jednocześnie kształcenie ogólne i kształcenie artystyczne oraz szkoły realizujące wyłącznie kształcenie artystyczne. Do szkół artystycznych zalicza się również szkoły bibliotekarskie oraz animatorów kultury. Absolwenci ogólnokształcących szkół artystycznych II stopnia mają możliwość przystępowania do egzaminu maturalnego po zdaniu którego otrzymują prawo ubiegania się o przyjęcie na wyższe studia. Po ukończeniu szkoły dającej wykształcenie w zawodzie, uczeń otrzymuje dyplom ukończenia szkoły potwierdzający uzyskanie tytułu zawodowego. Szkoły artystyczne w Banku Danych Lokalnych GUS są podzielone według typu i gestora na szkoły artystyczne niedające uprawnień zawodowych, ogólnokształcące szkoły artystyczne dające uprawnienia zawodowe oraz szkoły artystyczne dające uprawnienia zawodowe kształcące wyłącznie w zakresie przedmiotów artystycznych.

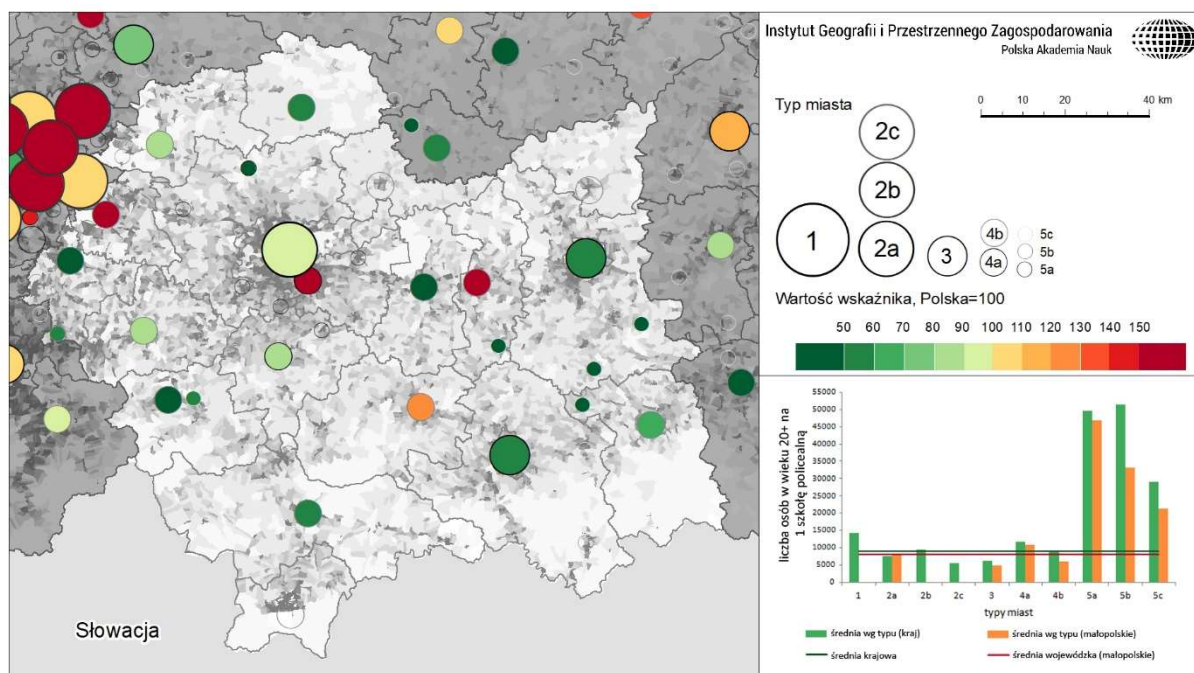
8.8. Szkoły policealne

W informacji i opracowaniu statystycznym GUS Oświata i wychowanie w roku szkolnym 2016/2017 wskazuje się, że łączna liczba szkół policealnych zmniejsza się z roku na rok. „Część szkół policealnych (1 905 szkół, czyli 81,7% ogólnej ich liczby) zarządzana była przez podmioty sektora prywatnego, przede wszystkim przez spółki prawa handlowego (42,9% wszystkich szkół policealnych), osoby fizyczne – pracodawców (26,6% wszystkich szkół policealnych), a także organizacje i stowarzyszenia o zróżnicowanym charakterze. Natomiast podmioty sektora publicznego (jednostki samorządu terytorialnego i administracji rządowej) prowadziły 18,3% szkół policealnych. (...) Generalnie szkoły policealne dla młodzieży prowadzą kształcenie w formie dziennej, wieczorowej i zaocznej, natomiast szkoły dla dorosłych kształcą w formie stacjonarnej, zaocznej i na odległość (od roku szkolnego 2008/2009 formy kształcenia dzienna i wieczorowa są zastępowane formą stacjonarną). W roku szkolnym 2016/2017, podobnie jak w latach ubiegłych, zdecydowanie najbardziej popularna była zaoczna forma kształcenia, z której korzystało 79,5% uczniów szkół policealnych. W trybie dziennym pobierało naukę 12,4% uczniów, a stacjonarną formę kształcenia wybrało 8,1% uczniów; odsetek osób preferujących wieczorową formę kształcenia był marginalny (0,1%). (...) Największą popularnością cieszyły się zawody z podgrupy biznesu i administracji, przy czym wybierane były głównie przez kobiety (72,2%), oraz z podgrupy medycznej (w tym kobiety 80,3%), a następnie usług dla ludności (w tym kobiety 93,3%) oraz higieny i bezpieczeństwa pracy.” Wskaźnik jest destymulantą i dotyczy ludności w wieku powyżej 20 lat. W Polsce szkoły policealne³³ są zlokalizowane głównie w mniejszych miastach wojewódzkich, subregionalnych lub powiatowych. Nie funkcjonują natomiast prawie w ogóle w miastach mniejszych.

Rozkład wskaźnika w Małopolsce według typów miast jest niemalże identyczny jak rozkład krajowy. W województwie szkoły policealne skoncentrowane są głównie w Krakowie (77). Z miast subregionalnych więcej szkół tego typu jest w Tarnowie (19) niż w Nowym Sączu (13). Z miast powiatowych warto wyróżnić Oświęcim, gdzie zlokalizowano aż 13 szkół policealnych.

---

³³ W informacji i opracowaniu statystycznym GUS Oświata i wychowanie w roku szkolnym 2016/2017 wskazuje się, że łączna liczba szkół policealnych zmniejsza się z roku na rok. „Część szkół policealnych (1 905 szkół, czyli 81,7% ogólnej ich liczby) zarządzana była przez podmioty sektora prywatnego, przede wszystkim przez spółki prawa handlowego (42,9% wszystkich szkół policealnych), osoby fizyczne – pracodawców (26,6% wszystkich szkół policealnych), a także organizacje i stowarzyszenia o zróżnicowanym charakterze. Natomiast podmioty sektora publicznego (jednostki samorządu terytorialnego i administracji rządowej) prowadziły 18,3% szkół policealnych. (...) Generalnie szkoły policealne dla młodzieży prowadzą kształcenie w formie dziennej, wieczorowej i zaocznej, natomiast szkoły dla dorosłych kształcą w formie stacjonarnej, zaocznej i na odległość (od roku szkolnego 2008/2009 formy kształcenia dzienna i wieczorowa są zastępowane formą stacjonarną). W roku szkolnym 2016/2017, podobnie jak w latach ubiegłych, zdecydowanie najbardziej popularna była zaoczna forma kształcenia, z której korzystało 79,5% uczniów szkół policealnych. W trybie dziennym pobierało naukę 12,4% uczniów, a stacjonarną formę kształcenia wybrało 8,1% uczniów; odsetek osób preferujących wieczorową formę kształcenia był marginalny (0,1%). (...) Największą popularnością cieszyły się zawody z podgrupy biznesu i administracji, przy czym wybierane były głównie przez kobiety (72,2%), oraz z podgrupy medycznej (w tym kobiety 80,3%), a następnie usług dla ludności (w tym kobiety 93,3%) oraz higieny i bezpieczeństwa pracy.”

Ryc. 8.8 Liczba mieszkańców w wieku 20+ na jedną szkołę policealną, 2017.

Źródło: opracowanie własne na podstawie GUS BDL.

8.9. Uczelnie wyższe, jednostki naukowo-badawcze i biblioteki naukowe

Liczba uczelni wyższych oraz jednostek naukowo-badawczych jest jednym ze wskaźników warunkujących kapitał ludzki w mieście. Dane dotyczące tej tematyki gromadzi rejestr POL-on. Zgromadzono dane aktualne na czerwiec 2019 r. Dane dotyczą liczby uczelni publicznych, w tym zawodowych oraz niepublicznych, jednostek naukowo-badawczych oraz bibliotek naukowych. Wskaźnik jest stymulantą. W ostatnich latach ze względu na malejącą liczbę studentów w Polsce liczba uczelni wyższych, przede wszystkim tych niepublicznych znacząco się zmniejszyła. Ze względu na relatywnie niewielką liczbę miast, w których znajdują się uczelnie, jednostki badawcze lub biblioteki naukowe zdecydowano się umieszczać jako materiał empiryczny jedynie tabelę syntetyzującą jednostki w regionie, dająca dodatkowo możliwość weryfikacji profilu uczelni.

W Krakowie, który jest dominującym ośrodkiem w Małopolsce funkcjonują następujące uczelnie – Uniwersytet Jagielloński, Akademia Wychowania Fizycznego im. Bronisława Czecha, Politechnika Krakowska im. Tadeusza Kościuszki, Akademia Górniczo-Hutnicza im. Stanisława Staszica, Uniwersytet Rolniczy im. Hugona Kołłątaja, Uniwersytet Pedagogiczny im. Komisji Edukacji Narodowej, Uniwersytet Ekonomiczny, Akademia Sztuk Teatralnych im. Stanisława Wyspiańskiego, Akademia Sztuk Pięknych im. Jana Matejki oraz Akademia Muzyczna oraz dziewięć uczelni niepublicznych. Uczelnie zawodowe zlokalizowane są w czterech miastach regionu. Są to: Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa w Nowym Sączu, Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa w Tarnowie, Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa im. rotmistrza Witolda Pileckiego w Oświęcimiu oraz Podhalańska Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa w Nowym Targu. W regionie poza Krakowem funkcjonują ponadto cztery uczelnie niepubliczne. Wśród 24 jednostek naukowo-badawczych (wszystkie w Krakowie) jest aż 11 instytutów Polskiej Akademii Nauk. Ponadto w regionie znajduje się 71 bibliotek naukowych, z tego aż 67 w Krakowie.

Tab. 8.9 Uczelnie wyższe, jednostki naukowo-badawcze i biblioteki naukowe według profilu i lokalizacji, 2019.

	Kraków	Nowy Sącz	Tarnów	Oświęcim	Nowy Targ	Sucha Beskidzka	Rabka- Zdrój
Uczelnia artystyczna	3	-	-	-	-	-	-
Uczelnia ekonomiczna	1	-	-	-	-	-	-
Uczelnia medyczna	-	-	-	-	-	-	-
Uczelnia morska	-	-	-	-	-	-	-
Uczelnia pedagogiczna	1	-	-	-	-	-	-
Uczelnia służb państwowych	-	-	-	-	-	-	-
Uczelnia techniczna	2	-	-	-	-	-	-
Uczelnia teologiczna	-	-	-	-	-	-	-
Uczelnia wojskowa	-	-	-	-	-	-	-
Uczelnia wychowania fizycznego	1	-	-	-	-	-	-
Uczelnia rolnicza / przyrodnicza	1	-	-	-	-	-	-
Uniwersytet	1	-	-	-	-	-	-
Uczelnia zawodowa	-	1	1	1	1	-	-
Uczelnia niepubliczna	9	1	2	-	-	1	-
Brak typu (dot. uczelni kościelnych)	2	-	-	-	-	-	-
Uczelnie razem	21	2	3	1	1	1	0
Jednostka naukowo-badawcza	24	-	-	-	-	-	-
Biblioteka naukowa	67	2	1	-	-	-	1

Źródło: opracowanie własne na podstawie bazy POL-on.

8.10. Podsumowanie (hierarchizacja)

8.1. Żłobki, oddziały żłobkowe i kluby dziecięce (liczba dzieci w wieku 0-3 lata/1 placówkę). zauważalny jest niższy stopień wyposażenia w żłobki i kluby dziecięce niż średnia krajowa w małych miastach (tylko typ 5c). W przypadku pozostałych typów miast wartości nie przekraczają średniej krajowej dla miast (najniższa wartość względem średniej dotyczy miast typu 4a). Najwyższy poziom dostępności dotyczy Krakowa, miast typu 4, miast subregionalnych, najniższy zaś małych miast (typ 5). Brak żłobków, oddziałów żłobkowych i klubów dziecięcych w 2017 r. zaobserwowano aż w 25 miastach regionu. W tej grupie nie było miast powiatowych.

8.2. Przedszkola (liczba dzieci w wieku 3-6 lat/1 placówkę). Wszystkie typy miast plasują się poniżej średniej dla poszczególnych typów, szczególnie typ 4a, następnie 5a, 5b i 3. Wszystkie plasują się też poniżej średniej krajowej dla całego zbioru miast. Województwo małopolskie charakteryzuje się wysokim poziomem dostępności do placówek przedszkolnych. Najwyższy poziom dostępności czasowej dotyczy Krakowa i miast subregionalnych, następnie miast powiatowych (typ 4). Wskaźnik 8.2 umożliwi spojrzenie na hierarchizację, gdzie punktem odniesienia jest zbiór wszystkich miast w Polsce, w kontekście miast w dziesiątym decylnu (najślabszy wynik). W regionie jest to tylko jedno miasto: Biecz.

8.3. Szkoły podstawowe (liczba dzieci w wieku 7-14 lat przypadająca na jedną szkołę podstawową). Tylko w jednym przypadku – typ 5c – wartość przekracza średnią krajową dla miast. Największe różnice (wartości niższe od średniej) są w przypadku typu 4a i 3. W pozostałych przypadkach różnice nie są bardzo znaczące. W żadnym z typów miast wartości nie przekraczają średniej krajowej dla całego zbioru miast. Równomierne rozmieszczenie placówek szkolnych skutkuje wysokim poziomem

dostępności w całym województwie. Najwyższe wartość dotyczą Krakowa, miast subregionalnych i niektórych miast powiatowych (typ 4). Wskaźnik 8.3 umożliwia spojrzenie na hierarchizację, gdzie punktem odniesienia jest zbiór wszystkich miast w Polsce, w kontekście miast w dziesiątym decylnu (najślabszy wynik). W regionie są to cztery miasta: Niepołomice, Kęty, Tuchów i Jordanów.

8.4. Licea (liczba osób w wieku 15-18 lat przypadająca na jedno liceum). Tylko w jednym przypadku – typ 5c – uzyskana wartość przekracza średnią krajową w danym typie. W pozostałych przypadkach uzyskane wartości są niższe, znacząco w przypadku typu 5a, następnie typu 3, 4a, 4b i 5b. Poniżej średniej krajowej dla całego zbioru miast plasują się miasta w typie 2a i 5c. Brak liceum w 2017 r. zaobserwowano w szesnastu miastach regionu.

8.5. Technika (liczba osób w wieku 15-19 lat przypadająca na jedno technikum). We wszystkich przypadkach, oprócz typu 2a, obserwuje się wartości niższe od średniej krajowej w poszczególnych typach miast. Największe różnice dotyczą typu 4a i 5a (wartość dwa razy niższa od średniej). Tylko w Krakowie wartość wskaźnika przekracza średnią krajową dla całego zbioru miast. Brak technikum w 2017 r. zaobserwowano w dziewięciu miastach regionu.

8.4' i 8.5'. Licea i technika (analiza dostępności). Województwo małopolskie wyróżnia się dobrze rozbudowaną siecią liceów i techników, obejmującą również najmniejsze miasta zaklasyfikowane do typu 5. Oczywiście zaznacza się wyraźna koncentracja tego typu placówek w Krakowie, miastach subregionalnych i wielu miastach typu 4 (m.in. w Gorlicach, Oświęcimiu, Zakopanem, Nowym Targu, Limanowej).

8.6. Zasadnicze szkoły zawodowe/szkoły branżowe (liczba osób w wieku 15-17 lat przypadająca na jedną szkołę zawodową/szkołę branżową). We wszystkich typach obserwuje się albo wartości niższe od średniej krajowej, albo wartości zbliżone do średniej dla danego typu. Największe różnice dotyczą typu 5a. Tylko w przypadku miasta wojewódzkiego wartość wskaźnika przekracza średnią krajową dla całego zbioru miast. W województwie małopolskim widoczna jest koncentracja szkół zawodowych/branżowych w największych ośrodkach miejskich (Kraków, Tarnów, Nowy Sącz, Nowy Targ), co przekłada się na wysoki poziom dostępności do tego typu placówek. Najniższy poziom dostępności dotyczy niektórych małych miast (typ 5). Brak szkół zawodowych/szkół branżowych w 2017 r. zaobserwowano w dwunastu miastach regionu.

8.7. Szkoły artystyczne (liczba mieszkańców w wieku 6-23 lata na jedną szkołę artystyczną). Tylko w jednym przypadku – typ 5b – uzyskana wartość nieznacznie przekracza średnią krajową dla danego typu. W pozostałych przypadkach wartości te są niższe, ale nie odbiegają znacząco od średniej krajowej dla poszczególnych typów. Tylko w jednym przypadku – typ 5c – wartość jest trzykrotnie niższa od średniej krajowej dla tego typu. Powyżej średniej krajowej dla całego zbioru miast plasują się największe miasta regionu (typ 2, 3) i niektóre małe ośrodki miejskie (typ 5b).

8.8. Szkoły policealne (liczba mieszkańców w wieku 20+ na jedną szkołę policealną). Wszystkie uzyskane wartości są niższe niż średnia krajowa dla poszczególnych typów miast (z wyjątkiem typu 2a, gdzie nieznacznie przekracza średnią). Największe różnice dotyczą małych miast (5b, 5c, 5a). Poniżej średniej krajowej dla całego zbioru miast plasują się miasta typu 3 (subregionalne) i niektóre miasta powiatowe (typ 4b).

8.9. Uczelnie wyższe, jednostki naukowo-badawcze i biblioteki naukowe. W województwie funkcjonuje 27 uczelni wyższych, z czego 19 w Krakowie. Poza miastem wojewódzkim uczelnie działają w Nowym Sączu (2), Tarnowie (3) oraz Oświęcimiu, Nowym Targu i Suchej Beskidzkiej (po 1). Ponadto w województwie funkcjonuje aż 71 bibliotek naukowych, prawie wszystkie w Krakowie (67).

W tabeli 8.10 przedstawiono odchylenia od średnich dla typów miast dla wskaźników wchodzących do syntezy. Wartości pozytywne są dodatnie, negatywne - ujemne. W regionie jest

bardzo dobra sytuacja w zakresie wyposażenia w usługi edukacyjne (placówki). Brak większych odchyłeń ujemnych.

Tab. 8.10 Odchylenia* od średnich dla typów miast dla wskaźników wchodzących do syntezy

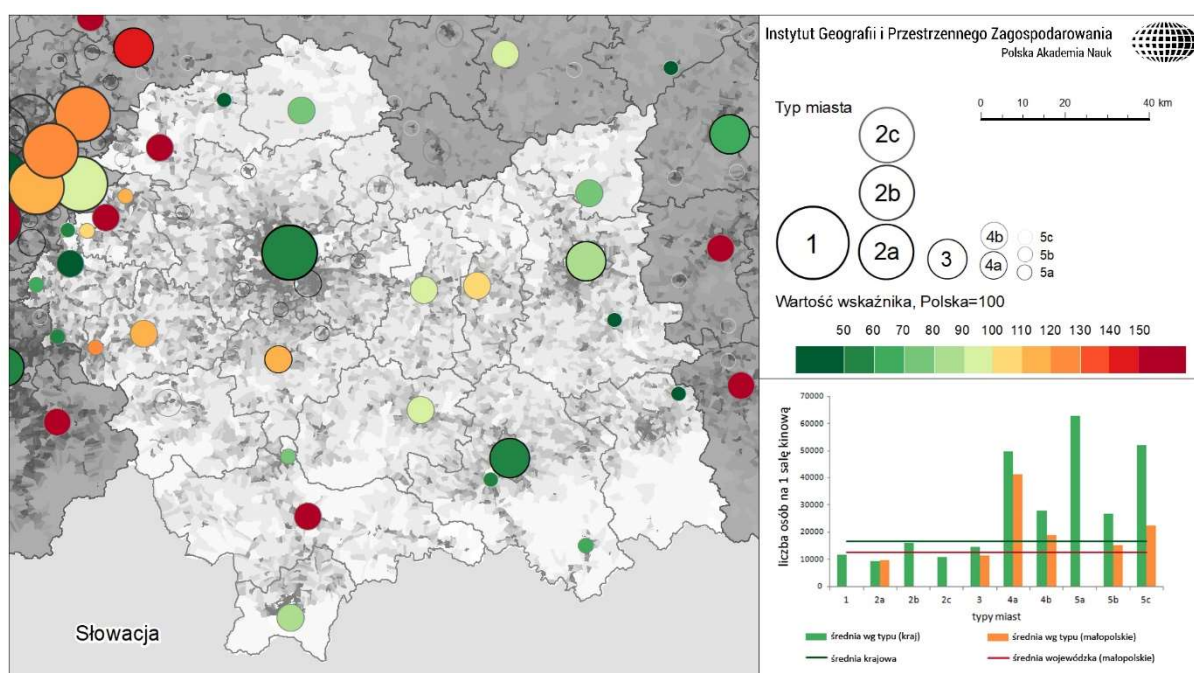
	2c	3	4a	4b	5a	5b	5c
8.1.	15	5	33	4	19	16	-15
8.2.	5	19	39	11	21	19	14
8.3.	11	15	34	0	9	5	-11
8.4.	1	20	21	1	40	21	-25
8.5.	-11	17	43	4	51	5	36
8.6.	15	22	24	-3	48	-7	22

* Procent średniej wartości wskaźnika dla typu. Wartości pozytywne dodatnie (przy stymulacji wartości ponad średnią, przy destymulacji wartości poniżej średniej), wartości negatywne – ujemne (przy stymulacji wartości poniżej średniej, przy destymulacji wartości powyżej średniej)

KULTURA I SZTUKA, SPORT I REKREACJA

9.1. Kina

Według GUS kino to jednostka prowadząca działalność w jednym obiekcie przystosowanym na stałe do publicznego wyświetlania filmów z określoną częstotliwością. Ze względu na fakt, iż wskaźnik wyposażenia odnosi się do liczby osób przypadających na jedną salę kinową, jest on destymulantą, co oznacza, że im wyższa wartość wskaźnika tym szybciej potrzebna jest interwencja w danym mieście w celu poprawy sytuacji, przy czym do grupy miast o najwyższym poziomie wskaźnika należą również te, w których nie ma ani jednej placówki. W skali kraju wyraźnie lepsza sytuacja w zakresie wyposażenia w kina³⁴ jest w dużych miastach (miasta wojewódzkie) i w miastach subregionalnych (np. dawne miasta wojewódzkie). Najgorsza sytuacja jest w małych miastach, również tych leżących w aglomeracjach miejskich. Prawie 3/4 wszystkich kin w Polsce to obiekty z 1 lub 2 salami, które zlokalizowane są głównie w lokalnych i ponadlokalnych ośrodkach miejskich. W Polsce na jedną salę kinową przypada 27,1 tys. mieszkańców, natomiast w ośrodkach miejskich 16,6 tys. osób.

Ryc. 9.1.1 Liczba osób przypadająca na jedną salę kinową (w odniesieniu do średniej krajowej dla miast), 2017.

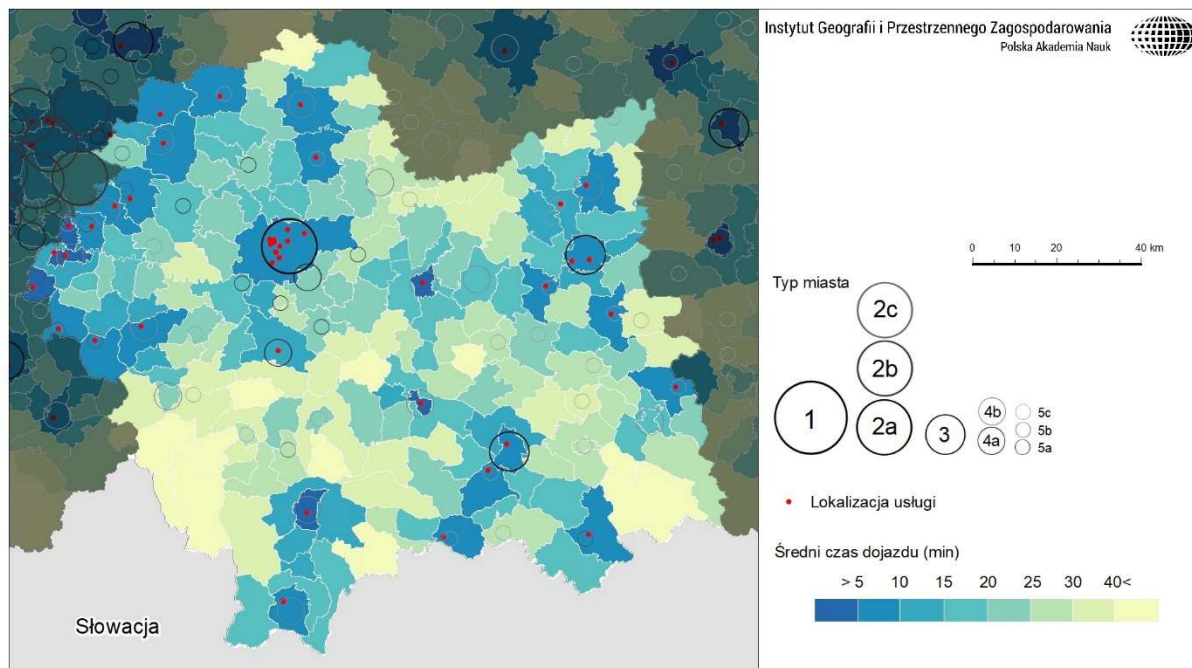
Źródło: opracowanie własne na podstawie GUS BDL.

W zakresie wyposażenia miast w infrastrukturę kinową wyróżniają się dwa ośrodki miejskie tj. Nowy Sącz (9,3 tys. osób/1 salę kinową) i Kraków (9,5 tys.). Ponadto obserwuje się niską wartość wskaźnika w niektórych małych miastach o znaczeniu lokalnym (typ 5) tj. w Wolbromiu (4,3 tys.), Bieczu (4,6 tys.) i w Tuchowie (6,7 tys.). Wysoką wartość wskaźnika, niższą niż średnia krajowa, obserwuje się również w innych ośrodkach należących do typu 4 i 5 np. Oświęcim, Stary Sącz, Krynica-Zdrój, Dąbrowa Tarnowska, Miechów, Kęty. Podsumowując, dobre wyposażenie infrastrukturalne dotyczy największych miast województwa (typ 2 i 3), najgorsze małych ośrodków miejskich (typ 5) oraz

³⁴ Według GUS kino to jednostka prowadząca działalność w jednym obiekcie przystosowanym na stałe do publicznego wyświetlania filmów z określoną częstotliwością. Ze względu na fakt, iż wskaźnik wyposażenia odnosi się do liczby osób przypadających na jedną salę kinową, jest on destymulantą, co oznacza, że im wyższa wartość wskaźnika, tym szybciej potrzebna jest interwencja w danym mieście w celu poprawy sytuacji, przy czym do grupy miast o najwyższym poziomie wskaźnika należą również te, w których nie ma ani jednej placówki.

niektórych ośrodków powiatowych. Niska wartość wskaźnika lub brak tego typu infrastruktury dotyczy również miast leżących w strefie funkcjonalnej Krakowa.

Wskaźnik wyposażenia w sale kinowe został uzupełniony o analizę dostępności czasowej do tego typu usług kulturalnych. Analizę dostępności przeprowadzono na podstawie dokładnych danych adresowych. W Polsce średni czas dojazdu do najbliższego kina wynosi 24 minuty.

Ryc. 9.1.2 Średni czas przejazdu do najbliższego kina (w min), 2016.

Źródło: Stępiak i in. (2017) Dostępność do usług publicznych RepOD. <http://dx.doi.org/10.18150/repod.3374192>.

W województwie małopolskim widoczna jest wyraźna koncentracja kin w mieście wojewódzkim. Gęsta sieć kin w północno-zachodniej części województwa skutkuje wysokim poziomem dostępności do tego typu usług kulturalnych tego obszaru. Dodatkowo na wysoki poziom dostępności wpływają kina zlokalizowane w miastach województwa śląskiego. Dobra dostępność dotyczy również miast subregionalnych (Tarnów, Nowy Sącz), niektórych miast o znaczeniu ponadlokalnym (np. Nowy Targ, Zakopane, Bochnia, Limanowa), jak również miast o znaczeniu lokalnym (np. Wojnicz, Biecz, Tuchów). Największy zwarty obszar o niskim poziomie dostępności występuje w powiecie nowotarskim. W czterech miastach powiatowych województwa małopolskiego nie ma żadnego kina (Sucha Beskidzka, Proszowice, Brzesko, Gorlice). Spośród miast województwa najniższym poziomem dostępności wyróżniają się: Nowe Brzesko (30 minut), Bobowa (32 minuty) i Rygllice (33 minuty). Średni czas dojazdu do najbliższego kina wynosi 22 minuty.

W latach 2007-2018 w miastach Polski nie zaobserwowano większych zmian w liczbie placówek kinowych (niewielki tylko 1% wzrost), ale wzrost taki i to stosunkowo wysoki nastąpił w przypadku liczby sal kinowych (46% w skali Polski). Oznacza to, że likwidowane są małe kina (jednosalowe), w małych i średnich miastach, a powstają nowe wielosalowe multipleksy, zlokalizowane głównie w miastach subregionalnych.

W przypadku miast województwa małopolskiego mamy do czynienia ze spadkiem liczby kin w latach 2007-2018 (w 2018 r. 43 placówki, w ogólnym bilansie o 3 mniej niż w 2007 r.). Kina zlikwidowano w 9 miastach (Kraków – 3 placówki, Wojnicz, Proszowice, Grybów, Mszana Dolna, Słomniki, Skawina, Gorlice, Czychów). Natomiast nowe placówki powstały w Oświęcimiu (dwie), Brzesku, Trzebini, Miechowie, Starym Sączu, Tuchowie, Wieliczce i Tarnowie.

Jednocześnie, w tym samym okresie, liczba sal kinowych w miastach województwa małopolskiego wzrosła o 32% (w latach 2017-2018 odnotowano niewielki spadek). Wzrost ten dotyczył jednak tylko Krakowa (o 15 sal), dwóch miast subregionalnych (Tarnów – 6, Nowy Sącz – 5) oraz Oświęcimia (5).

9.2. Teatry

Placówki teatralne³⁵, jako usługa o wysokim stopniu centralizacji, wykazują dużą koncentrację przestrzenną. Ich rozmieszczenie ogranicza się w zasadzie do miast wojewódzkich (typ 2) i niektórych miast subregionalnych (typ 3). Analiza obejmuje teatry profesjonalne, w tym operowe i filharmonie (dane GUS). Nie obejmuje natomiast m.in. teatrów amatorskich, które to zostały uwzględnione w przypadku analizy dostępności czasowej.

Tab. 9.2 Liczba placówek teatralnych i liczba widzów w tych placówkach, 2017.

Zmienna	Rodzaj placówki	Rabka-Zdrój	Zakopane	Kraków	Tarnów
Liczba placówek	Filharmonia	0	0	1	0
	Teatr dramatyczny	0	1	8	1
	Teatr muzyczny, baletu, operetka itp.	0	0	3	0
	Teatr operowy	0	0	1	0
	Teatr lalkowy	1	0	2	0
Liczba widzów ogółem	Teatr dramatyczny	0	17 718	535 241	57 762
	Teatr muzyczny, baletu, operetka itp.	0	0	43 083	0
	Teatr operowy	0	0	79 005	0
	Teatr lalkowy	17 667	0	53 228	0
	łącznie widzów	17 667	17 718	710 557	57 762
Liczba widzów na 10 tys. mieszk.	Teatr dramatyczny	0	6 498	6 975	5 268
	Teatr muzyczny, baletu, operetka itp.	0	0	561	0
	Teatr operowy	0	0	1 030	0
	Teatr lalkowy	13 713	0	694	0
	łącznie	13 713	6 498	9 260	5 268
	łącznie (województwo)	8 763			

Źródło: opracowanie własne na podstawie GUS BDL.

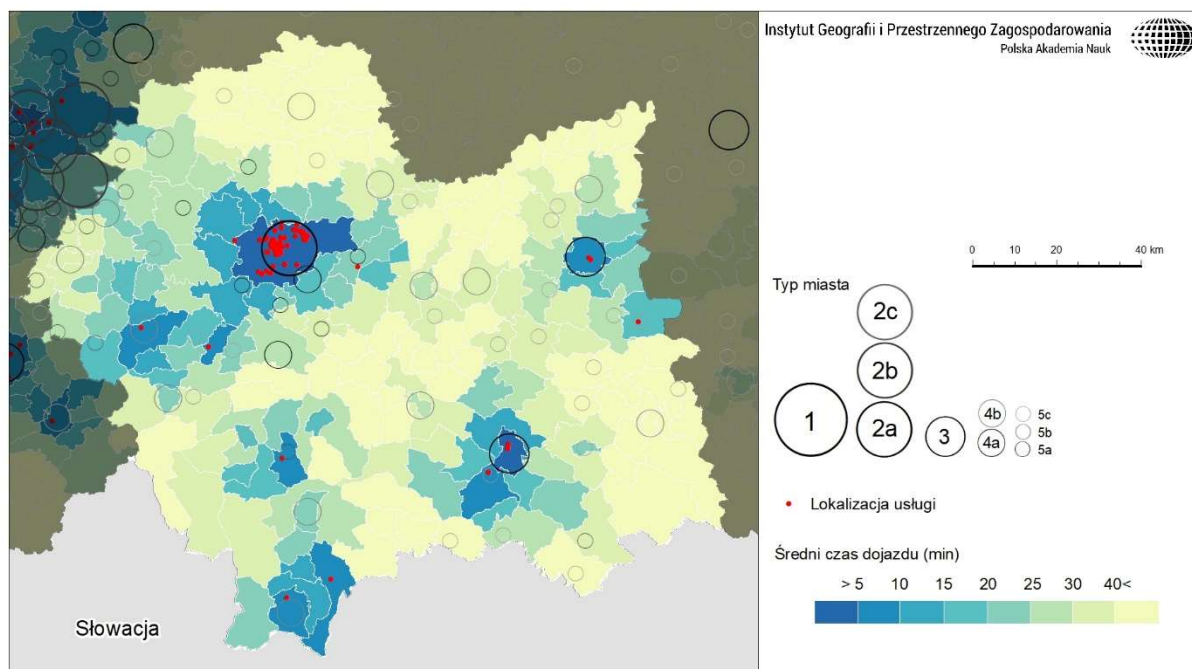
Według GUS w województwie małopolskim teatry profesjonalne funkcjonują w Krakowie, Tarnowie, Zakopanem i Rabce-Zdroju. Widoczna jest oczywiście koncentracja tego typu placówek w mieście wojewódzkim (15 teatrów). W 2017 r. teatry w Rabce-Zdroju (Teatr Lalek „Rabcio”) i Zakopanem (Teatr im. Stanisława Ignacego Witkiewicza) zgromadziły podobną liczbę widzów. Oczywiście największą liczbę widzów odnotowały teatry krakowskie (łącznie ponad 710 tys.). Łączna liczba widzów w teatrach województwa małopolskiego wyniosła ponad 800 tys. (bez widzów

³⁵ Według GUS teatr to instytucja lub organizacja zajmująca się profesjonalnie regularnym wystawianiem utworów scenicznych (dramatycznych, lalkowych, muzycznych i rozrywkowych) posiadająca stały zespół (aktorów, muzyków, reżyserów, scenografów itp.), z reguły posiadająca budynek lub pomieszczenie przystosowane do wystawiania utworów scenicznych, przy wykorzystaniu różnych technik przekazu (słowo, ruch, muzyka, dźwięk), niezależnie od liczby występujących w nich osób. Definicja ta obejmuje więc również opery i filharmonie.

Filharmonii Krakowskiej im. Karola Szymanowskiego, brak danych GUS o liczbie widzów w filharmoniach). Średnia liczba widzów przypadająca na 10 tys. mieszkańców (dla wszystkich miast w Polsce, w których funkcjonują placówki teatralne) wynosi 6450 osób (bez filharmonii).

Wskaźnik wyposażenia w placówki teatralne został uzupełniony o analizę dostępności czasowej do tego typu usług kulturalnych. Analizę dostępności przeprowadzono na podstawie dokładnych danych adresowych. W Polsce średni czas dojazdu do najbliższego teatru wynosi 37 minut.

Ryc. 9.2 Średni czas przejazdu do najbliższego teatru (w min), 2016.

Źródło: Stępniaik i in. (2017) Dostępność do usług publicznych RepOD. <http://dx.doi.org/10.18150/repod.3374192>.

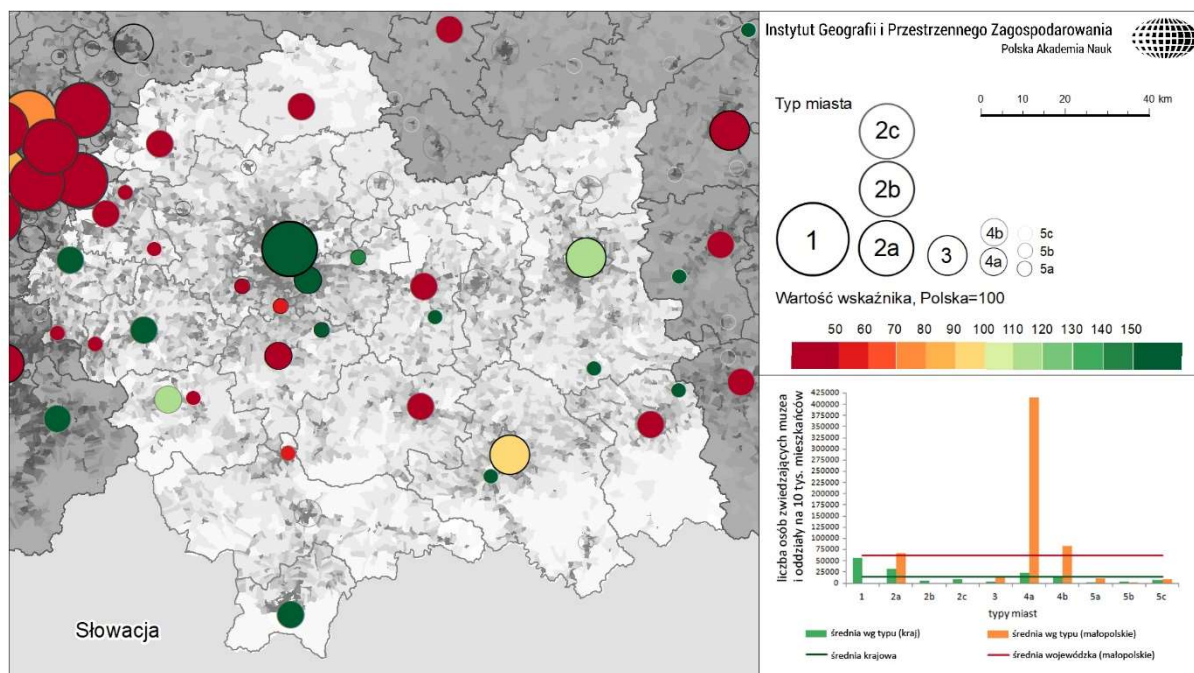
Obraz dostępności do teatrów w województwie małopolskim ma charakter wyspowy. „Wyspy” te tworzą przede wszystkim największe miasta województwa wraz z ich otoczeniem funkcjonalnym tj. Kraków, gdzie koncentruje się większość tego typu placówek w województwie, oraz Tarnów i Nowy Sącz. Placówki tego typu działają tylko dwóch miastach powiatowych (typ 4, Zakopane, Wadowice). Placówki teatralne zlokalizowane są również w wielu ośrodkach lokalnych (szczególnie biorąc pod uwagę wysoki poziom centralizacji tej usługi) tj. w Rabce-Zdroju, Lanckoronie, Niepołomicach, Ryglicach i Starym Sączu. Niski poziom dostępności do usług teatralnych dotyczy północnej, środkowej i południowo-wschodniej części województwa. Szczególnie uwidacznia się niska dostępność do tego typu usług kulturalnych w miastach powiatowych. Średni czas dojazdu do najbliższego teatru wynosi 33,5 minuty (maksymalny 92 minuty).

9.3. Muzea

W skali Polski wśród miast najwyższymi wartościami wskaźnika³⁶ (powyżej średniej krajowej) wyróżnia się mniej więcej połowa miast wojewódzkich (typ 2), nieliczne miasta subregionalne (typ 3) i

³⁶ Muzeum to jednostka organizacyjna, nie nastawiona na osiągnięcie zysku, której celem jest gromadzenie i trwała ochrona dóbr naturalnego i kulturalnego dziedzictwa ludzkości o charakterze materialnym i niematerialnym, informowanie o wartościach i treściach gromadzonych zbiorów, upowszechnianie podstawowych wartości historii, nauki i kultury polskiej oraz światowej, kształtowanie wrażliwości poznawczej i estetycznej oraz umożliwianie korzystania ze zgromadzonych zbiorów (Ustawa z dn. 21 listopada 1996 r. o muzeach). Według Banku Danych Lokalnych GUS w 2017 r. w Polsce funkcjonowało 949 muzeów, z czego najwięcej w województwie

ośrodki powiatowe, zaliczone do typu 4. Średnia krajowa dla miast wynosi 14,7 tys. osób/10 tys. mieszkańców.

Ryc. 9.3 Liczba osób zwiedzających muzea i oddziały przypadająca na 10 tys. mieszkańców (w odniesieniu do średniej krajowej dla miast), 2017.

Źródło: opracowanie własne na podstawie GUS BDL.

W 2017 r. muzea zlokalizowane w miastach województwa małopolskiego odwiedziło łącznie 10,0 mln zwiedzających. W województwie małopolskim zauważalna koncentracja placówek muzealnych w mieście wojewódzkim. Jednak pod względem wartości analizowanego wskaźnika Kraków wyprzedza kilka ośrodków miejskich tj. Wieliczka (752,7 tys. zwiedzających/10 tys. mieszkańców), Oświęcim (553,5 tys.), Nowy Wiśnicz (262,5 tys.), Wadowice (119,9 tys.), następnie na piątej pozycji plasuje się Kraków (67,3 tys.), a następnie Ciężkowice (65,9 tys.). Co ciekawe, w przypadku województwa małopolskiego powyżej średniej plasują się nie tylko obiekty muzealne o oddziaływaniu międzynarodowym (np. Wieliczka, Oświęcim, Wadowice), ale również inne, mniej znane placówki muzealne np. w Zakopanem (82,1 tys.), Dobczycach (38,3 tys.) czy Bieczu (27,4 tys.). Średnia wartość wskaźnika dla miast województwa małopolskiego wynosi aż 61,3 tys., kilkukrotnie przewyższając średnią krajową.

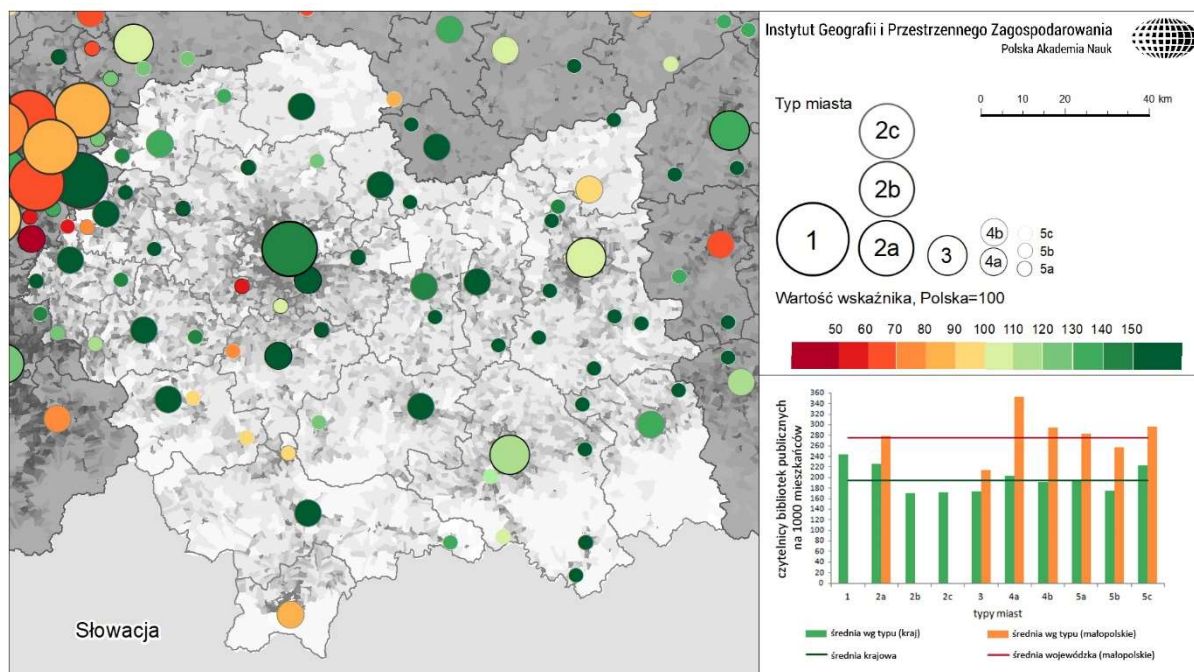
9.4. Biblioteki

Wśród miast najwyższymi wartościami wskaźnika³⁷ (liczba czytelników w przeliczeniu na 1000 mieszkańców) wyróżniają się małe ośrodki miejskie (typ 5, również 4), chociaż widoczne jest znaczne

mazowieckim (135), małopolski(132) i wielkopolskim (92). Natomiast pod względem wartości analizowanego wskaźnika na pierwszym miejscu plasuje się województwo małopolskie, następnie mazowieckie i pomorskie.

³⁷ Według definicji GUS, biblioteka to jednostka organizacyjna lub jej część posiadająca uporządkowany (zinwentaryzowany) zbiór książek, czasopism i innych materiałów piśmienniczych liczący co najmniej 300 jednostek inwentarzowych, której głównymi celami są tworzenie i obsługa zbiorów oraz udostępnianie ich użytkownikom w sposób kontrolowany. W 2017 r. w Polsce funkcjonowały 7953 biblioteki publiczne (łącznie z filiami), najwięcej w województwie mazowieckim (953), śląskim (784) i małopolskim (717). Jednak największą liczbą czytelników w przeliczeniu na 1000 mieszkańców wyróżnia się województwo małopolskie (193), następnie mazowieckie (173) i lubelskie (170).

zróźnicowanie przestrzenne. W większości dużych miast (typ 2) wartość wskaźnika jest niższa od średniej krajowej (z wyjątkiem m.in. Krakowa, Gdańska, Opola, Warszawy, Olsztyna i Lublina). Średnia krajowa dla całego zbioru miast wynosi 194 osoby/1000 mieszkańców.

Ryc. 9.4 Czytelnicy bibliotek publicznych na 1000 mieszkańców (w odniesieniu do średniej krajowej dla miast), 2017.

Źródło: opracowanie własne na podstawie GUS BDL.

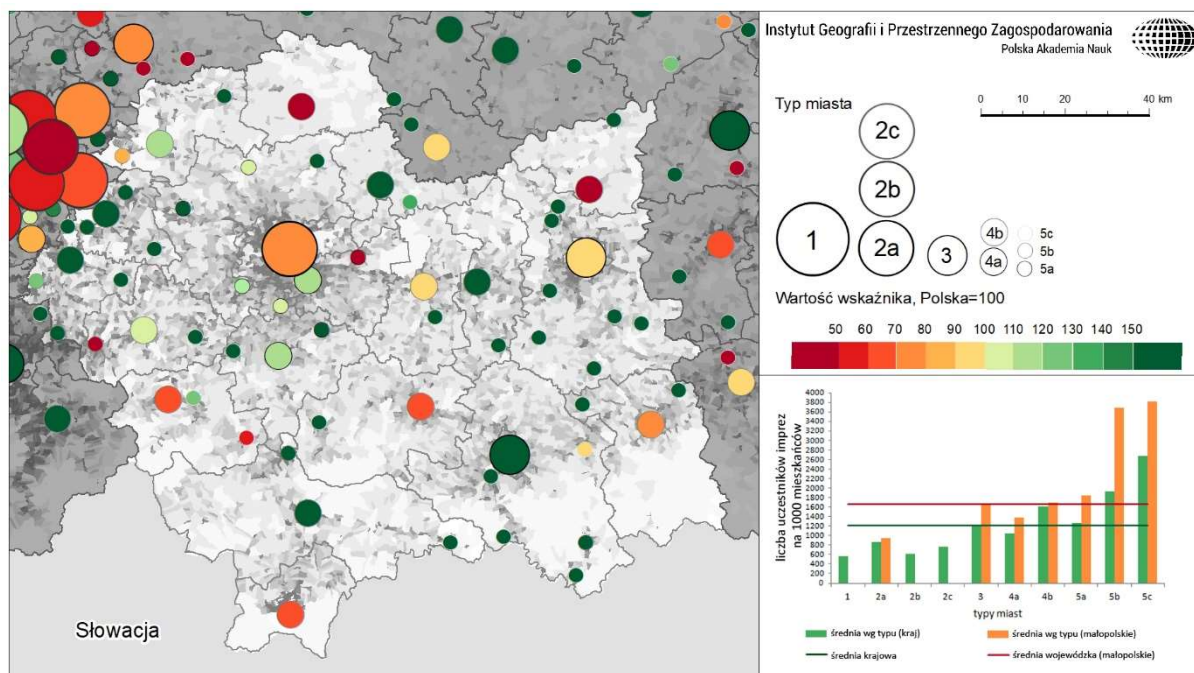
Województwo małopolskie wyróżnia się pozytywnie na tle innych województw w Polsce. W prawie wszystkich miastach, niezależnie od typu, wartość wskaźnika aktywności bibliotecznej przewyższa średnią krajową dla miast. Najwyższymi wartościami wskaźnika charakteryzują się małe miasta (typ 5), szczególnie Zakliczyn (977), Bobowa (662), Muszyna (580), Niepołomice (515) i Ciężkowice (505). W Krakowie wartość wskaźnika wynosi 279. Poniżej średniej krajowej dla miast plasuje się tylko 9 ośrodków miejskich województwa małopolskiego tj. Zakopane (156), Dąbrowa Tarnowska (182), Maków Podhalański (186), Jordanów (182), Rabka-Zdrój (186), Sułkowice (150), Skawina (104), Chełmek (106), Libiąż (144). Średnia wojewódzka dla miast jest bardzo wysoka i wynosi 276 czytelników/1000 mieszkańców.

9.5. Ośrodki kultury

Najwyższe wartości wskaźnika³⁸ dotyczą miast typu 5 i 4 (oprócz miast leżących w aglomeracjach miejskich), najniższe zaś ośrodków regionalnych (typ 2), co częściowo wynika z

³⁸ Wyposażenie w placówki kulturalne służące integracji, wypoczynkowi i aktywności lokalnych społeczności (tj. centra, domy i ośrodki kultury, kluby i świetlice) zostało ujęte jako wskaźnik obrazujący również działalność tych placówek (liczba uczestników imprez na 1000 mieszkańców, bez imprez masowych ujętych w Banku Danych Lokalnych w odrębnej kategorii). W ten sposób zostało zobrazowane nie tylko rozmieszczenie placówek, ale i aktywność lokalnych liderów, przejawiająca się organizacją różnorodnych imprez o charakterze kulturalno-rekreacyjnym. W Polsce średnia wartość wskaźnika wynosi 945, najwyższa zaś jest w województwie dolnośląskim

charakteru organizowanych imprez (imprezy o zasięgu lokalnym). Średnia krajowa dla wszystkich miast wynosi 1219 uczestników/1000 mieszkańców.

Ryc. 9.5 Liczba uczestników imprez na 1000 mieszkańców (w odniesieniu do średniej krajowej dla miast), 2017.

Źródło: opracowanie własne na podstawie GUS BDL.

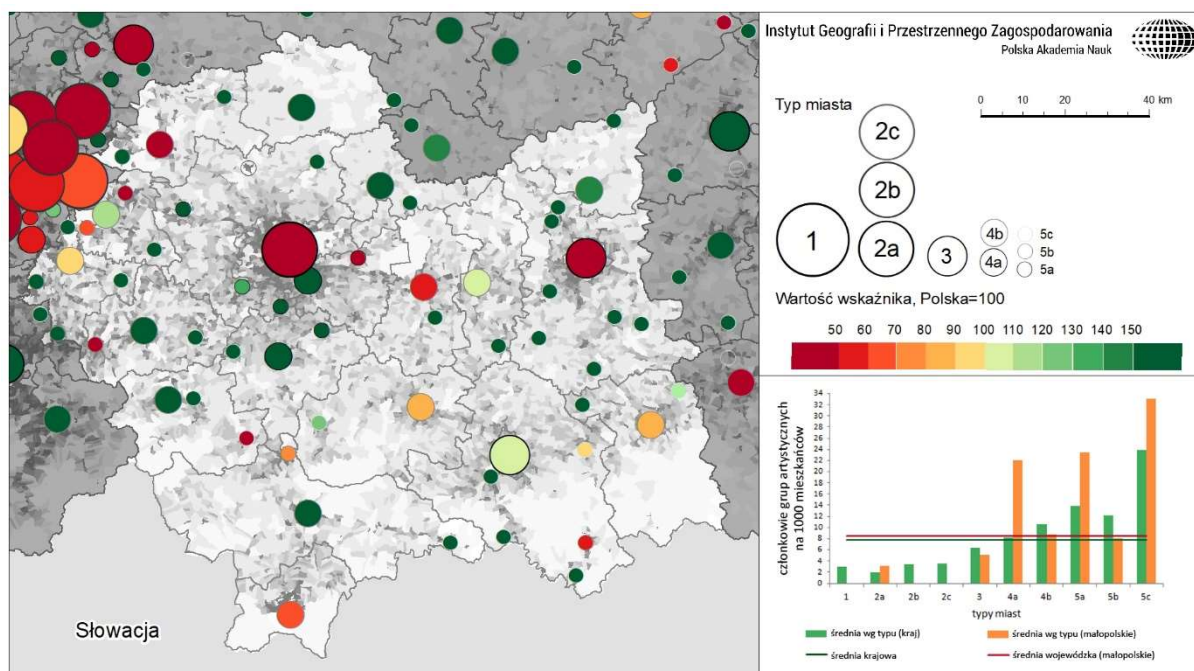
Placówki zlokalizowane w miastach województwa małopolskiego wyróżniają się na tle kraju stosunkowo wysokimi wartościami wskaźnika aktywności kulturalnej (w większości miast wartość wskaźnika przekracza średnią krajową dla miast). Świadczy to zarówno o aktywności lokalnych organizatorów różnego rodzaju imprez jak i aktywności lokalnych społeczności w zakresie uczestnictwa w tych imprezach. Najniższe wartości dotyczą przede wszystkim miast powiatowych (typ 4) tj. Miechowa (373), Dąbrowy Tarnowskiej (433), Suchej Beskidzkiej (741), Zakopanego (761) i Limanowej (784) oraz kilku miast o znaczeniu lokalnym (typ 5, np. Niepołomice – 171 i Andrychów – 335). Średnia wojewódzka dla miast wynosi 1662 osób/1000 mieszkańców i znacznie przekracza średnią krajową dla miast.

9.6. Grupy artystyczne

Aktywność kulturalną lokalnych społeczności zmierzono uczestnictwem nie tylko jako widzowie, ale również jako członkowie grup artystycznych prowadzonych przez lokalne centra i ośrodki kultury (na 1000 mieszkańców).

W skali Polski najwyższymi wartościami wskaźnika wyróżniają się małe ośrodki miejskie (typ 5, również 4), chociaż widoczne jest znaczne zróżnicowanie regionalne. We wszystkich dużych miastach (typ 2), z wyjątkiem Rzeszowa, wartość wskaźnika jest niższa od średniej krajowej. Średnia krajowa dla wszystkich miast wynosi 8 osób/1000 mieszkańców.

(1234), podkarpackim (1195) i podlaskim (1189), najmniej w łódzkim (661) i mazowieckim (676). Średnia dla wszystkich miast w Polsce wynosi 1219 osób/1000 mieszkańców.

Ryc. 9.6 Członkowie grup artystycznych na 1000 mieszkańców (w odniesieniu do średniej krajowej dla miast), 2017.

Źródło: opracowanie własne na podstawie GUS BDL.

Miasta województwa małopolskiego pozytywnie wyróżniają się na tle kraju w zakresie aktywnego uczestnictwa mieszkańców w lokalnych zespołach artystycznych. Zdecydowana większość miast charakteryzuje się wyższymi wartościami wskaźnika niż średnia krajowa dla miast. Tylko w jednym mieście (Skafa) nie ma tego typu działalności. Najwyższe wartości analizowanego wskaźnika dotyczą małych miast (typ 5), m.in. Dobczyce (120 os./1000 mieszkańców), Radłowa (115), Świątnik Górnych (85), Muszyny (72) i Piwnicznej-Zdroju (67).

W grupie miast o najniższych wartościach wskaźnika znalazł się Kraków (3 os./1000 mieszkańców), Tarnów (3), ponadto Niepołomice (1), Jordanów (2), Olkusz (2) i Trzebinia (3). Średnia wojewódzka dla miast wynosi 8 os./1000 mieszkańców.

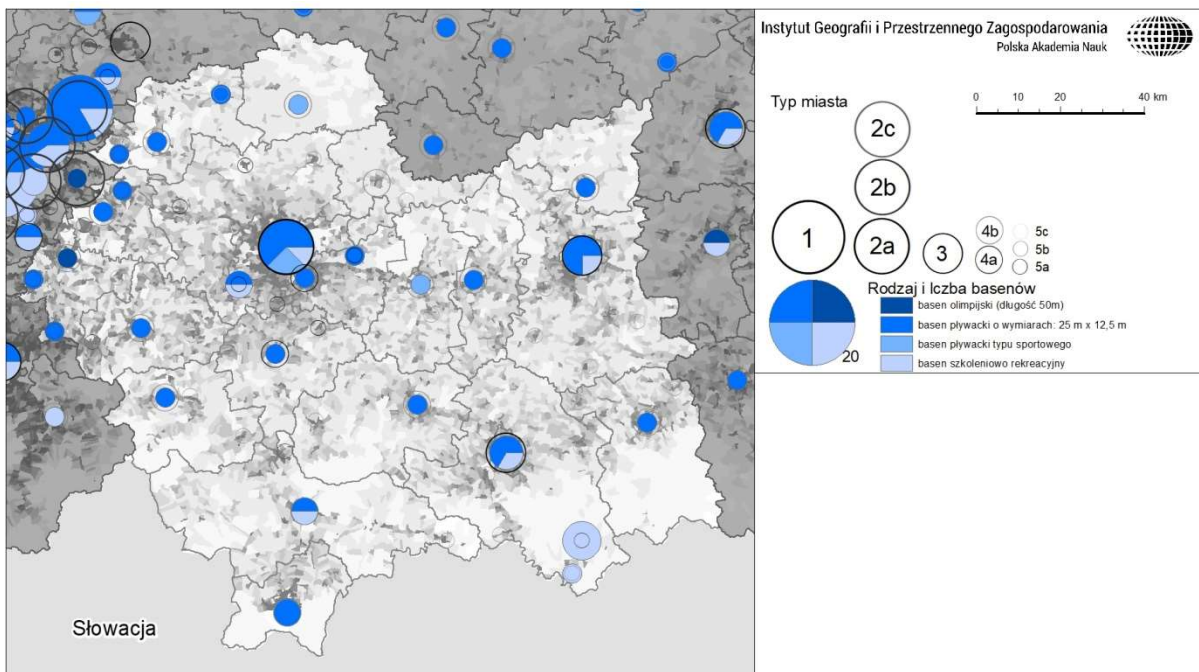
9.7. Pływalnie kryte

W analizie uwzględniono 4 kategorie basenów³⁹:

- basen olimpijski (o długości 50 m),
- basen pływacki typu sportowego (o wymiarach 25 m x 16 m),
- basen pływacki (o wymiarach 25 m x 12,5 m),
- basen szkoleniowo-rekreacyjny (o długości co najmniej 16 m).

W polskich miastach w 2015 r. łączna liczba niecek basenowych we wszystkich pływalniach ww. kategorii wyniosła 765.

³⁹ Pływalnią krytą jest obiekt wielokubaturowy, kryty o konstrukcji trwałej, ze sztucznym zbiornikiem (niecką) z wodą, służący do celów sportowych i rekreacyjnych, pływania i skoków do wody, posiadający zaplecze socjalne oraz urządzenia sanitarne. Powinien być to obiekt ogólnodostępny, umożliwiający prowadzenie zajęć w zakresie nauki pływania („Pływalnie kryte w Polsce – inwentaryzacja bazy sportowej” Ministerstwo Sportu i Turystyki).

Ryc. 9.7 Pływalnie kryte, 2015.

Źródło: opracowanie własne na podstawie „Pływalnie kryte w Polsce – inwentaryzacja bazy sportowej” Ministerstwo Sportu i Turystyki

W miastach województwa małopolskiego w 2015 r. łączna liczba niecek basenowych we wszystkich pływalniach wyniosła 45 tj.:

- 1 basen olimpijski (o długości 50 m),
- 30 basenów pływackich (o wymiarach 25 m x 12,5 m),
- 4 baseny pływackie typu sportowego (o wymiarach 25 m x 16 m),
- 10 basenów szkoleniowo-rekreacyjnych (o długości co najmniej 16 m).

W 2015 r. w największej obiektów do dyspozycji mieli mieszkańcy Krakowa (8 obiektów), następnie miast subregionalnych (typ 3) tj. Tarnów (4), Nowy Sącz (3). Dobra sytuacja występowała również w Krynicy Zdroju (4), Zakopanem (2), Nowym Targu (2) i Skawinie (2). Najgorzej sytuacja wyglądała w małych miastach (typ 5) gdzie takich obiektów nie było. Miastem powiatowym bez basenu były Proszowice.

9.8. Hale sportowo-widowiskowe

Do dużych hal sportowo-widowiskowych zakwalifikowano te których widownia liczy minimum 900 miejsc siedzących służących przede wszystkim najpopularniejszym halowym sportom olimpijskim (siatkówka, koszykówka, piłka ręczna). Opracowanie nie uwzględnia hal lodowych oraz hipodromu z uwagi na zmniejszoną wielofunkcyjność spowodowaną ukierunkowaniem tych obiektów na konkretne dyscypliny sportu („Duże hale sportowo-widowiskowe – inwentaryzacja bazy sportowej” Ministerstwo Sportu i Turystyki).

W 2015 r. na terenie województwa małopolskiego znajdowało się 6 dużych hal widowiskowo-sportowych (trzy w Krakowie oraz po jednej w Bochni, Muszynie i Tarnowie). Największą halą w województwie o widowni przekraczającej 5 tys. była Tauron Arena Kraków.

Tab. 9.8 Hale sportowo-widowiskowe w województwie małopolskim, 2016.

Nazwa Hali	Miejscowość	Pojemność całkowita (miejsca siedzące)	Max ilość osób w hali
HWS Bochnia	Bochnia	999	1200
Tauron Arena Kraków	Kraków	15310	20400
TS Wisła	Kraków	2600	2600
HS Kalwaryjska 9-15	Kraków	1000	2000
Hala "MUSZYNA"	Muszyna	930	1000
HSW Jaskółka	Tarnów	3403	3460
Miasta pow. 50 tys. mieszkańców bez dużej hali sportowo-widowiskowej			
Nowy Sącz			

Źródło: Duże hale sportowo-widowiskowe – inwentaryzacja bazy sportowej Ministerstwo Sportu i Turystyki.

W 2015 r. miastem powyżej 50 tys. mieszkańców bez dużej hali sportowo-widowiskowej był Nowy Sącz (hala o widowni 681 miejsc). Ponadto na obszarze województwa funkcjonuje szereg dużych hal lodowych w miejscowościach: Krynica, Nowy Targ, Oświęcim czy Kraków.

9.9. Stadiony lekkoatletyczne

W miastach województwa małopolskiego znajduje się 6 pełnowymiarowych stadionów lekkoatletycznych⁴⁰ dopuszczonych do rozgrywania oficjalnych zawodów lekkoatletycznych.

⁴⁰ Kategoria stadionu lekkoatletycznego zależy od wyposażenia obiektu w urządzenia lekkoatletyczne, usytuowanie tych urządzeń gwarantujące zapewnienie bezpieczeństwa dla zawodników, sędziów i publiczności, wyposażenie w sprzęt zawodniczy i sędziowski, jak również zabezpieczenie zaplecza do rozgrzewki i odpowiedniej ilości pomieszczeń pomocniczych oraz wymaganej liczby miejsc na widowni. Komisja Obiektów i Urzędzeń Polskiego Związku Lekkiej Atletyki przyjęła zasadę, że kategorie I i II (Category Construction I i Category Construction II) są nadawane przez IAAF (Międzynarodowe Stowarzyszenie Federacji Lekkoatletycznych). PZLA nadaje stadionom kategorie od III do V, stosując kryteria ustalone przez Komisję Obiektów i Urzędzeń. Ranga zawodów które mogą być rozgrywane na stadionach spełniających określone dla poszczególnych klas wymagania:

- Kategoria I – igrzyska olimpijskie, mistrzostwa świata, mityngi IAAF EAA, puchar kontynentalny, mistrzostwa Polski seniorów,
- Kategoria II – mityngi IAAF EAA, mistrzostwa kontynentów, mistrzostwa Polski seniorów, mistrzostwa Polski U18, U20 i U23,
- Kategoria III – mistrzostwa Polski seniorów, U23, U20 i U18, mityngi międzynarodowe, mistrzostwa Europy U18, w wielobojach i w biegu na 10 000m.
- Kategoria IVA – mistrzostwa Polski o ograniczonym programie, U16 i inne, mityngi międzynarodowe i ogólnopolskie,
- Kategoria IVB – zawody okręgowe i szczebla centralnego,
- Kategoria VA – mistrzostwa Polski w biegach długich i mityngi ogólnopolskie,
- Kategoria VB – zawody okręgowe, lokalne i szkolne.

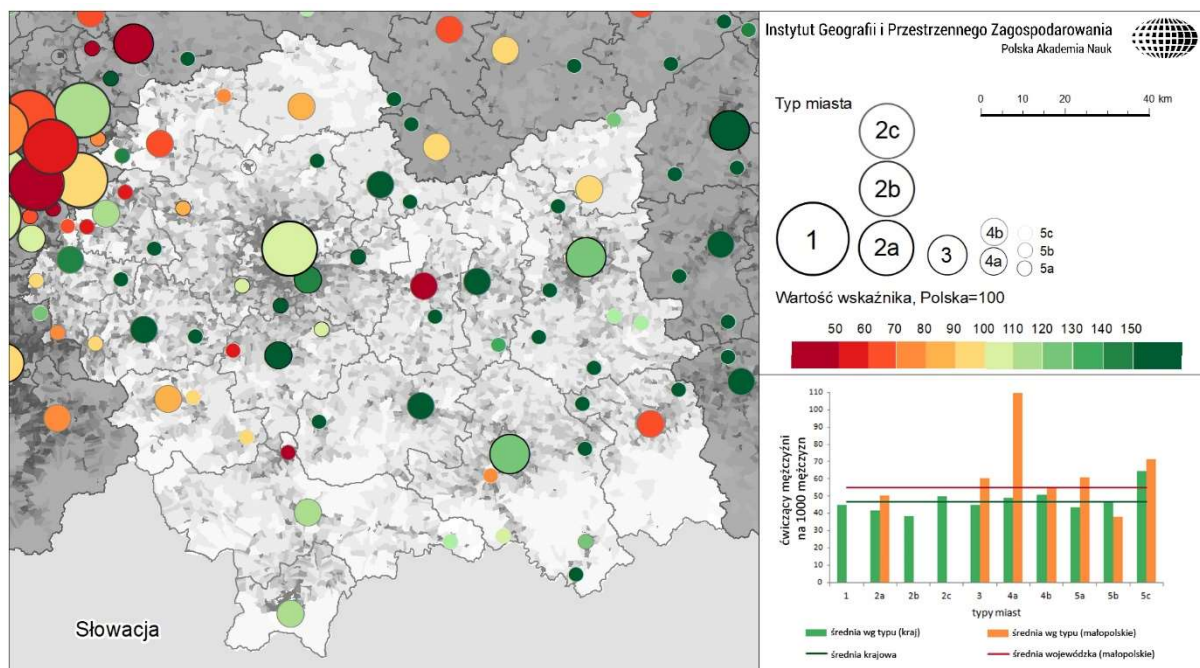
Tab. 9.9 Pełnowymiarowe stadiony lekkoatletyczne w miastach województwa małopolskiego, 2019.

Miejscowość, gospodarz	Rok budowy	Liczba torów		Skocznie			Rzutnie			Kategoria PZLA
		Okrężna	Prosta	wzwyż	tyczka	w dal/ 3-skok	kula	młot/ dysk	oszczep	
Sucha Beskidzka	2016	4	6	1	1	1	1	1	1	VB
Zakopane - COS	2009	6	8	1	1	1	1	1	2	IVA
Wieliczka - Małopolska Arena LA	2016	8	8	1	1	1	niedop.	brak	brak	IVB
Kraków - AWF	2009	8	8	2	2	3	2	1	2	IIIA
Kraków - WKS Wawel	2016	8	8	2	2	2	3	1	2	IIIA
Tarnów - stadion Błękitni	2017	6	8	1	2j	1	1	1	1	VA

Źródło: Zestawienie zweryfikowanych (dopuszczonych do rozgrywania oficjalnych zawodów I a), pełnowymiarowych stadionów lekkoatletycznych w układzie alfabetycznym nazw miejscowości - stan na dzień 1 stycznia 2019 r.

9.10 Ćwiczący mężczyźni

Ćwiczącym jest osoba, która czynnie uprawia określony rodzaj sportu uczestnicząc systematycznie w treningach, bądź w innej formie zajęć sportowych oraz w imprezach sportowych lub rekreacyjnych (BDL GUS). W polskich miastach w 2016 r. na 1000 mężczyzn ćwiczyło 47. Wskaźnik ten obrazuje aktywność fizyczną w klubach sportowych finansowanych z budżetów jednostek administracyjnych. Taki rodzaj aktywności, obok aktywności w sferze społecznej i kulturalnej, można traktować jako składową szerszego zagadnienia ogólnej aktywności lokalnych społeczności.

Ryc. 9.10 Ćwiczący mężczyźni na 1000 mężczyzn, 2016.

Źródło: opracowanie własne na podstawie BDL GUS.

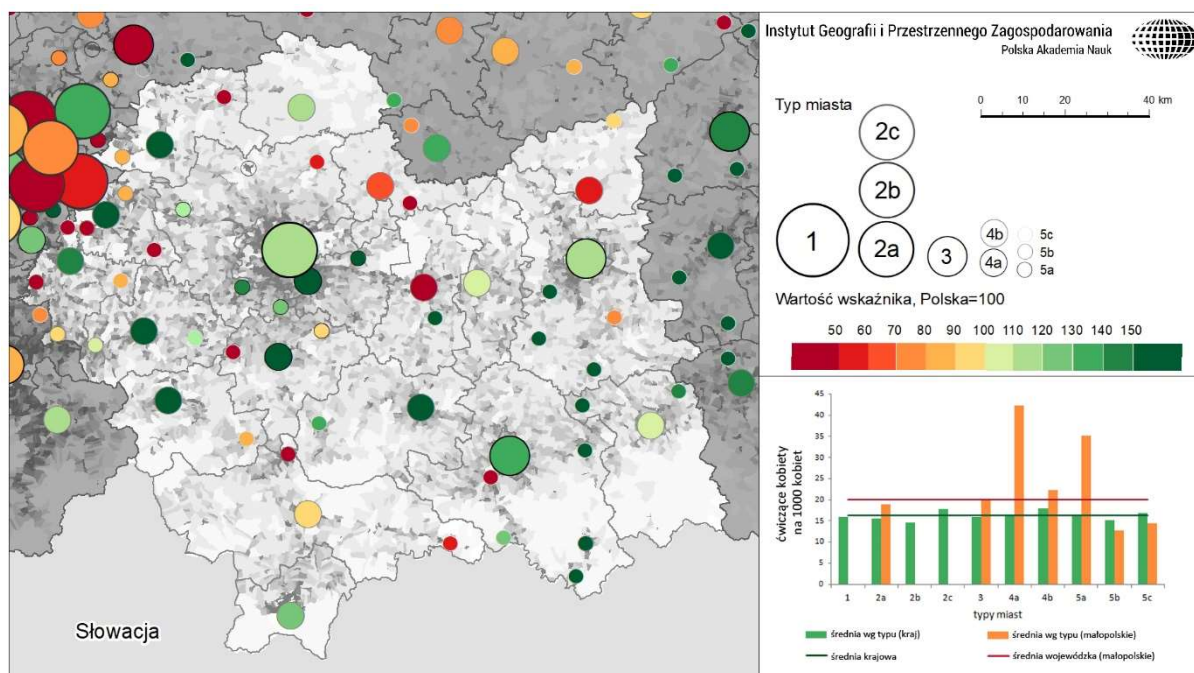

Wartością wskaźnika powyżej średniej krajowej dla poszczególnych typów miast charakteryzują się prawie wszystkie typy miast, oprócz małych miast nieaglomeracyjnych (typ 5b). Szczególnie wysoka wartość wskaźnika dotyczy miast powiatowych (np. Wadowice, Myślenice, Proszowice, Brzesko, Limanowa). Najniższa wartość wskaźnika dotyczy Bochni i niektórych małych miast (np. Rabka-Zdrój, Radłów). Zdecydowanie wyraźniej zaznacza się zróżnicowanie przestrzenne (niższe wartości wskaźnika w miastach północno-zachodniej części województwa) niż w obrębie typów.

Średnia dla wszystkich miast w województwie małopolskim osób ćwiczących wyniosła na 1000 mężczyzn 55, czyli powyżej średniej krajowej.

9.11 Ćwiczące kobiety

Ćwiczącym jest osoba, która czynnie uprawia określony rodzaj sportu uczestnicząc systematycznie w treningach, bądź w innej formie zajęć sportowych oraz w imprezach sportowych lub rekreacyjnych (BDL GUS). W polskich miastach w 2016 r. na 1000 kobiet ćwiczyło 16. Wskaźnik ten obrazuje aktywność fizyczną w klubach sportowych finansowanych z budżetów jednostek administracyjnych. Taki rodzaj aktywności, obok aktywności w sferze społecznej i kulturalnej, można traktować jako składową szerszego zagadnienia ogólnej aktywności lokalnych społeczności.

Ryc. 9.11 Ćwiczące kobiety na 1000 kobiet, 2016.

Źródło: opracowanie własne na podstawie BDL GUS.

Wysokie wartości wskaźnika dotyczą również kobiet, z tym że poniżej średniej plasują się małe miasta (typ 5b i 5c, nieaglomeracyjne). Wysoka wartość wskaźnika dotyczy Krakowa, miast subregionalnych, większości miast powiatowych (np. Wadowice, Sucha Beskidzka, Myślenice, Limanowa). Bardziej zróżnicowana sytuacja dotyczy małych miast. W obrębie tej grupy znajdują się zarówno miasta o wysokiej (np. Muszyna, Krynica-Zdrój) i niskiej wartości wskaźnika (np. Żabno, Radłów).

Średnia dla wszystkich miast w województwie małopolskim osób ćwiczących wyniosła na 1000 kobiet 20, czyli powyżej średniej krajowej.

9.12. Podsumowanie (hierarchizacja)

9.1. Kina (liczba osób przypadająca na jedną salę kinową oraz średni czas dojazdu do najbliższego kina). W przypadku typu 2a uzyskana wartość jest porównywalna ze średnią krajową dla tego typu, natomiast w pozostałych przypadkach notowane są wartości niższe od średniej krajowej. Największe różnice występują w typie 5b i 5c. Usługa występuje w 6 typach. Poniżej średniej krajowej dla miast plasuje się miasto wojewódzkie oraz miasta subregionalne. Wysoki poziom dostępności do tego rodzaju usługi dotyczy miasta wojewódzkiego, miast subregionalnych i niektórych miast powiatowych (typ 4). Najniższy zaś małych miast (typ 5) i niektórych miast powiatowych. Brak kin jest zauważalny w 2017 r. w 34 miastach regionu.

9.2. Teatry (liczba placówek oraz średni czas dojazdu do najbliższego teatru). Według GUS placówki teatralne (profesjonalne) zlokalizowane są w czterech miastach tj. w Krakowie (15), Tarnowie (1), Zakopanem (1) i Rabce-Zdroju (1). Najwyższy poziom dostępności do tego typu placówek (w tym teatrów amatorskich) dotyczy zdecydowanie miasta wojewódzkiego i jego otoczenia funkcjonalnego, miast subregionalnych i dwóch miast powiatowych (typ 4b, Wadowice i Zakopane). Należy wyróżnić dobrą dostępność w przypadku kilku miast typu 5 (Stary Sącz, Ryglice, Rabka-Zdrój, Lanckorona, Niepołomice).

9.3. Muzea (liczba osób zwiedzających muzea i oddziały przypadająca na 10 tys. mieszkańców). W województwie wielkością wskaźnika wyróżnia się typ 4a (muzea o międzynarodowym oddziaływaniu, m.in. w Wieliczce, Oświęcimiu, Wadowicach) – uzyskana wartość ponad 28-krotnie przekracza średnią dla tego typu miast i prawie 7-krotnie średnią krajową dla całego zbioru miast. We wszystkich pozostałych przypadkach (2a, 3, 4b, 5a, 5c) obserwowane wartości są wyższe od średniej krajowej dla danego typu. Duże różnice występują również w przypadku typu 4b (prawie 6-krotne). Wartości dla typów 2a, 4a i 4b przekraczają średnią krajową dla całego zbioru miast. Brak muzeów jest zauważalny w 2017 r. w 32 miastach regionu.

9.4. Biblioteki (czytelnicy bibliotek publicznych na 1000 mieszkańców). We wszystkich typach miast odnotowano wartości powyżej średniej dla poszczególnych typów. Największe różnice występują w przypadku miast powiatowych (typ 4) i małych miast (typ 5). Wszystkie typy plasują się powyżej średniej krajowej dla wszystkich miast.

9.5. Ośrodki kultury (liczba uczestników imprez na 1000 mieszkańców). We wszystkich typach notuje się wyższe wartości niż średnia dla danego typu. Największe różnice dotyczą małych miast (5b i 5c). Powyżej średniej krajowej dla wszystkich miast plasują się wszystkie typy miast, oprócz Krakowa.

9.6. Grypy artystyczne (członkowie grup artystycznych na 1000 mieszkańców). W województwie małopolskim znaczące różnice występują w przypadku niektórych małych miast (typ 5a, 5c, gdzie odnotowano wartość wyższą niż średnia dla danego typu) i niektórych miast powiatowych (typ 4b; wartość ponad dwukrotnie większa od średniej dla typu). Znaczne różnice występują jeszcze w przypadku typu 5c – odnotowana wartość jest niższa od średniej dla typu. W pozostałych przypadkach różnice nie są duże. Poniżej średniej dla wszystkich miast plasują się miasta typu 2a i 3.

9.7. Pływalnie kryte. 9.8. Hale sportowo-widowiskowe. 9.9. Stadiony lekkoatletyczne. Lokalizacja hal sportowo-widowiskowych i stadionów lekkoatletycznych ogranicza się nie tylko do Krakowa, Tarnowa i niektórych miast powiatowych (Bochnia, Sucha Beskidzka, Zakopane, Wieliczka), ale zlokalizowane są również w miastach gminnych (Muszyna).

9.10. Ćwiczący mężczyźni. 9.11. Ćwiczące kobiety. W przypadku aktywności sportowej zarysowuje się następująca prawidłowość: im mniejsze miasto tym większa aktywność sportowa; wynika to m.in. z charakteru tego rodzaju usługi oraz konkurencji (lub jej braku) z innymi możliwościami spędzania wolnego czasu, indywidualnymi wyborami i obowiązkami.

Tab. 9.12 Odchylenia* od średnich dla typów miast dla wskaźników wchodzących do syntezy

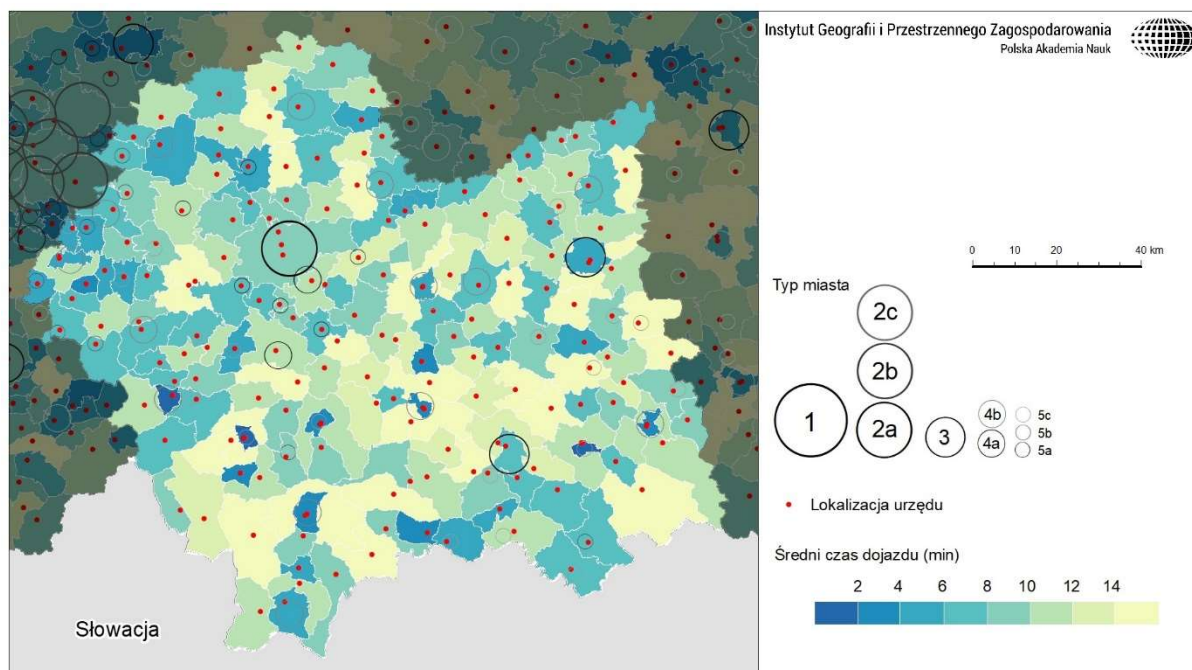
	2a	3	4a	4b	5a	5b	5c
9.1.	-1	22	17	32	brak placówki	43	57
9.3.	114	264	1675	528	336	-70	29
9.4.	24	23	74	53	44	46	33
9.5.	10	37	31	4	46	91	43
9.6.	54	-20	167	-17	68	-34	38
9.10.	22	26	156	23	117	-16	-15
9.11.	21	35	124	8	40	-19	11

* Procent średniej wartości wskaźnika dla typu. Wartości pozytywne dodatnie (przy stymulacji wartości ponad średnią, przy destymulacji wartości poniżej średniej), wartości negatywne – ujemne (przy stymulacji wartości poniżej średniej, przy destymulacji wartości powyżej średniej)

ADMINISTRACJA WSZYSTKICH SZCZEBLI

10.1. Urzędy gminne

Usługi administracyjne na poziomie gminnym⁴¹ są usługami publicznymi o najniższym stopniu centralizacji, w związku z czym zróżnicowanie wskaźnika dostępności do urzędów gminnych w skali kraju jest najmniejsze spośród pozostałych analizowanych usług administracji publicznej. Uogólniając, wyższy poziom dostępności do urzędów gminnych wykazują mniejsze miasta niż aglomeracje i duże miasta. W Polsce średni czas dojazdu do właściwego urzędu gminnego w wynosi 9 minut.

Ryc. 10.1 Średni czas przejazdu do właściwego urzędu gminnego (w min), 2015.

Źródło: Stępiak i in. (2017) Dostępność do usług publicznych RepOD. <http://dx.doi.org/10.18150/repod.3374192>.

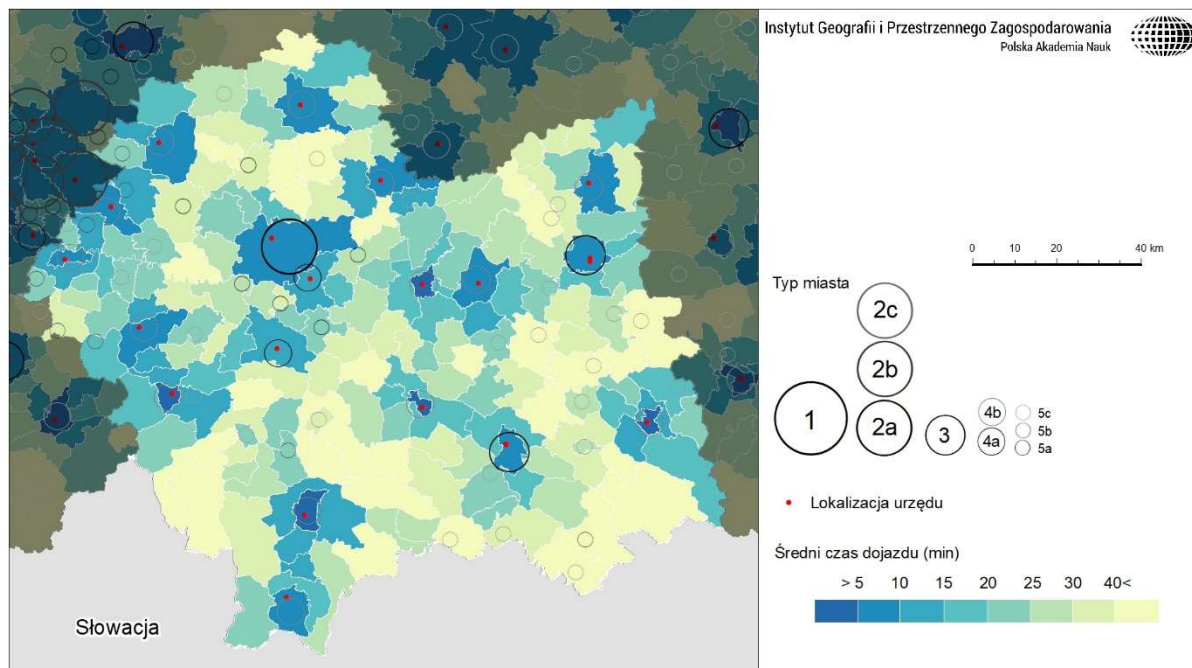
W miastach województwa małopolskiego nie zaznaczają się duże różnice w poziomie dostępności. Lepsza dostępność do usług administracji państwowej szczebla lokalnego widoczna jest w przypadku miast o znaczeniu lokalnym (np. Krościenko nad Dunajcem, Libiąż) i ponadlokalnym (np. Nowy Targ, Oświęcim) niż w przypadku miast o znaczeniu regionalnym (Kraków) czy subregionalnym (Tarnów, Nowy Sącz). Przestrzenny rozkład obszarów o najniższym poziomie dostępności ma wyspowy charakter i wynika m.in. z warunków naturalnych. Spośród gmin miejskich i miejsko-wiejskich, te ostatnie wyróżniają się gorszym poziomem dostępności, szczególnie w przypadku obszaru wiejskiego gminy. W województwie małopolskim średni czas dojazdu do tego typu usług administracji państwowej szczebla lokalnego wynosi 9,5 minuty.

⁴¹ Podstawowymi jednostkami podziału administracyjnego kraju są gminy. Ich kompetencje są bardzo szerokie: od zapewnienia ładu przestrzennego, gospodarki nieruchomościami poprzez zapewnienie lokalnego transportu zbiorowego, bezpieczeństwa mieszkańców, zarządzanie drogami gminnymi aż po podstawową opiekę medyczną, edukację publiczną itp. Jednak często zadania gminy sprowadzamy do tych zagadnień, które bezpośrednio dotyczą codziennego funkcjonowania w społeczeństwie, tj. wyrobienie lub wymiana dowodu osobistego, sprawy meldunkowe, założenie własnej działalności gospodarczej, wydanie aktu urodzenia, zgonu, ślubu (urząd stanu cywilnego) itp.

10.2. Starostwa powiatowe

Pośrednim poziomem podziału administracyjnego kraju są powiaty⁴².

Przestrzenne zróżnicowanie poziomu dostępności do starostw powiatowych w oczywisty sposób nawiązuje do rozmieszczenia miast pełniących funkcje administracyjne szczebla powiatowego. Stosunkowo wysoki poziom dostępności charakterystyczny jest również dla obszarów wiejskich w gminach miejsko-wiejskich, z racji lokalizacji siedziby urzędu w części miejskiej gminy. W Polsce średni czas dojazdu do właściwego starostwa powiatowego wynosi 24 minuty.

Ryc. 10.2 Średni czas przejazdu do właściwego starostwa powiatowego (w min), 2015.

Źródło: Stępiak i in. (2017) Dostępność do usług publicznych RepOD. <http://dx.doi.org/10.18150/repod.3374192>.

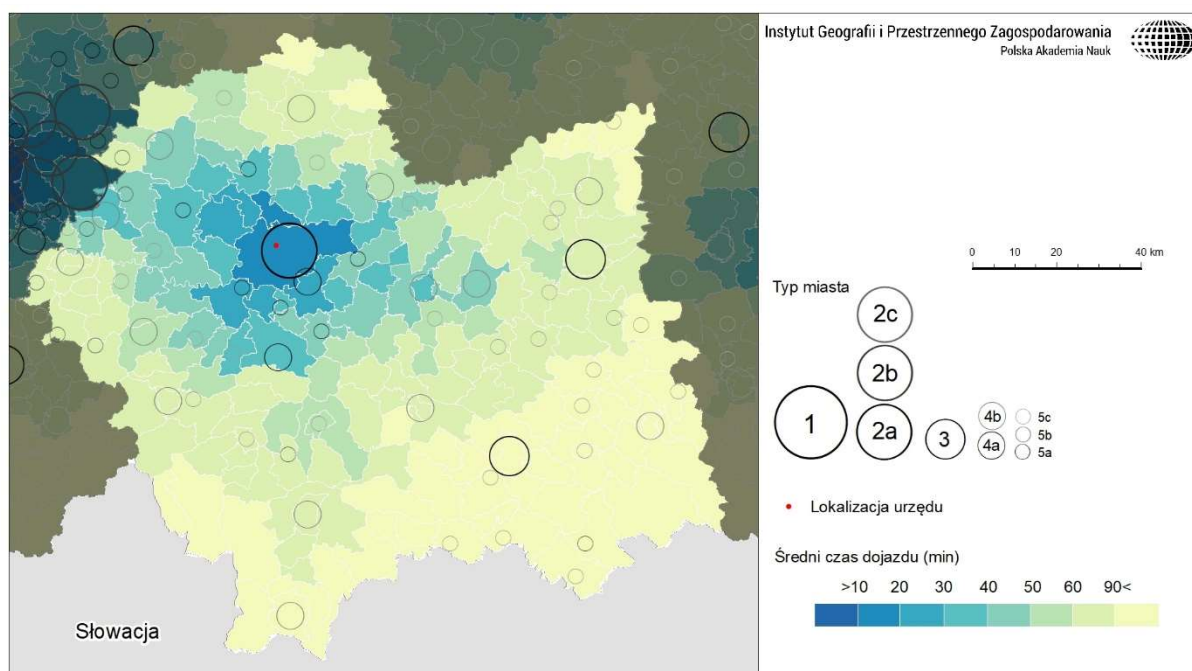
Dostępność do starostw powiatowych zależy przede wszystkim od lokalizacji urzędu; stąd najwyższym poziomem dostępności charakteryzują się wszystkie miasta powiatowe, chociaż nawet i w tym zbiorze można wyróżnić miasta o lepszej (czas dojazdu poniżej 5 minut np. Nowy Targ, Bochnia, Limanowa, Sucha Beskidzka) i gorszej dostępności (czas dojazdu między 5 a 10 minut np. Kraków, Olkusz; czas dojazdu między 10 a 15 minut np. Oświęcim). Obszary o najniższym poziomie dostępności do starostw powiatowych obejmują powiaty: nowotarski, limanowski, nowosądecki i tarnowski. W województwie małopolskim średni czas dojazdu do tego typu usług wynosi 26 minut.

⁴² Zadania szczebla powiatowego są w zasadzie podobne do gminnego, tylko realizowane na większą skalę. Do władz powiatowych należy m.in. zarządzanie i prowadzenie szkół ponadgimnazjalnych (liceów, techników, szkół zawodowych), szpitali powiatowych, przeciwdziałanie bezrobociu (powiatowe urzędy pracy) itp. Oczywiście jest szereg spraw, które wymagają wizyty w starostwie powiatowym np. rejestracja pojazdu, wydawanie prawa jazdy czy pozwoleń na budowę (budownictwo indywidualne). Z tego też względu ich dostępność ma wpływ na jakość życia ludności, chociaż w większości przypadków, częstotliwość korzystania z usług starostw powiatowych jest rzadsza, niż ma to miejsce w przypadku urzędów gminnych. Starostwa powiatowe pełnią usługi o średnim stopniu centralizacji. Obok powiatów ziemskich, w Polsce funkcjonują powiaty grodzkie (miasta na prawach powiatu) łączące w sobie kompetencje urzędów gminnych i starostw powiatowych. Ponadto w części największych miast funkcjonują (pod różnymi nazwami) punkty obsługi mieszkańców. Punkty te nie podlegają szczegółowej rejonizacji (z wyjątkiem kilku miast w Polsce), zatem mieszkańcy mogą skorzystać z placówki, która wydaje im się najbardziej dogodna (w tym także – najbardziej dostępna).

10.3. Urząd wojewódzki i marszałkowski

Jednostką podziału administracyjnego kraju najwyższego stopnia są w Polsce województwa⁴³. W każdym z województw funkcjonują urzędy wojewódzkie, powiązane z administracją centralną i będące jednostkami pomocniczymi wojewody i rządowej administracji państwowej. Do zadań urzędów wojewódzkich należy m.in. m.in. kierowanie, koordynowanie i kontrolowanie działalności wojewódzkich samorządowych jednostek organizacyjnych, czy gospodarowanie mieniem województwa. Urzędy wojewódzkie i marszałkowskie są placówkami administracji publicznej o wysokim stopniu centralizacji, w związku z czym zakres ich kompetencji w małym stopniu odnosi się do kwestii leżących w sferze zainteresowań obywatela, w związku z czym nawet ich niski poziom dostępności nie wpływa znacząco na jakość życia mieszkańców. Jednak poziom dostępności do tego typu usług ma znaczenie w przypadku podmiotów gospodarczych (np. uzyskanie zezwolenia na pracę cudzoziemców, wydawanie licencji na przewóz osób).

Najwyższy poziom dostępności do urzędów wojewódzkich ograniczony jest do miast wojewódzkich wraz z miastami leżącymi w ich strefie podmiejskiej. W Polsce średni czas przejazdu do właściwego urzędu wojewódzkiego wynosi 75 minut, a do właściwego urzędu marszałkowskiego 73 minuty.

Ryc. 10.3 Średni czas przejazdu do właściwego urzędu wojewódzkiego (w min), 2015.

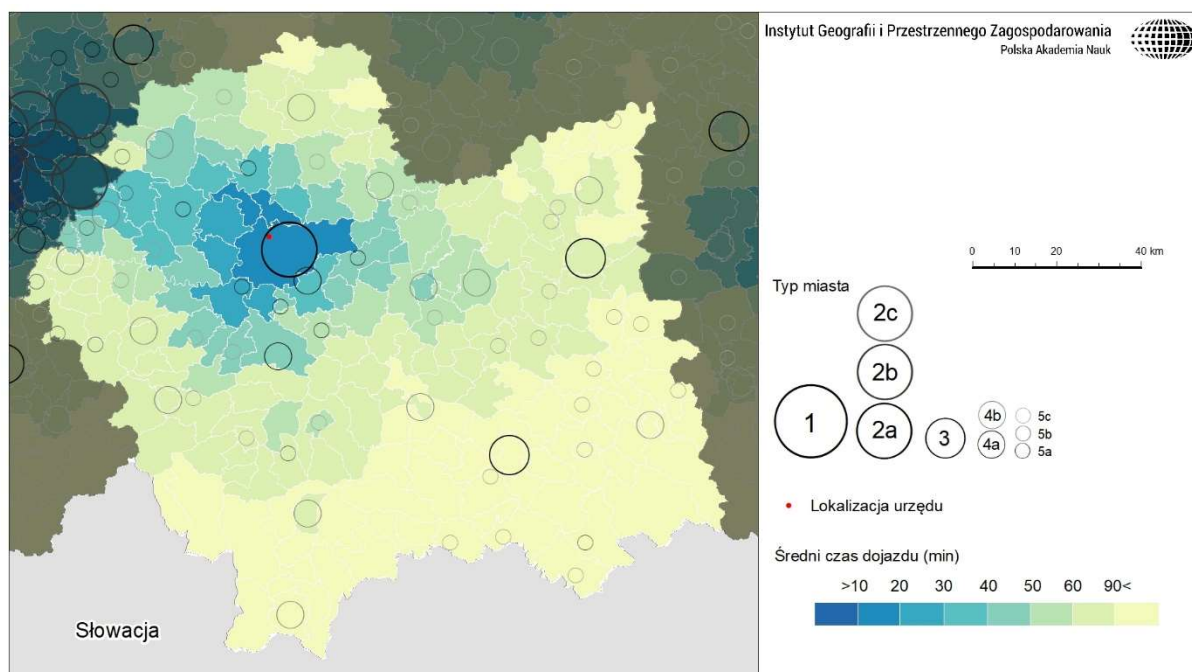
Źródło: Stępiak i in. (2017) Dostępność do usług publicznych RepOD. <http://dx.doi.org/10.18150/repod.3374192>.

⁴³ W każdym z województw funkcjonują urzędy wojewódzkie, powiązane z administracją centralną i będące jednostkami pomocniczymi wojewody i rządowej administracji państwowej. Do zadań urzędów wojewódzkich należy m.in. m.in. kierowanie, koordynowanie i kontrolowanie działalności wojewódzkich samorządowych jednostek organizacyjnych, czy gospodarowanie mieniem województwa. Urzędy wojewódzkie są placówkami administracji publicznej o wysokim stopniu centralizacji, w związku z czym zakres ich kompetencji w małym stopniu odnosi się do kwestii leżących w sferze zainteresowań obywatela, w związku z czym nawet ich niski poziom dostępności nie wpływa znacząco na jakość życia mieszkańców. Jednak poziom dostępności do tego typu usług ma znaczenie w przypadku podmiotów gospodarczych (np. uzyskanie zezwolenia na pracę cudzoziemców). Urzędy marszałkowskie powiązane są z administracją samorządową i są jednostkami pomocniczymi zarządu województwa. Urzędy marszałkowskie realizują np. zadania w zakresie: polityki regionalnej, obronności i bezpieczeństwa państwa, edukacji publicznej, przeciwdziałania bezrobociu, zagospodarowania przestrzennego.

Dostępność do Urzędu Wojewódzkiego i Urzędu Marszałkowskiego jest pochodną jego lokalizacji (oba urzędy zlokalizowane są w tym samym miejscu) w stosunku do podległego mu obszaru: w miarę oddalania się od miasta wojewódzkiego spada poziom dostępności do tego typu usług. Najniższym poziomem dostępności charakteryzuje się południowo-wschodnia część województwa małopolskiego, gdzie średni czas dojazdu do miasta wojewódzkiego przekracza 90 minut (w skrajnym przypadku jest to 156 minut). Spośród miast województwa najdłuższy czas przejazdu do Urzędu Wojewódzkiego i Marszałkowskiego dotyczy Muszyny (137 minut), Szczawnicy (125 minut) i Krynicy-Zdroju (124 minuty). W przestrzennym rozkładzie dostępności wyraźnie zaznacza się wpływ autostrady A4 na poziom dostępności do miasta wojewódzkiego. W województwie małopolskim średni czas dojazdu do tego typu usług wynosi 73 minuty.

Urzędy marszałkowskie powiązane są z administracją samorządową i są jednostkami pomocniczymi zarządu województwa. Urzędy marszałkowskie realizują np. zadania w zakresie: polityki regionalnej, obronności i bezpieczeństwa państwa, edukacji publicznej, przeciwdziałania bezrobociu, zagospodarowania przestrzennego. Podobnie jak w przypadku urzędów wojewódzkich są placówkami o wysoki stopniu centralizacji, w związku z czym zakres ich kompetencji w małym stopniu odnosi się do kwestii leżących w sferze zainteresowań obywatela, a stosunkowo niski poziom dostępności nie wpływa znacząco na jakość życia mieszkańców. Poziom dostępności do tego typu usług ma znaczenie w przypadku podmiotów gospodarczych (np. firm transportowych – wydawanie licencji na przewóz osób).

Poziom dostępności do urzędów marszałkowskich jest tożsamy z poziomem dostępności do urzędów wojewódzkich, za wyjątkiem województwa kujawsko-pomorskiego i lubuskiego. W Polsce średni czas przejazdu do właściwego urzędu marszałkowskiego wynosi 73 minuty.

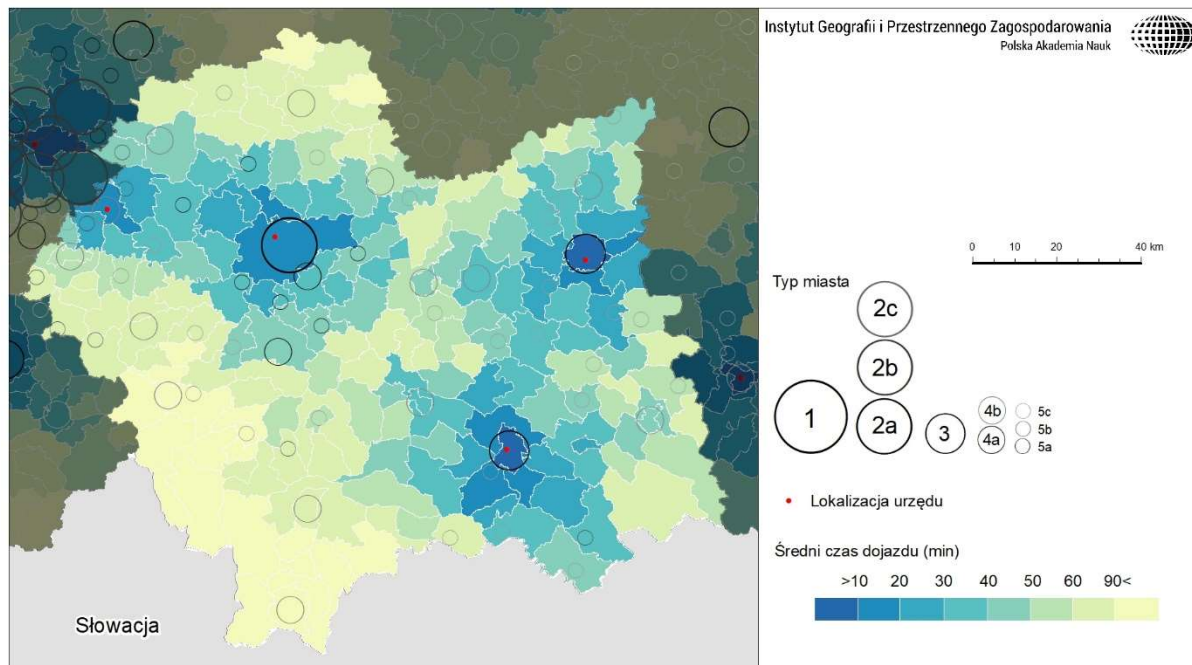
Ryc. 10.4 Średni czas przejazdu do właściwego urzędu marszałkowskiego (w min)

Źródło: Stępiak i in. (2017) Dostępność do usług publicznych RepOD.<http://dx.doi.org/10.18150/repod.3374192>

Obraz dostępności do Urzędu Marszałkowskiego tylko w niewielkim stopniu różni się od dostępności do Urzędu Wojewódzkiego, co wynika z lokalizacji obu urzędów. Nie zmienia to jednak ogólnego obrazu dostępności: w miarę oddalania się od Krakowa spada poziom dostępności do usług administracji państwowej szczebla wojewódzkiego (z zaznaczającym się wpływem autostrady A1). W województwie małopolskim średni czas dojazdu do Urzędu Marszałkowskiego wynosi 77 minut (w skrajnych przypadkach przekracza 3 godziny).

10.4. Oddziały regionalne ZUS

W przypadku ZUS rejonizacja oddziałów⁴⁴ nie nawiązuje do podziału administracyjnego kraju szczebla wojewódzkiego (oddziałów [43] jest znacznie więcej niż województw). Najwyższy poziom dostępności dotyczy miast wojewódzkich i niektórych miast subregionalnych. Średni czas dojazdu do właściwego oddziału ZUS wynosi 59 minut.

Ryc. 10.4 Średni czas przejazdu do właściwego oddziału regionalnego ZUS (w min), 2015.

Źródło: Stępiak i in. (2017) Dostępność do usług publicznych RepOD. <http://dx.doi.org/10.18150/repod.3374192>.

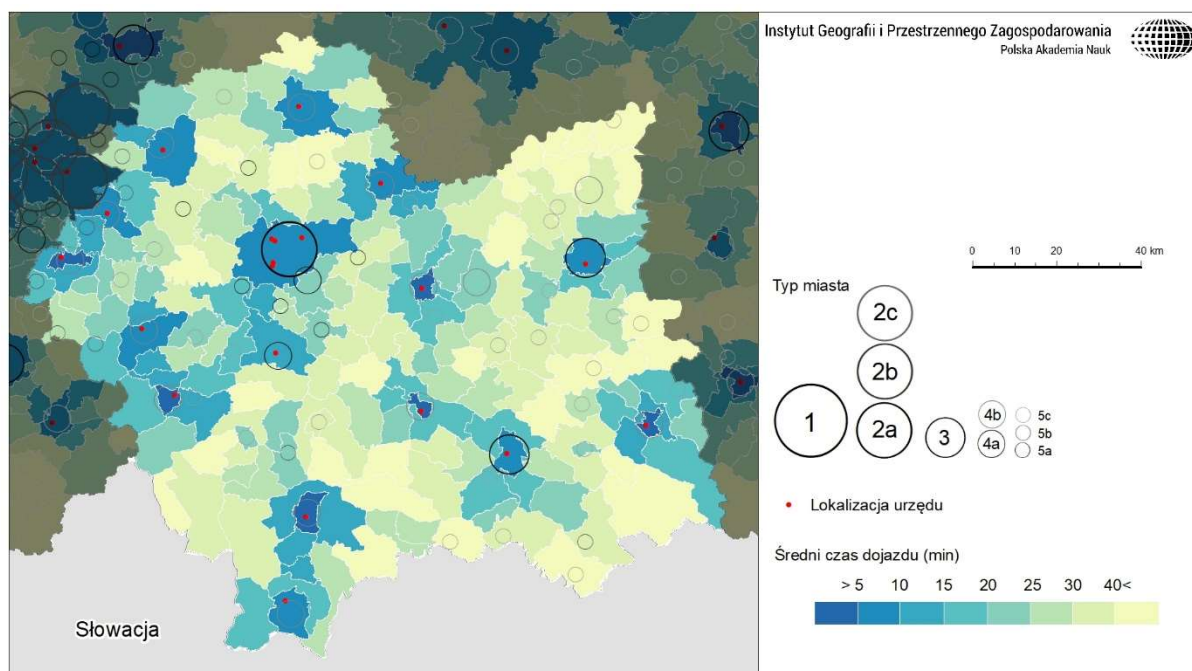
W województwie małopolskim funkcjonują cztery oddziały ZUS: w Krakowie, Tarnowie, Nowym Sączu i Chrzanowie, w związku z czym obraz dostępności do tego typu usług ma charakter wyspowy, gdzie najwyższy poziom dostępności tworzą wymienione miasta oraz ich otoczenie. W związku z tym zwarty obszar dostępności występuje w zachodniej i środkowo-północnej części województwa. Cała południowo-zachodnia część województwa, w tym znaczące ośrodki miejskie (np. Zakopane, Sucha Beskidzka), charakteryzuje się niskim poziomem dostępności do oddziałów regionalnych ZUS (czas dojazdu znacząco przekracza 90 minut, maksymalnie wynosi 129 minut). W województwie małopolskim średni czas dojazdu do oddziału regionalnego ZUS wynosi 57 minut i jest porównywalny ze średnią krajową.

⁴⁴ Zgodnie z obowiązującymi aktami prawnymi w Polsce za administrację ubezpieczeń społecznych odpowiedzialne są dwa podmioty: Zakład Ubezpieczeń Społecznych oraz Kasa Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego. ZUS jest operatorem Funduszu Ubezpieczeń Społecznych i jest podstawową instytucją odpowiedzialną za system powszechnych ubezpieczeń społecznych, tj. świadczeń gwarantowanych przez państwo związanych z osiągnięciem odpowiedniego wieku (wieku emerytalnego), niezdolnością do pracy, chorobą lub macierzyństwem, a także z wypadkami przy pracy. ZUS ma strukturę dwupoziomową (oddziały i inspektoraty wraz z biurami terenowymi).

10.5. Inspektoraty i biura terenowe ZUS

Dostępność do inspektoratów ZUS nawiązuje do dostępności administracji państwowej szczebla powiatowego, oczywiście z pewnymi wyjątkami wynikającymi z różnicy między liczbą powiatów (380) a liczbą inspektoratów i biur terenowych (łącznie 272). Stąd też najwyższym poziomem dostępności do tego typu usług charakteryzują się miasta powiatowe i subregionalne. Inspektoraty i biura terenowe ZUS są tymi placówkami, z którymi mieszkańcy mają bezpośredni kontakt, a więc to dostępność do tego typu placówek determinuje dostępność do ZUS. Średni czas dojazdu do inspektoratu lub biura terenowego ZUS wynosi 25 minut.

Ryc. 10.5 Średni czas przejazdu do właściwego inspektoratu ZUS (w min), 2015.

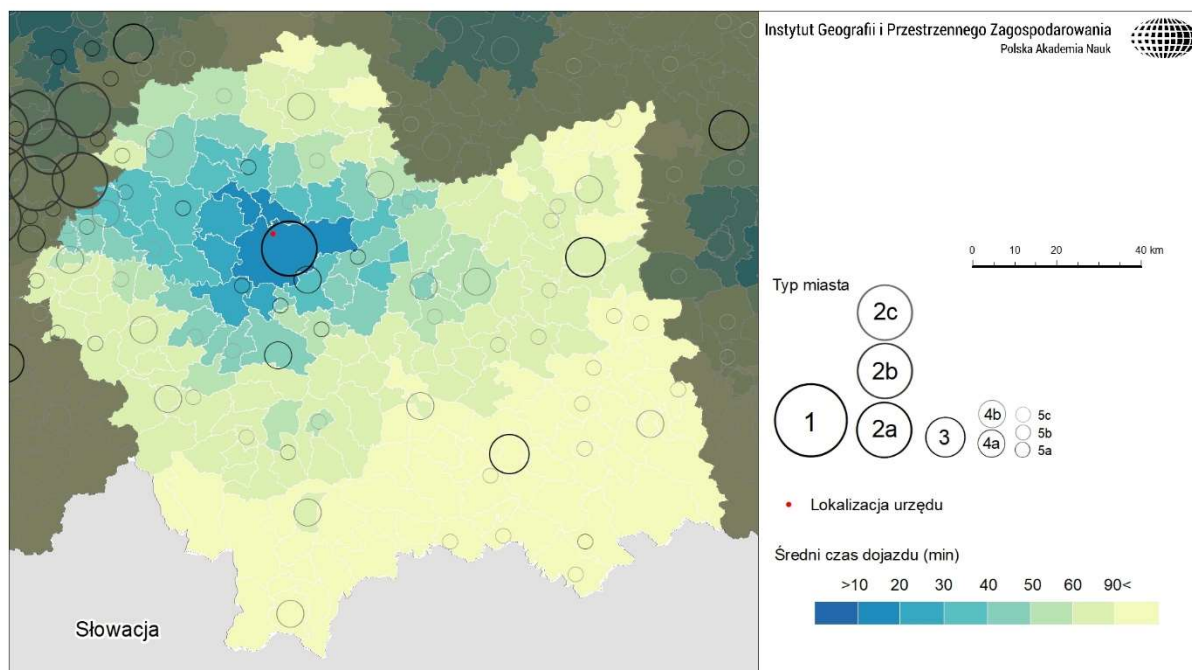
Źródło: Stępiak i in. (2017) Dostępność do usług publicznych RepOD. <http://dx.doi.org/10.18150/repod.3374192>.

Dostępność do inspektoratów i biur terenowych ZUS nawiązuje do dostępności do starostw powiatowych. Obraz ten modyfikowany jest jednak brakiem placówek ZUS w niektórych ośrodkach powiatowych województwa małopolskiego tj. w Dąbrowie Tarnowskiej (w związku z czym widoczne jest wyraźne pogorszenie dostępności w północno-wschodniej części województwa w stosunku do dostępności starostw powiatowych) i Brzesku (w tym przypadku różnice te nie są tak widoczne dzięki lokalizacji placówki ZUS w nieodległej Bochni). Wiele ośrodków miejskich o znaczeniu lokalnym (np. Muszyna, Szczawnica, Ryglice, Słomniki, Szczucin) charakteryzuje się niskim stopniem dostępności do tego typu usług (czas przejazdu powyżej 40 min., w skrajnych przypadkach jest to ponad 50 minut), co jest pochodną zarówno lokalizacji placówek ZUS jak i uwarunkowań naturalnych (ukształtowanie powierzchni). Województwie małopolskim średni czas dojazdu do właściwego inspektoratu lub biura terenowego ZUS wynosi 28 minut (maksymalnie 74 minuty).

10.6. Oddziały regionalne KRUS

Kasa Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego (KRUS) odpowiada za ubezpieczenie społeczne rolników. Oprócz obsługi rolników w sprawach dotyczących ubezpieczenia społecznego, realizuje również inne zadania, m.in.: wypłacanie krajowych rent strukturalnych, wypłacanie świadczeń kombatanckich inwalidom wojennym, ubezpieczenie zdrowotne rolników. Również KRUS ma dwupoziomową strukturę (oddziały i placówki terenowe).

W przypadku KRUS rejonizacja oddziałów⁴⁵ nawiązuje do podziału terytorialnego kraju tj. granice poszczególnych oddziałów KRUS odpowiadają granicom województw. Stąd też poziom dostępności do oddziałów KRUS nawiązuje do dostępności do administracji państwowej szczebla wojewódzkiego, z jednym tylko wyjątkiem (Częstochowa). Średni czas dojazdu oddziału terenowego KRUS wynosi 76 minut.

Ryc. 10.6 Średni czas przejazdu do właściwego oddziału KRUS (w min), 2015.

Źródło: Stępniaik i in. (2017) Dostępność do usług publicznych RepOD. <http://dx.doi.org/10.18150/repod.3374192>.

Dostępność do oddziału regionalnego KRUS jest podobna jak w przypadku dostępności do Urzędu Wojewódzkiego czy Marszałkowskiego, co oczywiście jest pochodną lokalizacji tego oddziału. Obszar najwyższego poziomu dostępności do tego typu usługi charakteryzuje oczywiście Kraków i jego najbliższe otoczenie. Zauważalne jest nieznaczne pogorszenie się dostępności do oddziału KRUS w kierunku wschodnim, co jest wynikiem lokalizacji placówki w północnej części miasta. Mimo to zauważalny jest wpływ autostrady A4 na poziom dostępności tego typu usług.

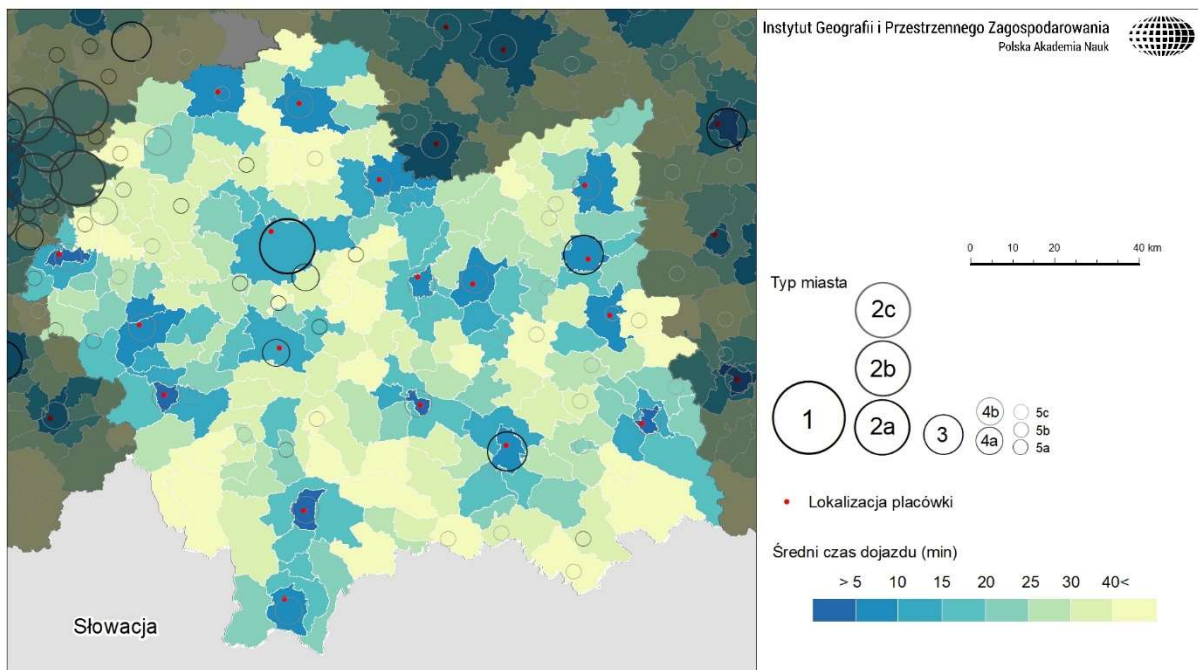
Najniższy poziom dostępności charakterystyczny jest dla miast o peryferyjnym położeniu względem oddziału KRUS (tj. ośrodków w południowej i południowo-wschodniej części województwa, m.in. Zakopane – 105 minut, Biecz – 118 minut, Krynica-Zdrój – 130 minut, Muszyna – 143 minuty).

⁴⁵ Kasa Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego (KRUS) odpowiada za ubezpieczenie społeczne rolników. Oprócz obsługi rolników w sprawach dotyczących ubezpieczenia społecznego, realizuje również inne zadania, m.in.: wypłacanie krajowych rent strukturalnych, wypłacanie świadczeń kombatanckich inwalidom wojennym, ubezpieczenie zdrowotne rolników. Również KRUS ma dwupoziomową strukturę (oddziały i placówki terenowe).

Maksymalny czas dojazdu z tego obszaru wynosi 162 minuty, przy średniej wojewódzkiej wynoszącej 76 minut.

10.7. Placówki terenowe KRUS

Dostępność placówek terenowych KRUS (256 placówek) nawiązuje do dostępności administracji państwowej szczebla powiatowego, chociaż ich dostępność jest gorsza niż w przypadku inspektoratów ZUS. Podobnie jak w przypadku inspektoratów ZUS, to placówki terenowe KRUS warunkują dostępność do tego typu usługi. W Polsce średni czas dojazdu do placówki terenowej KRUS wynosi 26 minut. Należy też zauważyć, że jakość życia wynikająca m.in. z dostępności do tego typu usług, dotyczy tylko wybranej grupy zawodowej.

Ryc. 10.7 Średni czas przejazdu do właściwej placówki terenowej KRUS (w min), 2015.

Źródło: Stępiak i in. (2017) Dostępność do usług publicznych RepOD. <http://dx.doi.org/10.18150/repod.3374192>.

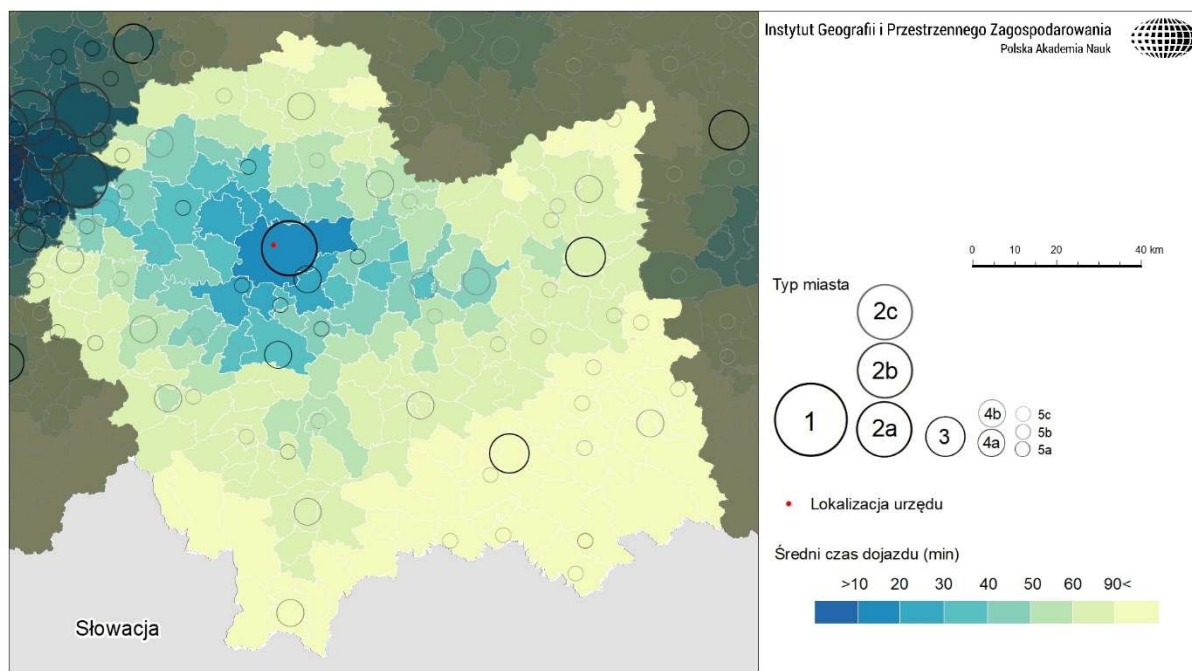
Dostępność do placówek terenowych KRUS nawiązuje do obrazu dostępności do starostw powiatowych. Różnice wynikają z braku lokalizacji placówek KRUS w niektórych miastach województwa tj. Wieliczce, Olkuszu, Chrzanowie, lub też ich ulokowania w innych miastach nie pełniących funkcji administracyjnych szczebla powiatowego tj. w Wolbromiu i Tuchowie. Brak placówki w Chrzanowie wpłynął na zmniejszenie poziomu dostępności w północno-zachodniej części województwa. Niski poziom dostępności nie dotyczy tylko obszarów o peryferyjnym położeniu (np. południowo-wschodni części województwa), ale również obszaru położonego wokół Krakowa. Spośród miast województwa najniższy poziom dostępności dotyczy Mszany Dolnej (56 minut), Słomnik (53 minuty) i Szczawnicy (53 minuty). Maksymalny czas dojazdu do placówki terenowej KRUS wynosi 66 minut, przy średniej wojewódzkiej wynoszącej 27 minut.

10.8. Izby skarbowe

W każdym województwie znajduje się izba skarbowa, która pełni instytucjonalny nadzór nad działalnością wszystkich urzędów skarbowych zlokalizowanych na terenie danego województwa. Dyrektor izby skarbowej, obok nadzoru nad podległymi mu urzędami skarbowymi, jest także

odwoławczym organem podatkowym, do którego kompetencji należy przede wszystkim rozstrzygnięcie w II instancji w sprawach należących w I instancji do urzędów skarbowych oraz rozpatrywanie odwołania od decyzji dyrektora urzędu kontroli skarbowej w danym województwie. Nadzór nad dyrektorem izby skarbowej pełni minister właściwy do spraw finansów publicznych. Izby skarbowe należą do usług o wysokim stopniu centralizacji.

Rozmieszczenie izb skarbowych⁴⁶ jest odzwierciedleniem podziału administracyjnego szczebla wojewódzkiego. Stąd też dostępność do izb skarbowych nawiązuje do dostępności do urzędów wojewódzkich i marszałkowskich. Należy jednak podkreślić, że są to usługi o wysokim stopniu centralizacji i tylko w minimalnym zakresie mogą wpływać na jakość życia mieszkańców. W Polsce średni czas dojazdu do izby skarbowej wynosi 75 minut.

Ryc. 10.8 Średni czas przejazdu do właściwej izby skarbowej (w min), 2015.

Źródło: Stępiak i in. (2017) Dostępność do usług publicznych RepOD. <http://dx.doi.org/10.18150/repod.3374192>.

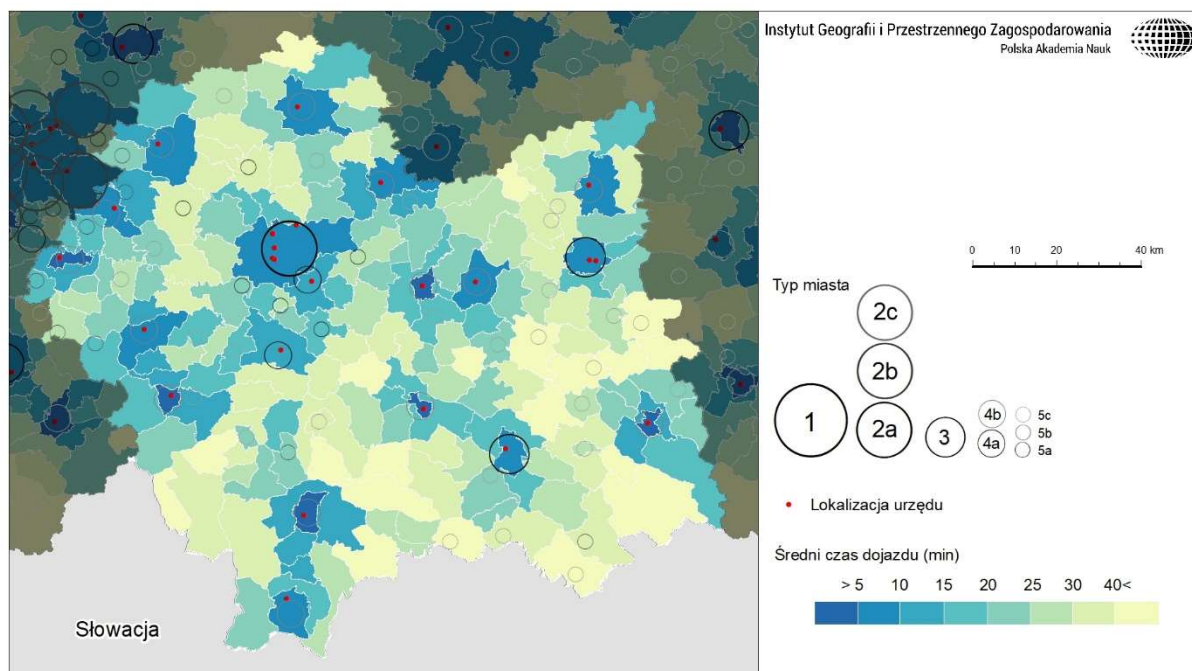
Dostępność do Izby Skarbowej w Krakowie jest podobna jak w przypadku oddziału regionalnego KRUS czy Urzędu Wojewódzkiego. Najwyższy poziom dostępności dotyczy Krakowa, następnie jego otoczenia i zmniejsza się w miarę oddalania się od miasta (przy czym zauważalny jest wpływ autostrady A4 i mniejszy S7).

Najniższy poziom dostępności charakteryzuje miasta w południowej i południowo-wschodniej części województwa (np. Biecz – 112 minut, Krynica-Zdrój – 124 minuty, Muszyna – 137 minut). W województwie małopolskim średni czas dojazdu do izby skarbowej wynosi 73 minuty i jest porównywalny ze średnią krajową.

⁴⁶ W każdym województwie znajduje się izba skarbowa, która pełni instytucjonalny nadzór nad działalnością wszystkich urzędów skarbowych zlokalizowanych na terenie danego województwa. Dyrektor izby skarbowej, obok nadzoru nad podległymi mu urzędami skarbowymi, jest także odwoławczym organem podatkowym, do którego kompetencji należy przede wszystkim rozstrzygnięcie w II instancji w sprawach należących w I instancji do urzędów skarbowych oraz rozpatrywanie odwołania od decyzji dyrektora urzędu kontroli skarbowej w danym województwie. Nadzór nad dyrektorem izby skarbowej pełni minister właściwy do spraw finansów publicznych. Izby skarbowe należą do usług o wysokim stopniu centralizacji.

10.9. Urzędy skarbowe

Rozmieszczenie urzędów skarbowych⁴⁷ jest odzwierciedleniem podziału administracyjnego szczebla powiatowego. Stąd też dostępność do urzędów skarbowych nawiązuje do dostępności do starostw powiatowych. Oprócz siedzib poszczególnych urzędów usługi administracyjne na poziomie powiatowym świadczone są również w punktach obsługi mieszkańców. Dotyczy to jednak przede wszystkim mieszkańców największych miast (np. Kraków). Punkty te zlokalizowane są zazwyczaj w dużych galeriach handlowych. Istnieje duże zróżnicowanie w obszarach przypisanych do właściwych urzędów skarbowych w Polsce. Ludność obszarów obsługiwanych przez poszczególne placówki waha się od 22,5 tys. do niemal 300 tys. osób. W Polsce średni czas dojazdu do właściwego urzędu skarbowego wynosi 24 minuty.

Ryc. 10.9 Średni czas przejazdu do właściwego urzędu skarbowego (w min), 2015.

Źródło: Stępiak i in. (2017) Dostępność do usług publicznych RepOD. <http://dx.doi.org/10.18150/repod.3374192>.

W przypadku urzędów skarbowych oczywiste jest nawiązanie do dostępności do starostw powiatowych. We wszystkich miastach powiatowych zlokalizowany jest urząd skarbowy (w Krakowie zlokalizowano trzy urzędy skarbowe, co jednak nie zmieniło obrazu dostępności w stosunku do administracji szczebla powiatowego), stąd ich najlepsza dostępność do tego typu usług. Zróżnicowanie dostępności do usług administracji skarbowej w innych, mniejszych miastach, wynika głównie z ich położenia w układzie sieci drogowej i względem urzędów skarbowych. Również i w tym przypadku zwraca uwagę niski poziom dostępności do administracji skarbowej w południowo-wschodniej i

⁴⁷ Do podstawowych zadań urzędu skarbowego należy pozyskiwanie podatków z obszaru znajdującego się w zasięgu jego działania. Kontakt osoby fizycznej z urzędem skarbowym jest dość ograniczony. Większość podatników ogranicza swój kontakt z urzędem skarbowym do złożenia rocznej deklaracji podatkowej (co można również zrobić również za pośrednictwem poczty lub drogą elektroniczną, co ogranicza konieczność osobistego stawiania się w urzędzie skarbowym). Jedynie nieliczni użytkownicy kontaktują się z urzędem skarbowym w związku z innymi sprawami, takimi jak sprawy spadkowe, darowizny, a także w związku z prowadzoną przez siebie działalnością gospodarczą. Tym niemniej, w znakomitej większości urzędy skarbowe pełnią rolę informacyjną i kontrolną. Urzędy skarbowe należą do usług o średnim poziomie centralizacji.

wschodniej części województwa (np. Muszyna i Szczawnica – 51 minut). W województwie małopolskim średni czas dojazdu do właściwego urzędu skarbowego wynosi 26 minuty (maksymalnie 74 minuty).

10.10. Podsumowanie (hierarchizacja)

Poziom dostępności ściśle zależy od poziomu centralizacji danej usługi: im wyższy poziom centralizacji tym niższy poziom dostępności tego rodzaju usług, w związku z czym najgorsza dostępność dotyczy urzędu wojewódzkiego, marszałkowskiego, izby skarbowej i oddziału regionalnego KRUS. Potencjalne możliwości poprawy dostępności wynikają przede wszystkim z rozwoju infrastruktury drogowej, jak również w lokalizacji niektórych usług administracji publicznej w innych lokalizacjach. Dotyczy to jednak tylko niektórych rodzajów usług związanych z jednostkami samorządu terytorialnego (np. wydziały zamiejscowe urzędów wojewódzkich) oraz niektórych usług administracji publicznej (np. lokalizacja usług ubezpieczeń społecznych).

10.1. Urzędy gminne (średni czas przejazdu do właściwej placówki). W miastach województwa małopolskiego nie zaznaczają się duże różnice w poziomie dostępności. Lepsza dostępność do usług administracji państwowej szczebla lokalnego widoczna jest w przypadku miast o znaczeniu lokalnym (typ 5, np. Krościenko nad Dunajcem, Libiąż) i ponadlokalnym (typ 4, np. Nowy Targ, Oświęcim) niż w przypadku miast o znaczeniu regionalnym (Kraków) czy subregionalnym (typ 3, Tarnów, Nowy Sącz).

10.2. Starostwa powiatowe (średni czas przejazdu do właściwej placówki). Dostępność do starostw powiatowych zależy przede wszystkim od lokalizacji urzędu; stąd najwyższym poziomem dostępności charakteryzują się wszystkie miasta powiatowe. Obszary o najniższym poziomie dostępności do starostw powiatowych obejmują powiaty: nowotarski, limanowski, nowosądecki i tarnowski.

10.3. Urzędy wojewódzkie i marszałkowskie (średni czas przejazdu do właściwej placówki). Dostępność do Urzędu Wojewódzkiego w Krakowie jest pochodną jego lokalizacji w stosunku do podległego mu obszaru: w miarę oddalania się od miasta wojewódzkiego spada poziom dostępności do tego typu usług.

10.4. Oddziały regionalne ZUS (średni czas przejazdu do właściwej placówki). W województwie małopolskim funkcjonują cztery oddziały ZUS: w Krakowie, Tarnowie, Nowym Sączu i Chrzanowie, w związku z czym obraz dostępności do tego typu usług ma charakter wyspowy, gdzie najwyższy poziom dostępności tworzą wymienione miasta oraz ich otoczenie.

10.5. Inspektoraty i biura terenowe ZUS (średni czas przejazdu do właściwej placówki). Dostępność do inspektoratów i biur terenowych ZUS nawiązuje do dostępności do starostw powiatowych. Obraz ten modyfikowany jest jednak brakiem placówek ZUS w niektórych ośrodkach powiatowych województwa małopolskiego tj. w Dąbrowie Tarnowskiej i Brzesku. Wiele ośrodków miejskich o znaczeniu lokalnym (typ 5, np. Muszyna, Szczawnica, Ryglice, Słomniki, Szczucin) charakteryzuje się niskim stopniem dostępności do tego typu usług (czas przejazdu powyżej 40 min.).

10.6. Oddziały regionalne KRUS (średni czas przejazdu do właściwej placówki). Dostępność do oddziału regionalnego KRUS jest podobna jak w przypadku dostępności do Urzędu Wojewódzkiego, co oczywiście jest pochodną lokalizacji tego oddziału. Obszar najwyższego poziomu dostępności do tego typu usługi charakteryzuje oczywiście Kraków i jego najbliższe otoczenie.

10.7. Placówki terenowe KRUS (średni czas przejazdu do właściwej placówki). Dostępność do placówek terenowych KRUS nawiązuje do obrazu dostępności do starostw powiatowych. Różnice wynikają z braku lokalizacji placówek KRUS w niektórych miastach województwa tj. Wieliczce, Olkuszu, Chrzanowie, lub też ich ulokowania w innych miastach nie pełniących funkcji administracyjnych szczebla powiatowego tj. w Wolbromiu i Tuchowie. Brak placówki w Chrzanowie wpłynęła na zmniejszenie poziomu dostępności w północno-zachodniej części województwa.

10.8. Izby skarbowe (średni czas przejazdu do właściwej placówki). Dostępność do Izby Skarbowej w Krakowie jest podobna jak w przypadku oddziału regionalnego KRUS czy Urzędu Wojewódzkiego. Najwyższy poziom dostępności dotyczy Krakowa, następnie jego otoczenia i zmniejsza się w miarę oddalania się od miasta.

10.9. Urzędy skarbowe (średni czas przejazdu do właściwej placówki). W przypadku urzędów skarbowych oczywiste jest nawiązanie do dostępności do starostw powiatowych. We wszystkich miastach powiatowych zlokalizowany jest urząd skarbowy, stąd ich najlepsza dostępność do tego typu usług. Zróżnicowanie dostępności do usług administracji skarbowej w innych, mniejszych miastach, wynika głównie z ich położenia w układzie sieci drogowej i względem urzędów skarbowych.

CZĘŚĆ III

WNIOSKI I REKOMENDACJE

1. Uwarunkowania syntezy

Oceniając warunki życia oraz dostęp do usług publicznych w województwie małopolskim należy brać pod uwagę kilka istotnych uwarunkowań o charakterze ogólnym. Należą do nich: a) uwarunkowania ze strony środowiska naturalnego (teren Karpat), b) dość dobrze ukształtowany policentryczny układ ośrodków subregionalnych (Tarnów, Nowy Sącz), c) bliskość geograficzna i powiązania funkcjonalne z konurbacją Górnego Śląska, d) szybki rozwój infrastruktury drogowej w ostatniej dekadzie, co może poprawić dostęp do niektórych usług publicznych przy niezmiennie liczącej się liczbie i rozmieszczeniu placówek; e) relatywnie dobra sytuacja demograficzna.

2. Warunki życia

Syntetyczny obraz warunków życia wskazuje na relatywnie dobrą sytuację w Krakowie, w miastach subregionalnych oraz dużej części miast powiatowych (zwłaszcza karpackich). Sytuacja ta jest natomiast selektywnie zróżnicowana w pozostałych ośrodkach. Zła ma miejsce w miastach mniejszych na wschodzie województwa. W przypadku miar związanych z szeroko rozumianymi warunkami środowiskowymi, relatywnie dobre warunki życia występują w Krakowie, miastach subregionalnych oraz w większości miast powiatowych. Bardzo pozytywnie w tym zakresie wyróżniają się Zakopane i Olkusz. Z drugiej strony wyraźnie gorsza sytuacja jest obserwowana w Myślenicach, Wadowicach lub Dąbrowie Tarnowskiej, Suchej Beskidzkiej i Limanowej. Sytuacja małych miast pozametropolitalnych pozostaje silnie zróżnicowana. Trzeba jednak pamiętać, że w ich przypadku niski udział parków i zieleni osiedlowej (jeden ze wskaźników cząstkowych) jest częściowo rekompensowany sąsiedztwem rolniczych i leśnych terenów otwartych w otoczeniu miasta. Jednocześnie problemem pozostaje niski (znacznie poniżej średniej krajowej) poziom odsetka ludności miast korzystającej z oczyszczalni ścieków (także w Krakowie). Dobre warunki związane z otoczeniem przyrodniczym (np. sąsiedztwo terenów chronionych) są w wielu miastach niwelowane przez ponadprzeciętne zanieczyszczenie powietrza. Jest to problem wielu małych miast położonych w dolinach karpackich.

Relatywnie duże zróżnicowanie występuje w zakresie poziomu zamożności mieszkańców. Spośród wydzielonych poziomów hierarchicznych, in minus wyróżniają się w tym wypadku niektóre miasta najmniejsze położone poza metropolią, głównie we wschodniej części województwa. Niski jest także poziom zamożności mieszkańców kilku miast powiatowych (Gorlice, Dąbrowa Tarnowska, Proszowice). Miasta karpackie notują na ogół wartości zbliżone dla średniej krajowej dla swojego typu. Najwyższy poziom zamożności notowany jest w Krakowie i miastach zewnętrznej strefy metropolii krakowskiej (szczególnie położonych na południe od stolicy regionu). Wysokie są także wskaźniki miast położonych w zachodniej części województwa i sąsiadujących bezpośrednio z konurbacją górnośląsko-zagłębiowską. Jest charakterystyczne, że w przeciwieństwie do Krakowa, inne ośrodki subregionalne (Nowy Sącz, Tarnów) nie oddziałują w zakresie zamożności pozytywnie na otaczające je małe miasta.

Większa część miast regionu małopolskiego odznacza się relatywnie gorszą jakością infrastruktury mieszkaniowej. Dobra sytuacja ma miejsce w Krakowie, Tarnowie, Nowym Sączu i w miastach przy granicy z województwem śląskim. Pozostałe ośrodki, w tym kilka powiatowych (Sucha Beskidzka, Miechów, Dąbrowa Tarnowska, Gorlice) są wyraźnie upośledzone w tym zakresie. Szczególnie niski poziom wskaźnika syntetycznego notowany jest w tym wypadku ponownie w najmniejszych miastach na wschodzie województwa. Nie najlepsza sytuacja występuje także w niektórych miastach strefy zewnętrznej metropolii krakowskiej, a także w niektórych górskich miejscowościach turystycznych (Rabka, Szczawnica, Piwniczna). Średnia powierzchnia użytkowa mieszkania (PUM) na 1 mieszkańca w regionie odbiega in minus od średniej krajowej. Wyjątkiem są małe miasta, w przypadku których wartość wskaźnika nieznacznie przekracza średnią dla tego typu. Jednocześnie jednak w tych samych małych ośrodkach najczęściej gorsze jest wyposażenie mieszkań w instalacje

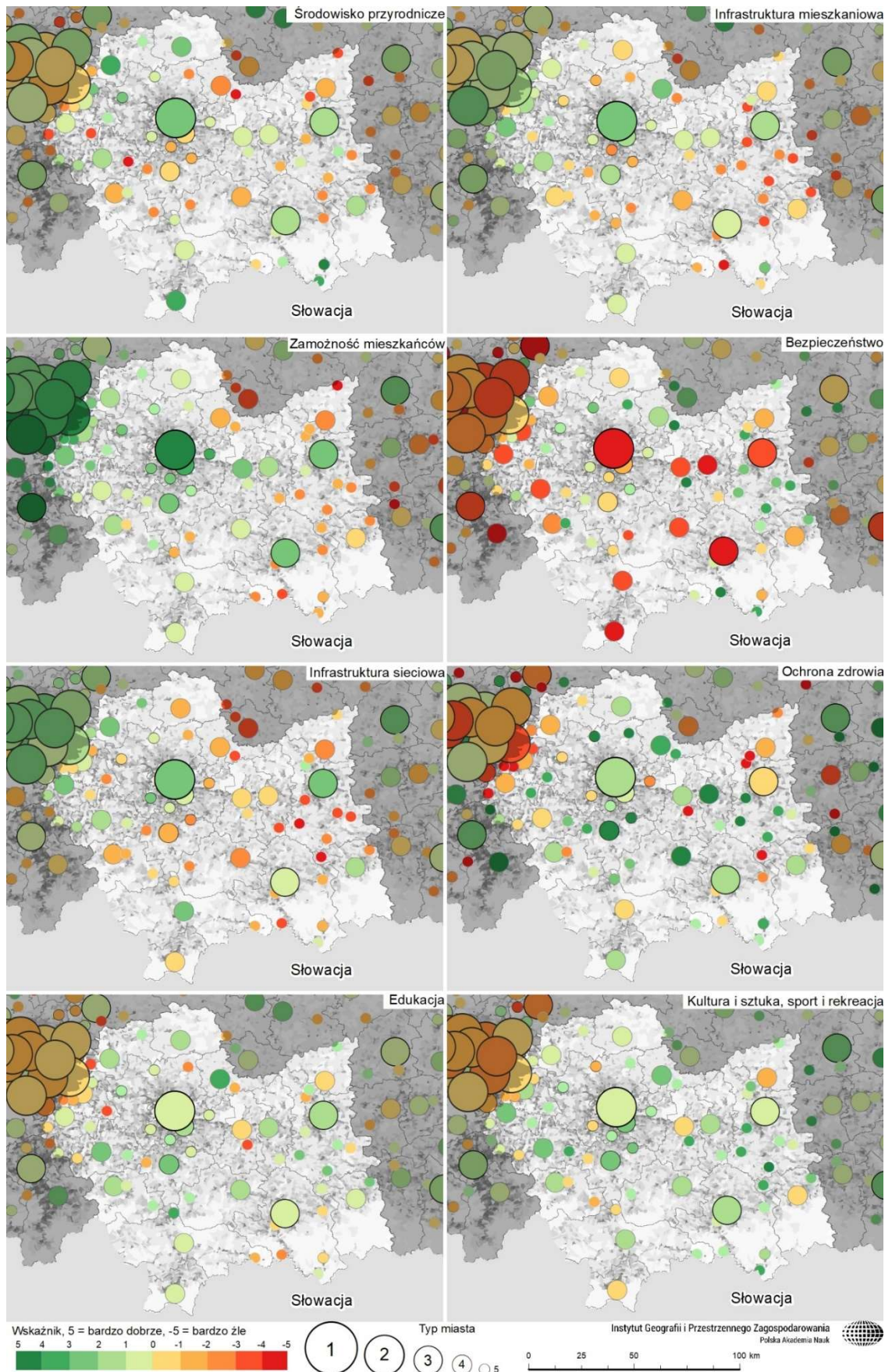
W całym województwie źle kształtują się wskaźniki związane z bezpieczeństwem. Sytuacja w tym zakresie jest najgorsza w Krakowie, Tarnowie, Nowym Sączu, Brzesku i Bochni, a także w miastach przy granicy z województwem śląskim oraz w Zakopanem i Nowym Targu. Relatywnie lepsze wartości wskaźników notowane są w małych miastach, głównie na wschodzie i północy regionu.

W ujęciu syntetycznym kompleksowym (rycina II), w zakresie warunków życia, najlepsza sytuacja zdiagnozowana została w Krakowie oraz w niektórych miastach w obrębie metropolii krakowskiej (Niepołomice) oraz w strefie sąsiadującej z konurbacją górnośląsko-zagłębiowską (w tym w Olkuszu, Oświęcimiu). Relatywnie wysokie wartości wskaźnika syntetycznego zanotowano w Tarnowie, ale już znacznie gorsze w Nowym Sączu. Spośród miast powiatowych najgorsza okazała się sytuacja Dąbrowy Tarnowskiej i Limanowej. Nie najlepsze okazały się także wartości dla większości miast małych (na wschodzie, ale także w centralnej i południowej części regionu). Jest charakterystyczne, że warunki życia poniżej średniej krajowej zanotowano w kurortach górskich takich jak Zakopane, Szczawnica, Piwniczna oraz w uważanym za zamożny Nowym Targu. W grupie miast turystycznych pozytywnym wyjątkiem jest Krynica.

3. Dostępność usług publicznych

Wszystkie większe miasta północnej części regionu (w tym Kraków, Tarnów oraz ośrodki zachodnie (Olkusz, Oświęcim) oraz większość ośrodków zewnętrznej strefy metropolii krakowskiej) charakteryzują się relatywnie wysokim poziomem wskaźników obrazujących infrastrukturę sieciową (rycina I). Wykorzystane miary sieci telekomunikacyjnych pokazują ich wysoką penetrację także tam, gdzie opisana wyżej substancja mieszkaniowa pozostawia dużo do życzenia. Gorsza sytuacja w tym zakresie występuje przede wszystkim w położonych peryferyjnie miastach najmniejszych, zwłaszcza na wschodzie regionu. Niskie wartości wskaźnika zanotowano także w wielu miastach powiatowych, w tym najgorsze w Dąbrowie Tarnowskiej, Limanowej, Proszowicach i Miechowie. Także w Nowym Sączu wskaźnik tylko nieznacznie przekracza średnią krajową dla ośrodków tego rzędu.

W zakresie usług edukacyjnych większość miast województwa charakteryzuje się wysokim (w relacji do średniej ogólnokrajowej) poziomem wskaźników. Dotyczy to Krakowa, innych miast w obrębie metropolii, a także większości ośrodków subregionalnych i powiatowych. Równomierne rozmieszczenie placówek szkolnych skutkuje wysokim poziomem dostępności w całym województwie. Negatywnie wyróżniają się tylko niektóre małe miasta, w tym karpackie (Szczawnica, Piwniczna). Ogólnie najlepsza sytuacja ma miejsce w miastach powiatowych centralnej części województwa. Na tym obszarze oraz na wschodzie województwa negatywnie wyróżniają się Dąbrowa Tarnowska i Bochnia. Na obraz syntetyczny składa się w tym przypadku zróżnicowana sytuacja w zakresie rozmieszczenia różnego typu placówek. W Krakowie i całej metropolii problemem jest dostęp do żłobków i przedszkoli, a miastach mniejszych przede wszystkim do liceów i innych szkół średnich.

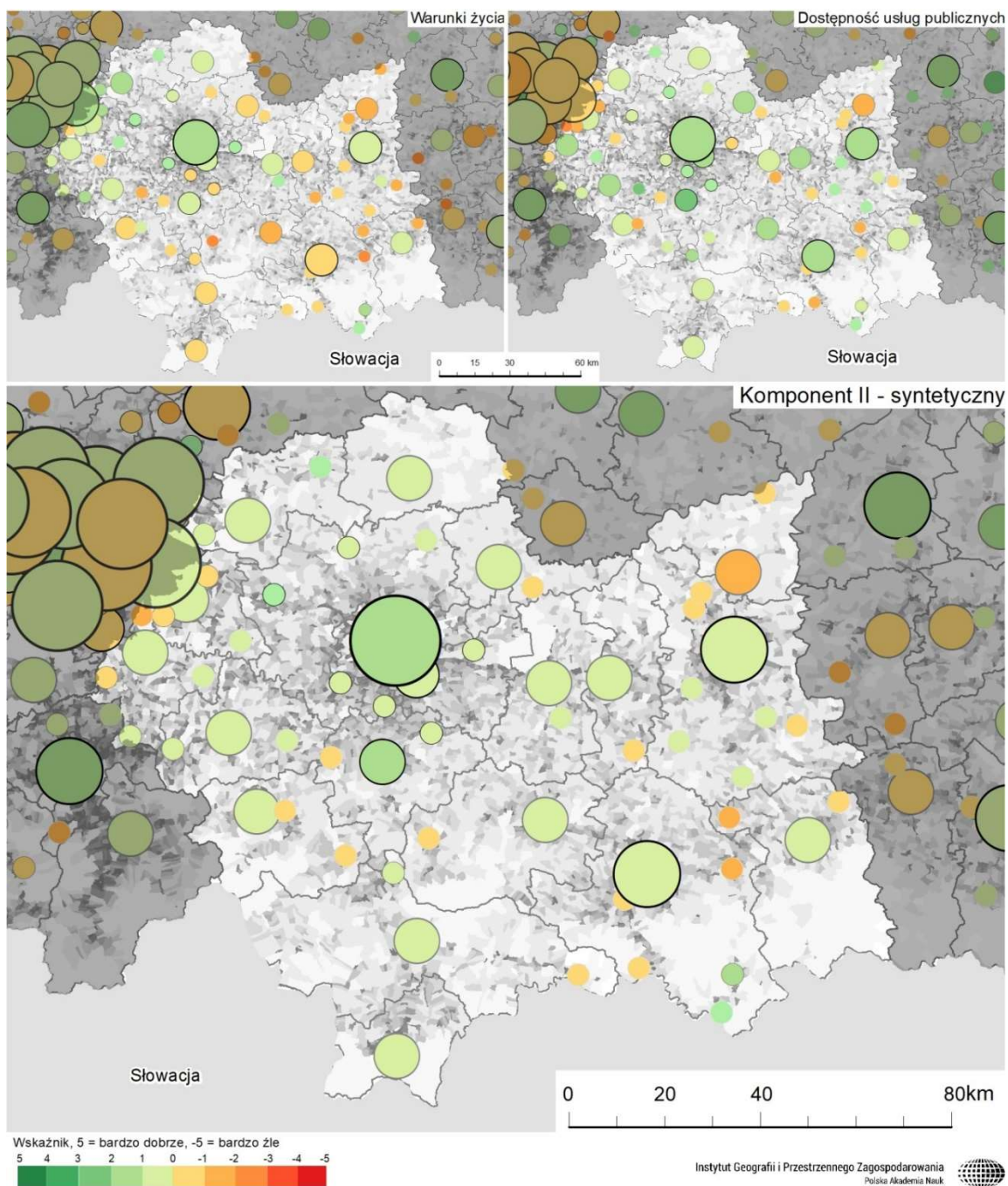
Ryc. I. Wskaźniki cząstkowe (obszary tematyczne) – warunki życia i dostępność usług publicznych

Zastosowany w miarach syntetycznych wskaźnik usług w zakresie ochrony zdrowia (rozmişczenie przychodni) także wskazuje na relatywnie dobrą sytuację w dużej części miast regionu. Dotyczy to Krakowa oraz miast powiatowych i niektórych mniejszych. Jednocześnie problem uwidacznia się na szczeblu subregionalnym (szczególnie w Tarnowie) i w miastach zachodnich sąsiadujących z konurbacją górnośląsko-zagłębiowską. Zróźnicowana jest sytuacja miast karpackich (z niskimi wartościami wskaźnika w Nowym Targu). Miasta najmniejsze mają także sytuację zróźnicowaną, generalnie słabszą na krańcach zachodnich i wschodnich regionu. W przypadku placówek kulturalnych, rekreacyjnych i sportowych, sytuacja w miastach województwa jest na ogół zbliżona do średniej krajowej. Dotyczy to także metropolii krakowskiej. Zaskakująco słabe są wyniki zarejestrowane dla Zakopanego, podczas gdy inne miasta turystyczne Karpat mają dobrą sytuację w tym zakresie.

W ujęciu syntetycznym kompleksowym (rycina II), w zakresie dostępności do usług publicznych, najlepsza sytuacja zdiagnozowana została w całej metropolii krakowskiej oraz w obu miastach subregionalnych, a także w większości pozametropolitalnych ośrodków szczebla powiatowego. Jednocześnie niedobory zdiagnozowano na krańcach zachodnich województwa (małe miasta powiatów chrzanowskiego, olkuskiego i oświęcimskiego), a także w rozproszeniu w innych małych ośrodkach. Z grupy miast powiatowych jednoznacznie negatywnie wyróżniła się jedynie Dąbrowa Tarnowska. Uzyskany obraz syntetyczny jest wypadkową różnych braków w zakresie usług, jakie ujawniają się na poszczególnych poziomach hierarchii osadniczej regionu. Na uwagę zasługuje fakt, że braki takie występują czasem w miastach o skądinąd relatywnie lepszych warunkach życia (w tym zwłaszcza o wyższym poziomie zamożności mieszkańców), np. w miejscowościach turystycznych w Karpatach.

4. Ocena ogólna warunków życia i dostępności usług publicznych

Wskaźnik syntetyczny obrazujący zbiorczo warunki życia oraz dostępność do usług publicznych (rycina II) możemy utożsamiać z pełną oceną warunków życia uwzględniającą zarówno elementy bardziej stabilne (jak środowisko przyrodnicze, zamożność i bezpieczeństwo), jak też infrastrukturę społeczną, której rozwój i organizacja zależna jest od bardziej krótkoterminowych działań władz publicznych różnych szczebli. Uzyskany obraz przestrzenny wskazuje, że miasta województwa małopolskiego w większości plasują się na poziomie zbliżonym lub nieco wyższym od średniej krajowej. Jako najlepszą ocenić należy sytuację stolicy regionu – Krakowa, Myślenic oraz kilku miast małych. Problemowy charakter ma bez wątpienia Dąbrowa Tarnowska oraz kilka małych ośrodków położonych przy granicy województwa śląskiego lub na wschodzie Małopolski. Reszta miast powiatowych tworzy dość jednorodny zbiór z wartością wskaźnika zbliżoną do średniej ogólnopolskiej. Uzyskane wyniki potwierdzają, że diagnozowane wcześniej procesy polaryzowania się zbioru polskich miast, w województwie małopolskim zachodzą przede wszystkim w relacji: metropolia krakowska – reszta regionu. Proces ten jest dynamiczny i wymaga aktywnej polityki w sferze równoważenia dostępu do usług publicznych.

Ryc. II. Wskaźniki syntetyczne

5. Dostępność transportowa do wybranych usług publicznych

Wskaźniki dostępności transportowej do usług publicznych (rycina III) wskazują na wyrównywanie się mierzonych w ten sposób warunków życia w obrębie metropolii krakowskiej i oraz wszystkich ośrodków subregionalnych. Korzystna sytuacja dotyczy zwłaszcza bardziej rozproszonych usług edukacyjnych. Z drugiej strony inne usługi (np. w sferze kultury) pozostają rozłożone mniej nierównomiernie z preferencją dla centralnie położonego Krakowa i dla obu miast subregionalnych.

Wskaźniki dostępności do instytucji administracji publicznej są skorelowane z położeniem miasta w hierarchii osadniczej. Najwyższe wartości notowane są w rejonie metropolii krakowskiej i

maleją stopniowo we wszystkich kierunkach, co może być efektem nieco gorszej dostępności transportowej do instytucji szczebla wojewódzkiego. Wyraźnie słabszą dostępność transportową do administracji notujemy w miastach najmniejszych (pozametropolitalnych), w tym w szczególności w ośrodkach położonych na południowym wschodzie regionu.

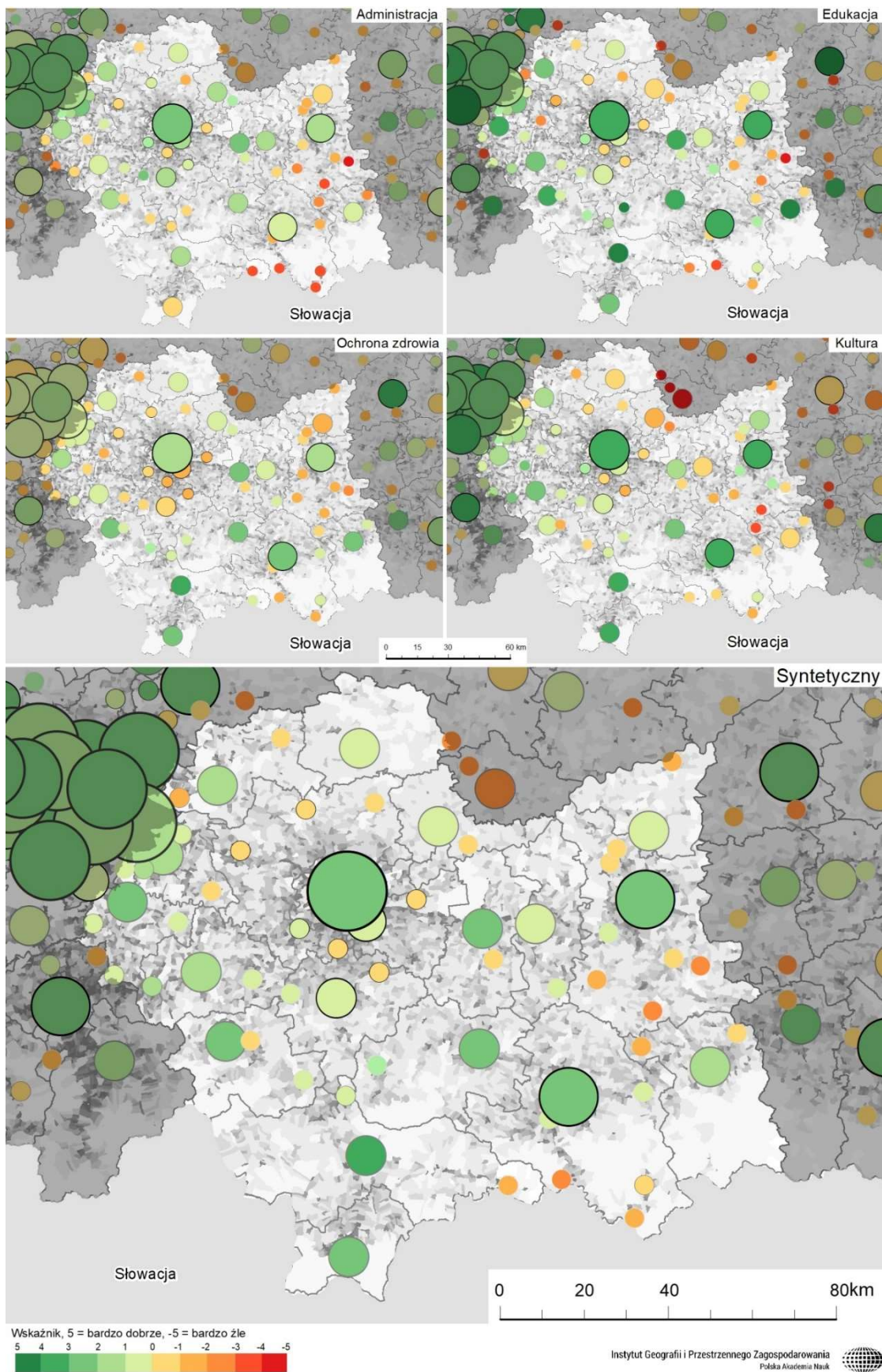
W przypadku usług edukacyjnych i ochrony zdrowia ośrodki powiatowe zapewniają podstawowy dostęp do takich placówek jak szkoły średnie i szpitale. Uzyskany obraz jest bardziej wyrównany (w tej grupie miast) niż w przypadku omawianego wcześniej dostępu do usług publicznych (gdzie miary były przeliczane względem liczby ludności). Od tej reguły istnieją jednak wyjątki w postaci ośrodków powiatowych i małych miast gdzie inwestycje transportowe nie wyrównały braków w wyposażeniu w usługi publiczne. Można tu wymienić zewnętrzną strefę metropolii krakowskiej⁴⁸ (na kierunku południowym i północnym), a także obszar na północ i południe od Tarnowa. W przypadku usług edukacyjnych widoczna jest lepsza dostępność do liceów i innych szkół średnich w sąsiedztwie Krakowa, miast subregionalnych i na zachodzie regionu. Dostępność ta spada najbardziej w miastach małych położonych na północy regionu. Generalnie jednak, województwo małopolskie wyróżnia się dobrze rozbudowaną siecią liceów i techników, obejmującą również najmniejsze miasta. Dodatkowo zaznacza się wyraźna koncentracja tego typu placówek w Krakowie, miastach subregionalnych i wielu miastach powiatowych (m.in. w Gorlicach, Oświęcimiu, Zakopanem, Nowym Targu, Limanowej).

Poziom dostępności do przychodni POZ w województwie małopolskim jest stosunkowo mało zróżnicowany i uśredniając należy go uznać za bardzo dobry. Najlepsza dostępność charakteryzuje Kraków, miasta subregionalne i niektóre miasta powiatowe. W województwie funkcjonuje 35 szpitali w 20 miastach regionu (najwięcej w mieście wojewódzkim – 13, następnie w Zakopanem – 3 i Tarnowie – 2). W pozostałych miastach funkcjonuje jedna placówka tego typu. Tylko w jednym mieście powiatowym nie ma szpitala (Wieliczka), co rekompensuje bliskość tego typu placówek w Krakowie. Mimo wyraźnego zróżnicowania liczby i rozmieszczenia szpitali w części wschodniej i zachodniej, ogólny poziom dostępności do tego typu usług jest stosunkowo dobry. Placówki świadczące specjalistyczną pomoc medyczną skoncentrowane są przede wszystkim w Krakowie, a następnie Tarnowie. Miasta te, wraz z otoczeniem, charakteryzują się najwyższym poziomem dostępności do tego typu usług medycznych. Wysoki poziom dostępności dotyczy również zachodniej części województwa, gdzie na poziom dostępności mają wpływ placówki zlokalizowane w konurbacji śląskiej. Niski poziom dostępności do tego typu usług występuje we wschodniej i południowo-wschodniej części województwa małopolskiego. Sieć szpitalnych oddziałów ratunkowych jest w miarę równomiernie rozmieszczona, jednak mimo to widoczne są obszary o niskim poziomie dostępności (północno-wschodnia, wschodnia i południowo-wschodnia część województwa; również obszar powiatu nowotarskiego).

Wspomniane wyrównanie poziomu dostępności do usług w efekcie inwestycji transportowych nie ma miejsca w przypadku placówek kultury. W tym zakresie miasta powiatowe nie zapewniają oferty na poziomie odpowiadającym przeciętnej krajowej. Tym samym sama podaż usług definiuje silne zróżnicowanie przestrzenne dostępności. Pozytywnie wybijają się Kraków, Tarnów, Nowy Sącz oraz Nowy Targ i Zakopane.

---

⁴⁸ Zgodnie z delimitacją Śleszyńskiego z 2013 roku Miejski Obszar Funkcjonalny Krakowa obejmuje: Kraków (m, R), Biskupice (w, 6), Czernichów (w, 7), Dobczyce (mw, 6), Gdów (w, 6), Iwanowice (w, 5), Jerzmanowice-Przebinia (w, 6), Kłaj (w, 7), Kocmyrzów-Luborzyca (w, 5), Krzeszowice (mw, 6), Liszki (w, 7), Michałowice (w, 7), Mogilany (w, 7), Myślenice (mw, 7), Niepołomice (mw, 7), Siepraw (w, 5), Skąta (mw, 7), Skawina (mw, 7), Świątniki Górne (mw, 6), Wieliczka (mw, 7), Wielka Wieś (w, 7), Zabierzów (w, 7), Zielonki (w, 7)

Ryc. III. Wskaźniki cząstkowe (obszary tematyczne) dostępnościowe – dostępność usług publicznych

We wszystkich praktycznie kategoriach usług dostępność transportowa jest wyraźnie gorsza w przypadku miast najmniejszych. Co charakterystyczne, w przeciwieństwie do innych województw, w przypadku regionu małopolskiego, dotyczy to także miast w obrębie metropolii. Przyczyn szukać można w układzie nowej sieci transportowej (autostrady A4), które mają charakter obwodowy, przy relatywnie niskim standardzie w zakresie wjazdu do miasta. Także w miastach małych położonych bardziej peryferyjnie dodatkową przyczyną może być stan infrastruktury transportowej. Zła dostępność do usług w miastach peryferyjnych na zachodzie regionu jest częściowo rekompensowana bliskością miast w konurbacji górnośląsko-zagłębiowskiej.

W ujęciu syntetycznym (ryc. III) rozkład dostępności transportowej do wybranych usług publicznych (administracja, edukacja, ochrona zdrowia i kultura) wskazuje na uprzywilejowaną pozycję metropolii krakowskiej, a także wszystkich ośrodków subregionalnych i kilku innych miast powiatowych (szczególnie Nowego Targu i Zakopanego). O wyższym poziomie wskaźnika decyduje położenie względem metropolii krakowskiej lub górnośląskiej oraz położenie względem nowoczesnej infrastruktury drogowej lub własny wzajemnie uzupełniający się (w warunkach niskiej odległości) potencjał usługowy (np. Bochnia-Brzesko, Nowy Targ – Zakopane, Chrzanów- Oświęcim). Gorsza sytuacja odnotowywana jest w małych miastach, w tym we wszystkich praktycznie ośrodkach peryferyjnych, a także w wielu metropolitalnych. W tych wypadkach, zdiagnozowane wcześniej braki w warunkach życia i wyposażeniu w usługi nie są rekompensowane dostępnością transportową do innych lokalizacji.

Dostęp do usług i szeroko rozumiane warunki życia, są zatem w województwie małopolskim dość silnie zdeterminowane dostępnością transportową. Intensywny rozwój równoleżnikowej sieci drogowej paradoksalnie spowodował, że rola twardej infrastruktury w zaspokajaniu potrzeb mieszkańców jest relatywnie duża. Ma ona wpływ na wewnętrzną polaryzację w skali lokalnej (także wewnątrz metropolii) i regionalnej (upośledzone południowe rubieże województwa, co można wiązać z nieukończoną drogą ekspresowa S7, a także z przebiegiem i skomunikowaniem autostrady A4 z innymi drogami.

Uzyskane wyniki potwierdzają, że niektóre miasta województwa małopolskiego znajdują się w strefach tzw. peryferii wewnętrznych (diagnozowanych m.in. na potrzeby SOR podczas delimitacji obszarów zagrożonych trwałą marginalizacją). Peryferia takie widoczne są wzdłuż północnych i wschodnich granic regionu.

6. Wnioski – ujęcie kompleksowe

Województwo małopolskie jest dość wyraźnie spolaryzowane w zakresie poziomu i warunków życia (pierwsze pytanie badawcze). Analizowane wskaźniki wskazują, że polaryzacja ta praktycznie nie maleje jeśli chodzi o warunki życia, zaś w niektórych innych aspektach (usługi publiczne) zmiany są powolne. Warunki życia są zdecydowanie najlepsze w Krakowie, miastach zachodniej części województwa, a z ośrodków subregionalnych w Tarnowie. Wyraźnie najgorsza sytuacja ma miejsce w niektórych miastach małych, w tym w turystycznych. W okresie 2007 -2018 (drugie pytanie badawcze) odnotowano pozytywne zmiany w zakresie warunków środowiskowych (zmniejszenie poziomu zanieczyszczeń pyłowych), choć skala zaobserwowanej poprawy była mniejsza niż w innych regionach kraju. Podobnie jak w całym kraju zmniejszała się stopa bezrobocia. W miastach na prawach powiatu podnosił się poziom wynagrodzeń. Nie następowała jednak konwergencja w tym zakresie. Przeciwnie bezwzględny wzrost dochodów był najszybszy w Krakowie, wyraźnie wolniejszy w Tarnowie i jeszcze słabszy w Nowym Sączu..

Stan i dostęp do usług publicznych (trzecie pytanie badawcze) jest stosunkowo dobry, zwłaszcza w miastach większych. Ponownie najlepszy jest w Szczecinie, miastach subregionalnych i w niektórych powiatowych.. Dynamika zmian w okresie 2007-2018 była odmienna w poszczególnych kategoriach usług. Do szybkiego przyrostu liczby placówek doszło w przypadku żłobków i klubów

dziecięcych (wcześniej w regionie notowano bardzo niski poziom nasycenia tego typu placówkami). Dotyczyło to w pierwszej kolejności Krakowa, Nowego Sącza oraz niektórych ośrodków małych. Znaczne przyrosty odnotowano także w przypadku przychodni podstawowej opieki zdrowotnej (większe w miastach małych). W innych usługach notowano raczej tendencje koncentracyjne, nie zawsze widoczne w samej liczbie obiektów. Przykładem mogą być kina, których liczba wzrosła w stopniu mniejszym niż liczba sal kinowych (powstawanie multipleksów w dużych i średnich ośrodkach). Reasumując można przyjąć, że w zbiorze miast różnice terytorialne w zakresie poziomu życia są większe, niż w wyposażeniu w usługi. W obu wypadkach obserwowana jest dynamika, która jednak nie prowadzi do konwergencji.

Poziom dostępności poszczególnych usług uwarunkowany jest nie tylko ich fizycznym świadczeniem w określonych miastach (szóste pytanie badawcze), ale także sytuacją transportową. Dostęp do usług i szeroko rozumiane warunki życia, są w województwie małopolskim dość silnie zdeterminowane dostępnością przestrzenną. Górski charakter południowej części województwa oraz nierównomierny rozwój sieci drogowej i kolejowej powodują, że rola twardej infrastruktury w zaspokajaniu potrzeb mieszkańców jest relatywnie większa niż w innych regionach Polski.

Duża część mniejszych miast województwa charakteryzuje się koncentracją usług publicznych odpowiadającą ich pozycji administracyjnej i demograficznej (piąte pytanie badawcze). Ponadproporcjonalnie wysoką koncentrację usług (względem standardu powiatowego) wykazuje przede wszystkim Zakopane (efekt funkcji turystycznej). Ponadto podwyższoną, jak na małe miasta bez funkcji powiatowej, funkcję usługową zanotowano w Krynicy Zdroju, Rabce-Zdroju, Kętach, Niepołomicach i Trzebini. Jednocześnie skupienie usług podstawowych niższe od pozycji hierarchicznej ośrodka wystąpiło w jednym tylko ośrodku powiatowym – w Proszowicach.

Biorąc pod uwagę relatywnie dobrą sytuację demograficzną (w tym migracyjną) wielu miast województwa (w relacji do średniej krajowej; siódme pytanie badawcze; porównaj komponent 1 badania), braki w zakresie warunków życia oraz dostępu do usług publicznych muszą być w sposób zróżnicowany, tak aby nie doprowadzić do przeinwestowania w niektórych ośrodkach.

Wskazane i możliwe do realizacji działania w zakresie podnoszenia poziomu i warunków życia w miastach województwa małopolskiego oraz poprawy dostępności usług publicznych (czwarte pytanie badawcze) wylistowano w kolejnym podrozdziale oraz w tabeli rekomendacyjnej. Obszary zintegrowanych działań w tym zakresie to m.in.: a) lepsza integracja systemu usług publicznych w metropolii krakowskiej; b) doposażenie w usługi miast subregionalnych i niektórych powiatowych, w tym Proszowic, Dąbrowy Tarnowskiej, Miechowa, Gorlic, Limanowej, Nowego Targu, Bochni i Wadowic; c) poprawa sytuacji niektórych miast najmniejszych, szczególnie oddalonych geograficznie (w zakresie podaży usług oraz dostępności transportowej).

7. Rekomendacje

Przeprowadzona analiza syntetyczna pozwala na wypunktowanie kilku rekomendacji przydatnych dla prowadzenia polityki regionalnej oraz wybranych polityk sektorowych na terenie województwa małopolskiego.

Przeprowadzona analiza syntetyczna pozwala na wypunktowanie kilku rekomendacji przydatnych dla prowadzenia polityki regionalnej oraz wybranych polityk sektorowych na terenie województwa małopolskiego.

- Celowe wydaje się pełniejsze integrowanie systemu usług publicznych na obszarze metropolii krakowskiej (w tym w jej szeroko rozumianej strefie zewnętrznej), dotyczy to zwłaszcza usług edukacyjnych i zdrowotnych. Integracja powinna dotyczyć także poszczególnych segmentów strefy podmiejskiej. Integracja może być realizowana poprzez: a) powstawanie nowych placówek w wybranych mniejszych miastach (o ile jest to uzasadnione lokalnym popytem),

względnie filii obiektów znajdujących się w mieście powiatowym; b) integracje instytucjonalną, zapewniającą odpowiedni podział zadań pomiędzy podobnymi placówkami w powiecie; c) ułatwienie dostępu transportowego do placówek w miastach powiatowych (organizacja lub wsparcie dla transportu publicznego; organizacja alternatywnych form transportu na terenach rzadko zaludnionych – *car sharing*, autobus na zamówienie itp.; w niektórych przypadkach rozwój infrastruktury, np. budowa brakujących odcinków dróg lokalnych).

- Miasta subregionalne o lepszej sytuacji demograficznej i wyższym poziomie zamożności mieszkańców powinny być wyposażone w usługi publiczne, tak aby zachować ich relatywnie wyższą atrakcyjność osiedleńczą. Dotyczy to w pierwszej kolejności Tarnowa (ochrona zdrowia). Zarówno Tarnów jak i Nowy Sącz (niezależnie od braków w zakresie edukacji) powinny być także lepiej powiązane funkcjonalnie z miastami położonymi na ich zapleczu.
- Należy dążyć do wyposażenia w niektóre usługi konkretnych miast powiatowych, w pierwszej kolejności Dąbrowy Tarnowskiej (ochrona zdrowia, edukacja, kultura, sport i rekreacja, a także infrastruktura sieciowa), a w drugiej także Proszowic (infrastruktura sieciowa, kultura), Miechowa (infrastruktura sieciowa, kultura), Gorlic (kultura, sport i rekreacja), Limanowej (infrastruktura sieciowa), Nowego Targu (ochrona zdrowia), Bochni (edukacja) i Wadowic (ochrona zdrowia).
- W zakresie ochrony zdrowia południowe (a szczególnie południowo-wschodnie) rubieże regionu wymagają poprawy w zakresie szpitali specjalistycznych, a także szpitalnych oddziałów ratunkowych (długie czasy dojazdu wynikające m.in. z ukształtowania powierzchni).
- Polityka w zakresie wyposażenia w usługi miast małych położonych na peryferiach regionu powinna być elastyczna i zróżnicowana terytorialnie. Musi brać ona pod uwagę zachodzące procesy demograficzne oraz dostępność transportową do sąsiednich miast większych (w tym dostępność transportem publicznym). Oznacza to, że niektóre małe miasta (nie będące ośrodkami powiatowymi) oddalone geograficznie, powinny w większym stopniu pełnić rolę koncentratora usług (zwłaszcza w zakresie ochrony zdrowia i edukacji, ale do pewnego stopnia także kultury). Przykładami może być Szczawnica, Muszyna i Ciężkowice.
- We wszystkich strefach peryferyjnych regionu występują braki w zakresie niektórych usług, które mogą być rozwiązane poprzez lokalizację nowych placówek lub alternatywnie poprzez poprawę dostępności transportowej (w tym transportem publicznym) do miast powiatowych. Celowe jest wsparcie transportu publicznego w niektórych konkretnych relacjach wewnątrz powiatów. Dotyczy to m.in. powiązania Piwnicznej i Muszyny z Nowym Sączem, Szczawnicy z Nowym Targiem, Szczucina z Dąbrową Tarnowską i Tarnowem, Zakliczyna, Ciężkowic i Ryglic z Tarnowem, Bobowej z Gorlicami, a także większości małych miast powiatu krakowskiego z Krakowem.
- Należy dążyć do lepszego wykorzystania nowej regionalnej i krajowej infrastruktury transportowej (jak powstała w województwie w ostatnich dwóch dekadach) do rozwoju powiązań lokalnych poprawiających jakość życia mieszkańców (w tym do dostępu do usług publicznych). Może to np. oznaczać dogęszczenie węzłów na autostradach i drogach ekspresowych (lepsze rozproszczenie ruchu z autostrady A4 w kierunku północnym i południowym). Przykładem może być obsługa Niepołomic (węzeł w budowie).
- Poprawie dostępności do usług publicznych wewnątrz metropolii krakowskiej oraz w jej sąsiedztwie sprzyjać powinny inwestycje transportowe skierowane do miasta (np. poszerzenie ulic łączących autostradę A4 z Krakowem z preferencjami dla transportu publicznego).
- Niektóre powiaty mogą dążyć do lepszej integracji usług publicznych w układach bipolarnych. Pozytywnym przykładem (dzięki dobrej dostępności wzajemnej) są układy Nowy Targ-Zakopane, Brzesko-Bochnia, Chrzanów- Oświęcim. Jest ważne aby w tego typu sytuacji lokalizacyjnej nie stwarzać mieszkańcom barier instytucjonalnych w korzystaniu z usług publicznych, a także aby odpowiednie podmioty w obu jednostkach współpracowały ze sobą i dążyły, w miarę możliwości, do komplementarnego świadczenia usług (np. lekarze specjaliści, szkoły branżowe).

- Miasta karpackie o funkcjach turystycznych wymagają wsparcia, nie tylko jako krajowe i międzynarodowe ośrodki turystyczne, ale także (a może przede wszystkim) z punktu widzenia nienajlepszych warunków życia stałych mieszkańców.
- Istnienie tzw. peryferii wewnętrznych wskazuje na potrzebę współpracy z niektórymi sąsiednimi województwami w zakresie poprawy dostępności do usług miast położonych na wzajemnych pograniczach (np. poprzez wykorzystanie placówek usługowych w regionach sąsiednich lub poprzez wspólną organizację transportu publicznego). Dotyczy to potencjalnej współpracy z województwem podkarpackim i świętokrzyskim. Innego rodzaju współpraca (sieci placówek i wspólny transport publiczny) konieczna jest na silnie zurbanizowanym terenie pogranicza z województwem śląskim.
- Zachowanie układu hierarchicznego sieci osadniczej województwa wymaga: a) wzmocnienia podaży i dostępności do usług w Proszowicach; b) poprawy rozmieszczenia usług podstawowych w obrębie metropolii krakowskiej; c) wsparcie dla niektórych ośrodków najmniejszych, tak aby mogły zachować swoje funkcje oraz atrakcyjność osiedleńczą (budowa infrastruktury komunalnej, infrastruktury sieciowej dla internetu oraz poprawa jakości substancji mieszkaniowej).

Ważnym elementem wniosków i rekomendacji jest tabela rekomendacyjna dla wszystkich miast regionu bazująca na:

- 51 usługach w podziale na typy usług w zależności od szczebla hierarchicznego opisanego w klasyfikacji ośrodków według podaży typów usług wraz z kluczem przejścia między klasyfikacją ośrodków według podaży typów usług a klasyfikacją funkcjonalno-administracyjną (szczegóły pod tabelą); kolorami oznaczono poszczególne poziomy hierarchiczne, zgodnie z klasyfikacją ośrodków według podaży typów usług, tj.

2- Ośrodek ponadregionalny koncentrujący usługi o znaczeniu ponadregionalnym i regionalnym (liczba usług od 40 w górę);	3 - Ośrodki regionalne, koncentrujące usługi zarówno dla potrzeb bezpośrednio zaplecza, jak i usługi oddziałujące na cały region lub jego część (liczba usług od 30 w górę);	4 - Ośrodki subregionalne, koncentrujące usługi zarówno dla potrzeb bezpośrednio zaplecza, jak również subregionu (liczba usług od 25 w górę);	4' - Ośrodki ponadlokalne o oddziaływaniu ponadgminnym, koncentrujące usługi dla bezpośrednio zaplecza (liczba usług od 20 w górę);	5 - Ośrodki lokalne, koncentrujące w miejscach zamieszkania usługi podstawowe (liczba usług poniżej 20)
---	--	--	---	---

Czcionką kolorem czerwonym zaznaczono te miasta, dla których liczba usług jest poniżej poziomu wynikającego z układu hierarchicznego

Czcionką kolorem niebieskim zaznaczono te miasta, dla których liczba usług jest powyżej poziomu wynikającego z układu hierarchicznego

- Dwie ostatnie kolumny tabeli - 32 wskaźniki z syntezy (problemy w miastach – wskaźniki/usługi w dziesiątym i dziewiątym decylnie – przedostatnia kolumna tabeli wraz z uszczegółowieniem dla wybranych usług dla dziewiątego i dziesiątego decylnie – ostatnia kolumna tabeli)

Tab. I. Tabela rekomendacyjna dla wszystkich miast regionu bazująca na 51 usługach oraz 32 wskaźnikach z syntezy (problemy w miastach – wskaźniki/usługi w dziesiątym i dziewiątym decylnie)

Klasyfikacja według podaż typów usług*	Klasyfikacja funkcjonalno-administracyjna**	Liczba ludności i 2017	Nazwa miasta	51 usług						32 wskaźniki z syntezy		
				suma ogólna	suma (5)	suma (4')	suma (4)	suma (3)	suma (2)	Wnioski wynikające z porównania 51 usług z typologią miast w projekcie	Potencjalne problemy wynikające z 32 wskaźników ujętych w syntezie (wartość wskaźnika w dziesiątym decylnie wszystkich miast w Polsce)	Dodatkowe uwagi wynikające m.in. z 32 wskaźników (w tym wartość wskaźnika w dziesiątym i dziesiątym decylnie wszystkich miast w Polsce dla wybranych usług: przychodnie, przedszkola, szkoły podstawowe oraz od piątego decylna – dla miast powiatowych i większych - żłobki i kluby dziecięce)
2	2a	767348	Kraków	45	14	8	8	4	11	Liczba usług odpowiadająca układowi hierarchicznemu. Bardzo wysoka liczba usług dla ośrodka ponadregionalnego	- Poziom przestępczości	
3	3	109650	Tarnów	39	14	9	9	3	4	Liczba usług odpowiadająca układowi hierarchicznemu. Wysoka liczba usług dla ośrodka ponadregionalnego	- Poziom przestępczości	Doposażenie w usługi szczebla subregionalnego
3	3	84041	Nowy Sącz	34	15	7	5	4	3	Liczba usług odpowiadająca układowi hierarchicznemu. Wysoka liczba usług dla ośrodka ponadregionalnego	- Poziom przestępczości - Bezpieczeństwo drogowe	Doposażenie w usługi szczebla subregionalnego
3	4b	27266	Zakopane	31	13	8	6	1	3	Liczba usług powyżej poziomu wynikającego z układu hierarchicznego	- Poziom przestępczości - Bezpieczeństwo drogowe	Żłobki i kluby dziecięce. Wskazane uzupełnienie oferty usługowej (bardzo wysoka wartość wskaźnika liczby dzieci 0-3 na 1 placówkę).
4	4b	29992	Bochnia	29	13	7	7	1	1	Liczba usług odpowiadająca układowi hierarchicznemu	- Poziom przestępczości - Ćwiczący mężczyźni	Szkoły podstawowe. Wskazane uzupełnienie oferty usługowej. Doposażenie w usługi w zakresie edukacji

4	4b	37123	Chrzanów	29	14	6	6	2	1	Liczba usług odpowiadająca układowi hierarchicznemu	- Poziom przestępczości	
4	4b	38678	Oświęcim	29	14	5	6	2	2	Liczba usług odpowiadająca układowi hierarchicznemu	- Obszary prawnie chronione w mieście i gminach sąsiadujących - Poziom przestępczości	Żłobki i kluby dziecięce. Wskazane uzupełnienie oferty usługowej (bardzo wysoka wartość wskaźnika liczby dzieci 0-3 na 1 placówkę).
4	4b	15103	Limanowa	27	14	6	5	1	1	Liczba usług odpowiadająca układowi hierarchicznemu	- Ludność nie korzystająca z sieci kanalizacyjnej - Liczba osób przypadająca na 1 mieszkanie - Poziom przestępczości - Ścieżki rowerowe - Penetracja lokalowa zasięgami internetu stacjonarnego (30 Mb/s)	Doposażenie w usługi w zakresie infrastruktury sieciowej Poprawa jakości substancji mieszkaniowej, w celu utrzymania atrakcyjności osiedleńczej.
4	4b	11696	Miechów	27	13	7	5	1	1	Liczba usług odpowiadająca układowi hierarchicznemu	- Ścieżki rowerowe	Szkoły podstawowe. Wskazane uzupełnienie oferty usługowej. Doposażenie w usługi w zakresie kultury i infrastruktury sieciowej
4	4b	35921	Olkusz	27	13	6	6	1	1	Liczba usług odpowiadająca układowi hierarchicznemu	- Powierzchnia użytkowa mieszkania (PUM)	Poprawa jakości substancji mieszkaniowej, w celu utrzymania atrakcyjności osiedleńczej.
4	4b	16884	Brzesko	25	13	6	5	1	0	Liczba usług odpowiadająca układowi hierarchicznemu	- Poziom przestępczości - Bezpieczeństwo drogowe - Ścieżki rowerowe - Muzea	
4	4b	33361	Nowy Targ	25	12	6	4	2	1	Liczba usług odpowiadająca układowi hierarchicznemu	- Muzea	Doposażenie w usługi w zakresie ochrony zdrowia
4'	4b	27781	Gorlice	24	12	6	5	0	1	Liczba usług odpowiadająca układowi hierarchicznemu	- Poziom przestępczości - Kina	Szkoły podstawowe. Wskazane uzupełnienie oferty usługowej. Doposażenie w usługi w zakresie kultury, sportu i rekreacji
4'	5b	12883	Rabka-Zdrój	24	11	6	4	2	1	Liczba usług powyżej poziomu wynikającego z układu hierarchicznego	- Ludność nie korzystająca z sieci kanalizacyjnej	Doposażenie w usługi w zakresie infrastruktury sieciowej
4'	4b	11924	Dąbrowa Tarnowska	23	12	6	3	1	1	Liczba usług odpowiadająca	- Liczba osób przypadająca na 1 mieszkanie - Poziom przestępczości - Muzea	Przedszkola. Wskazane uzupełnienie oferty usługowej (bardzo wysoka wartość wskaźnika liczby dzieci 3-7 lat na 1 placówkę).

										układowi hierarchicznemu		Doposażenie w usługi w zakresie ochrony zdrowia, edukacji, kultury, sportu, rekreacji oraz infrastruktury sieciowej
4'	4a	18415	Myślenice	23	12	5	5	1	0	Liczba usług odpowiadająca układowi hierarchicznemu	- Obszary prawnie chronione w mieście i gminach sąsiadujących - Ścieżki rowerowe	
4'	4a	22946	Wieliczka	23	13	5	4	1	0	Liczba usług odpowiadająca układowi hierarchicznemu	- Bezpieczeństwo drogowe - Kina	
4'	5b	18886	Kęty	22	11	6	3	1	1	Liczba usług powyżej poziomu wynikającego z układu hierarchicznego	- Szkoły podstawowe	Szkoły podstawowe. Wskazane uzupełnienie oferty usługowej.
4'	4b	9295	Sucha Beskidzka	22	10	6	5	0	1	Liczba usług odpowiadająca układowi hierarchicznemu	- Kina	
4'	4b	18851	Wadowice	22	11	5	5	1	0	Liczba usług odpowiadająca układowi hierarchicznemu	- Ścieżki rowerowe	Doposażenie w usługi w zakresie ochrony zdrowia
4'	5a	12507	Niepołomice	21	14	5	2	0	0	Liczba usług powyżej poziomu wynikającego z układu hierarchicznego	- Liczba osób przypadająca na 1 mieszkanie - Szkoły podstawowe - Kina - Ośrodki kultury	Szkoły podstawowe. Wskazane uzupełnienie oferty usługowej. Poprawa jakości substancji mieszkaniowej, w celu utrzymania atrakcyjności osiedleńczej.
4'	5b	19954	Trzebinia	20	11	5	3	1	0	Liczba usług powyżej poziomu wynikającego z układu hierarchicznego		Przychodnie POZ. Wskazane uzupełnienie oferty usługowej (bardzo wysoka wartość wskaźnika liczby mieszkańców na 1 placówkę).
4'	5b	10757	Krynica-Zdrój	20	10	5	4	1	0	Liczba usług powyżej poziomu wynikającego z układu hierarchicznego	- Ścieżki rowerowe - Żłobki, oddziały żłobkowe i kluby dziecięce - Muzea	Żłobki i kluby dziecięce. Wskazane uzupełnienie oferty usługowej (bardzo wysoka wartość wskaźnika liczby dzieci 0-3 na 1 placówkę).
5	5c	9020	Stary Sącz	19	11	4	3	1	0	Liczba usług odpowiadająca układowi hierarchicznemu	- Ludność nie korzystająca z sieci kanalizacyjnej - Liczba osób przypadająca na 1 mieszkanie - Penetracja lokalowa zasięgami internetu stacjonarnego (30 Mb/s)	Żłobki i kluby dziecięce. Wskazane uzupełnienie oferty usługowej (bardzo wysoka wartość wskaźnika liczby dzieci 0-3 na 1 placówkę). Poprawa jakości substancji mieszkaniowej, w celu utrzymania atrakcyjności osiedleńczej. Rozwój sieciowej infrastruktury komunalnej

											- Żłobki, oddziały żłobkowe i kluby dziecięce	
5	5c	8686	Wolbrom	19	12	4	2	1	0	Liczba usług odpowiadająca układowi hierarchicznemu	- Ścieżki rowerowe - Muzea	
5	5c	4629	Biecz	18	10	5	2	1	0	Liczba usług odpowiadająca układowi hierarchicznemu	- Udział ludności niekorzystającej z oczyszczalni ścieków - Procent mieszkań bez wodociągu - Procent mieszkań bez centralnego ogrzewania - Ludność nie korzystająca z sieci kanalizacyjnej - Przedszkola	Przedszkola. Wskazane uzupełnienie oferty usługowej (bardzo wysoka wartość wskaźnika liczby dzieci 3-7 lat na 1 placówkę). Poprawa jakości substancji mieszkaniowej, w celu utrzymania atrakcyjności osiedleńczej. Rozwój sieciowej infrastruktury komunalnej
5	5a	24325	Skawina	18	11	3	3	0	1	Liczba usług odpowiadająca układowi hierarchicznemu	- Powierzchnia użytkowa mieszkania (PUM) - Kina - Biblioteki	Poprawa jakości substancji mieszkaniowej, w celu utrzymania atrakcyjności osiedleńczej.
5	5a	6425	Dobczyce	18	11	5	2	0	0	Liczba usług odpowiadająca układowi hierarchicznemu	- Obszary prawnie chronione w mieście i gminach sąsiadujących - Liczba osób przypadająca na 1 mieszkanie - Ścieżki rowerowe - Penetracja lokalowa zasięgami internetu stacjonarnego (30 Mb/s) - Żłobki, oddziały żłobkowe i kluby dziecięce - Kina	Żłobki i kluby dziecięce. Wskazane uzupełnienie oferty usługowej (bardzo wysoka wartość wskaźnika liczby dzieci 0-3 na 1 placówkę). Poprawa jakości substancji mieszkaniowej, w celu utrzymania atrakcyjności osiedleńczej.
5	4b	6088	Proszowice	18	11	6	1	0	0	Liczba usług poniżej poziomu wynikającego z układu hierarchicznego. Liczba usług poniżej poziomu z układu hierarchicznego miast	- Kina - Muzea	Doposażenie usług podstawowych szczebla powiatowego, zwłaszcza w zakresie infrastruktury sieciowej i kultury.
5	5b	17135	Libiąż	17	9	4	2	1	1	Liczba usług odpowiadająca układowi hierarchicznemu	- Przychodnie - Zasadnicze szkoły zawodowe/szkoły branżowe - Muzea	Przychodnie POZ. Wskazane uzupełnienie oferty usługowej (bardzo wysoka wartość wskaźnika liczby mieszkańców na 1 placówkę). Przedszkola. Wskazane uzupełnienie oferty usługowej (bardzo wysoka wartość wskaźnika liczby dzieci 3-7 lat na 1 placówkę).
5	5c	6693	Tuchów	17	10	4	2	1	0	Liczba usług odpowiadająca układowi hierarchicznemu	- Ludność nie korzystająca z sieci kanalizacyjnej - Liczba osób przypadająca na 1 mieszkanie - Ścieżki rowerowe	Szkoły podstawowe. Wskazane uzupełnienie oferty usługowej. Poprawa jakości substancji mieszkaniowej, w celu utrzymania atrakcyjności osiedleńczej. Rozwój sieciowej infrastruktury komunalnej

											<ul style="list-style-type: none"> - Długość sieci kanalizacyjnej na 1 mieszkańca podłączonego do sieci - Penetracja budynkowa zasięgami internetu stacjonarnego ogółem - Szkoły podstawowe - Muzea 	
5	5b	20567	Andrychów	17	10	6	1	0	0	Liczba usług odpowiadająca układowi hierarchicznemu	<ul style="list-style-type: none"> - Powierzchnia użytkowa mieszkania (PUM) 	Szkoły podstawowe. Wskazane uzupełnienie oferty usługowej. Poprawa jakości substancji mieszkaniowej, w celu utrzymania atrakcyjności osiedleńczej.
5	5b	11345	Brzeszcze	16	10	3	2	1	0	Liczba usług odpowiadająca układowi hierarchicznemu	<ul style="list-style-type: none"> - Obszary prawnie chronione w mieście i gminach sąsiadujących - Udział ludności niekorzystającej z oczyszczalni ścieków - Przysiodnie - Licea - Muzea 	Przychodnie POZ. Wskazane uzupełnienie oferty usługowej (bardzo wysoka wartość wskaźnika liczby mieszkańców na 1 placówkę). Szkoły podstawowe. Wskazane uzupełnienie oferty usługowej.
5	5c	5919	Maków Podhalański	16	11	4	1	0	0	Liczba usług odpowiadająca układowi hierarchicznemu	<ul style="list-style-type: none"> - Ścieżki rowerowe - Długość sieci kanalizacyjnej na 1 mieszkańca podłączonego do sieci - Żłobki, oddziały żłobkowe i kluby dziecięce - Licea - Kina - Ćwiczące kobiety 	Żłobki i kluby dziecięce. Wskazane uzupełnienie oferty usługowej (bardzo wysoka wartość wskaźnika liczby dzieci 0-3 na 1 placówkę). Rozwój sieciowej infrastruktury komunalnej
5	5a	10090	Krzeszowice	15	10	4	1	0	0	Liczba usług odpowiadająca układowi hierarchicznemu	<ul style="list-style-type: none"> - Ścieżki rowerowe - Kina - Muzea 	Szkoły podstawowe. Wskazane uzupełnienie oferty usługowej.
5	5c	7982	Mszana Dolna	15	12	3	0	0	0	Liczba usług odpowiadająca układowi hierarchicznemu	<ul style="list-style-type: none"> - Udział ludności niekorzystającej z oczyszczalni ścieków - Ludność nie korzystająca z sieci kanalizacyjnej - Liczba osób przypadająca na 1 mieszkanie - Ścieżki rowerowe - Licea - Kina - Muzea 	Rozwój sieciowej infrastruktury komunalnej
5	5c	4909	Muszyna	15	9	3	3	0	0	Liczba usług odpowiadająca układowi hierarchicznemu	<ul style="list-style-type: none"> - Żłobki, oddziały żłobkowe i kluby dziecięce - Zasadnicze szkoły zawodowe/szkoły branżowe - Kina - Muzea 	Żłobki i kluby dziecięce. Wskazane uzupełnienie oferty usługowej (bardzo wysoka wartość wskaźnika liczby dzieci 0-3 na 1 placówkę). Doposażenie w usługi szczebla ponadgminnego z uwagi na oddalenie geograficzne od ośrodka powiatowego Wskazana wsparcie dla powiązań transportem publicznym z Nowym Sączem

5	5c	4551	Kalwaria Zebrzydowski a	15	10	4	1	0	0	Liczba usług odpowiadająca układowi hierarchicznemu	- Udział ludności niekorzystającej z oczyszczalni ścieków - Ludność nie korzystająca z sieci kanalizacyjnej - Bezpieczeństwo drogowe - Ścieżki rowerowe - Żłobki, oddziały żłobkowe i kluby dziecięce - Kina - Muzea	Żłobki i kluby dziecięce. Wskazane uzupełnienie oferty usługowej (bardzo wysoka wartość wskaźnika liczby dzieci 0-3 na 1 placówkę). Rozwój sieciowej infrastruktury komunalnej
5	5c	9090	Chełmek	14	12	0	1	1	0	Liczba usług odpowiadająca układowi hierarchicznemu	- Obszary prawnie chronione w mieście i gminach sąsiadujących - Ścieżki rowerowe - Przychodnie - Licea - Technika - Zasadnicze szkoły zawodowe/szkoły branżowe - Muzea - Biblioteki	Przychodnie POZ. Wskazane uzupełnienie oferty usługowej (bardzo wysoka wartość wskaźnika liczby mieszkańców na 1 placówkę).
5	5c	5362	Jordanów	14	10	4	0	0	0	Liczba usług odpowiadająca układowi hierarchicznemu	- Udział ludności niekorzystającej z oczyszczalni ścieków - Ludność nie korzystająca z sieci kanalizacyjnej - Ścieżki rowerowe - Szkoły podstawowe - Kina - Muzea	Szkoły podstawowe. Wskazane uzupełnienie oferty usługowej. Rozwój sieciowej infrastruktury komunalnej
5	5c	1656	Zakliczyn	14	9	4	1	0	0	Liczba usług odpowiadająca układowi hierarchicznemu	- Procent mieszkań bez wodociągu - Liczba osób przypadająca na 1 mieszkanie - Dochody z pracy - Otrzymujący zasiłek rodzinny - Długość sieci kanalizacyjnej na 1 mieszkańca podłączonego do sieci - Penetracja budynkowa zasięgami internetu stacjonarnego ogółem - Penetracja lokalowa zasięgami internetu stacjonarnego (30 Mb/s) - Żłobki, oddziały żłobkowe i kluby dziecięce - Kina - Muzea	Żłobki i kluby dziecięce. Wskazane uzupełnienie oferty usługowej (bardzo wysoka wartość wskaźnika liczby dzieci 0-3 na 1 placówkę). Poprawa jakości substancji mieszkaniowej, w celu utrzymania atrakcyjności osiedleńczej. Rozwój sieciowej infrastruktury komunalnej Działania na rzecz aktywizacji zawodowej
5	5c	6614	Sułkowice	13	9	4	0	0	0	Liczba usług odpowiadająca układowi hierarchicznemu	- Obszary prawnie chronione w mieście i gminach sąsiadujących - Liczba osób przypadająca na 1 mieszkanie - Ścieżki rowerowe - Długość sieci kanalizacyjnej na 1 mieszkańca podłączonego do sieci	Żłobki i kluby dziecięce. Wskazane uzupełnienie oferty usługowej (bardzo wysoka wartość wskaźnika liczby dzieci 0-3 na 1 placówkę). Przedszkola. Wskazane uzupełnienie oferty usługowej (bardzo wysoka wartość wskaźnika liczby dzieci 3-7 lat na 1 placówkę). Wskazana wsparcie dla powiązań transportem publicznym z Tarnowem

											<ul style="list-style-type: none"> - Żłobki, oddziały żłobkowe i kluby dziecięce - Licea - Kina - Muzea 	<p>Poprawa jakości substancji mieszkaniowej, w celu utrzymania atrakcyjności osiedleńczej.</p> <p>Rozwój sieciowej infrastruktury komunalnej</p>
5	5c	6089	Grybów	13	9	4	0	0	0	<p>Liczba usług odpowiadająca układowi hierarchicznemu</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Udział ludności niekorzystającej z oczyszczalni ścieków - Procent mieszkań bez wodociągu - Ludność nie korzystająca z sieci kanalizacyjnej - Poziom przestępczości - Ścieżki rowerowe - Żłobki, oddziały żłobkowe i kluby dziecięce - Kina - Muzea 	<p>Żłobki i kluby dziecięce. Wskazane uzupełnienie oferty usługowej (bardzo wysoka wartość wskaźnika liczby dzieci 0-3 na 1 placówkę).</p> <p>Przedszkola. Wskazane uzupełnienie oferty usługowej (bardzo wysoka wartość wskaźnika liczby dzieci 3-7 lat na 1 placówkę).</p> <p>Rozwój sieciowej infrastruktury komunalnej</p>
5	5c	2470	Ciężkowice	13	8	4	1	0	0	<p>Liczba usług odpowiadająca układowi hierarchicznemu</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Udział ludności niekorzystającej z oczyszczalni ścieków - Procent mieszkań bez wodociągu - Procent mieszkań bez łazienki - Procent mieszkań bez centralnego ogrzewania - Ludność nie korzystająca z sieci kanalizacyjnej - Otrzymujący zasiłek rodzinny - Ścieżki rowerowe - Żłobki, oddziały żłobkowe i kluby dziecięce - Kina 	<p>Żłobki i kluby dziecięce. Wskazane uzupełnienie oferty usługowej (bardzo wysoka wartość wskaźnika liczby dzieci 0-3 na 1 placówkę).</p> <p>Doposażenie w usługi szczebla ponadgminnego z uwagi na oddalenie geograficzne od ośrodka powiatowego</p> <p>Wskazana wsparcie dla powiązań transportem publicznym z Tarnowem</p> <p>Poprawa jakości substancji mieszkaniowej, w celu utrzymania atrakcyjności osiedleńczej.</p> <p>Rozwój sieciowej infrastruktury komunalnej</p> <p>Działania na rzecz aktywizacji zawodowej</p>
5	5c	2728	Nowy Wiśnicz	12	10	1	1	0	0	<p>Liczba usług odpowiadająca układowi hierarchicznemu</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Ludność nie korzystająca z sieci kanalizacyjnej - Liczba osób przypadająca na 1 mieszkanie - Ścieżki rowerowe - Przychodnie - Żłobki, oddziały żłobkowe i kluby dziecięce - Licea - Technika - Zasadnicze szkoły zawodowe/szkoły branżowe - Kina 	<p>Przychodnie POZ. Wskazane uzupełnienie oferty usługowej (bardzo wysoka wartość wskaźnika liczby mieszkańców na 1 placówkę).</p> <p>Żłobki i kluby dziecięce. Wskazane uzupełnienie oferty usługowej (bardzo wysoka wartość wskaźnika liczby dzieci 0-3 na 1 placówkę).</p> <p>Poprawa jakości substancji mieszkaniowej, w celu utrzymania atrakcyjności osiedleńczej.</p> <p>Rozwój sieciowej infrastruktury komunalnej</p>
5	5c	2380	Czchów	12	9	3	0	0	0	<p>Liczba usług odpowiadająca układowi hierarchicznemu</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Udział ludności niekorzystającej z oczyszczalni ścieków - Procent mieszkań bez wodociągu - Ludność nie korzystająca z sieci kanalizacyjnej - Bezpieczeństwo drogowe - Ścieżki rowerowe 	<p>Żłobki i kluby dziecięce. Wskazane uzupełnienie oferty usługowej (bardzo wysoka wartość wskaźnika liczby dzieci 0-3 na 1 placówkę).</p> <p>Poprawa jakości substancji mieszkaniowej, w celu utrzymania atrakcyjności osiedleńczej.</p> <p>Rozwój sieciowej infrastruktury komunalnej</p>

											<ul style="list-style-type: none"> - Długość sieci kanalizacyjnej na 1 mieszkańca podłączonego do sieci - Penetracja lokalowa zasięgami internetu stacjonarnego (30 Mb/s) - Żłobki, oddziały żłobkowe i kluby dziecięce - Licea - Kina - Muzea - Ćwiczące kobiety 	
5	5c	3380	Alwernia	12	11	0	1	0	0	<p>Liczba usług odpowiadająca układowi hierarchicznemu</p> <ul style="list-style-type: none"> - Ścieżki rowerowe - Żłobki, oddziały żłobkowe i kluby dziecięce - Licea - Technika - Zasadnicze szkoły zawodowe/szkoły branżowe - Kina 	Żłobki i kluby dziecięce. Wskazane uzupełnienie oferty usługowej (bardzo wysoka wartość wskaźnika liczby dzieci 0-3 na 1 placówkę).	
5	5c	3123	Bobowa	12	8	3	1	0	0	<p>Liczba usług odpowiadająca układowi hierarchicznemu</p> <ul style="list-style-type: none"> - Liczba osób przypadająca na 1 mieszkanie - Dochody z pracy - Otrzymujący zasiłek rodzinny - Ścieżki rowerowe - Długość sieci kanalizacyjnej na 1 mieszkańca podłączonego do sieci - Penetracja budynkowa zasięgami internetu stacjonarnego ogółem - Penetracja lokalowa zasięgami internetu stacjonarnego (30 Mb/s) - Przychodnie - Żłobki, oddziały żłobkowe i kluby dziecięce - Kina - Muzea 	Przychodnie POZ. Wskazane uzupełnienie oferty usługowej (bardzo wysoka wartość wskaźnika liczby mieszkańców na 1 placówkę). Żłobki i kluby dziecięce. Wskazane uzupełnienie oferty usługowej (bardzo wysoka wartość wskaźnika liczby dzieci 0-3 na 1 placówkę). Przedszkola. Wskazane uzupełnienie oferty usługowej (bardzo wysoka wartość wskaźnika liczby dzieci 3-7 lat na 1 placówkę). Wskazana wsparcie dla powiązań transportem publicznym z Gorlicami Poprawa jakości substancji mieszkaniowej, w celu utrzymania atrakcyjności osiedleńczej. Rozwój sieciowej infrastruktury komunalnej Działania na rzecz aktywizacji zawodowej	
5	5a	2422	Świątynki Górne	12	8	2	2	0	0	<p>Liczba usług odpowiadająca układowi hierarchicznemu</p> <ul style="list-style-type: none"> - Procent mieszkań bez wodociągu - Ludność nie korzystająca z sieci kanalizacyjnej - Liczba osób przypadająca na 1 mieszkanie - Długość sieci kanalizacyjnej na 1 mieszkańca podłączonego do sieci - Żłobki, oddziały żłobkowe i kluby dziecięce - Technika - Kina 	Żłobki i kluby dziecięce. Wskazane uzupełnienie oferty usługowej (bardzo wysoka wartość wskaźnika liczby dzieci 0-3 na 1 placówkę). Poprawa jakości substancji mieszkaniowej, w celu utrzymania atrakcyjności osiedleńczej. Rozwój sieciowej infrastruktury komunalnej	
5	5c	5807	Szczawnica	12	9	1	2	0	0	<p>Liczba usług odpowiadająca układowi hierarchicznemu</p> <ul style="list-style-type: none"> - Procent mieszkań bez centralnego ogrzewania - Żłobki, oddziały żłobkowe i kluby dziecięce - Licea - Technika 	Żłobki i kluby dziecięce. Wskazane uzupełnienie oferty usługowej (bardzo wysoka wartość wskaźnika liczby dzieci 0-3 na 1 placówkę). Doposażenie w usługi szczebla ponadgminnego z uwagi na oddalenie geograficzne od ośrodka powiatowego	

											- Kina - Muzea	Wskazana wsparcie dla powiązań transportem publicznym z Nowym Targiem Poprawa jakości substancji mieszkaniowej, w celu utrzymania atrakcyjności osiedleńczej.
5	5c	3691	Zator	12	9	3	0	0	0	Liczba usług odpowiadająca układowi hierarchicznemu	- Liczba osób przypadająca na 1 mieszkanie - Bezpieczeństwo drogowe - Ścieżki rowerowe - Długość sieci kanalizacyjnej na 1 mieszkańca podłączonego do sieci - Żłobki, oddziały żłobkowe i kluby dziecięce - Licea - Kina - Muzea	Żłobki i kluby dziecięce. Wskazane uzupełnienie oferty usługowej (bardzo wysoka wartość wskaźnika liczby dzieci 0-3 na 1 placówkę). Poprawa jakości substancji mieszkaniowej, w celu utrzymania atrakcyjności osiedleńczej. Rozwój sieciowej infrastruktury komunalnej
5	5c	3365	Wojnicz	12	9	3	0	0	0	Liczba usług odpowiadająca układowi hierarchicznemu	- Udział ludności niekorzystającej z oczyszczalni ścieków - Procent mieszkań bez wodociągu - Ludność nie korzystająca z sieci kanalizacyjnej - Liczba osób przypadająca na 1 mieszkanie - Długość sieci kanalizacyjnej na 1 mieszkańca podłączonego do sieci - Penetracja lokalowa zasięgami internetu stacjonarnego (30 Mb/s) - Żłobki, oddziały żłobkowe i kluby dziecięce - Zasadnicze szkoły zawodowe/szkoły branżowe - Kina - Muzea	Żłobki i kluby dziecięce. Wskazane uzupełnienie oferty usługowej (bardzo wysoka wartość wskaźnika liczby dzieci 0-3 na 1 placówkę). Poprawa jakości substancji mieszkaniowej, w celu utrzymania atrakcyjności osiedleńczej. Rozwój sieciowej infrastruktury komunalnej
5	5c	4163	Szczucin	11	8	3	0	0	0	Liczba usług odpowiadająca układowi hierarchicznemu	- Udział parków, zielerców i terenów zieleni osiedlowej - Liczba osób przypadająca na 1 mieszkanie - Dochody z pracy - Otrzymujący zasiłek rodzinny - Ścieżki rowerowe - Żłobki, oddziały żłobkowe i kluby dziecięce - Kina - Muzea	Żłobki i kluby dziecięce. Wskazane uzupełnienie oferty usługowej (bardzo wysoka wartość wskaźnika liczby dzieci 0-3 na 1 placówkę). Wskazana wsparcie dla powiązań transportem publicznym z Dąbrową Tarnowską i Tarnowem Poprawa jakości substancji mieszkaniowej, w celu utrzymania atrakcyjności osiedleńczej.
5	5a	3770	Skąpa	11	8	3	0	0	0	Liczba usług odpowiadająca układowi hierarchicznemu	- Ścieżki rowerowe - Żłobki, oddziały żłobkowe i kluby dziecięce - Zasadnicze szkoły zawodowe/szkoły branżowe - Kina - Muzea - Grupy artystyczne - Ćwiczące kobiety	Żłobki i kluby dziecięce. Wskazane uzupełnienie oferty usługowej (bardzo wysoka wartość wskaźnika liczby dzieci 0-3 na 1 placówkę).

											- Ćwiczący mężczyźni	
5	5c	4359	Słomniki	11	9	1	1	0	0	Liczba usług odpowiadająca układowi hierarchicznemu	- Procent mieszkań bez centralnego ogrzewania - Ścieżki rowerowe - Żłobki, oddziały żłobkowe i kluby dziecięce - Technika - Zasadnicze szkoły zawodowe/szkoły branżowe - Kina - Muzea	Żłobki i kluby dziecięce. Wskazane uzupełnienie oferty usługowej (bardzo wysoka wartość wskaźnika liczby dzieci 0-3 na 1 placówkę). Przedszkola. Wskazane uzupełnienie oferty usługowej (bardzo wysoka wartość wskaźnika liczby dzieci 3-7 lat na 1 placówkę). Poprawa jakości substancji mieszkaniowej, w celu utrzymania atrakcyjności osiedleńczej.
5	5b	10297	Bukowno	11	9	1	1	0	0	Liczba usług odpowiadająca układowi hierarchicznemu	- Ścieżki rowerowe - Licea - Technika - Zasadnicze szkoły zawodowe/szkoły branżowe - Kina - Muzea	Przedszkola. Wskazane uzupełnienie oferty usługowej (bardzo wysoka wartość wskaźnika liczby dzieci 3-7 lat na 1 placówkę).
5	5c	4248	Żabno	11	9	2	0	0	0	Liczba usług odpowiadająca układowi hierarchicznemu	- Udział parków, zieleńców i terenów zieleni osiedlowej - Udział ludności niekorzystającej z oczyszczalni ścieków - Liczba osób przypadająca na 1 mieszkanie - Poziom przestępczości - Długość sieci kanalizacyjnej na 1 mieszkańca podłączonego do sieci - Przychodnie - Licea - Kina - Muzea - Ćwiczące kobiety	Przychodnie POZ. Wskazane uzupełnienie oferty usługowej (bardzo wysoka wartość wskaźnika liczby mieszkańców na 1 placówkę). Poprawa jakości substancji mieszkaniowej, w celu utrzymania atrakcyjności osiedleńczej. Rozwój sieciowej infrastruktury komunalnej
5	5c	2780	Radłów	10	9	1	0	0	0	Liczba usług odpowiadająca układowi hierarchicznemu	- Procent mieszkań bez wodociągu - Procent mieszkań bez łazienki - Procent mieszkań bez centralnego ogrzewania - Liczba osób przypadająca na 1 mieszkanie - Długość sieci kanalizacyjnej na 1 mieszkańca podłączonego do sieci - Przychodnie - Żłobki, oddziały żłobkowe i kluby dziecięce - Licea - Zasadnicze szkoły zawodowe/szkoły branżowe - Kina - Muzea - Ćwiczące kobiety - Ćwiczący mężczyźni	Przychodnie POZ. Wskazane uzupełnienie oferty usługowej (bardzo wysoka wartość wskaźnika liczby mieszkańców na 1 placówkę). Żłobki i kluby dziecięce. Wskazane uzupełnienie oferty usługowej (bardzo wysoka wartość wskaźnika liczby dzieci 0-3 na 1 placówkę). Poprawa jakości substancji mieszkaniowej, w celu utrzymania atrakcyjności osiedleńczej. Rozwój sieciowej infrastruktury komunalnej
5	5c	2831	Ryglice	10	8	2	0	0	0	Liczba usług odpowiadająca	- Udział parków, zieleńców i terenów zieleni osiedlowej	Żłobki i kluby dziecięce. Wskazane uzupełnienie oferty usługowej (bardzo wysoka wartość wskaźnika liczby dzieci 0-3 na 1 placówkę).

										układowi hierarchicznemu	<ul style="list-style-type: none"> - Udział ludności niekorzystającej z oczyszczalni ścieków - Procent mieszkań bez wodociągu - Procent mieszkań bez łazienki - Procent mieszkań bez centralnego ogrzewania - Ludność nie korzystająca z sieci kanalizacyjnej - Liczba osób przypadająca na 1 mieszkanie - Dochody z pracy - Otrzymujący zasiłek rodzinny - Ścieżki rowerowe - Długość sieci kanalizacyjnej na 1 mieszkańca podłączonego do sieci - Penetracja budynkowa zasięgami internetu stacjonarnego ogółem - Żłobki, oddziały żłobkowe i kluby dziecięce - Licea - Kina - Muzea - Ćwiczące kobiety 	<p>Wskazana wsparcie dla powiązań transportem publicznym z Tarnowem</p> <p>Poprawa jakości substancji mieszkaniowej, w celu utrzymania atrakcyjności osiedleńczej.</p> <p>Rozwój sieciowej infrastruktury komunalnej</p> <p>Działania na rzecz aktywizacji zawodowej</p>
5	5c	5925	Piwniczna-Zdrój	9	8	1	0	0	0	Liczba usług odpowiadająca układowi hierarchicznemu	<ul style="list-style-type: none"> - Udział ludności niekorzystającej z oczyszczalni ścieków - Procent mieszkań bez łazienki - Procent mieszkań bez centralnego ogrzewania - Ludność nie korzystająca z sieci kanalizacyjnej - Liczba osób przypadająca na 1 mieszkanie - Powierzchnia użytkowa mieszkania (PUM) - Dochody z pracy - Ścieżki rowerowe - Penetracja lokalowa zasięgami internetu stacjonarnego (30 Mb/s) - Żłobki, oddziały żłobkowe i kluby dziecięce - Licea - Technika - Zasadnicze szkoły zawodowe/szkoły branżowe - Kina - Muzea 	<p>Żłobki i kluby dziecięce. Wskazane uzupełnienie oferty usługowej (bardzo wysoka wartość wskaźnika liczby dzieci 0-3 na 1 placówkę).</p> <p>Wskazana wsparcie dla powiązań transportem publicznym z Nowym Sączem</p> <p>Poprawa jakości substancji mieszkaniowej, w celu utrzymania atrakcyjności osiedleńczej.</p> <p>Rozwój sieciowej infrastruktury komunalnej</p>
5	5c	1674	Nowe Brzesko	9	9	0	0	0	0	Liczba usług odpowiadająca układowi hierarchicznemu	<ul style="list-style-type: none"> - Udział ludności niekorzystającej z oczyszczalni ścieków - Procent mieszkań bez łazienki - Ścieżki rowerowe - Długość sieci kanalizacyjnej na 1 mieszkańca podłączonego do sieci - Penetracja lokalowa zasięgami internetu stacjonarnego (30 Mb/s) - Żłobki, oddziały żłobkowe i kluby dziecięce 	<p>Żłobki i kluby dziecięce. Wskazane uzupełnienie oferty usługowej (bardzo wysoka wartość wskaźnika liczby dzieci 0-3 na 1 placówkę).</p> <p>Poprawa jakości substancji mieszkaniowej, w celu utrzymania atrakcyjności osiedleńczej.</p> <p>Rozwój sieciowej infrastruktury komunalnej</p>

Literatura

- Arak P., Ivanov A., Peleah M., Płoszaj A., Rakocy K., Wyszowski K., 2012, *Krajowy Raport o rozwoju społecznym. Polska 2012. Rozwój regionalny i lokalny*, Ministerstwo Rozwoju Regionalnego, Biuro Projektowe UNDP w Polsce, Warszawa.
- Atlas Rzeczypospolitej Polskiej, 1995-1997*, Główny Urząd Geodezji i Kartografii, IGiPZ PAN, PPWK S.A., Warszawa.
- Atlas Zasobów, Wolorów i Zagrożeń Środowiska Przyrodniczego, 1994*, IGiPZ PAN, Warszawa.
- Baucz A., Łotocka M., Żuber P. (red.), 2008, *Spójność terytorialna wyzwaniem polityki rozwoju Unii Europejskiej. Polski wkład w debatę*, Ministerstwo Rozwoju Regionalnego, Warszawa.
- Brodowska M., Kaczor A., 2011, *Źródła zanieczyszczeń gazowych i pyłowych oraz ocena ich redukcji w Polsce w ostatnim dziesięcioleciu*, *Autobusy. Technika, Eksploatacja, Systemy Transportowe*, 10, s. 84-91.
- Caschili S., De Montis A., Trogu D., 2015, *Accessibility and rurality indicators for regional development*, *Computers, Environment and Urban Systems*, 49, s. 98-114.
- Degórski M., 2015, *Polityka krajobrazowa Polski: wyzwania i szanse*, *Problemy Ekologii Krajobrazu*, 40, s. 13-26
- Duże hale sportowo-widowiskowe – inwentaryzacja bazy sportowej*, 2016, Ministerstwo Sportu i Turystyki, Warszawa
- Fogel P., 2012, *Wskaźniki oceny polityki i gospodarki przestrzennej w gminach*, *Biuletyn KPZK PAN*, 250, Warszawa
- Geurs K.T., Ritsema van Eck J.R., 2001, *Accessibility Measures: Review and Applications. Evaluation of accessibility impacts of land use transport scenarios, and related social and economic impacts*, RIVM Report 408505 006, Bilthoven: National Institute of Public Health and the Environment, <http://rivm.openrepository.com/rivm/bitstream/10029/9487/1/408505006.pdf>.
- Gorzela G., Płoszaj A., Smętkowski M., 2006, *Ocena strategii rozwoju regionu – wykorzystanie modelu czterech kapitałów*, *Studia Regionalne i Lokalne*, 3(25), s.67-79
- Hanushek E. A., Woessmann L., 2007, *The role of school improvement in economic development*. Program on Education Policy and Governance, Program on Education Policy and Governance, Research paper 07-01.
- Herbst M., 2015, *Regional returns to education in the context of interregional migration*, *Studia Regionalne i Lokalne*, 1(59). <https://doi.org/10.7366/1509499515901>.
- Kistowski M., 1993, *Metoda oceny wielkości potencjału rekreacyjnego na przykładzie Polski północno-wschodniej* (w:) M. Pietrzak (red.) *Ekologia krajobrazu w badaniach Terytorialnych Systemów Rekreacyjnych*, AWF, Poznań, s.53-57.
- Kistowski M., 2012, *Atlas zoologiczny gmin Polski 2000-2009*. Wyd. Uniwersytetu Gdańskiego, Gdańsk.
- Kistowski M., Śleszyński P., 2010, *Presja turystyczna na tle walorów krajobrazowych Polski*, *Krajobraz a turystyka*, *Prace Komisji Krajobrazu Kulturowego*, 14, Komisja Krajobrazu Kulturowego PTG, Sosnowiec, s. 36-51.
- Komornicki T., 2009, *Usługi i sieci transportowe: przestrzenne trendy rozwoju sieci i niezbędna podaż infrastruktury dla spójności przestrzennej - recenzja raportu 1.2.1 ESPON*, [w:] G. Gorzela, A. Olechnicka (red.), *Polska z perspektywy badań ESPON - oceny, wnioski, rekomendacje*, Wydaw. Nauk. Scholar, Warszawa, s. 50-64.
- Komornicki T., 2012, *Odporność gospodarek lokalnych na globalne czynniki ekonomiczne*, w: *Problemy współpracy transgranicznej i kształtowania ponadkrajowych powiązań gospodarczych* (red. S. Ciok, S. Dołzbłasz), *Rozprawy Naukowe Instytutu Geografii i Rozwoju Regionalnego Uniwersytetu Wrocławskiego*, Wrocław, s. 25-40.
- Komornicki T., Bański J., Śleszyński P., Rosik P., Świątek D., Czapiewski K., Bednarek-Szczepańska M., Stępiak M., Mazur M., Wiśniewski R., Solon B., 2010, *Ocena wpływu inwestycji infrastruktury transportowej realizowanych w ramach polityki spójności na wzrost konkurencyjności regionów* (w ramach ewaluacji ex post NPR 200412006), *Narodowa Strategia Spójności*, Ministerstwo Rozwoju Regionalnego, Warszawa, 131 s.
- Komornicki T., Korcelli P., Siłka P., Śleszyński P., Świątek D., 2013, *Powiązania funkcjonalne pomiędzy polskimi metropoliami*, *Wydawnictwo Akademickie Sedno*, Warszawa, 215 s.
- Komornicki T., Rosik P., Stępiak M., Śleszyński P., Goliszek P., Pomianowski W., Kowalczyk K., 2018, *Ewaluacja i monitoring zmian dostępności transportowej w Polsce z wykorzystaniem wskaźnika WMDT*, IGiPZ PAN, Ministerstwo Inwestycji i Rozwoju, Warszawa, 91 s.

- Komornicki T., Rosik P., Śleszyński P., Solon J., Wiśniewski R., Stępnia M., Czapiewski K., Goliszek S., 2013. *Impact of the construction of motorways and expressways on socio-economic and territorial development of Poland*. Poland: Ministry of Regional Development, Warsaw (Wpływ budowy autostrad i dróg ekspresowych na rozwój społeczno-gospodarczy i terytorialny Polski, badanie ewaluacyjne zrealizowane przez IGiPZ PAN na zlecenie MRR, Warszawa 2013.
- Komornicki T., Śleszyński P., Rosik P., Pomianowski W., przy współpracy M. Stępnia i P. Siłki, 2010, *Dostępność przestrzenna jako przesłanka kształtowania polskiej polityki transportowej*, Biuletyn KPZK, 241, Warszawa.
- Kwietniewski M., 2010, *Sieci wodociągowe i kanalizacyjne w Polsce oraz problem doboru rozwiązań materiałowych do ich budowy*. Materiały IV Konferencji Technicznej Sieci kanalizacyjne i wodociągowe z tworzyw sztucznych. Tanio i na lata, s. 9–17
- Mazur M., Bański J., Czapiewski K., Śleszyński P., 2015. *Wiejskie obszary funkcjonalne – próba metodyczna wyznaczenia ich obszarów i granic*, Studia Obszarów Wiejskich, 37, s. 7-36.
- Oświata i wychowanie w roku szkolnym 2016/2017*, 2017, Raport GUS, Warszawa
- Pływalnie kryte w Polsce – inwentaryzacja bazy sportowej, 2015, Ministerstwo Sportu i Turystyki, Warszawa
- Raport o stanie rynku telekomunikacyjnego w Polsce w 2017 r.*, 2018, Urząd Komunikacji Elektronicznej, Warszawa.
- Rosik P., Pomianowski W., Goliszek S., Stępnia M., Kowalczyk K., Guzik R., Kołoś A., Komornicki T., 2017, *Multimodalna dostępność transportem publicznym w Polsce*, Prace Geograficzne 258, IGiPZ PAN, Warszawa.
- Rosik P., Stępnia M., Komornicki T., 2015, *The decade of the big push to roads in Poland: impact on improvement in accessibility and territorial cohesion from a policy perspective*, Transport Policy, 37, 1, 134-144
- Stępnia M., Wiśniewski R., Goliszek S., Marcińczak S., 2017, *Dostępność do usług publicznych*, Prace Geograficzne IGiPZ PAN, Warszawa, RepOD.<http://dx.doi.org/10.18150/repod.3374192>
- Śleszyński P., 2005, *Perspektywy rozwoju rynku mieszkaniowego w Polsce w świetle sytuacji demograficznej, ekonomicznej i stanu zaspokojenia potrzeb mieszkaniowych*, Studia Regionalne i Lokalne, 1(19), s. 45-65.
- Śleszyński P., 2013, *Propozycja kompleksowej koncepcji wskaźników zagospodarowania i ładu przestrzennego*, [w:] P. Śleszyński (red.), *Wskaźniki zagospodarowania i ładu przestrzennego w gminach*, Biuletyn KPZK PAN, 252, s. 176-232.
- Śleszyński P., 2014, *Distribution of population density in Polish towns and cities*. Geographia Polonica, 87, 1, s. 61-75.
- Śleszyński P., 2016, *Delimitacja miast średnich tracących funkcje społeczno-gospodarcze*, ekspertyza wykonana dla Ministerstwa Rozwoju dla potrzeb Strategii na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju, Instytut Geografii i Przestrzennego Zagospodarowania PAN, Warszawa, maszynopis, https://www.mr.gov.pl/media/36353/Delimitacja_miasta_srednie_Sleszynski_SOR_listopad.pdf.
- Śleszyński P., 2017, *Wyznaczenie i typologia miast średnich tracących funkcje społeczno-gospodarcze*, Przegląd Geograficzny, 89, 4 s. 565-593.
- Śleszyński P., Bański J., Degórski M., Komornicki T., 2017, *Delimitacja obszarów strategicznej interwencji państwa: obszarów wzrostu i obszarów problemowych*, Prace Geograficzne, 260, IGiPZ PAN, Warszawa, 295 s.

Strony internetowe GUS (stat.gov.pl) i poszczególnych Ministerstw

Źródła baz danych

Bank Danych Lokalnych, Główny Urząd Statystyczny

Baza danych obiektów topograficznych, BDOT

Biuletyn Informacji Publicznej (Regionalne Ośrodki Polityki Społecznej)

Dostępność do usług publicznych RepOD.<http://dx.doi.org/10.18150/repod.3374192>

Komenda Główna Policji
Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej
Ministerstwo Sportu i Turystyki
Narodowy Fundusz Zdrowia
POL-on – system informacji o szkolnictwie wyższym
Polski Związek Lekkiej Atletyki (PZLA)
System Informacji Oświatowej, Ministerstwo Edukacji Narodowej
Urząd Komunikacji Elektronicznej